

Josef Kurz

Služba slova

Kurz pre bratov slúžiacich Božím slovom

Josef Kurz
Služba slova

Vydavateľ ďakuje pani Margite Michalkovej, držiteľke autorských práv, za poskytnutie rukopisu a práva na vydanie slovenského prekladu.

© 2014 Kresťanské centrum Berea
Pri Šajbách 1, 831 06 Bratislava

Preklad: Ing. Peter Kozár

Tlač:

ISBN: 978-80-969355-2-9

Obsah

Na úvod	5
I. Etika služby slova	7
A. Teoretická časť	8
1. Úloha „strážcu“	9
2. Aký je náš výstroj?	11
B. Praktická časť	16
1. Ako pestovať lásku	16
2. Ako rozvíjať svoje duchovné dary	19
II. Metodika služby slova	23
A. Teoretická časť	24
1. Nachádzanie nových poznatkov (heuristika)	24
1.1 Prístup k Písmu	24
1.2 Základná metóda: Písmo sa vykladá Písmom	27
1.3 Pomocné metódy	32
2. Spracovanie poznatkov do celku (systematika)	63
B. Praktická časť	81
1. Ako pestovať metodické myslenie	81
2. Ako systematizovať myšlienky	89
III. Prax služby slova	101
A. Teoretická časť	102
1. Predbežná príprava	104
1.1 Voľba textu	105
1.2 Práca na texte	108
2. Vlastná príprava reči po obsahovej stránke	118
3. Vlastná príprava reči po formálnej stránke	147

B. Praktická časť	155
1. Ako sa pripravovať	155
2. Ako oživiť reč	156
3. Základné pravidlá pre hovorenie v zbore	160

IV. Technika služby slova 165

A. Teoretická časť	166
1. Dikcia duchovnej reči	167
2. Prednes duchovnej reči	181
3. Mimika a gestikulácia	197

B. Praktická časť	200
1. Dikcia duchovnej reči	200
2. Prednes duchovnej reči	203
3. Mimika a gestikulácia	208

Na záver	210
----------------	-----

Na úvod

Všetky tieto úvahy sú určené predovšetkým pre našich praktických pracovníkov v Božom slove. Nie sú pre rutinovaných výrobcov abstraktných teologizmov a iných remeselných intelektuálnych produktov. Také sú len samoúčelnou hrou rozumu s pojmami a ideami, len produkciou rozumu jednostranne až k majstrovstvu vycvičenému k týmto hrám, podobne ako je salónny eskamotér alebo cirkusový artista jednostranne telesne vycvičený k predvádzaniu svojich kúzelníckych a varietných čísel. Nám ide o niečo úplne iné. Hladný človek nebude chemicky rozoberať chlieb a podrobovať ho vedeckej analýze, ale naje sa a dá z neho kúsok aj inému hladnému. Ani my nebudeme rozoberať Božie slovo pod drobnohľadom ľudskej snahy o duchaplnosť, ale budeme s ním zaobchádzať ako s chlebom života. Nasýtíme sa ním a dáme z neho aj iným, ktorí lačnejú po Božej spravodlivosti.

Preto účelom tejto knihy je ukázať na rozličné metódy a praktické spôsoby, ako chlieb života prijímať a ako ho rozdeľovať hladným. Píšeme tu len o tom, čo sa nám samým osvedčilo v praktickom zborovom živote a vôbec v Pánovom diele. Je to *teória pre prax*.

Pri svojej mnohoročnej (takmer štyridsaťročnej) praktickej zvestovateľskej práci sme videli, že mnohým bratom nechýbala skúsenosť viery ani poznanie Písma, ba ani výrečnosť, a predsa ich reči boli zmätené, temné, ťažko zrozumiteľné a nepôsobili ani na rozum poslucháčov, ani na ich cit a vôľu, ani nerozohriali ich srdcia lúčmi Božej lásky. Prečo? Chýbala im *metóda*. Nevedeli, akým spôsobom rozvrhnúť myšlienky, ako ich uviesť do vzájomnej súvislosti a ako ich usporiadať v súladný celok. Práve preto píšeme túto knihu. Nie je určená študentom teológie ani farárom a kazateľom, ale práve skúmateľom Písma, ktorí milujú Božie slovo, žijú ho a chcú ho i kázať tak, aby im poslucháči dobre rozumeli. Z toho vyplýva zvláštny ráz tejto príručky. Na jednej strane predpokladá *veľmi mnoho* – živú vieru a dôkladnú známosť Písma, získanú stálym premýšľaním o Písme (Žalm 1,2) – na druhej strane však predpokladá *veľmi málo*, čo sa týka školského vzdelania a vedeckých disciplín ako je logika, psychológia, filológia

a iné pomocné vedy. To preto, že máme na mysli celkom zvláštny druh čitateľov. Veríme, že práve im môže táto príručka poskytnúť mnohú cennú službu a odporúčame ju do ich priazne.

I.

Etika služby slova

**Osobné predpoklady
pre službu slovom**

A. Teoretická časť

1. Úloha „strážcu“

Brat, ktorý slúži Božím slovom, má úlohu *strážcu*. „Strážca svojho brata“ – to je tá úloha, od ktorej utekal Kain, pretože bol bez lásky. A práve túto úlohu nám zveruje Pán. Strážca *vidí viac* než ostatní – vidí nebezpečenstvo, keď ho druhí ešte nevidia a varuje ich (Ezechiel 33,1-7). Takým strážcom bol i apoštol Pavol pri plavbe do Ríma (Skutky 27,21-26). Videl viac než ostatní.

ľudská	1) Videl príčiny ich biedy (neposlúchli dobrú radu)
bieda	2) Videl ich beznádej a márný zápas s morom
Božia	3) Videl tiež Božiu pomoc, lebo mal Božie zjavenie
pomoc	a Božie zaslúbenie

Strážca je teda *vidiaci*. Vidí to, čo druhí nevidia a práve tým svojím videním slúži. Otvára druhým ľuďom oči (Skutky 26,18). Slová Pána Ježiša k Saulovi (Skutky 26,16-18) ukazujú, že môžeme slúžiť len tým, čo sme videli očami srdca – vierou.

Čo máme vidieť?

Krásny a jedinečný oddiel Písma, ukazujúci, čo máme vidieť, aby sme mohli slúžiť, je Izaiáš 6,1-8. Prorok vidí na tróne svätého Boha a pod trónom svoju biedu. Zmeraný mierou Božej svätosti vidí svoje zahynutie. Ale zároveň tiež vidí oltár Božej milosti.

Toto isté musíme aj my *stále* vidieť v Písme. John Bunyan rozpráva o kúzelnom zrkadle, ktoré mu z jednej strany ukazovalo jeho tvár v pravej podobe, ale na druhej strane videl Kristovu slávu. To oboje nás vedie k viere, ktorá spočíva

1) v *ustavičnom súdení seba v Božej prítomnosti* (Izaiáš 6,5), čím sa stávame pokornými. To nás oslobodzuje od všetkého farizejstva a od všetkej samospravodlivosti. To je *záporný* pól viery.

2) v *srdečnej dôvere v Krista*, ktorá nás robí dostatočnými pred Bohom i pred všetkým tvorstvom. Ničoho sa nebojíme, lebo vieme, že sme vlastníctvom toho, ktorý je nepremožený a nepremožiteľný Víťaz. To je *kladný* pól viery.

Vidieť vo svetle Písma stále svoju biedu, bezmocnosť, slabosť, porušenosť, ale zároveň slávu Božej milosti v Kristu – to je základný predpoklad našej služby. Práve preto, že toto dvojce Izaiáš dobre videl, bol *poslaný* s Hospodinovým slovom do sveta.

Iba ten, kto vždy hlboko a opravdivo vidí beznádejnosť ľudskej situácie, ale zároveň mocne pozoruje prítomnosť Božej pomoci, môže viesť druhých. Krásny príklad je v 2. Mojžišovej 14. *Všetci* videli beznádejnosť svojej situácie, ale iba *Mojžiš* videl zároveň Božiu prítomnosť. Preto mohol viesť druhých. Služba slovom je *vedenie*. Nájst' východisko tam, kde východiska niet – to je pravá služba slovom.

Strážca zachraňuje svojou službou. Vyslobodzuje ľudí od strachu, zapaluje v ich srdci *vieru*, ktorá ich premieňa na Kristov obraz a umŕtviuje starého Adama.

To je naša úloha: *otvárať ľuďom oči*, aby videli vo svojej biede a zahynutí Božiu pomoc. Tak sa to stalo aj Elizeovmu služobníkovi. Elizeus mu otvoril oči, aby videl Božie vojsko, zmobilizovanú Božiu pomoc, pripravenú okamžite zasiahnuť.

Starostlivosť o duchovný zrak

Slúžiaci slovom je vidiaci, ktorý to, čo vidí vierou, odovzdáva iným. Nejde tu o nejaký filologický rozbor textu, ale o to, aby ľudia skutočne videli svoju biedu a Božiu milosť. Kde toto chýba, tam chýba všetko (Príslovia 29,18). Práve preto, že sa ľudom skrze slovo nedostáva nového videnia, rozptyľujú sa, hľadajú inde chlieb života a odpovede na svoje otázky. Hynú, lebo ani veda ani filozofia nemá na posledné otázky uspokojivé odpovede.

Aby sme teda mohli slúžiť, musíme sa starať o svoj duchovný zrak. To sa deje predovšetkým *modlitbou*.

Musí nám na tom skutočne záležať, aby sme prijali slovo, ktoré práve potrebujeme. Každé požehnané slovo musí byť *vyprosené*. Pekný príklad v Starom zákone je Šalamún (1. Kráľov 3,4-12). Vedel, že nemá schopnosť k tomu, aby múdro súdil, preto si tú múdrosť vyprosil. Keď si ju však my žiadame, nesmieme zabudnúť na základné pravidlo úspešnej modlitby (Jakub 1,5-8).

Ak nie je slúžiaci brat modlitebníkom v najrýdzejšom zmysle slova, nemôže prinášať živé a čerstvé svedectvo Pána. Potom iba opakuje staré veci. Jeho reč oplýva ošúchanými frázami, z ktorých dávno vyprchal život, alebo odrieka ako gramoplatňa to, čo iní povedali alebo napísali, ale nemá to žiadnu silu, lebo tam nie je Svätý Duch, dávajúci nový pohľad na veci a ukazujúci všetko tak, ako to vidí Boh.

Ďalší prostriedok, ktorým sa staráme o duchovný zrak, je *meditácia* (Žalm 1,2), stále premýšľanie o Božom slove. Slúžiaci slovom musí *milovať Božie slovo*. Premýšľanie o ňom nesmie byť pre neho ťažkou povinnosťou, ale radosťou a rozkošou (Žalm 119,97-104). Žalmista premýšľal o Božom slove a tak rozširuje svoj duchovný obzor. Stáva sa múdrejším než starci. Taký človek má vždy čo povedať bratom.

Nič nenahradí modlitbu a stále premýšľanie o Božom slove! Žiadna teológia, žiadna duchovná literatúra, žiadna fakulta, žiadny biblický seminár ti nič nedá, ak nemáš toto dvojce, lebo všetko ostatné sú iba vedľajšie prostriedky, ktoré nám môžu pomáhať len vtedy, keď máme tie dva hlavné.

Ale nezabúdajme na jednu vec, že totiž meditácia je *zvláštne premýšľanie*, nie iba rozumový rozbor alebo kritika Božieho slova. Meditácia je premýšľanie o Božom slove, predchnuté osobnou láskou k Pánu Ježišovi. Premýšľam o jeho slove tak, že súčasne spočívam na Pánovom srdci ako Ján. Premýšľam o jeho slove a súčasne som pri Pánových nohách ako Mária (Lukáš 10,38-42). Ak premýšľame iba rozumovo, stávame sa ortodoxne chladnými ako zákonníci a farizeji. Poznáme literu, chápeme rozumom rozličné pravdy, ale nezakúšame ich *moc*. Vieme, čo je kde napísané, vieme to i vysvetliť, ale nemá to silu a žiaru skutočného života, lebo tu chýba pravá zbožnosť. „Zbožnosť je skutočnosť a skúsenosť, nie slová a vedomosti.“ (Zwingli)

Meditácia je *existenciálne* poznanie. *Poznávam, aby som činil*. Nechcem len poznávať, aby som vedel, lebo to by bolo len trhanie zo stromu poznania dobra a zla. To prináša len smrť a vyhnanie z raja. Meditácia je teda toto: premýšľam o Božom slove, pretože milujem Pána Ježiša a chcem konať jeho vôľu.

Teda moja úloha je:

1) *Dávať pozor na seba*: aby môj duchovný zrak bol v poriadku a aby som *videl* to, čo mám zvestovať druhým. Božie slovo ukazuje na *skutočnosť*. Musím byť skutočne vidiaci (modlitba, meditácia).

2) *Dávať pozor na stádo*: konať strážnu službu tam, kde ma Pán postavil.

2. Aký je náš výstroj?

K takej zvláštnej úlohe, ako je úloha strážcu, istotne treba celkom zvláštny výstroj. Čím je vybavený strážca, aby mohol byť pripravený na svoju úlohu? Sú to z *objektívnej* stránky *Svätý Duch a Božie slovo* a zo *subjektívnej* stránky *láska a dary*.

Tou najvlastnejšou výzbrojou je teda

Svätý Duch a Božie slovo

Sme úplne závislí od Božej milosti. Pádom bol porušený *celý* človek – všetky jeho schopnosti, či už rozumové alebo mravné. Ako v *mravnom* ohľade platí zásada, že sme spasení len z milosti na základe Kristovej obeti a len skrze vieru, ktorá je iba *prázdnu* rukou, prijímajúcou Boží dar, tak v *rozumovom* ohľade platí, že bez Svätého Ducha by sme nemohli pravdu o vykúpení ani prijať do srdca ani ju ďalej zvestovať. Tá pravda prichádza za nami a zmocňuje sa nás (Jeremiáš 20,7-9). Tak, ako sme nemohli do neba, ale hľadajúca Božia láska prišla za nami až do smrti a do hrobu, práve tak Svätý Duch – posväcujúca Božia láska – prichádza do nášho srdca, ktoré je tmavé a pusté a svetlom a ohňom evanjelia ho osvetlí a zapáli v srdečnej kajúcej dôvere v Krista.

A túto pravdu evanjelia nemožno uväzniť do žiadnej rozumovej formulky, lebo čo jej dáva moc, je práve *Svätý Duch*. Môžeme doslovne opakovať niektorú kázeň, skrze ktorú sa mnohí obrátili a ktorá vtedy blčala ako oheň a drvila ľudskú pýchu ako kladivo rozrážajúce skalú – a hľa, keď ju opakujeme, je to všetko studené, mŕtve, vychladnuté, bezmocné a na nikoho to nepôsobí. Prečo? Nie je tu Svätý Duch. Tak to už Pán zariadil, aby Pánova pravda nebola v moci človeka.

Pravda je totiž premieňajúca moc, ktorá nás znovu rodí, umŕtvuje starého Adama v nás a formuje nás do Kristovho obrazu. Skutočná a celá pravda nie je nikdy iba logické (rozumovo zdôvodnené) zoradenie myšlienok, ktoré verne reprodukuje biblické myšlienky, ale je to vždy také slovo (písané alebo hovorené), s ktorým sa v tej chvíli spája Svätý Duch. Pravda je *Božie slovo zvestované v moci Svätého Ducha*. A Svätý Duch je iba tam, kde je živá viera. Preto sa dá tiež povedať, že pravda je Božie slovo zvestované v živej viere, ktorá sa prejavuje v láske, a sprevádzané pôsobením Svätého Ducha.

Preto je veľmi dôležité *veriť*, že slovo, ktoré zvestujeme, sa nevráti späť prázdne. Je nutné veriť, že rozsievame semeno, ktoré má v sebe kľúčivú silu, ktorá vzíde k večnému životu. Kto káže bez tejto viery, ten odplašuje Svätého Ducha a zvestované slovo je bez úžitku. Už nie je pravdou v celom zmysle slova, je to len „cvendžiaci kov a zvučiaci zvon.“

Ako verili naši otcovia v moc Pánovej pravdy, ukazuje krásne Majster Peter Payne, ktorý vo jednej reči hovorí, že jediná iskrička Pánovej pravdy je mocnejšia svojou silou, stálosťou a závažnosťou, než všetci králi, kniežatá, pápeži, legáti a doktori.

Kde je takáto viera v moc pravdy? Len tam, kde tú moc zakúša človek predovšetkým sám na sebe a to tým, že žije sám v Božej láske. Len tam, kde človek je (1) *činiteľom* pravdy a potom (2) *zvestovateľom* pravdy vo viere, je celá pravda *premieňajúca Božia moc v činnosti*.

Musíme teda *veriť*, že sa Pán k našej práci prizná, a on sa potom skutočne prizná. Príkladom tejto skutočnosti je Marek 2,5: Pre vieru tých, ktorí nemocného priniesli, uzdravil Pán toho nemocného.

Tým, čo bolo práve povedané, sme vlastne prešli od predpokladov, ktoré sú mimo nás (Svätý Duch a Božie slovo), k tomu, čo možno nazvať osobným vybavením pre službu. A to je *láska a dary*.

Láska

Samotné dary nestačia. Prvým predpokladom služby je vždy *láska*, a to láska k Pánovi i k ľuďom. Keď Pán povolával Petra k pastierskej úlohe, pýtal sa ho trikrát, či ho Peter miluje (Ján 21,15-17). Nepýta sa: „Máš teologické vzdelanie? Poznáš dogmatiku, hermeneutiku, biblickú archeológiu...?“ Ale: „*Miluješ ma?*“

Kto miluje svojho Pána nadovšetko, ten tiež miluje jeho ovečky.

Pavol v 1. liste Korint'anom 13 píše, že láska všetko prevyšuje (vv. 1-3), všetko premáha (vv. 4-7), všetko pretrvá (vv. 8-12); to sa nedá povedať o duchovných daroch (1. Korint'anom 12-14).

V 12. kapitole sú vymenované dary. V 13. kapitole čítame o *láske*. Až v 14. kapitole sa potom píše, ako dary používať. Len tam, kde je láska, používame dary správne.

Pánova pravda musí byť nesená v *láske* metódou rozsievачa, potom *premáha všetko*.

Matúš 13 ukazuje, že proti rozsievачovi sa stavia satan, telo, svet, ale pravda nesená v *láske všetko premáha*. Praktický obraz k tomuto podobenstvu je v Skutkoch 16 – tam vidíme, ako sa proti dvom rozsievачom postavil satan, svet, telo, ale evanjelium triumfuje, lebo tí mužovia ho nesú v *láske k Pánovi i ľuďom*.

Ak nemáme lásku, stroskotáme, aj keby sme mali najskvelejšie dary. Začneme vytýkať ľuďom ich chyby a ľudia nás znemožnia. Celkom inak si počínali muži prvej generácie: približovali sa k ľuďom pozitívne. Príkladom toho je Barnabáš (Skutky 11,23) i Pavol v Aténach: nehanil modloslužbu ale zmienil sa o oltári neznámemu bohu (Skutky 17,23).

Poznám ľudí, ktorí mali skvelé dary, ale stroskotali, lebo nemali lásku. Bud' sa sami znemožnili alebo ich znemožnili iní ľudia.

Láska tiež všetko *prevyšuje*.

Prevyšuje každú *výrečnosť*. Svet nezískaš ideologickými krížovými výpravami, ale láskou (2. Kráľov 6,8-23). Prevyšuje každé *poznanie*

a *vzdelanie*. Len ona vytvára pravú *vnútornú* kultúru. Bez nej je každá kultúra len čosi vonkajšie, len škrupina.

*Bez lásky všetky atomové elektrárny
byly by podnik zhora marný,
bez lásky každý mezihvězdný let
byl by jen led, jen mrtvý led.
Na lásce, paní, stojí svět.*
(Marie Pujmanová)

Láska prevyšuje i všetky *skutky*, aj tie hrdinské. Českí bratia vykonali viac než Táboriti. J. A. Komenský vyhral viac bitiek než Jan Žižka z Trocnova.

Láska *všetko pretrvá*. Všetky ríše staroveku, budované dravčou l'stivosťou a brutalitou (Daniel) padli. Len ríša lásky, založená na Kristovej obeti, stojí na veky vekov.

Duchovné dary

Len keď máme lásku, majú cenu jednotlivé charizmy. Sú to duchovné schopnosti k vykonávaniu určitých úloh pri zvestovaní a vôbec pri budovaní Pánových zborov. Je dar evanjelizačný, učiteľský, pastiersky, prorocký, správcofský. Ľudia, majúci takéto dary, sú v istom zmysle sami darom, ktorý Pán dáva svojej cirkvi.

Charizma potrebná k službe nie je však niečo jednotné, ale je to vždy súhrn niekoľkých, alebo i mnohých, schopností, udelených a riadených Svätým Duchom za určitým cieľom. Tak napríklad dar evanjelizačný zahŕňa:

- 1) schopnosť *logicky* myslieť,
- 2) schopnosť *vyjadrovať* sa zrozumiteľne,
- 3) schopnosť správne rozdeľovať veci základné a detailné v biblickej zvesti,
- 4) porozumenie, ktoré pravdy Písma sú tým nevyhnutným minimom, ktoré je potrebné k tomu, aby človek spoznal (a) svoju stratenosť a (b) Božiu milosť v Kristu,

- 5) schopnosť hovoriť podľa určitého plánu, logicky usporiadane
- 6) pamäť,
- 7) schopnosť ovládať svoje city, premáhať ostych, bázeň pred ľuďmi atď.

Všetky tieto schopnosti, ovládané Svätým Duchom za tým účelom, aby hriešnik pochopil, že spása je jedine v Kristu skrze vieru z čírej milosti – to je charizma, ktorú nazývame darom evanjelizačným.

Zhrňme to: *Maj predovšetkým lásku a dary prídu.* Láska vyniká nad darmi svojou potrebnosťou, svojimi vlastnosťami, svojím trvaním. *Dary bez lásky nie sú ničím.* Tak teda:

schopnosť logicky myslieť	=	o
schopnosť vyjadrovať sa	=	o

Napíš tie nuly vedľa seba a nemajú žiadnu hodnotu. Postav však pred ne jednotku lásky a budú mať veľkú hodnotu.

B. Praktická časť

V tejto časti sa v nadväznosti na teoretickú časť zameriame na dve veci:

- 1) Ako denne pestovať lásku?
- 2) Ako roznečovať svoj dar?

1. Ako pestovať lásku

Kňaz, vstupujúci do svätyne, aby slúžil Hospodinovi, nemohol obísť umývadlo, ktoré stálo na nádvorí. To umývadlo nám ukazuje na starostlivosť o vnútorný život. Najprv sa musíš umyť, potom môžeš vstúpiť do svätyne, aby si tam konal svoju službu pri svietniku, pri stole s chlebami a pri zlatom oltári. Najprv *čistota*, potom služba! (Pozri Židom 10,19-24.)

Ten verš Židom 10,22 je súhrnom celej kázne na vrchu (Matúš 5-7): *pravé srdce*, v ktorom nie je žiadna nečistota (Matúš 5), *plná istota viery* v nebeského otca (Matúš 6), *dobré svedomie*, keď vo všetkom konáme podľa Písma ako podľa posledného a jediného meradla (Matúš 7). A len z týchto troch koreňov rastie pravá láska, ako ukazuje aj 1. Timotejovi 1,5.

1. Čisté srdce (Matúš 5)

Čo všetko sa v nás denne hýbe a hemží ako v obrovskom mravenisku! Myšlienky sa roja ako včely pred búrkou a každá má viac jedu než medu. Preto je nevyhnutné byť stále v modlitebnom spojení s Pánom, stále sa zverovať jeho milosrdenstvu a stále konať tú prácu za zatvorenými dverami (Matúš 6,6), ako to robila i tá vdova po prorokovi (2. Kráľov 4,1-7), aby olej Svätého Ducha naplnil všetky naše schopnosti, ktoré bez neho sú len prázdne nádoby. Len po tomto naplnení môžeme uspokojiť „svojich dlžníkov“, t.j. zvestovať evanjelium, ktoré prináša *nový život* (2. Kráľov 4,8-37) a vyslobodzuje

z malomocenstva (2. Kráľov 5), ďalej môžeme budovať a rozširovať zbory (2. Kráľov 6,1-7) a premáhať svet láskou (2. Kráľov 6,8-23).

Čisté srdce je základný predpoklad účinnej služby. Kde nie je čisté srdce, tam chýba radosť a pokoj. Preto kedykoľvek sa nás zmocňuje nejaký nepokoj alebo kedykoľvek nám uniká radosť a namiesto nej je tu mrzutosť, reptanie, zármutok, hnev, podráždenosť, nespokojnosť, je to dôkaz, že strácame čistotu srdca a „raj srdca“ s Kristom, „*centrum securitatis*“ (hlbina bezpečia), a preto je nutné ihneď náhliť k trónu milosti, aby Boh vo svojom milosrdenstve nám pomohol a uzdravil naše srdce. Je nutné *stále* modlitebné spojenie, pretože čistota srdca je stále ohrozovaná vždy novými myšlienkami a pokušeniami.

Svoju starostlivosť o čistotu srdca vyjadril apoštol Pavol v liste Filipanom 4,6-8. Všetko zverovať v dôvernej modlitbe Pánovi a pestovať *pozitívne* myslenie – to je apoštolova rada. Čo je to pozitívne myslenie? Nevytýkať chyby, nepremýšľať o ľudských chybách, radšej ich prikrývať, vidieť všetko z kladného hľadiska. Apoštol v Aténach nevytýka Grékom modlárstvo, ale chváli ich (!), že sú nábožní a že majú oltár neznámemu Bohu. Podľa známej legendy ktosi našiel prednosť i na mŕtvom hniúcom psovi: jeho krásne zuby ako perly. *Cvič sa stále v kladnom hodnotení všetkých vecí! Povzbudzuj ľudí! Pestuj v nich ich dobré vlastnosti.* Nešetri zaslúženým uznaním! Keď obhajuješ sám seba, buď vecný, nenapádaj a neznižuj pri tom druhých!

A predovšetkým: zaoberať sa v mysli čím viac *samotným Kristom*. On sám je tá najkladnejšia skutočnosť, ktorá si zaslúži najviac pozornosti. Premýšľaním o ňom sa naše srdce očisťuje.

2. Srdečná dôvera v Otca (Matúš 6)

To druhé, v čom sa musíme stále cvičiť, je srdečná dôvera v Otca. To prakticky znamená (1) nezmalomyseľneť pri pohľade na prekážky, ale vidieť vždy, že náš Pán je ustavične prítomný, aby nám v každej situácii pomohol (2. Mojžišova 14,13-14). A (2) nedúfať v nič iné, než v neho samého. Nie v svoju horlivosť, vo svoju vieru, poznanie, nie v ľudí, nie v bratov, nie vo výsledky svojej práce, ale vždy len v neho. Nech sa stane čokoľvek, očakávať vždy len na neho. Nech máme čokoľvek, očakávať vždy len na neho.

Goliáš sa spoliehal na svoju silu, výzbroj, skúsenosť v boji a prehral. Dávid sa nespoliehal na svoju rýchlosť, mladosť, obratnosť v zaobchádzaní s prakom (hoci tieto prednosti mal), ale dôveroval, že Pán Boh je prítomný a že on sám bude *skrze neho* bojovať. Necítil sa byť samostatným, nezávislým činiteľom, ale šiel ako *nástroj v Božej ruke* – a zvíťazil.

Kto dôveruje, ten sa nestrachuje. Žiadna situácia nie je taká beznádejná, aby nám on nemohol pomôcť. Ten, ktorý uzdravil malomocného, vzkriesil mŕtveho, nasýtil zástupy piatimi chlebkami, stačí na každú ľudskú situáciu. Len vidieť vždy jeho prítomnosť *tu a teraz* a vedieť, že je to prítomnosť toho, ktorý je nielen všemohúci, ale nesmierne milosrdný – veď sa modlil za nepriateľov a bol za nás v Božom súde, v smrti a v hrobe. Ako by nás on nemiloval a nemal zľutovanie? Vidieť *vždy a všade* osobnú prítomnosť tohto milosrdného a všemohúceho Pána – to je dôvera, ktorá nás robí odvážnejšími a statočnejšími pred Bohom i pred celým stvorením.

3. Dobré svedomie (Matúš 7)

Napokon je úplne nevyhnutné, aby sme vždy mali dobré svedomie. Svedomie je vnútorný hodnotiaci orgán, ktorý funguje správne len vtedy, keď máme *správne meradlo* a ním sa riadime. Vtedy máme „dobré svedomie“, to znamená blaženú istotu, že si počíname správne.

Tým správnym meradlom je jedine *pravda Písma*, prijímaná živou vierou. Je teda nutné, aby sme podľa meradla Písma posudzovali rovnako blížneho i seba (Matúš 7,1-5), ináč by sme boli pokrytci. Ďalej podľa toho istého meradla posudzujeme všetky svoje vzťahy k ľuďom (v. 12), všetky vzťahy a situácie života (vv. 13-14), charakter ľudí (vv. 15-20) i svoju vlastnú zbožnosť (vv. 21-27), ba i Boha samotného (vv. 7-11). O Bohu, ku ktorému sa približujeme modlitbou, nesmieme mať falošné predstavy, ale musíme ho poznať vo svetle Písma.

Z toho je zrejmé, že predpokladom dobrého svedomia je *láska k pravde Písma*. Ján Hus napísal: „Hľadaj pravdu, miluj pravdu, uč sa pravde, drž pravdu, bráň pravdu až do smrti.“

Miluj slovo Pána, aby si ho poznával. Poznávaj ho, aby si ho *konal*, aby bolo jedinou normou tvojho myslenia, hovorenia i konania. Len tak budeš mať čisté svedomie – lepšie: *dobré* svedomie.

Merat' sa stále meradlom Písma znamená žiť v stálom pokání. Stále sebasúdenie je potom harmonickým kontrastným doplnkom srdečnej dôvery v Otca. Dôvera a stále pokánie – to oboje je kladným i záporným pólom živej viery.

Láska

Z týchto troch prameňov – z čistého srdca, z hlbokkej dôvery a z dobrého svedomia – vyviera pravá *láska*. A milujúci človek sa nikdy neuchýli k nemravnosti (1. Timotejovi 1,5-7). Sám žije na výšinách duchovného života, má vlastnú podstatu kresťanstva, dokáže správne rozlišovať rôzne stupne dôležitosti (veci podstatné, služobné a prípadné) a preto je aj schopný predkladať to, čo je naozaj užitočné a potrebné na budovanie zboru. Jeho služba nie je márna špekulácia, ale slovo zo života a pre život. Kto sám hlboko, opravdivo, silne a intenzívne *žije*, ten môže niest' svetom „slovo života“.

2. Ako rozvíjať svoje duchovné dary

1. Uč sa vlastnou činnosťou

Každý duchovný dar (charizma) sa rozvíja jednoducho tým, že ho čo najviac a čo najčastejšie *používame*. O práci na Pánovej vinici nás najlepšie poučí *práca samotná*. O tom, ako zvestovať evanjelium, sa najlepšie poučíme nie čítaním nejakých homiletických príručiek, ale zvestovaním evanjelia. *Každú činnosť sa učíme tou činnosťou samotnou*: hrať na klavíri hraním na klavíri a hrať na husle hraním na husle. Nenaučíš sa hrať na husle štúdiom o tom, ako sa hrá, ani počúvaním, ako druhý hrá, ani dívaním sa na druhého, ako hrá, ale vlastným hraním. Preto využi každú príležitosť k zvestovaniu evanjelia!

Začínať treba v malom! Kto chce zvestovať evanjelium mnohým ľuďom v zhromaždení, nech najprv v súkromných rozhovoroch svedčí

jednotlivcom. Potom nech zvestuje evanjelium v malom zhromaždení. A nie dlho! Stačí, keď začne dvoma–troma minútami, potom neskôr mu nebude problémom hovoriť päť alebo desať minút a konečne dvadsať až tridsať minút.

Teda: uč sa vlastnou prácou a napreduj po stupňoch. Na začiatok len málo a skromne!

2. Uč sa od majstrov

„*Za vzor zdravých slov maj tie, ktoré si počul odo mňa ... Krásne u teba zložené imanie stráž a zachovaj Svätým Duchom*“ (2. Timotejovi 1,13-14) – tak radí apoštol mladému Timotejovi. Nestačí len učiť sa vlastnou činnosťou, potrebné je mať aj nejaký vzor. A tu je najlepšie ísť k majstrovi. Mladý šachista vyhral v simultánke nad Al'ochinom, lebo hral proti nemu jeho vlastnú partiu, ktorú poznal naspamäť.

Mladí maliari kopírujú starých majstrov, aby sa priučili ich spôsobu práce. A podobne evanjelista začiatočník by mal čítať a študovať reči nejakého slávneho evanjelistu, trebárs Moodyho. Nie príručky o kazateľstve, ale priamo *reči samotné*. „*Ad fontes*“ – k prameňom! Týmto spôsobom veľmi rozvíjame svoj dar. Spočiatku len napodobňujeme, ale neskôr tvoríme samostatne.

Logicky mysliet sa nenaučíme štúdiom príručiek logiky, ale čítaním spisovateľov, ktorí skutočne logicky myslia a píšú a ktorí nútia čitateľov, aby logicky mysleli s nimi a potom už i bez ich pomoci. Podobne dobre zvestovať evanjelium sa nenaučíme štúdiom homiletiky (príručky o kázaní) ale štúdiom skutočných evanjelizačných príhovorov veľkých evanjelistov, ako boli Moody alebo Spurgeon. Na nich sa učíme poznávať, ako rozvíjali základné myšlienky, ako ich ilustrovali vhodnými príkladmi a podobenstvami a ako útočili na svedomie človeka svojím živým a plastickým zobrazením ústredných právď Písma, ako zakončovali svoje reči a podobne. Pod ich vedením sa učme vyjadrovať svoje vlastné myšlienky! Jedného dňa si všimneme, že už ich pomoc nepotrebuje, že *samotné Písmo* hovorí k nám, ako hovorilo k nim.

3. Nezanedbávaj modlitebný život

Každé skutočne živé slovo si musíme vyprosiť pri tróne milosti. Pravda Písma nie je iba obsahovo správna a pravoverná reč, ktorej z logickej a teologickej stránky nie je čo vytknúť, ale je to *pretvárajúca Božia moc v činnosti* (pozri Ján 8,32). A táto pretvárajúca moc je iba tam, kde je prítomnosť a účasť Svätého Ducha. Preto *celú pravdu* Božiu nemá v moci žiadny človek, žiadna cirkev. Môžeme sa nanajvýš zmocniť jej povrchu, len tela, šupinky, ale jadro, duša, podstata zostávajú mimo dosahu ľudských možností.

Toto si mnohí neuvedomovali dosť vážne. Z toho vyplýva ten tragický omyl, keď sa niektoré cirkvi domnievajú, že držia pravdu tým, že majú pravoverné vyznanie. Nie, víťaziaca pravda Písma je iba tam, kde vedľa pravoverného učenia pôsobí skrytá moc svätého Ducha, tá moc, ktorá najprv v nás samých tvorí lásku. Preto je veľmi potrebné, aby sme si vždy znova vyprosovali prítomnosť a účasť Svätého Ducha a aby jeho prítomnosť v nás zapálila svätú lásku (1. Korinťanom 13). Len potom budeme mať *celú pravdu*: Kristovo učenie v spojení s účasťou Svätého Ducha, pôsobiaceho v nás Božiu lásku. Potom bude naše slovo skutočne živé.

Najskevejší dar (charizma) je iba ako studené a tmavé železo. Len vo vyhni Svätého Ducha začne žeravo žiariť a stáva sa skutočne nástrojom v Božej ruke. A preto „roznecuj svoj dar“ v tomto ohni skrze pokornú a poníženú modlitbu s ďakovaním v každom čase.

Zhrnutie

Keď toto všetko, čo bolo povedané v teoretickej i praktickej časti, starostlivo zvážime, uvidíme, že tie osobné predpoklady pre službu slovom sú veľmi vysoké. Nech si nikto nemyslí, že kazateľom môže byť ten, kto by sa na nič iné nehodil, ako sa kedysi vravelo: „Nevyštudoval by matematiku a fyziku, stroskotál by na filológiu, pedagogiku mu nesesí, história už vôbec nie, čo teda s ním? Bude panáčkom.“

Vôbec nie, byť skutočným kazateľom je viac než byť rektorom univerzity a akademikom. Majster Ján Hus ako rektor univerzity a profesor omieľal starú stredovekú múdrosť, ale ako ľudový kazateľ

v Betlehemskej kaplnke sa stal reformátorom. Tu je vrchol jeho života. Áno, skutočný kazateľ je vždy reformátorom, lebo nesie svetom Božiu pravdu, ktorá pretvára najprv jeho samotného a potom aj ostatných ľudí. Avšak byť reformátorom neznamená mať nejaký zvučný titul, ktorý udeľuje nejaká ľudská inštitúcia spolu s peňažnými odmenami. Naopak, byť reformátorom znamená vždy ísť proti prúdu, byť ničím v očiach súčasníkov, vytrpieť mnohú nelásku od svojich najbližších, byť nepochopený, posmievaný, trápený neustálymi neúspechmi a stálou (niekedy i krajnou) chudobou, nemať v nikom a v ničom žiadnu oporu, len v neviditeľnom Bohu, byť trápený, deptaný a skl'učovaný úzkosťami, podozrievaný zo zlého a byť často ako bezbranná ovca medzi mäsiarmi. Byť reformátorom znamená ísť v prítmí, pohybovať sa medzi vydedenými, byť vyradený z kultúry, vzdať sa osobného pohodlia, nehľadať žiadnu vonkajšiu slávu a svoju slávu – jediná pravú slávu! – nieť vo svojom vnútornom živote, ktorý sa vo všetkých týchto bolestiach ako kameň pod nárazmi sochárovho dláta a kladiva premieňa na Kristov obraz. Byť reformátorom znamená byť človekom nádeje: všetko uznanie očakávať až pri vzkriesení spravodlivých a chválu od ľudí, či už je to chvála od súčasníkov alebo takzvaná „nesmrteľnosť“ (t.j. posmrtná sláva), odvrhovať od seba ako smeti (Filipanom 3,8). Byť reformátorom znamená veriť v nádeji proti nádeji a byť v tejto viere posilňovaný Božou mocou proti každej pravdepodobnosti. Byť človekom viery, ktorá nikdy nekapituluje.

A hľa, práve takíto ľudia sú tí, ktorých svet nie je hoden a ktorých myšlienka prečká víťazne všetkých ich nepriateľov a protivníkov, lebo to nie je myšlienka človeka, ale práve tá pravda Pána víťaziaca, ktorá si týchto ľudí zvolila za svojich nositeľov.

Zhrňme to teda: Chceš byť skutočným zvestovateľom Božieho slova? Nie je nič ťažšie ale ani nič hrdinskejšie a naozaj slávnejšie než práve toto.

II.

Metodika služby slova

**Biblická heuristika
a systematika**

A. Teoretická časť:

Metóda štúdia a výkladu Písma

1. Nachádzanie nových poznatkov (heuristika)

1.1 Prístup k Písmu

Poznať metódu

Každý z nás, keď vykladá Božie slovo, má určitú metódu, ako poznávať pravdy Písma, lebo Písmo je *hlavný prameň* všetkých našich výkladov a duchovných rečí. Metóda nie je jediná, je ich mnoho, a je veľmi dobre, keď tie rozličné postupy nevyužívame len nejakou podvedomou, inštinktívne, ale s plným vedomím. Tým zvyšujeme kvalitu svojho myslenia i svojich výkladov.

Poznať metódy výkladov je úplne nevyhnutné. Niektorí sa domnievajú, že úroveň svojho výkladu zvýšia tým, že budú hromadiť vedomosti. Rabujú kadejaké komentáre, stále zbierajú nové a nové vedomosti, ale tie sú ako vrece kamenia, ktoré so sebou vlečú. Takí „veční študenti“ sa podobajú vojakovi, ktorý táborí niekde v obsadenom území a z dlhej chvíle chodí a rabuje. Avšak náhle zaznie pokyn k ďalšiemu pochodu. Vojak pozbiera všetku svoju výzbroj i všetko, čo nahrabal, a pochoduje. Čoskoro však zistí, že sa nemôže vliecť s tým, čo ukoristil, preto sa toho všetkého musí vzdať. Všetko vyháďže z batohu a zostane mu len vojenská výzbroj.

Tak je to i tu. Kým skutočne nepracujeme, radi zhromaždíme myšlienky, poznatky, vedomosti, idey. Len čo však začneme skutočne pracovať, obzeráme sa predovšetkým po vojenskej výzbroji Kristovho rytiera. A tou výzbrojou (odhliadnuc od duchovných, osobných predpokladov, o ktorých už bola reč) je správna metóda. Nezáleží nám

už teda na hromadení vedomostí, ale na tom, aby sme poznali metódu svojho odboru – premyslený spôsob postupu, ktorým poznávame biblické pravdy.

Naším odborom je *štúdium a výklad Písma*. Skôr, než sa budeme zaoberať jednotlivými spôsobmi výkladu, musíme si vyjasniť zásadný prístup k Písmu.

Písmo a tradícia

Katolícka cirkev tvrdí, že Písmo nemôže správne vykladať nik, kto nemá správnu normu, lebo inak by každý vyčítal niečo iné. Tou normou je vraj *tradícia* – ustálené učenie cirkvi. Preto hovorí, že jedinou a najvyššou inštanciou vo veciach viery je Písmo a tradícia, čím mieni svoje dogmy a všelijaké ustanovenia svojej cirkvi. Tým sa stáva vlastne ľudský rozum sudcom Písma, pretože všetky dogmy sú vlastne pokusy o rozumové vystihnúť a vyjadrenie Božej pravdy. Ale Pánovu pravdu nemožno nikdy bezo zvyšku vyjadriť rozumovou poučkou, preto vykladať Písmo podľa určitej ľudskej tradície znamená vždy zmrzačiť Pánovu pravdu.

Písmo a slobodný rozum

Katolíci teda podriadiť Písmo ľudskému rozumu, je to však rozum spútaný cirkevnou disciplínou. Je to *ortodoxný racionalizmus*. Naproti tomu protestanti upadajú do opačnej krajnosti. Zavrhlí každú tradíciu, ale na jej miesto postavili oslobodený rozum. Každý jednotlivec môže vykladať Písma celkom slobodne a jeho rozum sa nemusí viazať cirkevnými predpismi a šablónami. Tak to dospelo k takzvanému *liberalizmu*. Každý učenec si zakladal svoju vlastnú tradíciu. To však viedlo opäť k zmrzačeniu právd Písma a často i k popieraní najzákladnejších skutočností biblickej zvesti. Ak ortodoxný racionalizmus je veľké zlo, tak tento liberalistický (voľnomyšlienkársky) racionalizmus je ešte horší.

Jedine Písmo

My sa navraciame k zásade reformačnej i prvokresťanskej, podľa ktorej „jedine Písmo“ je poslednou inštanciou pravdy. Je pravda, že Písmo je spleť labyrint pre začiatočníka a niekedy i pre skúseného skúmateľa Písma. A teda je pravda, čo hovoria katolíci, že popri Písme tu musí byť ešte určité vodidlo a určitá norma. Tou normou však nie je ani tradičný rozum spútaný kolektívnou cirkevnou disciplínou, ani individuálny rozum, rozum silného jedinca, ktorý si biblické pravdy vykladá po svojom. Tou normou je *základná, ústredná pravda Písma*, jasná i bez výkladu, pravda, ktorá ako slnko ožaruje všetky ostatné pravdy a jasne ukazuje, či je náš výklad správny, lebo len taký výklad je správny, ktorý je v súlade s touto pravdou právd.

A tú pravdu právd vynašiel Luther v liste Rimanom 3,24-25 a v liste Galaťanom 2,16. Je to tá pravda, že Božia milosť je jediný prameň našej spásy, Kristovo dielo jediný základ spásy a naša viera jediný prostriedok spásy. Sme teda ospravedlnení jedine milosťou (*sola gratia*), jedine vykúpením v Kristovi (*sola redemptione Christi*) a jedine vierou (*sola fide*). To je ten slávny článok, s ktorým cirkev stojí a padá (*articulus stantis et cadentis ecclesiae*). Luther sa tak radoval z objavu tejto ústrednej pravdy, že napísal: „Od tohto článku nemôžeme ani ustúpiť ani upustiť, i keby nebo a zem mali padnúť. Na tomto článku spočíva všetko, čo proti pápežovi, diablovej a svetu učíme, čím žijeme a stojíme. Preto si tiež musíme byť týmto bodom úplne istí a nepochybovať, inak by bolo všetko stratené a pápež a diabol by dosiahli víťazstvo a právo nad nami.“

A práve táto žiariaca pravda právd je kľúčom k Písmu a normou správnosti všetkých jeho výkladov. Komu raz vyjde ako slnko, ten už nikdy v Písme nezblúdi a jeho výklad Písma bude vždy v *hlavnej línii* správny, i keď trebárs v podružných detailoch sa nevyhne omylom.

1.2 Základná metóda: Písmo sa vykladá Písmom (*Scriptura Scripturae interpretes*)

Keď sme už našli kľúč k Písmu a základnú normu (meradlo) správnosti všetkých jeho výkladov, ide teraz o to, aby sme sa aj v jednotlivostiach pridržali správnej línie a aby sme aj v podružných detailoch dospeli vždy presnejšie a jasnejšie k pôvodnému zmyslu Písma. To sa deje tak, že sa dôsledne pridržame zásady, že *Písmo sa vykladá Písmom*. Nejde tu teda už len o to, aby každý výklad bol v súlade so základnou pravdou Písma, ale s celým Písmom. Keď sa riadime touto zásadou, všeobecne platí: *Zmysel obrazného výroku sa vykladá priamym, neobrazným výrokom. Zmysel jedného či dvoch temných miest sa vykladá vo svetle tisícov jasných miest. Zmysel starozákonných dejín sa vykladá vo svetle Nového Zákona. Podobenstvo sa nevykladá podobenstvom a alegória sa nevykladá inou alegóriou, lebo tá istá predstava máva v rôznych súvislostiach rôzny význam.*

Zásada, že Písmo sa vykladá Písmom, bola známa už prvým kresťanom. Aj celý kresťanský starovek sa jej pridržal. Bolo všeobecne známe, že „Nový zákon je zavinený v starom a starý rozvinutý v novom“. K tejto slávnej prvokresťanskej a starokresťanskej zásade sa dôsledne vrátila Reformácia a vraciame sa k nej i my. Nepomôže nám však celkom mechanicky a automaticky, ale musíme ju používať cieľavedome. Je nutné vedieť, čo v Písme hľadáme, o čo nám ide, čo chceme poznať. A na túto otázku ohľadom cieľa nášho poznávania a vykladania Písma odpovedáme takto: hľadáme predovšetkým

- 1) Krista,
- 2) cirkev (*ekkklesia*),
- 3) seba.

1) Predovšetkým je nutné hľadať Krista

Vykladanie Písma Písmom je vo svojej podstate *porovnávací* metóda: pravdy, ktoré poznám z čítania Nového zákona, porovnávam so starozákonnými príbehmi a obradmi a nachádzam v nich ilustrácie k známym pravdám. Postupujem vždy *od väčšieho svetla* (t.j. od novo-

zákonnej pravdy) *k menšiemu svetlu* (t.j. k starozákonnému príbehu). To znamená, že do starozákonných dejov vnášam svetlo z Nového zákona a vidím v nich obrazy jasných novozákonných právd, ale že naopak nikdy zo starozákonného príbehu neodvodzujem nové pravdy. Starozákonné príbehy sa tak stávajú ilustráciami novozákonných právd, takže si ich môžeme živšie a jasnejšie predstaviť.

Vystříham sa pritom akéhokoľvek malicherného puntičkárstva. Vždy ide o hlavnú líniu, nikdy nie o to, aby som každú detailnú jednotlivosť starozákonného príbehu vysvetľoval inotajne (alegoricky) alebo náznakovito (symbolicky).

Touto porovnávacou metódou teda hľadám v Starom zákone predovšetkým Krista. Nachádzam ho všade.

Tak napríklad *Jozef* je obraz Krista: Milovaný otcom, nenávidený bratmi kvôli snom zjavujúcim jeho budúcu slávu, vydaný pohanom, predaný za 20 strieborných, odsúdený na základe falošného svedectva, ako odsúdenec medzi dvoma vinníkmi, z ktorých jeden hynie a jeden je povýšený, napokon vyvýšený na trón – to všetko je krásny, plastický obraz Ježiša Krista.

Iným takým obrazom je *stánok*. Tu vidíme napríklad tri veci:

a) *Čím je Kristus pre hriešnika*, ktorý činí pokánie, to ukazuje v nádvorí oltár a umývadlo: v Kristu nachádza hriešnik svoje ospravedlnenie a posvätenie.

b) *Čím je Kristus pre veriaceho človeka na jeho ceste k nebesiam*, to ukazuje svätyňa, kde je svietnik, stôl s chlebami a zlatý oltár: Kristus je vzor života (svetlo), sila života (chlieb) a radosť života (zlatý oltár).

c) *Čím je Kristus pre veriaceho v jeho styku s Bohom*, to ukazuje najsvätejšia svätyňa s truhlou zmluvy, kde je zákon, manna a rozkvitnutý prút: Kristus je *Kráľ*, ktorý dáva posledné zákony života, *Prorok*, ktorý nám dáva skrytú mannu Božieho zjavenia a *Kňaz*, ktorý mocou vzkriesenia sa ujal svojej veľkňazskej funkcie.

Ako môžeme vidieť, týmto spôsobom štúdia Písma nezískame nejaké nové pravdy, ale získame tým nesporne hlbšie a plnšie pochopenie právd známych z Nového zákona. Ak sa mi totiž podarí k nejakej novozákonnej pravde, vyjadrenej priamou, neobraznou rečou, nájsť ako ilustráciu vhodný starozákonný príbeh, je tá pravda

premietnutá do inej roviny pohľadu, kde ju vidím živšie, jasnejšie a plastickejšie, než v ríši čírych myšlienok a odtážitého slova. Teraz ju priam hmatám a môžem sa jej prizrieť v jej celej plnosti a mnohostrannosti.

Teraz už viem, čím je Kristus, lebo vidím zreteľne, výrazne a reliéfne celú líniu jeho vykupiteľského diela: Najprv skrze neho dosahujem odpustenie hriechov a večný život, potom ho potrebujem ako toho, ktorý mocou svojej prorockej dôstojnosti mi dáva chlieb života, ako Kráľ je mojím zákonodarcom a zároveň vzorom, lebo zákonodarca bol prvým plniteľom svojich zákonov a ako Kňaz mi stále sprostredkuje Božie požehnanie, aby môj život bol plný radosti a pokoja. Už nikdy nezabudnem na celú túto súvislosť, lebo ju jasne vidím zobrazenú starozákonným predobrazom.

Iný príklad toho, ako v Starom zákone všade nachádzam predobraz Krista, je trebárs príbeh v 2. Mojžišovej 17. Tu vidíme živé a plastické znázornenie toho, že Kristus je „skala“ udretá Božím súdom a vydávajúca vodu Svätého Ducha. Vidíme ďalej, že Kristus je Prorok, Kráľ a Kňaz, ktorý sa za nás hore prihovára. Vidíme ho napokon ako toho, ktorý mečom Božieho slova zabíja a premáha v nás „Amalecha“ – naše telo. Je tu teda trojitý pohľad na Krista:

- 1) Kristus na zemi ako dejinná skutočnosť,
- 2) Kristus na nebi ako Veľkňaz,
- 3) Kristus v nás ako dielo Svätého Ducha.

2) Ďalej je nutné hľadať všade v Starom zákone *cirkev (ekklezia)*

Starozákonné príbehy okrem svojho priameho významu majú často význam prenesený, *figuratívny* (1. Korint'anom 10,1-11). Je to napríklad východ Izraela z Egypta (2. Mojžišova 12-18). Sledujme jednotlivosti tejto cesty.

- *Baránok* (2M 12): Počiatkom našej duchovnej púte je viera, že krv Krista ako Božieho Baránka nás očisťuje od každého hriechu.
- *Ohnivý stĺp* (2M 13): Sme vedení Božím slovom.

- *Červené more* (2M 14): Moc Svätého Ducha nás vyslobodzuje z diablovej moci (faraón), zo zovretia púšte (naša prirodzenosť) a z moci sveta, aby sme sa v ňom neutopili (more).
- *Chválospev* (2M 15): Všetka chvála patrí Bohu. On za nás víťazí, my sa v ňom radujeme.
- *Mara a Élim*: Ťažkosti a horkosti sa striedajú s odpočinkom a po-techou.
- *Pokrm z neba* (2M 16): Naším „chlebom“ je Kristus zjavený v Písmach. Denné štúdium Písma je zbieraním manny.
- *Voda zo skaly* (2M 17): V boji s naším telom nám pomáha moc Svätého Ducha, Kristov veľkňazský príhovor a Božie slovo, ktoré je ako meč.
- *Jetrov príchod* (2M 18): Tu sa zobrazuje disciplína Božieho ľudu. Nejde iba o to, aby sme súdili sami seba vo svojom pomere k Bohu.

3) Pri uplatňovaní zásady, že Písmo sa vykladá Písmom, hľadáme tiež všade seba

Písmo nie je neosobná kniha a jej história nie je iba história, ale je to večne živá prítomnosť. Ten Abrahám, pútnik viery, ten Izák, muž pri studniach, ten Jakob, ktorý sa mení na Izraela – to nie je iba história, to si ty, kresťan, v rozličných vzťahoch života a viery.

Hľá, aká večne živá prítomnosť:

- *Abrahám*: viera putujúca
- *Izák*: viera hľadájúca spoločenstvo s Bohom
- *Jakob*: viera slúžiaca a pracujúca
- *Jozef*: viera triumfujúca na ceste cez utrpenie k sláve.

Máme plné právo takto všetko stále vzťahovať na seba, lebo Božie slovo je večné. Situácie tu vylíčené sú história i prítomnosť – stále živá aktuálna prítomnosť, nech sa doba akokoľvek mení a vyvíja.

To je teda základná metóda, ktorou poznávam Písmo, aby som z neho mohol vynášať to, čo slúži cirkvi. Je to v podstate metóda *porovnávacia*, pri ktorej sa stále uplatňuje zásada „Písmo sa vykladá

Písmom“. Nejde tu však o nejaké mechanické porovnávanie. Naopak, sme tu odkázaní na pomoc Svätého Ducha, ktorého skrytým pôsobením sa nám vybavuje spojitosť medzi starozákonnou históriou a novozákonnými pravdami, a to tak, že novozákonná skutočnosť akosi presvitá tou starozákonnou históriou ako duša a duch presvitajú telom a oživujú ho. Vidíme, že všetky tie deje a pravdy sú jeden živý organizmus. Avšak táto skutočnosť sa nám ukáže len vtedy, keď nám na ňu Svätý Duch posvieti. On jediný zjavuje *jednotnosť*, ktorá vládne celým Písmom. A len pod jeho vedením môžeme správne porovnávať.

Zásada, že „Písmo sa vykladá Písmom“ nikoho neopravňuje k tomu, aby sa spoliehal na jej samočinnosť a aby sa ňou riadil celkom bezmyšlienkovite. Znamená to predovšetkým *záporne*, že žiadny výklad jednej časti Písma nesmie byť v rozpore s ktoroukoľvek inou časťou Písma, lebo len taký výklad je celkom správny, ktorý je v súlade s celým Písmom. Spomenutá zásada má však tiež *kladný* význam a to ten, že Božie zjavenie sa vyvíja, že Boh hovorí *stále to isté*, ale že svoju reč organicky rozvíja do stále väčšej plnosti.

Tak napríklad evanjelium (zvest' o vykúpení) zaznelo vo svojej prapodobe už v raji, a to v slove zaslúbenia o víťazstve semena ženy nad hadom. Ale z tohto prvého zrníčka sa za tisícročia rozrástol bohatý strom, v ktorého mohutnej korune kvitnú ohnivé vízie prorokov, dozrievajú sladké plody životodarnej múdrosti a zvoní piesne nebeských pevcov ako struny harfy pod dotykom majstra. Vykladať Písmo Písmom znamená teda vidieť túto organickú súvislosť, vedieť ju sledovať od tmy koreňov až do koruny ožiarenej slnkom večnosti, a pochopiť ju v jej celistvosti a súladnej plnosti. To je však možné len pri vedení Svätým Duchom. Bez jeho milostivej pomoci nikdy nepochopíme Písmo ako živý organizmus Božieho zjavenia, nikdy nevystihneme jeho celistvosť, jeho obrysovú líniu a krásu detailu a vždy – i s najlepšou metódou – budeme v Písme „cudzincami“.

Taký „cudzinec“ v kráľovstve Písma, ktorý v ňom nemá občianske práva Božieho synovstva, bude i s najlepšou metódou len ako človek blúdiaci bez kompasu v neznámej krajine. Aj tú slávnú zásadu „*Scriptura Scripturae interpres*“ (Písmo sa vykladá Písmom) bude využívať nie organicky a pod vedením Svätého Ducha, ale iba

mechanicky a vedený omylným ľudským rozumom. Tak príde k úplným nezmyslom a k absolútnemu zmätku, lebo vždy záleží na tom, *ktoré* Písmo sa vykladá *ktorým* Písmom.

Nemôžem každé Písmo vykladať každým Písmom, napríklad podobenstvo podobenstvom. Tak napríklad v evanjeliu podľa Matúša 13 sú dve podobenstvá za sebou, kde v jednom „pole“ označuje *srdce človeka* a v druhom „pole“ znamená *svet*. Z tohto príkladu je zrejmé, že každé Písmo je možné vykladať len takým Písmom, ktoré s ním skutočne myšlienkovú súvisí – teda organicky, nie mechanicky. A pod vedením Svätého Ducha, ktorý je vnútorným životom Písma, nie samotným ľudským rozumom a jeho krtími kategóriami, trebárs teologickými a liberálne vedeckými. Len pod vedením Svätého Ducha môžeme správne používať základnú poznávaciu metódu, ktorá spočíva v tom, že Písmo sa vykladá Písmom.

1.3 Pomocné metódy

Okrem tejto základnej metódy sú ešte iné metódy, premyslené spôsoby, ktorými sa riadime pri štúdiu Písma. Vymenujeme si niektoré z nich. Ak tá porovnávacia metóda je *základný spôsob štúdia a výkladu* Písma, teda metóda, ktorá *preniká všetkými ostatnými metódami*, ide teraz o špeciálnejšie metódy.

Analýza a syntéza

Analýzou (rozborom) nazývame myšlienkový postup, ktorým k podradenému a zvlášťnejšiemu pojmu (muž, žena) hľadáme pojem nadradený, všeobecný (človek). To sa deje tak, že pojmy *rozoberám*, aby som oddelil podružné znaky od podstatných a podržal len tie podstatné. Takto rozoberať však môžem nielen pojem, ale celý myšlienkový oddiel, aby som z neho vybral niečo *podstatné*. Analýza je určitý prípad abstrakcie, o ktorej ešte budeme počuť. *Syntéza* (súbor) je práve opačný myšlienkový postup. K nadradenému, všeobecnému pojmu (človek) pridávam postupne zvlášťnejšie znaky a dospejem tak

k pojmom podradeným, konkrétnejším (muž, žena, dieťa, starec). To sa deje tak, že tie podružné znaky *zbieram*, až vznikne konkrétnejšia predstava, než bola pôvodná. Takto zhŕňať do nového celku môžem i celé myšlienkové oddiely, keď z každého vyberiem nejaký zvláštny znak, ktorý sa hodí k danému účelu.

Analýza (rozborový spôsob štúdia a výkladu) spočíva v tom, že sa snažíme určením podstatných znakov odvodiť poznanie z určitého súvislého oddielu Písma – napríklad Ján 2,1-11. Rozborom tohto oddielu zisťujeme, ako tu Ježiš zjavuje svoju *slávu*. Je to (1) sláva *plnej* milosti (v. 7), (2) sláva *premieňajúcej* moci (v. 9), a (3) sláva *večnej* milosti, ktorá zachováva a oblažuje až do konca (v. 10). Keď takto pokračujeme oddiel za oddielom, aby sme sa postupne zmocnili obsahu celého evanjelia, hovoríme, že rozoberáme Jánovo evanjelium. Metóda rozboru je veľmi poučná, lebo nás zoznamuje s celým Písmom.

Analytickú metódu používame i keď skúmame svoje vnútro, ako radí aj Sokrates: „Poznaj sám seba!“ Ale pozor, taká analýza nesmie byť cieľom sama osebe. To ochromuje duševné sily. Táto leptajúca sila je vyjadrená starým heslom „*Divide et impera*!“ (Rozdeľuj a panuj!) Preto keď pri sebaskúmaní vidím svoju biedu, musím so svojou nemocou ísť ihneď k trónu milosti, aby som dosiahol pomoc. Analýza je iba stanovením diagnózy, ale liek je inde.

Analýza sa tiež musí diať podľa správnej normy. Nemeriam sa meradlom akejkol'vek ľudskej morálky, ale normou Písma; z Písma vnášam svetlo do svojho života. Som skutočne „Abrahám“, t.j. pútnik vo viere? Som „Izák“, t.j. človek žijúci pri Božích studniciach?

Táto analýza vnútra je veľmi potrebná pri analýze Písma, lebo Písmo je naskrze praktická kniha, ktorá sa ma dotýka celkom osobne. Vedec, ktorý analyzuje napríklad nejakú horninu, nemusí vôbec myslieť na seba. Ale tu je to iné. Pri rozbere Písma ide tiež o to, aby som rozoberal sám seba. *Tua res agitur* – ide o teba, človeče.

Rozbor Písma a rozbor vlastného života idú ruka v ruku a navzájom si pomáhajú. Najprv vnášam svetlo z Písma do svojho vnútra a potom sa to svetlo osvecujúce moje vnútro odráža späť do Písma. Inak povedané, ten Abrahám, Izák, Jakob... ma učí, aby som lepšie rozumel

svojmu vnútru, a moje vnútro ma učí, aby som lepšie rozumel biblickej zvesti o nich.

Protichodná a doplnujúca metóda je syntetická, čiže súborná. Spočíva v tom, že vyjdem od určitej skutočnosti a hľadám o nej poučenie tak, že zbieram a skladám do celku jednotlivé poučenia, ktoré nachádzam na *rôznych* miestach Písma. Napríklad v liste Filipanom 3,10 čítam o *moci vzkriesenia* a podľa rôznych oddielov Písma zisťujem, že moc vzkriesenia je

- 1) sila *tiahnuca nahor* od zrna ku klasu (Ján 12,24),
- 2) sila *premieňajúca* podľa zákona sejby a žatvy (1. Korint'anom 15,35-44),
- 3) sila *oslobodzujúca*: vzkriesený Kristus bol už vo vyššej oblasti života, než je oblasť pozemská so svojou priestorovosťou a nepreniknuteľnosťou. Príklady z prírody: balvan ľadu je nehybný, voda tečie, para sa vznáša, je tu vždy väčší stupeň slobody. Tieto tri myšlienky môžem potom rozvíjať ďalej.

Syntéza je možná len tam, kde je vyšší stupeň poznania. Dobrá syntéza je často bleskový, geniálny nápad. Genialita vôbec je akýsi okamžitý, tvorivý záblesk nového poznania. Taká syntéza nepadá do lona leňochom. *Blesk udiera len do vyvýšených miest*. Dobrá syntéza je odmenou tých, ktorí sa stálou, poctivou a vytrvalou analýzou udržiujú na vyššej úrovni.

Keď hovoríme „dobrá syntéza“, myslíme tým to, že ten súhrn myšlienok, dávajúci určitý celok, musí byť naozaj *životný*. Nesmie to byť nejaká idealistická konštrukcia, ktorá je iba produktom fantázie, ale nemá žiadny vzťah k životu. Nesmie to teda byť iba myšlienková syntéza, ale skutočne *vecná*, aby nám pomohla pochopiť skutočný duchovný život. Preto je potrebné, aby sme predovšetkým sami opravdivo žili v Písme a Písmom. Potom aj naša syntéza bude vždy životná.

Izolácia a koncentrácia

Jednotlivé myšlienky sa v Písme spájajú do väčších celkov. Tak napríklad v liste Filipanom píše Pavol, že chce poznať Krista, moc jeho vzkriesenia a účasť na jeho utrpení (Filipanom 3,10). Pri každej úvahe, či už analytickej alebo syntetickej, je potrebné izolovať alebo oddeliť od ostatných tú myšlienku, o ktorej práve premýšľam, a sústrediť na ňu úplnú pozornosť, kým jej tak dobre nerozumiem, aby som ju dokázal vysvetliť aj iným. Až potom pristúpim k ďalšej myšlienke.

Táto zásada platí všeobecne pri každom premýšľaní a uvažovaní. Nič nedokáže ten, kto sa zaženie po každej muche, čo mu zabzučí pri hlave, nikam nepríde ten, čo hádže kameňom po každom psovi, ktorý naňho zabreše. Musíme si vedieť zvoliť určitý predmet alebo určitú myšlienku, o ktorej chceme premýšľať alebo hovoriť a *držať sa jej*. Sú takí vykladači Písma, ktorí blúdia od myšlienky k myšlienke a preletujú z predmetu na predmet ako včela z kvetu na kvet, zakaždým citujú, čo je kde napísané, a poslucháč po hodinovej prednáške nevie, o čom bola reč. Takíto rečníci ukazujú, že nie sú dobrí myslitelia. Nedokážu myšlienky izolovať. Nedokážu sa v danej chvíli *sústrediť len na jednu myšlienku a držať sa jej*.

Typizácia a generalizácia

Účelom nášho premýšľania je, aby sme v biblických dejoch spoznávali nielen neopakovateľnú históriu, ale aby sme v tých príbehoch našli určité *základné rysy večnej prítomnosti*, niečoho, čo sa stále opakuje. Až potom máme pri čítaní Písma skutočný úžitok, lebo poznávame, že napriek všetkým miestnym a dobovým zvláštnostiam sa základné životné situácie stále opakujú. Každý žijeme inde a inak, za iných okolností. Žiadni dvaja ľudia na svete nemajú úplne rovnaký život – a predsa naše základné skúsenosti sú vo svojej najhlbšej podstate rovnaké, lebo popri osobných, individuálnych zvláštnostiach sú tu spoločné, typické rysy.

Písmo je *história večnej prítomnosti*, lebo všetko, čo je tu napísané, je napísané tak, aby každý človek v každej dobe mohol tu čítať svoj vlastný životný príbeh a vidieť tu svoju vlastnú situáciu v jej typickej

zduchovnenej podobe. Zoberme si ako príklad prechod cez Červené more (2. Mojžišova 14):

Konkrétna, časovo priestorová *neopakovateľná situácia* je asi takáto: Vzadu faraón s vojskom, vpredu more, naľavo i napravo púšť. Únik je nemožný, ale Boh nájde východisko – cestu *cez more*.

Typická, zduchovnená situácia je táto: Keď si, človeče, zovretý zo všetkých strán a keď si v horizontálnej rovine ľudských možností celkom „odpísaný“ a „zlikvidovaný“, tu prichádza – ak žiješ v srdečnej dôvere v Božiu lásku – pomoc z vertikálnej línie. Boh ti otvorí východisko tam a zošle pomoc z tej strany, kde by si to najmenej čakaľ. Prevedie ťa stredom najväčšej prekážky.

Alebo ďalší príklad – 2. Mojžišova 17:

Konkrétna situácia: Izrael je napadnutý Amelechovcami. Jozua vedie mladých mužov a bojuje mečom, Mojžiš vystúpi na vrch a tam sa modlí. Výsledok boja závisí viac od jeho rúk, pozdvihnutých v ustavičnej modlitbe, než od Jozuovho meča.

Typická situácia: Božie slovo zabíja v nás skrze vieru starého Adama, ale k víťazstvu je potrebná predovšetkým milosť a ustavičný príhovor najvyššieho Kňaza – Krista na vrchu.

Inak typizované: Ak o niečo bojujeme, usilujeme sa, musíme sa o to predovšetkým vrúcne a pokorne modliť. Ustavičná modlitba je *väčšia časť* nášho víťazstva.

Pozorovaním takýchto typických situácií napokon dochádzam k zisteniu najzákladnejších a najvšeobecnejších znakov. Je to *typická situácia zhustená do všeobecného zákona*. Všetko dejové odpadá a zostáva len všeobecné pravidlo, ktoré platí pre všetkých ľudí, vždy a všade. Tento myšlienkový postup, ktorým typickú situáciu zhŕňam do všeobecného pravidla, sa nazýva *generalizovanie*. Tak napríklad situáciu z 2. Mojžišovej 14 možno zhrnúť do zákona: „Keď je núdza najvyššia, Božia pomoc najbližšia.“ Alebo: „Boh má východisko i tam, kde už niet východiska.“ Podobne 2. Mojžišova 17 sa dá zhrnúť do pravidla: „Nezáleží boj na silných, ale na Božom zmilovaní.“

Generalizácia nesmie byť unáhlená. Musíme ju založiť na skutočne typických situáciách, na všeobecných znakoch predmetov. A nielen to, musíme skúmať, či sme výstižne pochopili tú podstatu veci, či ju

zreteľne vidíme vo svetle celého Písma, či teda je tá typizácia skutočne správna. Až potom môžeme presne generalizovať. Nesprávna generalizácia príbehu z 2. Mojžišovej 17 by bola napríklad takáto: „Pričiň sa, človeče, a Pán Boh ti požeľná.“

To je falošné, to odporuje jadrú biblickej zvesti. To svedčí o tom, že sme príbeh nesprávne typizovali, že sme nesprávne určili všeobecné znaky. Tak dospievame k falošnej generalizácii, ktorá je v tomto prípade obyčajným semipelagianizmom (polozáslužníctvom).

Abstrakcia a determinácia

Myšlienkový pochod, ktorým zo zložitej predstavy odmyšľám podružné znaky, nazývame *abstrakcia* (odmyšľanie). Abstrakcia je dôležitá zvlášť pri tvorení pojmov. Napríklad v Písme vidím, ako kráľ Dávid milosrdne zaobchádzal s Mefibóšetom. Premýšľam o tom, ako sa milosrdný Samaritán stotožnil v účinnej pomoci s tým raneným mužom. Zamyslím sa nad tým, ako otec prijal mánotratného syna. Teraz odmyšľam všetky podružné znaky a sústredím svoju pozornosť iba na predstavu milosrdenstva. Dospievam k tomu, že *milosrdenstvo je skutok lásky, ktorá sa s trpiacim stotožňuje v účinnej pomoci a vyzdvihuje ho z jeho biedy*. Tak som prišiel k pojmu milosrdenstvo.

Podobným spôsobom treba vyhraniť aj iné pojmy (spravodlivosť, svätosť, láska, viera, pokora, atď.), pretože presne vymedzené pojmy sú základný stavebný materiál všetkého myslenia. Vôbec umenie myslieť je schopnosť rozlišovať pojmy, tvoriť z nich myšlienky a vyvodzovať zo známych myšlienok nové správne dôsledky. A predovšetkým je nadovšetko nutné, aby sme opatrne zaobchádzali s pojmi, správne ich spájali a netvorili unáhlené súdy. Musím napríklad veľmi presne vedieť, čo je pokrytectvo, než sa odvážim k určitému súdu:

Ten človek je pokrytec:

(tu sa pojmy človek a pokrytec kryjú)

Ten človek je niekedy pokrytec:

(tu sa pojmy kryjú len čiastočne)

Ten človek nemá ďaleko od pokrytectva:

(pojmy sa dotýkajú)

Ten človek nie je pokrytec:

(pojmy sa vylučujú)

Z týchto príkladov vidno, v akom vzťahu môžu byť jednotlivé pojmy a aké rozmanité súdy vznikajú podľa toho, ako pojmy spájam. Preto je predovšetkým pre biblické myslenie nesmierne potrebné, aby sme operovali len s pojmami presne vyhranenými, aby sme si uvedomovali vždy plný význam pojmov a ich vzájomný vzťah. Treba cítiť zodpovednosť za hovorené slovo, lebo v deň súdu ľudia vydajú počet z každého prázdneho slova. Nebuď ukecaný, váž slová, neprenáhľuj sa vo vynášaní súdov. Kto ľahkovážne zaobchádza so slovom, je ako ten, kto sa hrá s pušným prachom.

A nadovšetko je potrebné, aby sme si uvedomovali zodpovednosť za slovo, ktoré hovoríme v zhromaždení. Tu ide o otázky večnosti. Preto majme pojmy presne vymedzené! Musíme celkom presne vedieť, čo je spása, súd, zahynutie, evanjelium, atď., inak nemáme vôbec právo vykladať Písmo.

Abstrakciou je vo svojej podstate každá izolácia, lebo pri nej osamostatňujem určitú myšlienku a sústredím na ňu pozornosť, aby som vystihol jej jadro. Abstrakciou je v podstate každá typizácia a generalizácia, lebo od určitej konkrétnej situácie odmyšľam podružné rysy, zduchovňujem ju, umožňujem vyniknúť len hlavným rysom, základným, všeobecne platným, a konečne dochádzam až k všeobecnému zákonu, ktorý platí vždy a všade.

Protichodný pohyb k abstrakcii je *determinácia* (obmedzenie). Máme napríklad celkom všeobecný pojem milosrdenstvo, ako sme ho abstrahovali z rôznych oddielov Písma: „*Milosrdenstvo je skutok lásky, ktorá v účinnej pomoci pozdvíha je niekoho z jeho biedy na vyššiu úroveň.*“ Tento pojem chcem demonštrovať (alebo ako sa odborne hovorí, chcem ho individualizovať) na celkom určitom prípade, napríklad na príbehu o márnotratom synovi (Lukáš 15). Tak obmedzím pojem

milosrdenstvo na zvláštny prípad a hovorím o milosrdenstve otca, ktorý svojho nehodného syna vyzdvihol z jeho žobráckej zanedbanosti a dosadil ho do všetkých synovských práv. Pojem milosrdenstva ako účinnej lásky, ktorá niekoho vyzdvihuje z jeho biedy, je tu zachovaný, len sa nám ten pojem predstavuje ako celkom určité, konkrétne milosrdenstvo – ako milosrdenstvo otca k márnوترatnému synovi.

Determinácia je veľmi potrebná preto, aby sme ten pojem milosrdenstvo jasne chápali a aby stál pred nami nie ako nejaká ľadová myšlienková predstava, ale živo, žeravo a plasticke. Holý abstraktný pojem je ako vyľisovaný kvet v herbári. Máme jasnú predstavu, aký je to kvet, ale už tu nie je život, vôňa a bezprostredné kúzo skutočného žijúceho kvetu. Determináciou vdychujeme pojmom životnosť, robíme ich názornejšími a ľahšie predstaviteľnými.

Každý, kto študuje Písmo, by sa mal usilovať o to, aby mal jednotlivé biblické pojmy presne vyhranené starostlivou abstrakciou, ale aby ich mal zároveň jasne a názorne vymedzené, determinované. Len determinovaný pojem je životný a stáva sa jasnou predstavou, a predsa neprestáva byť presným pojmom.

Keď teda premýšľame napríklad o hľadájúcej Božej láske, determinujeme ju vždy celkom určitým zjavom lásky, napríklad Kristovým krížom. To je tá hľadájúca láska, ktorá šla za tebou až do pekla múk, až do smrti a do hrobu. Živá, dejinná skutočnosť, žiadna zahmlená myšlienková konštrukcia. A takto vykladajme Písmo! *Hovorme tak, aby ľudia za našimi slovami a pojmami videli živé skutočnosti Božieho spasenia.*

Analógia

Ak máme najmenej dva determinované pojmy, napríklad „milosrdenstvo otca márnوترatného syna“ a „milosrdenstvo nebeského Otca“, môžeme ich na základe podobných znakov porovnávať. A tomuto porovnávaníu, ktorého účelom je, aby sme na základe podobnosti javu pozemského (milosrdenstvo pozemského otca) s javom povahy rýdzo duchovnej (milosrdenstvo nebeského Otca) priblížili nášmu chápaníu ten duchovný jav, ktorý nám je vzdialenejší, tomuto zámernému porovnávaníu hovoríme analogizácia (zobdobňovanie).

Analógia (obdobnosť) medzi milosrdenstvom pozemského otca a nebeského Otca je potom asi takáto:

Pozemský otec	Nebeský Otec
syn sa búri proti otcovej autorite a odchádza od neho	hriech je vzburá proti Božej láske a odvrátenie sa od Boha
syn v zlej spoločnosti stráca otcovský podiel a schudobnie	hriech nás degraduje a porušuje
syn dochádza k poznaniu, že sa prehrešil proti otcovi	svetlom evanjelia dochádzame k pravému sebaznaniu: meriame sa mierou Božej svätosti a vidíme svoj hriech nie ako nemorálnosť ale ako vzburu
syn sa navracia k otcovi so slovami vyznania	k Bohu sa môžeme vrátiť nie s dobrými skutkami, ale len so slovami vyznania
otec dáva synovi, rúcho, prsteň na ruku a obuv na nohy	nebeský Otec nás oblieka do Kristovej spravodlivosti, dáva Svätého Ducha, aby všetko naše konanie bolo podľa Božej vôle a dáva nášmu životu nové „chodenie“ – nový smer a cieľ
otec usporiada hostinu a svojho syna usádza vedľa seba za stôl	Boh nás pre zásluhy Krista dosadzuje do všetkých synovských práv a robí nás dedičmi večného kráľovstva

Toto zobdobňovanie je teda poznávanie niečoho, čo je nám menej dostupné a menej známe kvôli svojej rýdzo duchovnej a nebeskej po-

vahe, a to poznávanie sa deje takým spôsobom, že podľa jednotlivých rysov tej známejšej pozemskej viditeľnej skutočnosti usudzujeme o vlastnostiach niečoho, čo je síce skutočnosť obdobná, ale skutočnosť rýdzo duchovná, na ktorú treba hľadiť z vyššej perspektívy.

Metóda analogická je úzko príbuzná s metódou porovnávacou, takže ich ani nemožno presne rozlíšiť. Jedna predpokladá druhú: Analógia, obdobnosť, podoba niektorých zjavov ma vedie k tomu, že tie zjavy porovnávam, ale porovnávať môžem len tam, kde nejaká analógia skutočne je. Toto analogické porovnávanie môže byť niekoľkých druhov.

Analógia metaforická a symbolická

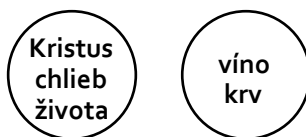
Predovšetkým je možné hovoriť o *analogii metaforickej a symbolickej*. Dva javy majú nejakú príbuznú alebo nejako podobnú vlastnosť, napríklad oheň páli a výčitky svedomia pôsobia takú vnútornú trýzeň, že toto hryzenie svedomia je v mojom vnútornom živote akosi obdobou toho, čím je pálčivosť ohňa vo svete vonkajšom a hmotnom. Ak teda tú vlastnosť ohňa prenesiem jednoducho na ten duševný jav, hovorím potom o „pálčivých výčitkách“ alebo o „plamennej trýzni svedomia“. Tak vzniká prenáška alebo *metafora*. Nejde však vždy len o prenesenie jednej vlastnosti, ale často prenášame celý súbor vlastností, tvoriacich určitý pojem. Tak vznikajú metaforý toho druhu, ako napríklad: „Ja som ten *dobrý pastier*,“ alebo: „Ja som *chlieb života*.“

Pri metafore sa obrazný pojem úplne kryje so základným pojmom. Je to úplné stotožnenie predstáv. Kristus = pastier. Graficky to možno znázorniť ako dva rovnako veľké kruhy, ktoré sa vzájomne prekrývajú:

To isté platí o symbole. Na rozdiel od metaforý je symbol skutočný, celkom vecný a viditeľný predmet, ktorý sa stáva znakom nejakej duchovnej skutočnosti. Keď napríklad Kristus povie: „Ja som ten *chlieb*

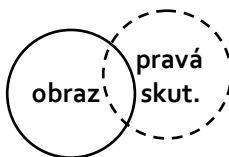
života,” tak ten „chlieb života” nie je symbol ale metafora, pretože nejde o skutočný viditeľný predmet, ale len o slovný znak. Keď však ukáže na *skutočný* chlieb a na *skutočný* kalich s vínom a vyhlási: „Toto je moje telo” a „Toto je nová zmluva v mojej krvi,” tak ten chlieb a to víno sú symboly (konkrétne znaky, viditeľné znamenia) jeho tela a krvi, teda celej jeho ľudskej bytosti, ktorá sa za nás obetovala. A zase môžeme povedať, že ten znak sa úplne kryje s tou skutočnosťou, ktorú zobrazuje, takže sa to dá znázorniť dvoma kruhmi, ktoré sa prekrývajú:

Ak je metafora rozvinutá do celého deja, za ktorým sa tája iný dej, duchovnejší, hovoríme o *alegórii*. Alegória (inotaj) je teda obrazný dej pozemskej skutočnosti, za ktorým sa tája skutočnosť vyššia, duchovná. Takouto alegóriou je napríklad celá *Vel'pieseň*, kde obrazom manželstva je vylíčený večný vzťah Boha k Izraelu alebo tiež Krista a Cirkvi. Alegorické sú tiež všetky starozákonné bohoslužobné úkony, lebo za všetkými tými úkonmi a za tými vecami, ktoré sú pri oných úkonoch potrebné, sa taja duchovné skutočnosti, ktoré sa naplnili v Kristu a ktoré chápeme až my vo svetle Nového zákona.

Príklady toho, ako vo všetkých dejoch, úkonoch a veciach Starého zákona, treba hľadať Krista, cirkev i svoje vlastné skúsenosti, ktoré prežívame vo viere v Krista, boli uvedené v oddiele, kde sme hovorili o zásade, že Písmo sa vykladá Písmom. Takéto alegórie a symboly, ktoré okrem svojho *obrazného* významu majú aj význam *prorocký* a ktoré teda ukazujú nielen *nahor* na skutočnosti duchovné, na skutočnosti vyššej nahliadacej roviny, ale ktoré zároveň ukazujú *dopredu* na duchovné skutočnosti, ktoré sa ešte mali naplniť a uskutočniť, nazývame predobrazy alebo *typy*. Typy (predobrazy) sú teda prorocké alegórie a symboly, ktoré viditeľnými starozákonnými dejmi, úkonmi a predmetmi približujú nášmu chápaniu novozákonné duchovné skutočnosti.

Rozdiel medzi alegóriou a symbolom s metaforou je ten, že metafora a symbol vyjadrujú nejakú skutočnosť takým obrazom, ktorý tú zobrazovanú skutočnosť celkom nahrádza a prikrýva, kým čistú alegóriu (*allegoria pura*), v ktorej sú všetky slová inotajné, sotvakde nájdeme. Obyčajne je to alegória *zmiešaná* (*allegoria impura*), v ktorej popri slovách metaforických sú aj slová vo vlastnom význame. Preto grafickým znázornením alegórie je kruh, za ktorým sa tají iný vzdialenejší kruh a nie je tým prvým celkom prikrýty:

Z toho prakticky vyplýva, že sa nesmieme snažiť vždy a za každú cenu každú jednotlivosť v alegórii vykladať duchovne. To by sme došli, ako sa to už stalo nejednému vykladačovi, k úplným nezmyslom. To isté platí samozrejme aj o typologických výkladoch. Maj vždy na mysli hlavnú myšlienkovú líniu a neodbočuj od nej!

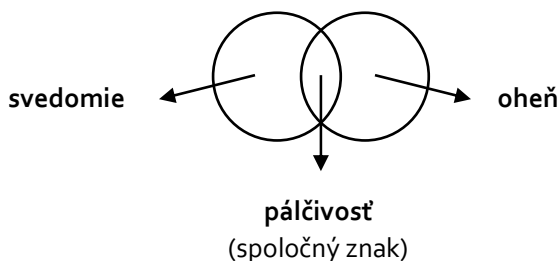
Ak niekto vykladá alegoricky alebo typologicky nejaký starozákonný príbeh a chce vyložiť obrazne či inotajne každé meno, každé číslo, každý časový alebo priestorový údaj a vôbec každé slovo, obyčajne zájde do húštiny márnej náboženskej špekulácie, kde lampička mdlého ľudského rozumu beznádejne umiera a kam ani svetlo živej viery nepreniká. Cesta viery je opustená a my sa len ťažko presekávame húštinami nejakého vlastného náboženstva.

Preto pri všetkých alegorických a typologických výkladoch dbajme na pravú mieru a na pravidlo, že žiadny alegorický alebo typologický výklad nesmie v ničom odporovať pravdám, ktoré sú jasne zjavené priamym, neobrazným spôsobom, ani ich nijako „dopĺňať“, ale ich iba ilustruje, znázorňuje a tým nám uľahčuje ich pochopenie.

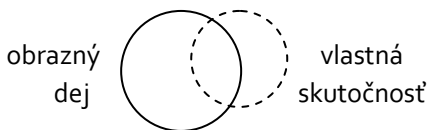
Analógia komparačná a parabolická

Celkom inú skupinu tvoria analógie, na ktorých sa zakladajú *prirovnania* a *podobnosti*. Prirovnanie (komparácia) je vlastne

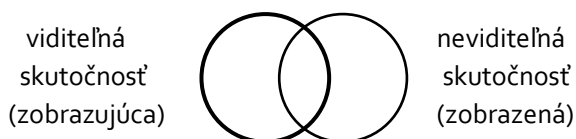
rozšírená metafora, lebo tu je vedľa predmetu, ktorý prirovnávam, aj predmet, ku ktorému prirovnávam, a zároveň spoločný znak oboch. Ak poviem, že výčitky môjho svedomia sú páľčivé ako oheň, je tu (1) prirovnávaný predmet (výčitky svedomia), (2) predmet, ku ktorému prirovnávam (oheň) a (3) ich spoločný znak (páľčivosť). V prirovnaní je všetko vedľa seba, kým pri metafore je jeden predmet zastúpený druhým. Keď teda hovorím o „páľčivom ohni svedomia“, nahradil som prirovnávaný predmet (výčitky) priamo obrazom, ku ktorému prirovnávam, alebo pripojím k prirovnávanému predmetu významný znak obrazu, ku ktorému prirovnávam, ale ten obraz sám nemenujem (páľčivé výčitky). Oproti tomu v prirovnaní nie je predmet zastúpený iným predmetom, ale všetko je vedľa seba – skutočnosť zobrazená i zobrazujúca. V grafickom znázornení sú to 2 kruhy v rovnakej rovine, ktoré sa vzájomne prelínajú.

Ako rozvinutím metaforu do deja vzniká alegória, tak zase rozvinutím prirovnania do deja vzniká *podobenstvo* (parabola). Rozdiel medzi alegóriou a podobenstvom je teda ten, že pri alegórii je tá duchovná skutočnosť skrytá za viditeľným obrazom, takže ju nevidíme hneď vedľa obrazu, ale tušíme ju niekde za ním.

Naproti tomu pri podobenstve sú obidve skutočnosti (zobrazujúca i zobrazená) vedľa seba. I keď je možno každá z nich iného rádu, jedna pozemská a druhá duchovná, predsa tá zobrazená skutočnosť stojí vždy vedľa tej zobrazujúcej skutočnosti, len nie je tak jasne ohraničená, čo znázorňujeme dvoma kruhmi, z ktorých prvý má silnejšie kontúry:

Takým typickým podobenstvom, kde obe skutočnosti sú vedľa seba, je napríklad podobenstvo o rozsievачovi (Matúš 13). Pozemské i nebeské skutočnosti sú tu vedľa seba, pretože Pán pripojil ihneď výklad.

zobrazujúca skutočnosť	zobrazená skutočnosť
rozsievач	Ježiš Kristus
pšeničné zrno	Božie slovo
pole	ľudské srdce
miesto pri ceste, nebeské vtáctvo	nestálosť mysle, diablovo pôsobenie
miesto v trní, ktoré dusí semeno	starosti o svetské veci, dusiace Božie slovo v srdci
skalnaté miesto	telesnosť
dobrá pôda	srdce, ktoré prijíma Božie slovo s kajúcnou vierou

Sú tu teda dve skutočnosti vedľa seba. Nie sú rovnakého rádu, jedna je hmotná a druhá duchovná. Tá prvá vďaka svojej väčšej viditeľnosti zobrazuje na základe podobnosti tú druhú. Pritom je nutné zdôrazniť, že to, čo platí v alegórii, platí tým viac v podobenstve: Všímajme si skutočné podobnosti a nedomnievajte sa, že musíme každý najmenší detail nejako duchovne vyložiť. Niekedy sa to dá, ako napríklad pri podobenstve o rozsievачovi, inokedy sa to nedá. Keď ide s nami podobenstvo jednu míľu, nenúťme ho, aby išlo s nami dve míle. Majme vždy na mysli *hlavnú myšlienku* a neodchýľujme sa od nej.

Podobenstvo (*parabola*) a inotaj (*alegoria*) sa často nerozoznávajú presne a možno povedať, že prakticky to často ani nemá cenu, lebo spôsob výkladu je celkom rovnaký: zachytiť hlavnú myšlienku a sledovať ju bez pedantského puntičkárstva, bez úzkostlivej snahy vyložiť každú najmenšiu podrobnosť. Okrem toho nesmieme prehliadnuť ani tú skutočnosť, že niektoré podobenstvo môže byť zároveň i alegóriou, a to podľa toho, ako ho vykladáme. Spomeňme si napríklad na podobenstvo o milosrdnom otcovi a jeho dvoch synoch (Lukáš 15). Tento príbeh je predovšetkým podobenstvom, lebo obidve skutočnosti – zobrazujúca i zobrazená – sú tu vedľa seba. K Pánu Ježišovi sa približujú publikáni a hriešnici a kajú sa. Farizeji a zákonníci proti tomu reptajú. To je historická skutočnosť. Pán Ježiš teraz rozpráva spomenuté podobenstvo, v ktorom túto skutočnosť zachytáva obrazne. Tak sú obidve skutočnosti (zobrazujúca i zobrazená) vedľa seba.

zobrazujúca skutočnosť	zobrazená skutočnosť
márnotratný syn	publikáni a hriešnici
odchádza ďaleko od otca a žije v zlej spoločnosti až sa napokon stáva pastierom sviň	verejní hriešnici sa tak zdegradujú svojimi nemravnosťami, že nimi každý pohŕda
jedného dňa „vstúpil do seba“ a vracia sa k otcovi so slovami vyznania viny	publikáni a hriešnici dotknutí Kristovým slovom sa kajú a vyznávajú svoje hriechy

otec odpúšťa a dosadzuje syna do všetkých synovských práv	skrze vieru sa i najväčší hriešnik stáva novým človekom
starší brat	zákonníci a farizeji
vracia sa z poľa	horlivo plnia predpisy zákona
hnevá sa na otca, že omilostil brata	reptajú na to, že Kristus prijíma hriešnikov
vyčíta mu, že všetky jeho rozkazy vždy splnil a nič za to nedostal	sú samospravodliví a túžia po odmenách podľa svojich domnelých zásluh
ponižuje brata i otca	nemajú skutočnú lásku ani k človeku ani k Bohu

Až potiaľto je celý príbeh podobenstvom, pretože obidve skutočnosti (zobrazujúca i zobrazená) sú vedľa seba priamo v texte, hoci tá zobrazujúca skutočnosť je silnejšie kontúrovaná, kým tá zobrazená je len zľahka načrtnutá. Je to teda podobenstvo (parabola).

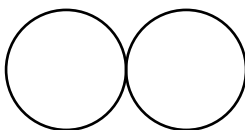
Avšak ten príbeh nám môže zobrazovať ešte inú skutočnosť, a to skutočnosť, ktorá nestojí hneď viditeľne vedľa svojho obrazu, ale tají sa za ním. Tak vzniká inotajný alebo alegorický výklad. Keď napríklad premýšľame o milosrdenstve toho otca a všimneme si v ňom obraz Božieho milosrdenstva, dospievam k novej skutočnosti, ktorá nevysvitá bezprostredne z textu samotného, ale ktorú za tým príbehom vidíme vo svetle iných Písem. Ako taký alegorický výklad Lukášovej 15. kapitoly vyzerá, vidíme z príkladu, uvedeného hneď na počiatku týchto úvah o analogickej metóde.

Analógia hypotypozačná

Od alegórie i od podobenstva sa líšia príklady (*hypotypózy*) tým, že nezobrazujú skutočnosť iného rádu a inej nazeracej roviny ako alegórie alebo podobenstvá, ale sú iba praktickým alebo typickým príkladom určitej mravnej situácie. Keď napríklad Pán Ježiš umyl nohy

svojim učeníkom (Ján 13), dal im príklad, ako si majú i oni vzájomne slúžiť a nevyhýbať sa pritom ani ponížujúcim službám.

O príklade sa však dá hovoriť aj tam, kde k *jedinej* hlavnej myšlienke hľadáme nejaké vhodné znázornenie, takže znázorňujúca i znázornená skutočnosť majú iba *jeden* styčný bod:

Niektí si snád' povie, že všetky tieto metaforické, parabolické, hypotypozačné, alegorické a iné analógie sú nepresné a že nemajú nič spoločného s presnými analógiami, s akými sa stretávame vo vede, napríklad pri matematických dôkazoch, a že sú teda skôr plodom básnickej obrazotvornosti než rozumovej prísnosti a že majú cenu skôr estetickú než logickú. Preto sú výluční racionalisti (rozumkári) nepriateľmi všetkých alegorických a typologických výkladov.

K tejto námietke si dovoľujeme poznamenať, že Písmo je skutočne básnická kniha prvého rádu, avšak je to básnictvo iného druhu, než je akékoľvek svetské básnictvo. Je to básnictvo *pravdy* a teda je zároveň naskrze pravdivé. Je to básnictvo inšpirované Svätým Duchom a obrazotvornosť Svätého Ducha je matematicky presná. Je to „exaktná fantázia“ v najrýdzejšom zmysle slova, preto všetky tie biblické analógie majú presnosť prísne pojmových vedeckých analógií. V tom je práve ich prednosť: sú matematicky presné a predsa výsostne básnické. Svätý Duch nevyjadruje svoje pravdy odmocneným suchopárom vychudnutých, vyprahnutých a vyblednutých pojmov abstraktnej reči, ale živým slovom, bujne sa zelenajúcim a dýchajúcim vôňou a životom, a predsa zároveň slovom nanajvýš presným – veď ide o otázky večnosti a o pravdy právd, kde záleží na každej čiarke a na každej pomlčke. Taký Izaiáš 53 je istotne slovo vrcholne básnické a predsa jeho vlastným jadrom je pravda, vyžadujúca najväčšiu presnosť výrazu a najhlbšiu úctu a pozornosť. To isté však platí o celom Písme.

Ak dobre zvážime túto skutočnosť, tak nám je jasné, že tie metaforické, parabolické a iné analógie nemôžeme hľadať a vykladať podľa meradiel ľudského rozumu a ľudskej estetiky (krasovedy), ale *iba pod vedením Svätého Ducha*, a teda tak, aby každý ten alegorický alebo typologický výklad bol vždy v súlade s celým Písmom a so všetkými jasne zjavenými pravdami a skutočnosťami Nového zákona. Nijako inak. Nejde teda o nejakú fantastiku alebo ľudskú ľubovôľu, aby si každý mohol vykladať čo chce a ako chce, ide naopak o analógie *rovnako presné*, ako sú analógie vedecké, obzvlášť matematické. Rozdiel je iba v tom, že vo vede ide o pravdu tohto sveta, o pravdu bez básnickej krásy, kým tu ide o pravdu Božieho kráľovstva, o pravdu oblečenú do krásy básnického slova. Áno, predovšetkým ide o pravdu. To je *obsah a náplň* Písma. Krása je iba *forma*, v ktorej sa ten obsah podáva, a to forma, ktorú vytvoril Svätý Duch.

Preto pri svojich alegorických a parabolických a iných výkladoch založených na analógii musíme ísť úplne presne len tou cestou, ktorú nám ukazuje Svätý Duch a celé Písmo. Tak nikdy nezablúdime do húštin márných špekulácií a subjektívnych mystifikácií, kam upadajú len tí, ktorí sa dajú viesť viac svojím rozumom (trebárs i vedeckým) alebo svojou obrazotvornosťou (trebárs umeleckou) než Písmom a Svätým Duchom.

Význam obraznej reči

Podľa vzoru Písma je možné hľadať príklady, podobenstvá a alegórie aj inde než v samotnom Písme. Nejakej myšlienke alebo duchovnej skutočnosti riadne nerozumieme, kým k nej nenájdeme príklad, podobenstvo alebo inotaj, či už v Písme alebo v skutočnom živote, pretože ten príklad, podobenstvo alebo inotaj vyjadruje vždy skutočnosť nášmu chápaniu bližšiu a prístupnejšiu, než je oná duchovná skutočnosť, ktorú chceme objasniť.

Metafory, symboly, príklady, podobenstvá, inotaje a iné prostriedky na oživenie a zvýraznenie reči nesmú byť nikdy samoúčelnou dekoráciou, ale musia skutočne slúžiť myšlienke. V tejto veci je nám vzorom samotné Písmo, ktorého podobenstvá a inotaje sú pri všetkej svojej básnickej hodnote nanajvýš účelné a stručné.

Príklad sa teda všeobecne vyznačuje tým, že živo, jasne a výrazne znázorňuje *jednu určitú myšlienku*. Príkladom po tejto stránke sa môže stať i podobenstvo, ak sústredím svoju pozornosť len na to, aby som ním znázornil *jednu* myšlienku. Tak napríklad tvrdím, že *Boh je hľadajúca láska*, idúca za nami. Aby som túto myšlienku mohol jasne pochopiť, nájdem si k nej nejaký biblický príbeh ako príklad. V tomto prípade to je podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi. Ten človek v podobenstve je úplne bezmocný. Nemôže si sám pomôcť, ten Samaritán musí prísť za ním. Tak prišiel Boh v Kristu *za nami*.

Ako vidíme, určitý oddiel Písma (ako v tomto prípade Lukáš 10,25-37) sa dá použiť niekoľkými spôsobmi.

(1) Použijem ho ako vhodnú ilustráciu na zobrazenie *jednej určitej pravdy*, napríklad: Môj blížny je ten, kto sa so mnou stotožní v účinnej pomoci. Tu som ho použil ako príklad. Nejde mi o nič iné, než o ilustráciu k *jednej* myšlienke.

(2) Vyložím ho ako podobenstvo o tom, čo je podstata zbožnosti. Ten farizej sa domnieval, že k tej podstate patrí bohoslovecká znalosť Písma („kňaz“) a zachovávanie určitých foriem a obradov („levita“), ale Kristus mu ukázal, že vlastnou podstatou zbožnosti je láska, ktorá sa s blížnym stotožňuje v účinnej pomoci („Samaritán“).

(3) Nakoniec ho môžem vyložiť ako alegóriu Kristovej hľadajúcej lásky.

človek idúci z Jeruzalema do Jericha	obraz ľudstva idúceho z pokoja v Bohu do klatby viny – to je smer cesty hriešnika
okoloidúci kňaz	ľudia si tvoria náboženstvá, ktoré im však nepomáhajú
okoloidúci levita	náboženské obrady a sviatosti nevyslobodia človeka z hriechu
prichádzajúci Samaritán	pohrdaný Ježiš Kristus je jediný Spasiteľ

je pohnutý milosrdenstvom	Kristus sa s nami stotožňuje v účinnej pomoci
olej a víno	jediný liek je evanjelium („víno“) zvestované v moci Svätého Du-cha („olej“)
kladie ho na svoje zviera a odváža do útulku	nie vlastná sila a zásluhy, ale Kristova práca a služba pomáha človeku do bezpečia
útulok	kresťanský zbor
hospodár	Svätý Duch
dve mince vynaložené na uzdra-venie	Starý a Nový zákon, v ktorých je všetko potrebné pre náš duchov-ný rast a zdravie

Ako vidno z tohto porovnania, je príklad (*hypotypóza*) nejaký vyrozprávaný príbeh, ktorý použijem tak, aby ilustroval iba *jednu hlavnú myšlienku*. Zároveň tiež vidíme, že jeden a ten istý biblický príbeh sa dá využiť raz ako príklad a inokedy ako podobenstvo alebo alegória, a to podľa toho, akú analogickú metódu použijem na výklad. Len musím vždy presne vedieť, čo v danej chvíli práve chcem, aby som jednotlivé spôsoby štúdia a výkladu Písma neplietol. Opakujeme: príklad zobrazuje vždy len *jednu* myšlienku, podobenstvo a inotaj majú tiež *jednu hlavnú myšlienku*, ale popri nej sú tu ešte dopĺňajúce myšlienky, avšak vždy také, aby nerušili tú hlavnú myšlienku.

Indukcia, akumulácia

Pri analogickej metóde sme porovnávali *dve* skutočnosti. Ak hromadíme (akumulujeme) viac skutočností za tým účelom, aby sme porovnaním ich spoločných znakov dospeli k nejakému spoločnému pravidlu, hovoríme o metóde indukčnej (uvádzacej). Požiadavkou

tejto metódy je, aby sme od poznania jednotlivých faktov postúpili k formulácii nejakej zásady a vôbec pravdy.

Indukcia je vlastne použitá abstrakcia. Je to odmyslenie podradných znakov, aby vynikli a zostali len podstatné znaky a aby sme tak došli od určitej konkrétnej predstavy k všeobecnejšej. Avšak touto abstrakciou nespracovávam len určité pojmy, aby som tak dospel k všeobecnému (muž, žena $\Rightarrow$ človek), ale je to abstrakcia rozšírená na veľké úseky myšlienok a veľké množstvo faktov, aby sme od nich dospeli konečne k nejakej všeobecnej zásade alebo vete všeobecnej platnosti. Je to teda zároveň akýsi opak determinácie, ktorá spočíva v tom, že sa nejaký všeobecný pojem (milosrdenstvo) urobí konkrétnejším (milosrdenstvo otca vykreslené v 15. kapitole Lukášovho evanjelia). Indukcia ide práve opačnou cestou.

Zostaňme pri tom milosrdenstve. Podľa 15. kapitoly Lukášovho evanjelia zistíme, že milosrdenstvo otca spočívalo v tom, že odpustil márnوترatnému synovi a že ho vyzdvihol z jeho žobráckej biedy, keď ho dosadil znovu do všetkých synovských práv. Tým sme z príbehu odlúčili všetko podružné, vedľajšie, a podržali sme len jadro a podstatu veci – vlastný žeravý stred celého príbehu. Vyanalyzovali sme z neho jeho podstatu, vylúpili sme jadro zo škrupiny príbehu. Došli sme tak od určitého príbehu k všeobecnému mravnému poznatku: Otcovské milosrdenstvo spočíva v odpustení a vyzdvihnutí vinníka na bývalú synovskú úroveň. To je *induktívny postup*.

Nezastavíme sa však len pri 15. kapitole Lukáša. Všimneme si d'alej v 10. kapitole a rovnakým spôsobom spracujeme príbeh o milosrdnom Samaritánovi. Keď z neho vyberieme všetko podstatné, uvidíme, že Samaritánovo milosrdenstvo spočívalo v tom, ako zaobchádzal s tým zraneným a ozbíjaným človekom. Vyslobodil ho z jeho biedy, preniesol z nebezpečného miesta do bezpečného útulku a vrátil ho do života a ľudskej spoločnosti. Bez neho by ten nešťastník podľahol svojmu zraneniu. Opäť sme induktívnou metódou došli k pojmu milosrdenstvo.

A do tretice: pripomeňme si starozákonný príbeh o kráľovi Dávidovi a Mefibóšetovi (2. Samuelova 9). Tohto Jonatánovho potomka predviedli pred kráľa a ten mu učinil milosrdenstvo. Pozdvihol ho zo

spoločenskej poníženosti na kráľovskú úroveň kvôli Jonatánovi, svojmu zosnulému priateľovi. To je jadro príbehu.

Všetky tieto podstatné veci z týchto troch príbehov sa dajú zhrnúť do jednej všeobecnej poučky: Božie milosrdenstvo je vyzdvihnutie hriešnika z jeho duchovnej i mravnej chudoby, nemoci a poníženosti na kráľovskú úroveň osobného spoločenstva s Bohom, a to pre drahú Kristovu krv.

A práve tento druh myslenia, ktorým jednotlivé fakty, deje a skutočnosti podriadeného a konkrétnejšieho významu zhrňame po odmyslení všetkých podružných znakov a po zhrnutí všetkých podstatných znakov do jednej všeobecnej zásady alebo poučky, nazývame indukciou.

Indukcia sa veľmi dobre hodí tam, kde študuje Písmo premýšľajúci veriaci človek za tým účelom, aby dospel k vete zásadnej a všeobecnej platnosti. Čím je tá veta všeobecnejšia, tým viac oddielov Písma treba spracovať. Snáď ani netreba pripomínať, že tá všeobecná veta musí byť v súlade s celým Písmom a tiež s jeho základnou ideou vykúpenia.

Už menej sa táto metóda hodí pre výklad v zhromaždení. Vždy je lepšie, keď je taká veta všeobecnej platnosti východiskom (témou) nejakej úvahy než jej cieľom. Preto odporúčame pre domáce štúdium Písma a pre domácu prípravu na službu slova induktívnu metódu, ale pre výklad v zhromaždení odporúčame potom skôr opačný postup: od všeobecnej zásady k určitým prípadom, teda metódu deduktívnu. Obidve metódy sa pekne dopĺňajú.

Dedukcia, amplifikácia

Ako sme videli v predchádzajúcej časti, kde sa hovorilo o indukcii, je možné postupovať nielen od určitého plasticky rozvinutého príbehu k všeobecnej zásade, ale i naopak: od všeobecnej zásady k určitému zvláštnemu faktu alebo deju. Tento pochod protikladný k indukcii sa nazýva dedukcia. Zároveň sme videli, že induktívna a deduktívna metóda sú k sebe v pomere polarity, to znamená *protikladnej súladnosti*: často jedna druhú dopĺňa i podmieňuje. Pri indukcii potrebujem dedukciu a naopak.

Jednoduchá dedukcia

Dedukcia (odvodzovanie) teda spočíva v tom, že zo všeobecného súdu vyvodzujeme špeciálnejšie prípady, že pojem rozkladáme na jeho znaky, že nejakú pravdu, ktorá je vyjadrená všeobecnou vetou (napr. „Boh je hľadájúca láska.“) rozviníme do plastického obrazu napríklad alegóriou o milosrdnom Samaritánovi, takže odťažitá myšlienka nadobúda živú, výraznú podobu. Od samotnej analýzy sa líši tým, že danú skutočnosť nerozoberám len na jej časti, ale že ju *rozvíjam, rozširujem*, takže z nej akosi priamo vyrastá nová predstava. Tak napríklad pravdu: „Boh je hľadájúca láska“ môžem analyzovať takto:

(1) *Boh* je hľadájúca láska: nik iný nie je prameňom svätej, obetavej lásky, než práve Boh sám. Každá iná láska (materská, priateľská, synovská atď.) je nedokonalá. *Boh* je láska!

(2) *Boh je* hľadájúca láska: každá iná láska trvá len chvíľu ale Božie milovanie – to je večná prítomnosť. Boh miluje od vekov na veky. Boh *je* láska!

(3) Boh *je hľadájúca* láska: Boh vo svojej láske ide za nami, nie my za ním. Boh hľadá človeka, nie človek Boha. My nemôžeme za ním z priepasti hore na trón, on zostúpil za nami dolu do priepasti – až do smrti a do hrobu.

(4) Boh *je hľadájúca láska*: Boh v Kristu neprichádza k nám ako Sudca, neprichádza ako ten, kto nás chce kárať, mentorovať, preklínať, zatracovať, ale ako ten, kto sa s nami stotožňuje v účinnej pomoci. Prichádza ako zosobnená láska.

Tak som tú pravdu analyzoval, rozobral. Rozložil som ju na jej jednotlivé časti a postupne na ne položil dôraz. Nevyvodil som však z nej nič nové, žiadny špeciálnejší prípad. Keď však spojím tú pravdu napríklad s príbehom o milosrdnom Samaritánovi a ukazujem, ako Kristus ide za bezmocným človekom nie s nejakým novým náboženstvom („kňaz“) alebo s nejakými novými obradmi („levita“), ale s milosrdenstvom, v ktorom sa s nami stotožňuje v účinnej pomoci a s evanjeliom („vino“) zvestovaným skrze Svätého Ducha („olej“), aby nás z miesta kliatby (Jericho bolo prekliate a ten človek tam smeroval) uviedol do bezpečia – tak tú pravdu nerozoberám, ale rozvíjam do výraznej, reliéfnej predstavy. Hovorím niečo, čo v tej pravde nie je

priamo vyjadrené, ale čo je v nej akosi utajené a ukryté ako budúci strom v malom semienku. Rozvíjam tú pravdu, rozširujem jej platnosť na špeciálnejší prípad – a to je práve tá dedukcia.

Z toho všetkého jasne vidíme rozdiel medzi analýzou a dedukciou. Analýza je primitívnejšia, dedukcia je zložitejšia. Analýza je viac rozumová, dedukcia je intuitívnejšia, vyžaduje bleskové rozsvietenie poznania, ktoré vniká až k jadrú myšlienky a rozvíja organicky jej skryté možnosti. Analýza je teda mechanickejšia, dedukcia je organickejšia, predpokladá hlbšia poznanie a vnútornejšie vzbudenie mysle.

Amplifikácia

Ak zmienenu pravdu („Boh je hľadájúca láska“) takto rozviním nielen do jednej predstavy, ale do niekoľkých predstáv, vzniká zložitejšia dedukcia, ktorá sa nazýva amplifikácia. Tak napríklad tú pravdu „Boh je hľadájúca láska“ môžem rozvinúť nielen podľa príbehu o milosrdnom Samaritánovi, ale pomocou iných príbehov s rovnakou hlavnou myšlienkou, takže vznikne celý strapec predstáv, z ktorých každá stvára tú základnú myšlienku, i keď každá s inými podrobnosťami. Amplifikácia je veľmi názorná a hodí sa zvlášť tam, kde ide o myšlienku naozaj základnú, ktorú chcem ľuďom vštepiť s maximálnym dôrazom, aby si ju zapamätali natrvalo.

Syntetická amplifikácia

Pri amplifikácii (rozvinutí) teda vychádzam z jednoduchej poučky, vyjadrujúcej stručne nejakú všeobecnú pravdu a rozviním ju živo, jasne, výrazne a reliéfne radom analogických (obdobných) príkladov, ktoré sa všetky zhodujú s ohľadom na túto hlavnú myšlienku. Je iste pochopiteľné, že každý ten príbeh popri hlavnej myšlienke obsahuje aj rôzne odlišné podrobnosti. Ak si všímam tie odlišnosti a napokon ich zhrniem do jedného celku, do novej poučky, ale špeciálnejšej než bola tá, z ktorej vychádzam, vzniká syntetická amplifikácia (zložené rozvinutie). Aby nám bolo jasné, ako taký amplifikačne syntetický výklad prebieha, použijeme príklad.

Chcem napríklad poslucháčom položiť na srdce skutočnosť, že „*Utrpenie bez viny je požehnané*,” a urobím to tak, že túto pravdu rozviním radom vhodných príbehov:

(1) *Ábel*: trpí bez viny a len preto, že obetuje podľa Božích myšlienok, zatiaľ čo Kain podľa svojich myšlienok. Je zabitý, ale jeho utrpenie bez viny je spojené s veľkým požehnaním: „*Hoci zomrel, ešte hovorí*,” a všetkým budúcim generáciám ukazuje jedínú pravú cestu k Bohu – *skrze vieru v zástupnú obeť*.

(2) *Jozef*: trpí bez viny od svojich bratov, čo ho predajú do Egypta, trpí bez viny tiež od pohanov v Egypte, ale to utrpenie je *cesta na trón*.

(3) *Dávid*: Podľa 1. Samuelovej 24 vidíme, ako Saul bez príčiny prenasleduje Dávida. Ale to utrpenie bez viny je pre Dávida požehnané. Práve v ňom sa rozvíja *Dávidov kráľovský charakter* – jeho veľkodušnosť.

(4) *Jób*: je krivo obžalovaný Satanom a trpí bez viny, ale to je spojené s požehnaním, lebo práve tým utrpením je *zbavený skrytej samospravodlivosti a privedený bližšie k Bohu*.

(5) *Štefan*: Skutky 7. Jeho utrpenie je tiež spojené s požehnaním, lebo vo chvíli vrcholného trápenia vidí *prítomnosť Krista ako milostivého Pomocníka*.

(6) *Pavol*: 2. Korint'anom 11 ukazuje, čo všetko apoštol trpí pre evanjelium. Ale práve preto je to *jeho evanjelium také mocné*, lebo keď nás služba slova niečo stojí, aj za niečo stojí.

(7) *Kristus* sám trpel bez viny a toto utrpenie je spojené s nesmiernym požehnaním – je to základ nášho spasenia.

Tak som jednotlivými príbehmi osvetlil a rozvinul základnú myšlienku, z ktorej som vyšiel. Súčasne si však všimam odlišné podrobnosti a nakoniec ich zhrniem, čím dospievam znova k všeobecnej zásade, ale už špeciálnejšej, než bola tá, z ktorej som pôvodne vyšiel. Teda zhŕňam:

„Každé utrpenie bez viny je spojené s Božím požehnaním, a to požehnanie spočíva v tom, že zanechávame krásny príklad, sme povýšení na trón spravodlivosti a pravdy, utvrdzujeme svoj charakter, utužujeme spoločenstvo s Bohom, spoznávame Krista ako Pomocníka a naše slovo nadobúda silu a autoritu.“

Syntetická amplifikácia je pre výklad Božieho slova veľmi vhodná a účinná. Hodí sa pre vzdelaných i menej chápaných poslucháčov. Od indukcie sa líši tým, že pri indukcii dochádzame až zhrnutím určitých faktov k formulácii nejakej všeobecnej zásady, definície, poučky. Tu už máme tú poučku vopred danú a vychádzame z nej. Osvetľujeme ju radom obdobných príkladov alebo podobenstiev, a to zakaždým s inými podrobnosťami. Keď potom tie podrobnosti zhrnieme, dochádzame znova k všeobecne platnej vete, ale predsa len so zvláštnosťami, nie tak všeobecným významom. Nie je to prípad akejsi novej indukcie, pretože nedospievame k všeobecne platnej zásade, ktorá sa vzťahuje na všetky fakty, čo je práve pre indukciu príznačné. Ide tu len o syntézu, súhrn určitých zvláštností, ktorými všeobecnú zásadu len trochu precizujeme, spresňujeme, špecializujeme. Je to teda syntetická dedukcia, či presnejšie syntetická amplifikácia.

Vysvetlenie

Veľmi často používame zvláštnu formu dedukcie, ktorá sa nazýva *vysvetlenie*. Vysvetlenie spočíva v tom, že uvažovaný text vykladáme podľa určitých logických (rozumom zdôvodnených) zreteľov a smerníc, podľa ktorých zisťujeme: *Kto* hovorí, *kde* hovorí, *kedy* hovorí, *ku komu* hovorí, *prečo* hovorí, *čo* hovorí atď. Ide teda o zretele miestne, časové, psychologické, príčinné, dôvodové a obsahové. Tak preberieme príslušný text zo všetkých možných hľadísk a pochopíme jeho jadro a zmysel.

Máme tu napríklad podobenstvo o milosrdnom otcovi a jeho dvoch synoch, z ktorých jeden bol márnotravný a druhý samospravodlivý (Lukáš 15). Aby sme pochopili jeho význam, pýtame sa: *Kto* tu hovorí? Hovorí tu Ježiš Kristus. *Kde*, *kedy*, *komu*? Hovorí vo zvláštnej situácii: približujú sa k nemu publikáni a hriešnici a on ich prijíma, pretože idú k nemu v kajúcej viere. Ale zákonníci a farizeji na to repcú, že prijíma hriešnikov a má s nimi spoločenstvo. A tu Ježiš Kristus, aby ospravedlnil svoje konanie a zároveň poučil tých zákonníkov a farizejov a priviedol ich k pokániu, rozpráva podobenstvo, v ktorom postavou márnotravného syna zobrazuje tých publikánov a hriešnikov, kým v postave toho druhého syna nastavuje zákonníkom a farizejom zrkad-

lo a ukazuje ich samospravodlivosť. To je odpoveď na otázky *kde, kedy a komu?* A *prečo* hovorí? Aby sa obhájl: Robím snád' niečo zlé, keď prijímam kajúcnych hriešnikov? A zároveň hovorí aj preto, že chce tých zákonníkov obviníť z ich samospravodlivosti: „Pozrite sa na toho staršieho syna! To ste vy. Ste horliví, ste pracovití, ale ste vzdialení od Otcovho srdca.“

Keď sme takto prebrali podobenstvo podľa miestnych, časových, psychologických i dôvodových hľadísk, potom už dobre pochopíme (i vyložíme) aj jeho vlastný obsah. Čo hovorí Ježiš Kristus? Ukazuje, že jediný spôsob, ako sa priblížiť k Bohu, je kajúcna viera, skrze ktorú i najväčší hriešnik môže dôjsť k prijatiu u Boha, zatiaľ čo skutky, práca, telesná horlivosť a samospravodlivosť bez viery nikoho k Bohu neprivedú.

Je veľmi dôležité, aby sme dbali na všetky tie logické hľadiská. To je niekedy jediná cesta, ako zistiť pôvodný zmysel textu. Treba poznať miestnu a dobovú situáciu, v ktorej sa niečo deje a v ktorej sa niekto nachádza. Treba poznať psychológiu osôb, ku ktorým sa hovorí alebo o ktorých sa hovorí. Tiež si treba všímať príčiny, dôvody a zámery, prečo sa niečo deje. Zvlášť toto *prečo* je veľmi dôležité. Musíme však rozoznávať príčiny a dôvody. Príčina je *vecná*, dôvod je *logického* (rozumovo zdôvodneného) rázu a účel je *vôľová* skutočnosť. Niekto napríklad nechodí do zhromaždenia. Prečo? Pretože je chorý. To je príčina. Niekto pretože to nepovažuje za potrebné. To je dôvod. Alebo preto, aby ukázal, že nesúhlasí s vedením zboru. To je účel. Je veľmi dôležité skúmať Písmo podľa týchto smerníc. Potom sa nám niekedy objasní obsah a vlastný zmysel niektorého oddielu sám od seba.

Keď preberáme historické, dejepisné časti Písma, je potrebné obzvlášť pozorne sledovať práve príčiny, dôvody a účely konania osôb, o ktorých Písmo hovorí. Prečo sa Dávid nepomstil Saulovi? Pretože rešpektuje autoritu Božieho pomazaného. A práve touto úctou k autorite založí svoju vlastnú autoritu na neotrasiteľnom základe. Kto si nikoho nectí, sám si nikdy nezíska trvalú úctu. Len takýto rozbor nám umožní nahliadnuť do jemného pradiava skrytých motívov (pohnútok) a spoznať vlastné jadro biblických príbehov.

Pri tomto skúmaní príčin, dôvodov a účelov dochádzame až k všeobecným zákonitým vzťahom, ktorými sa riadi ľudský život. Spomeňme si napríklad na zákonitú súvislosť Jakobovho života:

Oklamal otca Izáka tým, že zamenil osoby: druhorodeného a prvorodeného.	Sám bol oklamáný Lábanom zámenou osôb.
Pri svojom klamstve použil kozie kože.	Jeho synovia ho oklamali tak, že použili koziu krv.

Tu vidíme priam hmatateľne zobrazenú skutočnosť, že náš život je ovládaný zákonom *sejby a žatvy*: Čo človek v myšlienkach, slovách a skutkoch rozsieva, to bude aj žať.

Podobne sa z Dávidových príbehov učíme, že práve to ho vynieslo na trón, že odplácal zlé dobrým. Ale povýšený bol až po dlhom utrpení a čakaní. Z toho všetkého sa dá odvodiť všeobecne platné pravidlo: *Konaj dobro a znášaj zlo – a Boh ťa povýši svojím časom.*

Pri vysvetľovaní biblickej histórie nemôžeme ísť ďalej než k takémuto zákonu. Nevymýšľame si nejaké hypotézy. V Písme sú aj veci, ktoré nám zostanú nepochopené, ale lepšie je nevysvetľovať, čomu nerozumieme, než púšťať sa za túto hranicu. Veda sa nezaobíde bez domnienok, hypotéz. Poznáme napríklad prejavy zemskej príťažlivosti a dokážeme nájsť vzťahy medzi hmotnosťou a príťažlivou silou i číselne tie vzťahy vyjadriť, a predsa nevieme ani čo je hmota ani čo je príťažlivosť. Vedec tu začne špekulovať a vymýšľa hypotézy. Vykladač Písma nesmie špekulovať a vymýšľať nejaké domnienky. Naopak, musí vždy predkladať len to, čo je úplne isté.

Posledným výsledkom každého vysvetľovania musí byť vždy myšlienka celkom jednoduchá, nezložitá, praktická. Každá komplikovanosť a zakuklenosť výrazu je neklamným znamením polovedomosti alebo aj polonevedomosti. Posledné vedúce myšlienky, ktoré skutočne hrejú i svietia, sú vždy celkom prosté a jednoduché.

Pri vysvetľovaní Písma nám nejde iba o slovný význam textu, o poznanie presného znenia litery na základe gréčtiny a hebrejčiny – to je úloha prekladateľa a najprimitívnejšia filologická parafráza, za ktorou sa obyčajne skrýva napohľad učená poloschopnosť a ešte častejšie poloneschopnosť. Nám nejde o literu, ale o *poznanie človeka a Boha*. A k tomu treba viac než znalosti – filologické, archeologické, geografické a historické. Všetky tieto vedy nám posvietia len k litere a len k suchopárnej a neživej parafráze biblického textu. Ale vlastné jadro, obsah a zmysel Písma sa odкрýva len *živej, kajúcej viere pod pôsobením Svätého Ducha*. Bez neho nám nič nepomôže žiadna pomocná veda a pravdaže ani žiadna z tých metód, o ktorých sme hovorili.

Pozorovanie

Všetky tie jednotlivé metódy, o ktorých sme hovorili, sa podobajú nástrojom ako v stolárskej dielni. Je tu pracovný stôl, sú tu zveráky, hoblíky, pílký a iné nástroje. Pri práci používa stolár postupne všetky nástroje, nielen jeden. Ak chce napríklad zhotoviť stôl, nestačí mu k tomu len hoblík alebo píłka, ale všetky potrebné nástroje. Podobne sa pracuje i v duchovnej dielni. Nestačí nám jedna metóda, potrebujeme ich všetky. A toto spojenie a použitie všetkých metód nazývame *pozorovaním*. Pozorovanie je teda zložitá metóda, ktorá spočíva v tom, že jednotlivé čiastkové metódy vhodne kombinujeme a účelne používame. Ak chcem nejaký biblický predmet bližšie poznať, začnem ho všestranne pozorovať: izolujem ho od ostatných, koncentrujem naň svoju pozornosť, analyzujem ho, porovnávam ho s príbuznými javmi, typizujem ho, dedukujem z neho nové poznatky, abstrahujem od neho určité znaky, vyvodzujem z neho všeobecné pravidlo, vysvetľujem ho, a tak ďalej.

Ako, kde a prečo použiť ktorú metódu, to mi už nepovedia jednotlivé metódy samé osebe, tak ako hoblík nepovie stolárovi, kedy, ako a prečo ho má vziať do ruky. Stolárovi to povie jeho schopnosť a jeho *nadanie*. Tak aj pre duševného pracovníka má najväčší význam nadanie – tá šťastná kombinácia bystrého rozumového úsudku, tvoriacej fantázie, spoľahlivej pamäti, pohotovej vyjadrovacej schopnosti, citovej a vôľovej rozhodnosti. Len nadanie mu povie, kedy sa ktorá

metóda najlepšie hodí, ako ju najlepšie použiť alebo doplniť inou metódou a podobne.

A práve tak je tomu i pri štúdiu Písma. I tu je nadanie dôležitejšie než metódy samé osebe. Tomu duchovnému nadaniu my hovoríme *charizma, dar milosti*. Každá taká charizma, ako sme už povedali inde, je súhrn určitých schopností, posvätených Svätým Duchom, ním aj ovládaných a riadených za určitým účelom a cieľom. Kde nie je charizma a nadovšetko účasť a prítomnosť Svätého Ducha, tam nám nič neprospeje ani tá najlepšia metóda.

Učme sa denne a stále pozorovať! Sú tri dôležité knihy, ktoré nám poskytujú nepreberné množstvo látky na pozorovanie. Je to (1) kniha našej *duše*, ktorú pozorujeme vo svetle Písma a jeho meradiel, (2) kniha *Písma*, ktorú pozorujeme vo svetle Svätého Ducha, pôsobiaceho skryte skrze slová Písma a (3) kniha *prírody a ľudí* okolo nás, ktorú pozorujeme vo svetle rozumu, ale tiež Písma a Svätého Ducha. Tieto tri knihy sú základom každého pravého vzdelania.

Intuícia

Nové poznatky však nenadobúdame iba sústavnou drobnou a metodickou, to znamená plánovito premyslenou prácou, ale tiež takzvanou *intuíciou* – bleskovo vznieteným poznaním, v ktorom niekedy okamžite vyriešime nejaký problém, ktorý sme sa márne usilovali vyriešiť dlhou metodickou prácou, pri ktorej sme využívali najrôznejšie metódy. Je známy príklad Archimeda, slávneho učenca, ktorý raz v kúpeľoch pozoroval, ako voda nadnáša jeho telo. Náhle ho ako blesk osvietilo poznanie: moje telo je nadnášané silou, ktorá sa rovná tiaži vody ním vytlačenej. Tak objavil geniálnou intuíciou prírodný zákon a prekvapilo ho to ako úder blesku. Vraj ho to tak rozrušilo a naplnilo radosťou, že nahý vyskočil z vane, bežal mestom a volal: „Heuréka – našiel som to!“

Takéto náhle, bleskovo vznietené poznanie však nikdy nepadá do lona leňochovi, je len odmenou tých, ktorí sa tichou vytrvalou drobnou a sústavnou metodickou prácou ťažko a úmorne dostali na vyššiu úroveň a udržiujú sa na nej. Takým neraz zažiarí blesk nového poznania, ktorý náhle vzplanie a ožiari krajinu a ukáže nové výhľady. Ale

kam udiera blesk? Práve do vyvýšených miest. Preto aj geniálna intuícia je vždy odmenou za usilovnú a svedomitú metodickú prácu, ktorá udržuje človeka na vyššej úrovni.

Usilovne čítaj Božie slovo, uvažuj o ňom denne premysleným a plánovitým spôsobom, rozvíjaj svoju charizmu, používaj pod vedením Svätého Ducha všetky metódy, ktoré sú ti dostupné, získaj prehľad o celom Písme – a hľa, občas ti náhle zažiarí nová súvislosť, ktorú si si doteraz nevšímal, a okamžite prenikneš k jadrú myšlienky, ktorú si sa až doteraz márne snažil zachytiť a vyjadriť. Náhle sa ti objaví nový obzor, otvorí sa ti nový pohľad na známe skutočnosti, takže ich uvidíš novým spôsobom, v inom zoskupení, pod iným zorným uhlom, a tak živo, žeravo a reliéfne, že sa ti až srdce rozbúši radosťou. Tak sa ti niekedy stane, že po úmornej práci, keď si márne púšťal sieť do mora myšlienok, aby si ulovil nejakú tú vhodnú dispozíciu (osnovu) a vhodné zoskupenie myšlienok pre kázeň, náhle na Pánov pokyn zalovíš a tvoja sieť sa začne až trhať bohatstvom úlovku (Ján 21). Náhle je tu dispozícia i jej rozvinutie, a to v takej bohatosti, že nič lepšie by si nevypracoval, i keby si sa pripravoval celé hodiny. Lenže komu sa toto stáva? Nie leňochovi, ktorý sedí doma, ale usilovnému rybárovi, ktorý predtým trebárs celú noc plánovito a metodicky pracoval.

Geniálna intuícia je kráľovský dar Božej milosti. Nie je odmenou za našu prácu, lebo i tá práca samotná je taktiež Božou milosťou, ale nikdy ani nezablúdi k dverám leňocha. Je to blesk, ktorý udiera len do vysokých predmetov – do strmých skál, okolo ktorých krúžia orly a mraky, do vysokých stromov, do chrámových veží, nikdy však do nízkych chatrčí, krčiacich sa niekde v hmlistom údolí.

2. Spracovanie poznatkov do celku (systematika)

Od heuristiky k systematike

Až doteraz sme sa zaoberali metódami alebo premyslenými spôsobmi, ktorými nachádzame nové poznatky a ktoré používame pri štúdiu Písma, aby sme vždy jasnejšie a plnšie spoznávali pravdy biblickej zvesti. Toto poučenie o metódach sa nazýva heuristika (z gréckeho *heurisko* = *nachádzam*). Videli sme, že jednotlivé metódy samé osebe nemajú heuristickú (objaviteľskú) hodnotu, ak nad nimi nevládne duchovné nadanie (charizma) a ak nad tým nadaním nevládne Svätý Duch. Výklad Písma sa teda nezakladá na ľudskom rozume a jeho metódach, ale na Božej moci. Aj tie najlepšie metódy a pomocné vedy (filológia, archeológia, geografia, atď.) nám posvietia vždy len na literu, ale vlastný obsah, zmysel a jadro Písma sa otvára len živej viere, ktorú v nás pôsobí Svätý Duch a v ktorej *prežívame* celou bytosťou a tak najlepšie spoznávame biblické pravdy.

Avšak na druhej strane treba zdôrazniť, že všade tam, kde naozaj pôsobí Svätý Duch, kde je skutočne živá viera a kde je tiež určitá charizma (duchovné nadanie), tam znalosť metód nie je neužitočná. Pavol, úprimne Pánovi oddaný vzdelanec, vykonal pre Božie kráľovstvo viac, než rovnako úprimne oddaný rybár Peter. Takú epištolu Rimanom – veľmajstrovské arcidielo i po stránke rozumovej argumentácie a obsahovej komplexnosti – mohol napísať iba vzdelanec Pavol, nie rybár Peter. A preto ani my nebudeme podceňovať znalosť metód, i keď vieme, že majú pre naše poznanie Písma význam nie podstatný, ale len *služobný*. Podstatné však je, aby nás Svätý Duch celkom ovládol, vzbudil v nás živú vieru a rozliat v našom srdci lásku k Bohu i k ľuďom. Kde je táto podstata kresťanského poznania, tam znalosť metód vykoná dobré služby.

Avšak nájdenie určitých poznatkov ešte nie je všetko. Objavené poznatky treba všelijako upraviť, vymedziť, upevniť dôkazy a zaradiť do vyššieho celku, aby naše poznanie nebolo zmäteným stádom

neurovnaných myšlienok, ale pevne stmeleným a uceleným útvorom, zoradenou armádou vedomostí, kde každá pravda má svoje miesto a svoju presne vymedzenú úlohu. Nejde nám o to, aby sme boli akýmsi chodiacim biblickým slovníkom, nejde nám o množstvo vedomostí. „Byť múdry, na tom záleží, množstvo vedomostí nás nespasí,“ riekol ktosi. Ide o to, aby všetky naše vedomosti tvorili skutočne živý a životaschopný organizmus, aby to teda boli pravdy zo života a pre život, nielen skladisko poznatkov, ktoré na náš vlastný život majú asi taký vplyv, ako múzejné náradie v starých vitrínach.

Náuка o tom, ako všestranne upraviť naše pojmy, myšlienky a poznatky, aby vytvorili živý celok, sa nazýva *systematika*. Hneď na počiatku treba povedať, že i systematika má iba služobný význam. I keby sme sami dokázali usporiadať svoje vedomosti do ústrojného celku, do myšlienkového systému, nebude v ňom života bez účasti Svätého Ducha. Avšak tam, kde Svätý Duch skutočne pôsobí, má schopnosť sústavne, systematicky myslieť veľkú cenu. Len si spomeňme na list Rimanom. Ako sústavne je tu rozvinuté učenie Ježiša Krista. Je to naozaj živý organizmus, ktorého vnútornou mocou je Svätý Duch.

Nevyhýbajme sa ani my systematickému mysleniu! Služobník slova musí mať ucelené poznanie Písma. Nejde o to, aby mal hromadu nesúvislých vedomostí, ale aby tie vedomosti boli presne usporiadané. Náš Boh je Bohom poriadku i v myslení.

To prakticky znamená, že musíme plniť túto trojitú požiadavku:

- 1) Všetky pravdy Písma správne *vymedzovať* (*definovať*).
- 2) Všetky pravdy Písma správne *dokazovať* (*argumentovať*).
- 3) Všetky pravdy Písma správne *rozdeľovať* (*klasifikovať*).

Týmito tromi požiadavkami sa teraz budeme zaoberať, a to v rámci možností stručne. Nejde nám o to, aby sme sa zdržiavali podrobnosťami, ale skôr o to, aby sme v krátkosti naznačili smer cesty, po ktorom už každý pôjde sám. „Múdremu napovedz!“ A pretože systematické myslenie predpokladá už vyššiu inteligenciu, nie je naozaj potrebné pojednávať o týchto veciach príliš zdĺhavo, ale stačí len ukázať hlavné smery a línie.

1. Všetko vymedzovať

Zárukou presného myslenia je *určitosť základných pojmov*, s ktorými operujeme. Takéto pojmy sú ako tehly a kamene, z ktorých sa buduje myšlienková stavba. Ak ich máme, pracujeme s niečím pevným, o čo sa môžeme oprieť. Naproti tomu mátožné, hmlisté a nevyhranené pojmy vedú k nepresnosti v myslení. Preto je nanajvýš nutné, aby sme si základné biblické pojmy presne určili.

Takými pojmami sú napríklad ospravedlnenie, posvätenie, vykúpenie, viera, láska, nádej, vyvolenie, predurčenie, cirkev, Božie kráľovstvo, milosť, milosrdenstvo, zadosťučinenie a tomu podobné. Kto si vo svojom myslení tieto pojmy jasne nevymedzil a nepozná presne ich obsah i rozsah, ten nikdy nemôže jasne zvestovať Božie slovo.

Pojmy vymedzujeme alebo definujeme tak, že k druhovému pojmu, ktorý definujeme, stanovíme si i pojem najbližšie *nadradený*, alebo pojem rodový a určíme jeho druhové rozdiely. Každá správna definícia teda má tri, prípadne dve časti:

Definiendum	Definientia	
druhový pojem, ktorý definujeme (tzv. <i>definiendum</i> alebo <i>definitum</i>)	najbližší vyšší rodový pojem (tzv. <i>genus</i> <i>proscimum</i>)	druhové rozdiely (tzv. <i>differentiae</i> <i>specificae</i>)

napríklad:

Ospravedlnenie je	nový vzťah k Bohu,	do ktorého som uvedený milosťou, skrze vieru a iba pre Kristove zásluhy.
Viera je	mocné dielo Svätého Ducha v mojom srdci,	skrze ktoré som uvedený do nového vzťahu k Bohu ako dieťa k Otcovi.

Podobným spôsobom si vymedzujeme aj iné základné pojmy, ktorých úplná presnosť je nevyhnutne a bezpodmienečne nutná k tomu, aby sme jasne chápali biblickú zvesť a mohli ju zvestovať iným. Je pochopiteľné, že takéto vymedzovanie sa týka len význačnejších pojmov, ktoré sú akoby základnými kameňmi celej myšlienkovvej stavby. Nebudeme definovať *predmety všedného života* (sukňa, plášť, svieca atď.) alebo všeobecne známe *predmety prírody* (more, listie, ovocie), pretože sú i bez definície celkom zrozumiteľné a každé definovanie by bolo len stratou času a detinskou hrou. Nebudeme a ani nemôžeme vymedzovať *kategorické pojmy*, čo sú najvyššie rodové pojmy, rozsahom najbohatšie, ale obsahom najchudobnejšie a definovať ich nemožno preto, že k nim nenájdeme najbližší vyšší rodový pojem. Ide o pojmy ako podstata, bytosť, mnohosť, akosť, vzťah, vlastnosť, dej a podobné. Ani *singulárne*, jedinečné pojmy nemožno definovať, pretože to sú naopak najvyššie *druhov*é pojmy, majú najvyšší obsah, ale najchudobnejší rozsah. Nedefinujeme napríklad kráľa Dávida, apoštola Pavla, Petra, Tomáša a vôbec osoby, z ktorých každá je len jedna a jestvuje len raz a neopakovateľne. Takéto pojmy majú taký bohatý obsah, že ho nemožno vypočítať druhovými rozdielmi. Tu namiesto definície nastupuje *charakteristika*. Osoby nedefinujeme, ale charakterizujeme, popisujeme, líčime alebo porovnávame s inými, čo všetko je náhradou definície tam, kde nie je možné definovať.

Schopnosť presne a správne vymedzovať (definovať) pojmy vyžaduje značnú vyspelosť myslenia a tiež *presnosť myslenia*. *Zásadne je potrebné, aby definícia mala znaky kladné (ak nejde o pojem vyslovene záporný) a podstatné, nie náhodné a aby všetky tie podstatné znaky boli uvedené. Keď teda napríklad povieme, že viera nie je rozumový súhlas s nejakým učením, nepovedali sme niečo zbytočné, lebo často je tiež potrebné zdôrazniť, čo viera nie je, ale nie je to definícia, lebo tá vždy vyslovuje, čo viera je, nie čo nie je. A keď povieme, že ospravedlnenie je nový vzťah, do ktorého je človek uvedený z milosti, je to príliš široká definícia, lebo neboli uvedené všetky podstatné znaky. Nový vzťah z milosti môže totiž byť nielen ospravedlnenie, ale napríklad aj to, že kážeme evanjelium. A keď povieme, že ospravedlnenie je nový vzťah k Bohu, v ktorom sa radujeme, je to príliš úzka definícia, lebo sme uviedli*

iba náhodný znak namiesto znakov podstatných. Definícia teda *nesmie byť obrazná*. Môžeme definovať pojem obrazne (v Písme je takých definícií plno: „Tvoje meno je rozliata masť“, „Meno Hospodinovo je pevnou vežou“, „Boh je svetlo“, atď.), ale nesmieme definovať *iba* obrazne. Popri obraznej definícii musí tu byť vždy definícia *logická*, to znamená rozumovo zdôvodnené a priamym výrokom vyslovené vymedzenie. Až potom môžeme správne využívať obraznú reč.

Všetko vymedzovať spôsobom, ktorý bol práve ukázaný, je bezpodmienečne nutné pre toho, kto si chce obsah biblickej zvesti vyjasniť tak, aby ju mohol druhým ľuďom *správne a jasne* zvestovať. Ak chcem kázať evanjelium, musím najprv sám vedieť, čo je evanjelium. Kto tápe v hmlách a pracuje s mátožnými pojmami, nie je schopný zrozumiteľne kázať iným. Učme sa preto presnosti myslenia zvlášť z tých častí Písma, ktoré vynikajú logickou (rozumovo zdôvodnenou) výstavbou. Sú to predovšetkým listy apoštola Pavla.

Vyhranenosť pojmov však nie je poslednou zárukou toho, že ľudia našu zvesť pochopia, lebo ide o pravdu celkom zvláštného rázu – o pravdu, ktorú je nutné prijímať nie iba rozumom, ale *celou bytosťou* a chápať nielen rozumom, ale *prežívaním*, v ktorom sa zúčastňuje i cit a vôľa. A nielen to! Ide o pravdu, ktorej prijatie je možné iba tam, kde sám Boh nás svojím tvorivým zásahom k tomu uspôsobí. To však na druhej strane neznamená, že by pravda Písma – i keď je *nadrozumová* – musela byť aj *protirozumová*. Vôbec nie. Pravda Písma je síce nad rozumom, ale nie je proti rozumu, preto je veľmi potrebné, aby sme mysleli a hovorili usporiadane, prehľadne, jasne a určite. Keď niekto hrá na husliach alebo na klavíri, musí sa podriadiť príslušným hudobným zákonom. A keď používame najvzácnejší nástroj, totiž reč, nástroj myslenia, musíme sa podrobiť zákonom správneho myslenia (1. Korint'anom 14,7-9). To, dúfam, netreba dokazovať.

2. Všetko dokazovať

Pretože biblická zvesť i pri svojej mimoriadnosti, o ktorej sme sa práve zmienili, obsahuje súhrn právd, tvoriacich určitý logický celok, je pochopiteľné, že sa na tieto pravdy vzťahuje i táto druhá požiadavka logického myslenia: *všetko dokazovať!*

Každý myšlienkový odbor má iné spôsoby dokazovania. Inak sa dokazujú pravdy matematické a inak trebárs pravdy psychologické. Pretože nič nie je také závažné a pevné ako Pánova pravda, jej jediná iskrička svojou vážnosťou, mocou a vznešenosťou je silnejšia, než všetci vedci, učitelia, doktori, akademici, vynálezcovia a než všetky ich myšlienky, argumenty, knihy, činy, objavy a reformy. A pretože nad všetkým víťazí a všetko víťazne prechádza, lebo je z Boha, je pochopiteľné, že pravdu Písma možno dokazovať jedine pravdou Písma.

Zhoda Písma s Písmom

Rovnaké sa len rovnakým a rovnocenným poznáva a Pánovo svetlo možno osvecovať jedine Pánovým svetlom, ako je napísané: „*V tvojom svetle vidíme svetlo.*“ (Žalm 36,10) Preto i tu platí známa zásada: „*Písmo sa vykladá Písmom.*“ Jediný naozaj pevný dôkaz, že niektorá biblická pravda je skutočne živé, večné, nefalšované Božie slovo (lebo to je účel každého dôkazu), môže byť podaný znova len Božím slovom.

Tu sme pri tom, čo vlastne máme dokazovať. Zatiaľ čo v matematike dokazujeme pravdivosť jednotlivých poučiek, napríklad vetu: „Obvodový uhol v kružnici je polovicou príslušného stredového uhla,“ nedokazujeme v odbore biblických právd jednotlivé pravdy tak, akoby ich pravdivosť mala byť ešte iba preukázaná. Nie, biblické pravdy sú z veľkej časti jednak *spoľahlivé fakty*, ktoré nepotrebujú dôkazy (napríklad: „Každý človek je luhár,“ alebo „Nieto spravodlivého ani jedného,“ alebo „Čo človek rozsieva, to bude aj žať,“ jednak sú to *zásady (axiómy)*, ktoré sú také samozrejmé, že o ich správnosti a oprávnenosti žiadny normálny človek nepochybuje (napríklad: „Milovať budeš svojho blížneho ako seba samého,“ alebo „Nevyslovíš krivé svedectvo“) a jednak sú to tiež slová zjavenia o skutočnostiach, ktoré *sa vymykajú všetkým možnostiam rozumového dôkazu* (napríklad: „Na počiatku stvoril Boh nebesia a zem,“ alebo: „Nebo a zem sa pominú, ale moje slová sa nikdy nepominú.“).

Ako toto všetko dokazovať? To sa nedá dokázať rozumom, ako sa napríklad nedajú dokazovať matematické axiómy, ktoré sú zrejme platné i bez dôkazu. Taktiež je úplne zbytočné dokazovať Božiu existenciu, ktorá sa sama dokazuje v Kristu. Všetky rozumové dôkazy

majú nanajvýš negatívnu cenu. Ukazujú, že viera nie je nelogická, ale d'alej nič nedokazujú, ani nie sú oporou viery. Tá vzniká len pôsobením Svätého Ducha a opiera sa len o samotné Božie slovo, ktoré je pre vieru poslednou základňou istoty, ktorá nepotrebuje žiadny vonkajší dôkaz.

Čo teda vlastne dokazovať? Iba to, že určitá pravda, ako jej rozumiem a ako ju vo viere prežívam, je skutočne Božie slovo v tom zmysle, ako ho chápeme. Preto ju porovnávame s ostatným Písmom a hľadáme predovšetkým na to, či neodporuje tej základnej pravde Písma, ktorá je normou a meradlom správnosti všetkých výkladov – pravde o ospravedlnení jedine z viery (Rimanom 3,23-27). Pri tomto porovnávaní dospievame k istote, že celé Písmo – hoci vznikalo postupne po dobu viac než tisíc rokov a bolo písané ľuďmi, ktorí sa navzájom nepoznali – je jeden živý organizmus, jedna obdivuhodná stavba, vypracovaná podľa jednotného plánu. Tak dokazujeme Písmo Písmom, lebo nado všetko vznešenú pravdu Božieho slova ani inak dokazovať nemožno. Táto zhoda Písma s Písmom je najväčší dôkaz jeho pravosti.

Avšak vedľa tohto hlavného dôkazu sú ešte aj iné pomocné dôkazy, ktoré majú tiež svoje určité oprávnenie a svoj význam, preto sa o nich aspoň zmienime.

Zhoda Písma s históriou

Nedá sa poprieť, že Písmo obsahuje proroctvá, ktoré sa doslovne naplnili a naplňajú. Doslovne sa naplnili proroctvá o páde Babylona a iných miest a ríš staroveku, o postupnosti svetovlád (Babylon, Perzia, Macedónia, Rím), doslovne sa naplnili proroctvá o Kristovom príchode a o jeho zástupnej smrti (Žalm 22, Izaiáš 53), doslovne sa naplňajú proroctvá o židovskom národe a doslovne sa naplní i to, čo je ešte predpovedané o druhom Kristovom príchode. Stáročia a tisícročia bolo vopred oznamované to, čo sa potom do všetkých podrobností splnilo. To je iste neklamný dôkaz, že Písmo je Božie slovo. Nechceme tým však povedať, že vnášame do Písma svetlo z dejín. Naopak, svetlo Písma vnášame do dejín. Písmo je tou najsakratičnejšou skutočnosťou. Dejiny sa riadia Božím slovom, nie Božie slovo dejinami. Ale práve tá neklamná istota, že sa dejiny skutočne riadia prorockým slovom, podáva dôkaz o tom, že Písmo je naozaj Božie slovo.

Zhoda Písma so životom

Božie slovo (Písmo) je pravda úplne iného rádu, než sú všetky iné pravdy, napríklad matematické. Keď napríklad poviem, že súčet vnútorných uhlov v ktoromkoľvek trojuholníku je 180 stupňov a dokážem to, tak som dokázal určitú *logickú* (rozumovo zdôvodnenú) pravdu. K takej pravde dospejem správnym uvažovaním, ktoré sa riadi zákonmi logického postupu. Taká pravda potom spočíva práve na tom rozumovom zdôvodnení. Pravdou v tomto zmysle je každý výrok a každá myšlienka, ktorá je výsledkom správneho logického postupu. Alebo keď poviem, že v niektorej krajine pripadá na 1 km² 25 obyvateľov, je to pravda, ak ten výrok súhlasí so skutočnosťou, ktorá je mimo oblasti môjho vlastného chcenia a rozhodovania. Ja nevytváram svojou vôľou tú „hustotu osídlenia“, len ju zisťujem, konštatujem. Všetky takéto zisťujúce, konštatujúce, rozumom zdôvodniteľné pravdy nazývame súhrnne logickými pravdami.

Niet pochyb o tom, že pravda Písma je tiež logická: Nikdy neodporuje zákonom správneho uvažovania a je vždy v zhode so skutočnosťou (napríklad s dejinami), o ktorej práve hovorí. Ale pravda Písma je zároveň i pravda *virtuálna*, účinná, lebo nielenže sa zhoduje so skutočnosťou, ale sama *tvorí nové skutočnosti*, a to skutočnosti *mravné*. Otriasa svedomím človeka, núti človeka, aby sa meral mierou Božej svätosti a aby súdil sám seba v Božej prítomnosti, oslobodzuje vôľu zo zajatia a z otroctva telesných žiadostí, dáva jej nový smer a cieľ, očisťuje srdce človeka od zlých myšlienok i od sebeckých zámerov a vyslobodzuje citový život človeka od strachu zo smrti, od melanchólie, od bázne z budúcnosti, od sklúčenosti, úzkosti a hnevlivej podráždenosti a prenáša ho do oblasti Božieho pokoja a nebeskej radosti, ako je aj napísané: „Spoznať pravdu, a pravda vás oslobodí“ (Ján 8,32). Áno, pravda Písma je tá moc, ktorá v nás zabíja starého Adama a pretvára nás do Kristovho obrazu, ktorý spočíva v láske (1. Korint'anom 13,4-7).

Preto pravdu Písma nemôžeme chápať iba rozumovo, racionalisticky, ako pravdy logické, ale *existenciálne*, celou bytosťou a existenciou – rozumom, vôľou, citom, a to tak, že ju celou bytosťou *prežívame* a že sa tým úplne *premieňame* na Boží obraz. A tu sme pri ďalšom dô-

kaze, že Písmo je skutočne živé Božie slovo. Je to *zhoda Písma so životom*, a to so životom duchovným a mravným, ktorý si Božie slovo samé vytvára. Ak je Písmo skutočne Božím slovom, tak za ním stojí Boh a pôsobením Svätého Ducha ním v nás tvorí nový život – *život lásky*.

Logická pravda, napríklad matematická, netvorí nikdy nové mravné a duchovné skutočnosti, preto aj k jej poznávaniu a dokazovaniu postačí len školený a jednostranne vycvičený rozum. Pravda logická a virtuálna zároveň tvorí v človeku Boží obraz (a Boh je láska), preto ju poznávame celou svojou existenciou a dokazujeme zhodou slova s novou skutočnosťou, zhodou slova so životom lásky.

Na toto pozabudla stredoveká cirkev a zmrzčila pravdu Písma na púhu logickú pravdu, na púhu ortodoxiu (pravovernosť) bez lásky. Tak sa „viera“ chápala ako púha zhoda rozumu s nejakou konfesiou alebo s nejakými dogmami a kresťanstvo, ktoré je v podstate životom Kristovej lásky, sa stalo púhym náboženstvom, t.j. (1) naučiteľným učením, (2) sviatočným obradníctvom a (3) samospravodlivým a samospasiteľným záslužníctvom. A dokazovanie pravdy Písma sa zvrhlo na mŕtvu *scholastiku*, ktorá si osobovala právo podopierať pravdu Písma pohanskou filozofiou Platónovou a Aristotelovou a dokazovať Božiu existenciu kategóriami ľudského rozumu a krtími prostriedkami ľudskej filozofie.

Takáto „pravda“, iba logická a myšlienková, bez pravdy života, je však ako telo bez duše (Jakub 2,14-26). Telo bez duše je mŕtve a podlieha hnilobe. Tak i pravda slov bez pravdy života je len mŕtva ortodoxia, len červivá manna, len náboženstvo farizejov a pokrytcov, ktoré okázalou vonkajšou dogmatickou, obradníckou a záslužníckou zbožnosťou prikrýva duchovnú prázdnotu a mravnú hnilobu. Podopierať budovu takého náboženstva rozumovými dôkazmi zo všetkých možných filozofií, nijako jej tým neprospeješ. Je to a zostane do polovice hniloba a od polovice práchnivina a červotoč.

Nikdy na to nezabudnime, že pravda Písma je logická a virtuálna zároveň. Preto jej pravosť nedokazujeme logickými dôkazmi ako napríklad v matematike, ale predovšetkým *zhodou Písma so životom, zhodou viery s láskou*. Kristova láska, ktorá je vyššieho rádu než mater-ská, priateľská, manželská, vlastenecká láska a iné prirodzené mravné

hodnoty, a ktorá vzniká *len* z viery v Božie slovo, je mocným dôkazom toho, že Písmo je Božie slovo, lebo vytvára skutočnosť, ktorá je na tomto svete hodnotou hodnôt a ktorá nevzniká ľudským pričinením v horizontálnej línii ľudského mravného vývoja, ale tvorivým Božím zásahom zhora, z línie vertikálnej, a to mocou Svätého Ducha skrze Božie slovo.

Zhoda Písma so skúsenosťou

Písmo ako Božie slovo však nielen tvorí nové duchovné a mravné hodnoty, ale tiež ich spája surčitým zaslúbeným požehnaním. Vlastným jadrom biblickej pravdy je *prikázanie a zaslúbenie*. Tak napríklad: „Hľadajte najprv Božie kráľovstvo a jeho spravodlivosť, a to všetko vám bude pridané“ (Matúš 6,33).

Ako dokázať, že toto prikázanie a zaslúbenie je skutočné, rýdze Božie slovo? Pretože nejde len o logickú pravdu, ale tiež virtuálnu, nemôžeme to dokazovať nijako inak, len vlastným prežitím. Vyplň to prikázanie! Hľadaj naozaj Božie kráľovstvo! Usiluj sa v moci Svätého Ducha a skrze vieru o *čistotu srdca* a o to, aby si nebeskému Otcovi bezvýhradne *dôveroval*, a aby Božie slovo bolo naozaj vždy a v každej situácii *posledným meradlom* všetkého tvojho myslenia, hovorenia, konania i hodnotenia všetkých vecí. Miluj nadovšetko svojho Boha a blížneho ako seba samého a uvidíš, že všetko ostatné, čo potrebuješ k pozemskému životu, ti bude pridané. Čo iní ľudia často nedosahujú ani po ťažkých zápasoch, v ktorých vynaložia a strávia všetky svoje životné sily, to tebe nebeský Otec pridá. Len vyplň prikázanie a Boh ti vyplní zaslúbenie. To bude tvoja skúsenosť, ktorá je istejšia než všetky iba rozumové dôkazy. A táto *zhoda Písma so skúsenosťou viery* je ďalším dôkazom pravosti Božieho slova.

Zhoda Písma s Písmom, zhoda Písma s históriou, zhoda Písma so životom a zhoda Písma so skúsenosťou – to sú postačujúce dôkazy toho, že Písmo je skutočne Božie slovo. Nech len ortodoxní úbožiaci obhajujú „pravdu“ svojich dogiem a konfesií zbraňami vypožičanými z pohanských filozofií a nech len rovnako úbohí liberáli a zakuklení pololiberáli ukazujú na to, že Písmo je kniha nespoľahlivá a plná omylov a rozporov! Nám tieto dôkazy úplne stačia na to, aby bola jasne

preukázaná jej platnosť a pravosť ako Božieho slova, ktoré je od a do zet previate Svätým Duchom, a ktoré svoju moc, pravosť a silu dokazuje všade tam, kde človek ide skutočne cestou viery. Náš argument bude podobný, ako bol argument toho slepca, ktorého Pán uzdravil a ktorému zákonníci a farizeji hovorili, že Ježiš je hriešnik. Ten človek sa oprel o svoju osobnú skúsenosť a povedal: „Či je hriešnik, neviem; jedno viem, že som bol slepý a že teraz vidím... Keby nebol od Boha, nemohol by nič robiť.“ (Ján 9,25.33)

Tak aj my môžeme podobne povedať o Písme: Či sú v Písme ľudské omyly, rozpory (ani nehovoriac o chybách, ktoré vznikli pri opisovaní) a iné nedostatky, napríklad zastarané orientálne názory, ktoré porušujú Písmo natoľko, že jeho úplná spoľahlivosť je v stávke, o tom nevieme z vlastnej skúsenosti nič istého, pretože každý bádateľ a kritik Písma hovorí niečo iné. Áno, sú textové varianty, ale neporušujú zásadne zmysel biblickej zvesti. Sú rozpory, ale ich počet sa znižuje tou mierou, akou rastie naše skutočné poznanie Písma. A omyly a iné nedostatky v Písme vidíme tým menej, čím úprimnejšie a svätejšie žijeme a čím pevnejšie sme zakotvení v pravde Písma, lebo prestávame Písmo merať vlastným nedostatočným a omylným rozumom. To jedno však vieme celkom bezpečne a isto: Boli sme duchovne mŕtvi, slepí a malomocní. Skrze vieru v Písmo sme dosiahli nový život, máme osvietené oči srdca a máme silu k víťazstvu nad hriechom. Keby Písmo nebolo Božie slovo od a do zet, nemohlo by nás takto obživiť a premeniť.

Nikdy na to nezabudnime! Pravda Písma je *logická i virtuálna*. To prvé je „telo“, ale to druhé vlastná „duša“ Písma. A Svätý Duch je vedúcim princípom života a sily Písma. Preto všetky naše dôkazy pravosti Božieho slova sú celkom iného druhu, než sú dôkazy tam, kde ide len o logickú pravdu.

3. Všetko rozdeľovať

Druhy výkladu

Služobník slova musí dokázať slovo pravdy správne rozdeľovať. To je tretia základná požiadavka správneho biblického myslenia: Všetko rozdeľovať!

Ide tu predovšetkým o to, aby sme rozumeli vlastnému zmyslu starozákonnej zvesti. Sú oddiely, ktoré majú iba jeden význam a teda aj jeden výklad. Iné prorocktva majú zrejme dvojnásobné naplnenie a teda aj dvojaký výklad. Ale v Starom zákone nachádzame dokonca i také miesta, ktoré vo svetle Nového zákona nadobúdajú trojaký i štvoraký význam a dajú sa teda vyložiť až štvorakým spôsobom:

- 1) historicko-psychologický
- 2) alegoricko-typologický
- 3) historicko-typologický
- 4) eschatologický.

Vezmime si napríklad 22. kapitolu 1. knihy Mojžišovej. Ak ju chceme vykladať historicko-psychologicky, pôjde nám o to, aby sme ju pochopili ako kus pravdivej histórie. Všíname si Abrahámovu vieru, snažíme sa vniknúť do jeho spôsobov myslenia, do jeho pohnútok, a tak si živo a reliéfne rekonštruujeme celý príbeh a učíme sa z neho, že skutočná viera sa spolieha na samotné Božie slovo ako na neotrasiteľný základ. Abrahám dokáže obetovať i „syna zaslúbenia“, ktorého po dvadsaťpäťročnej skúške viery prijal vierou a uspokojiť sa iba so slovom zaslúbenia. To všetko je nám posilou, aby sme sa plne spoliehali iba na Božie slovo.

Zmienенú kapitolu možno tiež vykladať alegoricko-typologicky. Celý ten vonkajší dej obetovania Izáka zobrazuje vnútorný dej viery. Abrahám sa stále oddeľuje: Najprv sa oddelil od sveta (1. Mojžišova 12,1-4), potom od polovičateho brata (1. Mojžišova 13), ďalej od toho, čo bolo plodom jeho vlastnej telesnej horlivosti a svojpomoci (1. Mojžišova 21,10), a konečne i od toho, čo bolo výsledkom skutočnej viery (1. Mojžišova 22). Práve tu je vrchol života viery. Tento výklad sa

líši od predchádzajúceho tým, že nám nejde o psychologický rozbor vonkajšieho deja a o jeho podrobnosti, ale že všetku pozornosť sústreďujeme na vnútorné dianie viery, a to viery novozákonnej, ktorej plnosť Abrahám nepoznal. Jeho viera je predobrazom našej viery a našich skúseností viery.

Iným smerom sa uberá predobrazný (typologický) výklad, ak za starozákonným dejom pozorujeme budúcu, duchovnú skutočnosť, ktorá nepatrí len do oblasti nášho vnútorného života, ako je to v predchádzajúcom prípade, ale je udalosťou dejinnou. Taký výklad nazývame historicko-typologickým. 22. kapitola 1. knihy Mojžišovej sa dá vyložiť aj takto: V Abrahámovi, ktorý ide so synom Izákom na vrch Moria, vidíme nebeského Otca, ktorý ide so svojím Synom na vrch Golgotu. Izák nesie drevo na zápalnú obeť; Kristus niesol drevo kríža. Abrahám nesie oheň a meč; nebeský Otec niesol oheň hnevu, ktorým bol Kristus ako zástupca hriešnikov spálený, a meč smrti. Kristus bol odsúdený k skutočnej smrti. Na základe tejto obeti bolo zaslúbené veľké požehnanie. Tak i smrť Kristova je prameňom života a požehnania pre všetkých veriacich. Tak sa stáva celý dej typom – predobrazom vykúpenia. Skutočnosť však ďaleko prekonáva obraz. Za Izáka sa našla náhrada, ktorá ho zastúpila v smrti, za Krista nie, lebo on sám je zástupcom hriešnikov v Božom súde.

Takéto historicko-typologické výklady sa však netýkajú iba Krista a cirkvi, ale tiež Izraela v budúcnosti a požehnaného „tisícročného kráľovstva“. Je však nutné vykladať tak, aby bol výklad v súlade s celým Písmom. Na typologické výklady si nemôže trúfnuť každý, lebo predpokladajú hlbokú znalosť celého Písma.

Napokon je možný tiež výklad eschatologický, alebo výklad ukazujúci na posledné veci človeka. Náš výhľad do budúcnosti na posledné obdobie ľudských dejín a do večnosti za ním nie je nijako ponurý. Za všetkými hrôzami antikristovstva (Zjavenie 6-19) vidíme požehnanú Kristovu vládu na zemi vo veľkom „sobotnom dni“ dejín (Zjavenie 20,1-6) a za ním nové nebo a novú zem s nebeským Jeruzalemom. Výhľad do tohto posledného obdobia dejín starej zeme a do večnosti za ním nám dáva i naša kapitola. Ešte príde doba, keď sa dokonale naplní na Izraeli Božie zaslúbenie dané Abrahámovi

(1. Mojžišova 22,17-18), že sa jeho potomstvo rozmnoží ako „nebeské hviezdy“ a ako „piesok na brehu mora“ a že všetky národy zeme dôjdu skrze neho k požehnaniu. To zaslúbenie sa čiastočne a zlomkovito naplnilo už teraz skrze cirkev, ale dokonale sa naplní cez Izrael v tisícročnom kráľovstve. A jediným základom všetkého toho požehnaní bude zase len „obetovanie Izáka“ – Kristova zmierujúca obeť. A toto požehnané Božie kráľovstvo na zemi bude samo osebe posledným predobrazom večnosti, ktorá ide za ním.

Uviedli sme tu rôzne možnosti výkladu toho istého biblického oddielu. Aby sme mohli presne vykladať a aby výklady boli skutočne presné a v súlade s celým Písmom, je nutné Písmo správne rozdeľovať. Je nutné bezpečne vedieť, ktorý oddiel ako vykladať, lebo každú kapitolu a každý verš nemožno vykladať štvorakým spôsobom. Často je nutné viesť rozdeľujúcu čiaru stredom verša. A tiež je nutné poznať hranice a medze jednotlivých výkladových možností, aby sme stále videli cestu, po ktorej sa uberá naše myslenie a aby sme nezišli na iné cesty, vedúce k iným cieľom. Nie je nič horšie, ako keď sa výklad uberá všetkými smermi zároveň, lebo nakoniec nedôjde nikam.

Hierarchia hodnôt

Zásada *Všetko správne rozdeľovať* má však aj iný, hlbší význam. Ide totiž o to, aby sme sa naučili hodnotiť jednotlivé biblické pravdy tak, ako treba. Písmo je živý organizmus právd týkajúcich sa duchovného a mravného života. Všetky tie pravdy sú od seba vzájomne závislé ako údy a orgány nášho tela. A všetky samozrejme nemajú rovnaký význam pre život, avšak žiadna z nich nie je „nepodstatná“.

Je isté, že ruka sa v prípade straty dá nahradiť drevenou protézou a vyrazené oko skleným, ale nedokážeme si predstaviť človeka s dreveným srdcom alebo skleným mozgom. Tie vnútorné orgány sú nenahradiateľné, sú podstatné k životu, bez nich sa vôbec nedá žiť. Avšak sú snáď oči alebo ruky „nepodstatné“? To nemožno povedať. Život s drevenou rukou alebo skleným okom je možný, ale je to život ochudobnený, zmrzačený, invalidný.

Podobné invalidné učenie majú niektoré cirkvi, ktoré sa domnievajú, že človek je kompetentný rozhodovať svojím rozumom, čo je

v Písme „podstatné“ a „nepodstatné“, a ktoré sa riadia heslom: „V podstatných veciach svornosť, v nepodstatných voľnosť a vo všetkých láska.“ To je mylné rozdeľovanie Písma. Ak vyhlásim niektoré pravdy Písma za „nepodstatné“, tak nutne mrzačím svoj vlastný kresťanský život. Dnešné invalidné kresťanstvo má svoje korene práve v tomto pololiberalizme, ktorý si dovoľí takto rozdeľovať Písmo. Preto zmienené heslo je nutné a priori a in limine (vopred a zásadne) odmietnuť ako niečo veľmi nebezpečné.

Avšak je možné iné rozlíšenie. Dá sa povedať: Srdce, mozog a iné vnútorné orgány (napríklad pľúca) sú *podstatne* dôležité pre život a zdravie. Bez nich vôbec nemožno žiť. Oproti tomu ruky, nohy, oči a sluch sú *služobne* dôležité pre život i zdravie. Nie sú nepodstatné, ale sú služobne dôležité. To je rozdiel. Ide tu o akýsi druhý stupeň dôležitosti. Môžem síce bez nich žiť, ale ak ich nemám, som invalid a môj život je neúplný, oklieštený, zmrzačený. A napokon sú časti nášho organizmu, napríklad vlasy, obočie, fúzy a podobné veci, ktoré predstavujú tretí stupeň dôležitosti. Sú *prípadne* dôležité. Nieкто si nechá v určitom prípade narásť fúzy (aby vyzeral starší), iný sa zase holí (aby vyzeral mladší), ale či už mám fúzy alebo nie, môj život je úplný, nie som invalid.

Tak je to i s pravdami Písma. Dajú sa rozoznať veci podstatné, služobné a prípadné. Nejde tu o nejaký chvíľkový nápad, alebo o rafinovanú subtilnosť špekulatívnej teológie, ale o myšlienku, ktorá sa bolestne rodila v búrkach a víroch časov ako odpoveď na ťažké nárazy sveta na českú cirkev, keď verným kresťanom išlo často o všetko: o bytie a nebytie ich zborov, o česť i o krk. A tu bolo potrebné rozlíšiť, čo je nutné verne držať až do smrti a v čom je možné sa prispôbiť miestnej a dobovej situácii bez toho, že by to ublížilo podstate kresťanstva. A nielen to, ale i vo vlastnom kresťanskom tábore bola často nejednotnosť myslenia a roztržky, ktoré veľmi poškodzovali dielo reformácie. Preto bolo nevyhnutne potrebné nájsť spoločne *hierarchiu hodnôt*, aby

všichni, oč horliti třeba nebo netřeba aneb horliti více nebo méně třeba, rozumějí, horlení tomu, kteréž jest bez umění a s sebou ne

vzdělání, ale zkázu církve nese, se vyhýbali a zase, kde zuřivé horlivosti třeba, tu zuřivě pro slávu Boží, až do vynaložení na to životů svých horliti uměli. (Komenský, Kšaft, ods. 18)

A je to práve stará Jednota Bratská, ktorá najplnšie vystihla a uskutočnila podstatu kresťanstva a ktorej bolo dané, aby všetkým ostatných cirkvám zanechala ako odkaz hierarchiu hodnôt. Prijímame ju v plnom obsahu a rozsahu, ako bola formulovaná J. A. Komenským v jeho Všenáprave:

Veci podstatné sú tie, ktoré tvoria samotnú podstatu kresťanstva. Sú to *viera, láska a nádej* ako nadprirodzené dary Svätého Ducha, skrze ktoré si privlastňujeme Otcovo milosrdenstvo, odpustenie hriechov pre Kristove zásluhy a nový život z Boha, pripodobňovaný v láske ku Kristovmu obrazu (1. Korint'anom 13,4-7) a smerujúci cestou viery k cieľu nádeje – k životu slávy, ku ktorému dospejeme pri opätovnom Kristovom príchode. Tieto podstatné veci máme mať *čo najplnšie*.

Veci služobné sú od Boha darované prostriedky, ktoré nám z Božej milosti a *kde a ako Boh chce* (nie „ex opere operato“) slúžia k tomu, aby sme tie podstatné veci mohli dosahovať a rozmáhať sa v nich. Sú to (1) k vstupu všetkého podstatného zjavené, písané a zvestované *Božie slovo*, (2) k správne pestovaniu všetkého podstatného *poriadok a disciplína* a (3) k symbolickému spečateniu a ozrejmieniu všetkého podstatného *krst a Pánova večera*. Tieto služobné veci majme *čo najjednoduchšie* podľa Písma a podľa praxe prvokresťanských zborov, lebo veci služobné slúžia len vtedy, kým ich nepostavíme pred vieru, lásku a nádej alebo kým z nich neurobíme náhradku za Božiu milosť v Kristu a neočakávame od nich samotných všetko dobro, akoby bolo možné Boha uväzniť do nejakej dogmy, obradu alebo ustanovenia.

Veci prípadné napokon sú smernice, spôsoby a zvyklosti, ktorými si každý jednotlivý zbor upravuje veci služobné podľa miestnej a dobovej situácie. Okrem toho sú to i spôsoby a zvyklosti, ktorými si každý jednotlivý kresťan podľa seba daných možností, schopností, podľa svojej duchovnej i mravnej vyspelosti a podľa miery poznania Písma usporiada svoj *vonkajší* život. Ide tu teda o to, čo by sme nazvali moderne organizáciou a administráciou zborového života a životným

štýlom súkromného života. Všetky tieto prípadné veci je potrebné zariadiť *čo najsamočinnejšie*, to znamená *čo najslobodnejšie*. Sloboda však neznamená, že si každý môže robiť, čo chce alebo čo uzná za dobré, ale že každý dbá na to, aby vnútorná činnosť a práca Svätého Ducha v srdciach veriacich, ktorá sa z neviditeľnej oblasti viery, lásky a nádeje chce prejaviť viditeľne v slove i v skutkoch, mala *čo najmenej* prekážok v našej organizácii, administrácii a v našom spôsobe vonkajšieho života.

Ako vidíme, veci podstatné, služobné a prípadné tvoria tri oblasti rozdielnej dôležitosti. V podstatných veciach je rozhodujúca úplná *poslušnosť* Písma vždy a všade a za všetkých okolností rovnako, aby sme ich mali *čo najúplnejšie* a aby sme práve v nich dosiahli so všetkými vernými kresťanmi *čo najväčšiu* svornosť a *jednomyselnosť*. V služobných veciach nech vládne prvokresťanská *jednoduchosť* a kde táto ešte nie je kvôli rozličným dôrazom na veci služobné, nech nám vo vzájomnom styku vždy napomáha *znášanlivosť*. A napokon vo veciach prípadných konajme tak, aby bolo v našom živote *čo najviac* samostatnosti, spontánnosti, slobody a *čo najmenej* organizačnej a administratívnej zviazanosti a strojenosti.

A tak teda: *v podstatných veciach poslušnosť, v služobných jednoduchosť a v prípadných sloboda*, avšak sloboda, ktorá nie je v rozpore s bratskou láskou (Rimanom 14,13-23) a s kresťanským sebaovládaním (1. Korint'anom 6,12). Poslušnosť, jednoduchosť a sloboda musia byť *vždy v plnom súlade medzi sebou*, nikdy jedna na úkor druhej alebo ktorákoľvek z nich bez oboch ostatných, lebo tvoria nerozlučnú trojicu. Teda napríklad žiadnu slobodu vo veciach prípadných bez poslušnosti v podstatných a žiadnu jednoduchosť v služobných bez poslušnosti v podstatných. A zaiste skutočná poslušnosť Písma nikdy nevedie k zložitosti vo veciach služobných a k neslobode v prípadných alebo k falošnej slobode a bezuzdnosti. Skutočná jednoduchosť vo veciach služobných nikdy nie je v rozpore s poslušnosťou v podstatných a so slobodou v prípadných. Taktiež skutočná sloboda vo veciach prípadných sa nikdy nezvrhne na neposlušnosť Písma alebo na opustenie prvokresťanskej jednoduchosti. Riadiacim princípom však je a zostane poslušnosť vo veciach podstatných. Kde je táto, tam budú

kresťania smerovať vždy k väčšej jednoduchosti vo veciach služobných a k slobode v prípadných.

Mať správnu hierarchiu hodnôt, to je jediná cesta zo spleťtého labyrintu náboženského sektárstva, jediná cesta k tomu, aby naše zbory boli tým, čím byť majú: Božími rodinami, spoločenstvom bratov a sestier, kde jedinou silou je viera, jediným zákonom láska a jediným bohatstvom plnosť Božích zaslúbení v Kristu. A naopak, všetko sektárstvo vzniká práve tým, že kresťania nemajú správnu stupnicu hodnôt a že preto neúmerne a nesprávne zdôrazňujú jednotlivé pravdy. Vo veciach prípadných sú často veľmi úzkostliví, ale nijako im nevadí, že v tých podstatných porušujú poslušnosť tým najhrubším spôsobom. Tak vzniká onen druh náboženského pokrytectva, ktorý poznáme už z Písma pod menom farizejstvo, a proti ktorému Pán Ježiš najviac horel (Matúš 23).

Správna hierarchia hodnôt je tiež bezpečným vodidlom, ktoré nás prevedie celým Písmom a ktoré nám umožní, aby sme všetky pravdy Písma uviedli naozaj do patričného súladu a systému. Bez nej by bolo naše myslenie vždy kusé, zlomkovité, neúplné a chaotické, zmätené.

B. Praktická časť

Keď sme spoznali jednotlivé metódy biblického štúdia a keď sme si ukázali, ako získané poznatky uviesť do usporiadanej sústavy, bude nás ešte zaujímať:

- 1) Ako pestovať metodické myslenie prakticky?
- 2) Ako systematicky usporiadať svoje myšlienky a poznatky praktickým spôsobom?

1. Ako pestovať metodické myslenie

Čítanie Písma

Ako pestovať metodické a rozumovo zdôvodnené myslenie prakticky? Na túto otázku odpovedáme: Nie štúdiom nejakých príručiek logiky, ale štúdiom hotových, logicky usporiadaných celkov, predovšetkým Písma samého. Kto sa chce naučiť hrať na husliach, nenaučí sa to štúdiom hudobnej teórie, ale skutočným hraním na husliach. A kto sa chce naučiť logicky a metodicky myslieť, musí čo najviac logicky a metodicky myslieť. Je síce dobré a užitočné, aby sme si časom nejakú tú príručku logiky prezreli, ale len preto, aby sme si viac ujasnili spôsoby myslenia, ktoré už poznáme z praxe, nie aby sme sa len začali učiť metodicky myslieť.

Teda predovšetkým vyjdeme hneď od metodicky usporiadaných celkov, najprv od Písma samého. Samotné Písmo je najmetodickejšie a najlogickejšie usporiadaná kniha sveta. Čítajme ho, milujme ho, ukladajme si ho v srdci a spolu s ním si osvojíme i jeho metódu a logiku. Zamyslime sa len nad tým, ako je logicky a metodicky usporiadaný napríklad Nový zákon.

1) Je tu najprv 5 *historických kníh* rozprávání (evanjeliá a Skutky), ktoré hovoria o skutočnostiach, na ktorých sa zakladá naše spasenie. Tieto skutočnosti prijímame vierou, a to *dôverou* viery, čo je základný,

korenný a pramenný stav viery: stav *akceptívny*, stav vnútorného, srdečného privlastnenia.

2) Je tu ďalej *21 náučných kníh* (listy apoštolov), ktoré obsahujú vyučovanie o tých skutočnostiach, na ktorých sa zakladá naše spasenie. To učenie je tu preto, aby sme vedeli, ako svoju vieru prakticky prejavit' *poslušnosťou*, a to je *aktívne-produktívny* stav viery, stav ustavičnej vnútornej premeny do obrazu Krista (1. Korint'anom 13) a zároveň stav ustavičného vnútorného prejavovania viery v skutkoch a v práci *lásky*, ktorá je cieľom a vrcholom života viery. *Láska je koruna a ovocie stromu života, ktorého koreňom je dôvera v Božie zaslúbenia a kmeňom poslušnosť Božích prikázaní.*

3) Napokon tu máme aj *jednu prorockú knihu*, ktorá nám zjavuje budúce skutočnosti, ktorých uskutočnením bude naše spasenie dokonané a dovŕšené. To všetko sa nám tu zjavuje preto, aby sme tie skutočnosti radostne očakávali a aby sme v ťažkých časoch nestratili orientáciu, smer ba i odvahu a statočnosť. Kniha Zjavenia ukazuje, že za všetkými hrôzami antikristovského teroru prichádza Božie kráľovstvo s mocou na zem a že za poslednou revoltou ľudstva nastáva večný deň, v ktorom sláva Božej milosti prežaruje nebeským Jeruzalemom ako priehl'adným zlatom. To všetko nám dáva nádej. Nádej nás posilňuje a občerstvuje ako rosa zhora. *Nádej sa podobá miazge stromu.* Prúdi celým stromom života od koreňov až po jeho vrchol a udržiava ho v sviežosti a plodnosti.

Celkom podobne je usporiadaný Starý zákon. I tam sú knihy historické, náučné a prorocké. Z toho vidíme, že Písmo je harmonicky usporiadaný celok. Má svoju logickú výstavbu, má svoju metódu, má svoje cieľavedomé zameranie k viere, láske a nádeji. Čítaj ho, miluj ho, čiň ho, sýt sa ním – a ono v tebe spôsobí vieru, lásku a nádej, súladne usporiadanú trojicu nebeských darov, ktoré majú svoju organickú súvislosť, svoju vnútornú logiku a metódu. A kde človek skutočne žije intenzívnym životom viery, lásky a nádeje, tam je i logika a správna metóda myslenia.

Čítanie dobrých výkladov

Aby sme si osvojili presné, logické a metodicky správne myslenie, je potrebné d'alej čítať pozorne a sústredene *vynikajúce výklady Písma*, ktoré nepísali učitelia, ľudia univerzitnej katedry, profesori a špekulanti knižného a izbového závetria, ale *skutoční pracovníci a praktickí bohoslovci viery, lásky a nádeje*, ako je zo starších napríklad J. A. Komenský (a vôbec reformátori) a z mladších napríklad Moody, Spurgeon a u nás Jan Karafiát alebo Alois Adlof, teda *skutoční robotníci viery, lásky a nádeje*, ktorí verne pásli Božie stádo im zverené a prinášali posolstvo evanjelia hynúcim a odpovedali vo svetle Písma živým slovom na otázky každodenného života, nie na otázky, ktoré kladie zvedavý a všetečný rozum len pre intelektuálnu rozkoš z hry pojmov a myšlienok v ríši číreho myslenia. Čítaj spisy takých ľudí, ktorí skutočne na modlitbách zápasili o ľudské duše a kliesnili ľudom nové cesty a ktorým Písmo bolo skutočne chlebom života a Božím slovom, nie predmetom duchaplných vedeckých (alebo len vedecky sa tváriacich) rozborov a neživotných vieroučných konštrukcií.

Ktosi veľmi pekne rozdelil duchovnú literatúru na *literatúru sily* a *literatúru poznania*. Tú literatúru sily píše skutoční robotníci Božieho slova, ktorí ako tí štyria muži v evanjeliu (Marek 2,1-12) prinášajú duše hriechom ochrnuté ku Kristovi, aby ich uzdravil, nie učeneckí a špekulujúci zákonníci a farizeji (myslené v dobrom zmysle slova, lebo nie každý zákonník a farizej musí byť pokrytec). Naproti tomu literatúru poznania, ktorá sa často zvrháva až na remeselnú teologickú intelektuálčinu, robia ľudia oddaní výhradne rozumovej, učeneckej činnosti. Typickým predstaviteľom tej literatúry sily je napríklad Komenského „Jedno potrebné“, naproti tomu typickým predstaviteľom literatúry poznania je Hromádkovo „Kresťanství v živote a myšlení“.

Aby nedošlo k nedorozumeniu: v žiadnom prípade neznižujeme a nebagatelizujeme tú literatúru poznania. I pre praktického pracovníka je potrebná, keď chce svoje poznanie patrične prehľbiť, avšak nemá pre neho nikdy význam *primárny, ale vždy len druhotný*. Skutočnej práci na Pánovej vinici sa najlepšie a najrýchlejšie naučíme *prácou samotnou* za pomoci literatúry, ktorú písali zase len praktickí pracovníci. To je síce názor, ktorý nepodpíše žiadna bohoslovecká fakulta na

svete (boli by sami proti sebe), ale ktorý vám potvrdí každý, kto s Bibliou v ruke skutočne pracuje v evanjeliu a pasie Pánove ovečky.

Zaiste sa aj z tej literatúry poznania môžeme učiť presnému logickému a metodickému mysleniu, ale nám nejde o logiku a metódu pre ne samé, ale ide nám predovšetkým *o prácu*, aby bola logická a metodická. A pretože pracovať sa učíme nie od ľudí, ktorí vedecky analyzujú prácu, ale od skutočných pracovníkov, odporúčame predovšetkým tú *literatúru sily*. V nej je aj toľko logiky a metódy, koľko je naozaj potrebné k skutočnej práci. Z nej sa všetko naučíš prakticky. Nemusíš vedieť, ako sa ktorá metóda nazýva a či to, čo práve robíš, je analýza, syntéza, dedukcia, amplifikácia či čokoľvek iné, len aby si tú ktorú metódu v danom prípade správne použil, ako si to povaha textu práve vyžaduje!

Základný predpoklad

Aby som mohol v zbore pracovať s Bibliou v ruke, musím najprv Bibliu poznať v celej jej súvislosti. Preto je potrebné celé Písmo aspoň raz prečítať a potom ho čítať vždy znovu a znovu. Písmo sa nám musí vryť do pamäti, musí nás celých preniknúť, usmerniť naše myslenie, ovládnuť našu vôľu a celých si nás podmaniť. Písmo, ktoré sa takto *vžije do nás*, začne v nás potom pracovať svojou vlastnou logikou a metódami. Typické metódy biblického štúdia, o ktorých sme hovorili v teoretickej časti, sa nikdy nenaučíme bez Písma, ale z Písma samého. Základnou metódou je porovnávacia metóda podľa pravidiel „Písmo sa vykladá Písmom“.

Keď si teda Písmo osvojím pravidelným a hojným čítaním, potom začne *samé Písmo* vo mne pôsobiť, pracovať a vykladať sa sebou samým, lebo Svätý Duch, ktorý v mojom srdci pôsobí skrze Božie slovo, začne mi zjavovať skryté vzťahy a spojitosti. Výklad Písma Písmom nie je teda nič automatické alebo mechanické, lebo jeho korene sú v iracionálnom (mimorozumovom) pôsobení Svätého Ducha, ale ľudským a mechanickým predpokladom tejto Božej dynamiky je známosť celého Písma, ktorú získam sústavným čítaním Písma. Ak nie je Božie slovo v mojom srdci, nemôže mi Svätý Duch zjavovať jeho skryté spojitosti a súvislosti.

Základné pravidlo

Každý, kto sa chce naučiť skutočne metodicky premýšľať nad posolstvom Písma, musí dbať na základné metodické pravidlo, ktoré radí: *„Postupuj od jednoduchšieho k zložitejšiemu a od ľahšieho k ťažšiemu, nie naopak!“* Tak napríklad pri používaní analogickej (porovnávacej) metódy nezačínaj hneď alegorickými a typologickými výkladmi! Na alegorický a typologický výklad každý nestačí, lebo tá duchovná skutočnosť je za zobrazujúcou skutočnosťou akosi skrytá a predpokladá sa rozsiahla znalosť Písma, aby človek nevyvodil z alegórie alebo predobrazu nejakú „novú“ pravdu, ale aby len živo a reliéfne zobrazil tie pravdy Písma, ktoré sú na iných miestach Písma zjavené neobraznou rečou.

A preto pri každom analogizovaní začínaj najprv tým najjednoduchším, a to nie je metafora, ale prirovnanie, nie alegória a typ, ale príklad a podobenstvo. Uč sa teda najprv napríklad nachádzať k určitým novozákonným pravdám vhodné starozákonné príbehy ako ilustrácie, ako príklady, ako znázornenia jednej hlavnej myšlienky.

Tak napríklad k pravde: *„Čo človek rozsieva, to bude aj žať,“* sa výborne hodí ako príklad životný príbeh patriarchu Jakoba: Oklamal otca – bol oklamán synmi. Zamenil prvorodeného za druhorodeného – a to isté sa mu dostalo u Lábanda. Použil pri klamstve kozie kože – jeho synovia použili koziu krv. Jeho hriech ho dostihol.

Alebo k pravde: *„Môj blížny je ten, kto sa ku mne priblíži s účinnou pomocou,“* sa výborne hodí ako ilustrujúci príklad rozprávania o milosrdnom Samaritánovi. Nie kňaz, nie levita, ale Samaritán bol pravým blížnym tomu trpiacemu.

Až potom sa uč vykladať podobenstvá. Tu sú už dve rôznorodé skutočnosti – zobrazená a zobrazujúca – súbežne vedľa seba. Trpezlivo hľadá podobnosti! Predovšetkým si stanov *vedúcu myšlienku*, ktorá v tomto prípade znie takto: *„Podstata zbožnosti nie je v pravovernosti alebo v obradoch, ale v láske,“* a teraz vyhladávaj porovnávaním *podriadené myšlienky*.

Zobrazujúca skutočnosť	Zobrazená skutočnosť
kňaz	Obraz rozumovej zákonníckej pravovernosti, ktorá ide nevšímavo okolo ľudskej biedy. Dogmatika a teológia bez lásky nemá pre nás liek.
levita	Obraz obradníctva. Nech si cirkev akokoľvek pompézne zariadi svoje obrady a nech sa chváli svojimi sviatosťami, to všetko nemá v sebe liek pre srdce olúpené hriechmi o radosť, pokoj a dobré svedomie.
Samaritán	Obraz milosrdnej lásky, ktorá nehladí na zjednodušujúcu psychológiu, škatuľkujúcu ľudí do rôznych priehradiek (Samaritán – Žid), ale poslúži trpiacemu blížnemu.
olej a víno	Obraz pravdy evanjelia (víno) nesenej v láske Svätého Ducha (olej).

Zhrnutie: svet nezískaš ideologickou krížovou výpravou alebo skvelou systematickou teológiou a cirkevnou dogmatikou vypracovanou do úžasnej myšlienkovej architektúry, ani nádhernými obradmi a sviatosťami, ale *srdečnou láskou*, ktorá liek evanjelia podáva zároveň s praktickou pomocou podľa Pánovho slova (Matúš 25,35-36).

To je výklad podobenstva. Zobrazujúca i zobrazovaná skutočnosť sú vedľa seba a priamo v textovej súvislosti: Čo bolo zbožnosťou zákonníkov a farizejov? Len pravovernosť a obrady bez lásky.

Od podobenstva môžeme potom postúpiť k alegórii alebo k výkladu historicko-typologickému. I tu sú dve skutočnosti, totiž zobrazujúca i zobrazená, ale tá zobrazená nie je priamo v texte, ale ty ju musíš sám vystihnúť. Taký historicko-typologický výklad môže potom vyzerat' nasledovne:

Pán Ježiš v tomto príbehu predvídal celý vývoj kresťanského vyznávania. Po uplynutí apoštolskej doby prišli ľudia, ktorí pokazili Kristovo učenie dogmatizmom (kňaz) a ceremonializmom (levita). Stredoveká cirkev povýšila svoje dogmy na úroveň Písma a pompéznu sviatostnosťou útočila na zmysly človeka. Mala dogmatiku pre ukojenie rozumu, obrady pre ukojenie zmyslov, ale nemala nič *pre srdce* človeka. Bola to ortodoxia (pravovernosť) a ceremonializmus *bez lásky a bez evanjelia* a teda i bez Svätého Ducha. Strašný úpadok! Súčasne upadla aj mravne, lebo dogmy a ceremónie bez účasti Svätého Ducha nemajú v sebe liek proti moci hriechu. Bolo to nové zákonníctvo a farizejstvo. Až reformácia objavila znova podstatu kresťanstva, ktorá je v *evanjeliu* (ospravedlnenie jedine z milosti na základe Kristových zásluh) a v *účinnnej láske*. Žiaľ, že na tú lásku sa skoro zabudlo a vznikla nová pravovernosť a nový zjednodušený ceremonializmus – protestantský. Nebezpečenstvo zákonníctva a farizejstva hrozí aj nám, *ak oddelíme pravdu evanjelia od lásky Svätého Ducha*. „Olej a víno“ je nerozlučná dvojica. Iba v nich je liek na všetky rany, ktoré ľudstvu zasadzujú hriechy (pýcha, sebeckosť, nenávisť a iné „lotri“) na ceste z Jeruzalema do Jericha – z miesta pokoja do miesta kliatby a rozbroja, po ktorej sa ľudstvo uberá i so svojou civilizáciou a kultúrou už celé veky.

Je pochopiteľné, že takýto historicko-typologický výklad (ktorý však iba naznačujeme) môže robiť len niekto, kto pozná výborne nielen celé Písmo, ale i dejiny kresťanských cirkví. Na výklady tohto druhu každý nestačí. A preto s nimi nebudeme začínať, ale skôr končiť a vrcholiť.

Dúfame, že bolo celkom jasne ukázané, ako máme ísť od jednoduchších spôsobov k zložitejším, nie naopak. Dbajme vždy na toto pravidlo! Nepúšťajme sa do toho, na čo nemáme. Pokrok vo vykladaní prichádza postupne, krok za krokom. Pokrok je *po-krok*, krok za krokom! To vyžaduje čas. K dobrému metodickému mysleniu musíme pozvoľna vyrastať!

Najväčšie nebezpečenstvo

Pri štúdiu Písma sa musíme vyhýbať tomu, aby sa nám logika alebo metóda stali niečím samoučelným alebo dokonca modlou. Najprenika-

vejšie rozumové zdôvodnenie a najlepšia metóda nám nič nepomôžu samé osebe, ak nie je prítomný Svätý Duch. A preto hľadme na logické a metodické myslenie len ako na prostriedky, ktoré môžu niečo vykonať vtedy, keď ich Pán požehná a posväti účasťou Svätého Ducha. A Svätý Duch pôsobí len tam, kde je láska. Vyhýbajme sa teda všetkému, čo je opakom lásky a dávajme na seba pozor, aby sme si zachovali tú prvú lásku ku Kristovi, a „nezarmucujme Svätého Ducha Božieho, ktorým sme zapečatení ku dňu vykúpenia. Každá horkosť a prchkosť a hnev a krik a rúhanie nech je odňaté od nás so všetkým, čo je nešľachetné a zlé. Ale si budme navzájom naproti sebe dobrotiví, lútostiví, odpúšťajúci si, ako aj Boh v Kristu odpustil nám.“ (Efezanom 4,30-32)

Najväčším úskalím všetkého úspechu v Pánovom diele je práve tento hriech: nechota k zmiereniu. Na ňom stroskotávajú jednotlivci i celé zbory. Ak je v tvojom srdci horkosť, trpkosť, nenávisť, závisť a zlosť, Boh na tvoje modlitby nebude odpovedať a ty pôjdeš svetom bez radosti, bez sily, bez moci, bez požehnania. Ľadový dych smrti bude viať okolo teba. Tvoje srdce bude otrávené pri samých koreňoch, tvoj rodinný život bude príbytkom démonov, tmy, hnevu, samolúbovosti, pýchy, farizejstva, neláskavej kritiky a hrubého chovania k tvojim najbližším. Veľmi mocne o tom kedysi hovoril Boží svedok Adlof: „Nezmieriteľnosť je smrť. To býva príčinou, prečo to v zboroch nejde dopredu, prečo zhromaždenia nebývajú radostné, prečo Pánova večera nebýva požehnaním, prečo nie je možné nikoho získať. To je ten červ, ktorý hlodá pri koreňoch úspechu, to je ten jed, ktorý otravuje rodiny a vyháňa deti do sveta a do hriechu, to je to, čo podlamuje silu našich zhromaždení, šíri nechúť k práci, kazateľov a robotníkov slova vyčerpáva a pôsobeniu Svätého Ducha bráni. A to najhoršie pritom býva, že taká duša si umýva ruky v nevinosti a z nepožehnania obviňuje druhých.“

Nikdy na toto nezabúdajme! Všetka výrečnosť, všetko poznanie Písma, všetka pravovernosť, všetko biblické usporiadanie zborového života a iste aj všetka logika myslenia a všetko metodické získavanie nových a nových poznatkov z Písma má len vtedy svoju *služobnú a nástrojovú dôležitosť*, kde je dostatok Božej lásky a spolu s ňou

i účasť Svätého Ducha na všetkom, čo konáme pre Pána. Kde je láska, tam bude napokon aj pochopenie pre logický a metodický spôsob myslenia. Láska zvyšuje, násobí a umocňuje i naše rozumové a vôľové schopnosti. Naproti tomu duše zahorknuté, neláskavé, trpké, tvrdé a závistlivé sú zároveň dušičky malicherné, zatemnené, nerozumné, ktoré i tú iskričku rozumu, čo im ešte zostáva, utápajú v hmlách márných a neužitočných špekulácií, ako napríklad: Kol'kokrát je v Písme slovo „strecha“ alebo: Ktoré písmeno a ktorý verš sú práve uprostred Písma, a podobne. A preto, zhrňme to takto: *Miluj svojho Pána nadovšetko a blížneho tak, ako Kristus miluje nás* – a dobrá metóda ti bude pridaná. Je to vyskúšané, je to isté.

2. Ako systematizovať myšlienky

Systémy knižné a systémy živé

Hovorili sme o tom, že získané poznatky je nutné všelijako upraviť, vymedziť a zaradiť, aby tvorili živý organizmus. To je takzvaná systematika. Teraz chceme k tomu pripojiť niekoľko praktických pokynov.

Aby sme sa vyhli akémukoľvek nedorozumeniu, zdôrazňujeme, že nám nejde o uvedenie všetkých našich myšlienok do akéhosi *knižného* systému, ktorý by sme vypracovávali po celé roky niekde medzi štyrmi stenami. Pánova Cirkev iste potrebuje aj takých ľudí, ako bol napríklad Kalvín, aby raz za dve–tri storočia uviedli myšlienkové výdobytky celých generácií do jedného veľkého systému. Nám však ide o niečo celkom iné: *Naše vlastné myšlienky*, ktoré nosíme stále v sebe a so sebou, musia tvoriť súladne usporiadaný živý organický celok, lebo iba myšlienky takto usporiadané sú skutočným vzdelaním a skutočnou činnou silou.

Nejde nám ani o to, aby sme mali jednotlivé oddiely Písma jasne, logicky a metodicky vyložené a aby sme tieto čiastkové celky, tieto jednotlivé výklady mali usporiadané podľa jednotlivých biblických kníh v peknej kartotéke. To by sme sa napokon nemuseli ani namáhať vlastným premýšľaním a skladaním výkladov na dané texty, ani zria-

d'ovaním nejakej kartotéky. Stačilo by zaobstarat' si nejaký spoľahlivý komentár k celej Biblii a tam to všetko je: vypracovaný výklad ku každému oddielu Písma. Takým komentárom k Novému zákonu sú napríklad „Erläuterungen zum Neuen Testament“ od Adolfa Schlattera. Nepreberným skladiskom predmetov a rozvrhov biblických rečí, usporiadaných jednak podľa jednotlivých logických hľadísk, jednak podľa jednotlivých biblických kníh, je rozsiahla zbierka (12 zväzkov!) „Handfuls on Purpose“. Tam nájdeš aspoň logickú kostru a niekedy i dosť podrobne vypracované reči ku každému význačnému miestu Písma.

Nám však nejde o takého knižné systémy, ale o to, aby naše vlastné myšlienky boli usporiadané podľa jednotiaceho hľadiska do jedného živého celku a aby každá nová myšlienka bola zaradená celkom organicky do tohto celku. Ako tento cieľ dosiahnuť? Alebo ešte lepšie: Ako tento cieľ stále a lepšie dosahovať? To je otázka, na ktorú tu hľadáme odpoveď.

Spracovanie pojmov a myšlienok

Povedali sme si, že požiadavkou systematického myslenia je: všetko správne vymedzovať, všetko správne dokázať, všetko správne rozdeľovať. Ide tu teda predovšetkým o to, aby sme všetky poznatky presne a dôkladne *spracovali* (vymedzili, dokázali). Len také poznatky sa potom dajú správne zaradiť. Len pojmy presne vyhranené definíciami, len myšlienky rozvinuté (dokázané) podľa zásady, že Písmo sa vykladá Písmom, radia sa k sebe ako pritesané a opracované kvádre, z ktorých sa buduje nová stavba.

Rozdeľovanie, triedenie práv

Ďalej je potrebné, aby sme dokázali spoznané pravdy správne *rozdeľovať*, triediť podľa ich duchovno-mravného významu. Len z materiálu správne roztriedeného sa dá niečo vybudovať.

Povedali sme si už, že všetky pravdy Písma sa dajú roztriediť do troch veľkých skupín, totiž na *veci podstatné, služobné a prípadné*. Keď napríklad Písmo hovorí: „Ospravedlnení sú z viery máme pokoj blížitiť

sa k Bohu,“ (Rimanom 5,1) ide o pravdu *podstatnú*, lebo tu je vyjadrený vzťah človeka k Bohu, vlastná podstata veci, *hodnota konečná, cieľová*. Ide tu o čosi nezameniteľné, od večnosti pevné, o niečo, čo je *bezpodmienečne nutné* k spásu. Buď si ospravedlnený z viery, a teda spasený, alebo nie si ospravedlnený, a teda nie si spasený. *Tertium non datur* – tretia možnosť nie je.

Keď však Písmo radí: „Neopúšťajme svoje zhromaždenia, ako niektorí majú vo zvyku, ale napomínajme sa navzájom,“ (Židom 10,25) tu ide o pravdu *služobnú*, pretože sa tu hovorí o hodnote nie nemennej, konečnej, cieľovej, ale naopak o hodnote *premenlivej, nástrojovej*, teda služobnej. Kto je raz ospravedlnený z viery, je ospravedlnený na veky vekov – to sa už nezmení, ale do zhromaždenia môžeš chodiť a niekedy trebárs nechodíš. A je možné povedať: Kto chodí do zhromaždenia, je spasený, a kto nechodí, spasený nie je? Nie, pretože zhromaždenie je iba prostriedok, iba cesta k tomu, aby som počul Božie slovo, ale nie je samo osebe cieľom a konečnou hodnotou. Iba slúži na to, aby som tie konečné hodnoty, teda vieru, lásku a nádej mal a rozmáhal sa v nich. Zhromaždenie teda nie je vec podstatnej dôležitosti, ale vecou *služobnej dôležitosti*; nie je to mozog alebo srdce duchovného života, je to oko alebo ruka. Ak ich nemám, žijem, ale som duchovný mrzák a invalid.

A keď napokon Písmo hovorí: „Nepi už viac vodu, ale pre svoj žalúdok a časté choroby požívaj trochu vína,“ (1. Timotejovi 5,23) tak ide o pravdu *prípadnú*, ktorá platí len v určitom prípade, napríklad pre Timoteja a pre ľudí podobnej telesnej a duševnej konštitúcie. Mne osobne by táto rada neprospeľa. Víno mi škodí aj v najmiernejších dávkach. Nie je to rada pre môj zdravotný prípad. Alebo keď hovorí: „Keď prídeš, dones mi plášť, ktorý som nechal u Karpa v Troade, aj knihy, najmä pergameny,“ (2. Timotejovi 4,13), je to znova vec prípadná. Nepoznám žiadneho Karpa a neviem o žiadnom plášti alebo pergamenoch. To je príkaz, ktorý platil len v určitom prípade – iba pre Timoteja.

Veci podstatné, služobné a prípadné sú v Písme vedľa seba a je nutné ich rozlišovať a rozdeľovať. Často tvoria príbuzné skupiny. Zoberme si ako príklad *krst*. Skutočnosť, ktorú krst zobrazuje, totiž

znovuzrodenie, je vec podstatná. Krst sám ako symbolické znázornenie, ktoré nám pomáha lepšie pochopiť znovuzrodenie, je vec služobná. Spôsob, ako sa krst koná, či v rieke alebo niekde v bazéne, je vec prípadná. Teda (1) znovuzrodenie, (2) krst a (3) spôsob jeho vykonania tvoria príbuznú skupinu skutočností, z ktorých prvá je podstatná, druhá služobná a tretia prípadná.

Podobne je to pri *Pánovej večeri*. Pánova večera je obraz toho, že Kristus sa za nás úplne vydal ako obeť telom i dušou (krvou), aby sme sa aj my mohli vydať jemu ako živá obeť (Rimanom 12,1-2) a byť tak hosťami pri jeho stole, kde nás Svätý Duch sýti ako chlebom a potešuje ako vínom tou skutočnosťou, že Kristus je úplne náš a my úplne jeho – telom i dušou. Pánova večera je teda obrazom *spoločenstva s Kristom*. Pánova večera samotná je vec služobná, lebo nám slúži, aby sme lepšie pochopili podstatu spoločenstva. A napokon spôsob, ako sa Pánova večera vykonáva (či sedíme v kruhu okolo stola alebo v polkruhu, či pijeme z jedného alebo z viacerých kalichov atď.), to všetko je vec prípadná. Je tu teda nová skupina prípadných skutočností: (1) spoločenstvo s Kristom, čo je vec podstatná, (2) Pánova večera, čo je vec služobná a (3) spôsob slávenia Pánovej Večere, čo je vec prípadná.

Kto nedokáže takto rozdeľovať Písmo, ten je slepý, nemá bezpečné vodidlo a nikdy nepochopí podstatu biblickej zvesti. Práve preto, že kresťanom chýba toto rozlišovanie, tvoria sekty a žijú v svároch a zmätkoch a exkluzívnej povýšenosti. Jedni považujú všetko v Písme za „podstatné“ – i ten plášť u Karpa – a strácajú tak zmysel pre veci *skutočne podstatné* a upadajú do sektárskej úzkoprstosti, ktorá sa prakticky prejavuje v stálych ničotných sporoch, v preceňovaní vecí prípadných, a čo je najhoršie, v úplnom nedostatku viery, lásky a nádeje, ale predovšetkým lásky. Iní zase, domnievajúc sa, ako vysoko pokročili nad tých prvých, rozlišujú v Písme veci „podstatné“ a „nepodstatné“ a hlásajú: „V podstatných veciach svornosť, v nepodstatných voľnosť a vo všetkých láska.“ Nechápu, že to, čo propagujú, je bezzásadový semiliberalizmus, ktorý si osobuje právo rozhodovať ľudským rozumom o tom, čo je v Písme podstatné a čo je nepodstatné. A napokon sú iní, ktorí odložili všetky masky a považujú vlastne celé Písmo za nepodstatné, lebo si vo svojom liberalizme dovoľujú

i najzávažnejšie pravdy o božstve a človečenstve Krista vykladať ľudským rozumom. Všetky tieto sekty (názorové prúdy a skupiny), či už exkluzívne alebo liberalistické, vznikajú len preto, že ľudia nerozoznávajú správne veci podstatné, služobné a prípadné.

Spájanie právd do systémov

Ak však dokážeme Písmo naozaj správne rozdeľovať, splníme základné podmienky myslenia skutočne systematického, unikáme všetkej sektárskej úzkoprsosti a nadobúdame možnosť takto rozdelené pravdy opäť *spájať* do vyšších myšlienkových celkov – do celej sústavy, do systému. A to je vlastná úloha kresťanskej systematiky: mať všetky pravdy Písma usporiadané do súladného, organického celku. Opakujeme znova: nejde tu o akýsi veľkolepý knižný systém (ako je napríklad Cirkevná dogmatika od Karla Bartha – vec nanajvýš úctyhodná, ale pre praktického kresťana nie bezpodmienečne potrebná), ale ide o to, aby pravdy, z ktorých a v ktorých denne žijeme, a ktoré vytvárajú náš *vlastný vnútorný život*, tvorili *v nás samých* živý organický celok, sústavu, systém.

Ak chceme vytvoriť takéto životné myšlienkové sústavy, musíme ísť zase len do Písma a nikam inam. Písmo je „nebo v slovách“. Je to hviezdna obloha, kde jednotlivé vedúce myšlienky sú usporiadané do jednotlivých súhvezdí myšlienok. Učme sa teda radiť k sebe myšlienky tak, ako ich radí Písmo a vytvoríme organické sústavy myšlienok naozaj živých a pre život. Jedným takým veľkým systémom myšlienok je starozákonný *stánok*, ktorého stavba vyplýva 16 kapitol 2. knihy Mojžišovej. Celý stánok so všetkými svojimi predmetmi je viditeľné Božie slovo (*verbum visibile*), symbolická dogmatika, ktorá nás poučuje obširne a sústavne o najzávažnejších veciach kresťanského života. Pokúsme sa previesť tie symboly do neobraznej reči:

Stánok	Duchovný význam	Zaradenie myšlienky
V nádvorí stál medený oltár a umývadlo.	Sme <i>ospravedlnení</i> vierou pre Kristovu krv a <i>posväcovaní</i> Svätým Duchom skrze Božie slovo	Náš život <i>osobný</i> , vnútorný
Vo svätyni stál svietnik, stôl s 12 chlebami a zlatý oltár.	Ako svätý Boží ľud sme <i>svetlo sveta</i> (Matúš 5,14-16), ktorého poznávacím znakom je Kristova láska (1. Korintťanom 13), <i>zvestovatelia Božieho slova</i> , ktorí predkladajú v evanjeliu a v Kristovom učení chlieb života svetu i sebe navzájom a ctitelia pravého Boha, ktorého oslavujeme nielen <i>adoráciou</i> (ovocím úst), ale tiež dôverou a poslušnosťou.	Tu je zobrazený náš život v <i>spoločenstve</i> , čím sme na tomto svete sebe navzájom i svetu okolo nás ako spoločnosť svätých (communio sanctorum).
Vo svätyni svätých bola truhla zmluvy, v ktorej bolo zlaté vedierko s mannou,	V nebesiach je Kristus ako <i>Prorok</i> , ktorý našej viere stále dáva nové zjavenie o Bohu ako o Otcovi skrze Svätého Ducha,	<i>Skrytým prameňom nášho života</i> vnútorného i spoločenského je <i>Kristus v nebesiach</i> a naše spoločenstvo s ním vo viere, v nádeji a v láske.

Áronova palica (odťatá od koreňa a predsa kvitnúca)	ako <i>Kňaz</i> , ktorý sa mocou svojho vzkriesenia ujal svojej večnej kňazskej úlohy	
a dosky zákona.	a ako <i>Kráľ</i> , ktorého život lásky je naším zákonom.	

Premýšľať stále, čo je ospravedlnenie, posvätenie, čo je naša úloha ako svätého Božieho ľudu a *uskutočňovať* to vierou, láskou a nádejou skrze skrytú silu, prameniáciu z osláveného Krista – hľa, aký je to nádherný systém myšlienkový i životný! To je pravá živá teológia Božieho slova, ktorá si zaslúži, aby bola plne obľúbená a stále pestovaná. Je to pravý opak každej knižnej učeneckej, zväeternej školometčiny, plnej filologického hračkárstva a vysokej pojmovej matematiky len pre intelektuálny pôžitok zo samoúčelnej hry pojmov a ideí, ale nie pre srdce a pre skutočný život.

Kresťania, nechodme nikdy vo svojej túžbe po systematickom myslení ďalej, než ide Písmo! Vytvárajme vždy len také myšlienkové systémy, ktorých nárysy a obrysy nájdeme priamo v Písme. Pravda, žiadna fakulta nám za takú systematiku nedá doktorát, ale budeme *doktori Bohom promovaní mocou Svätého Ducha*, a to je viac než všetky uznania, rady a diplomy, ktoré udeľujú ľudia a zbory učencov.

Vyznamenania a diplomy, ktoré udeľujú ľudia, vešiame na seba a na steny našich príbytkov, ale to všetko sú iba ako papierové a sklené čačky na vianočnom stromčeku; tie papierové a sklené ozdoby čoskoro zložíš do škatule a zvädnutý stromček vynesieš na smetisko alebo rozsekáš a spáliš. Hľa, človek a jeho sláva! Jednu časť uložíš niekde v múzejných vitrínach, aby si to obzeral dav márných ľudí, druhú odnesieš na cintorín alebo do krematória. Naproti tomu diplomy, rady a vyznamenania, ktoré udeľuje Boh, sú *Kristove cnosti*, ktoré v nás samých organicky vyrastajú z Krista pôsobením Svätého Ducha a zostanú našou ozdobou na večné veky (Ján 15,16), lebo majú svoje

korene v Kristu samotnom, ktorý zostáva na veky. A takou vnútornou slávou, ktorú nezničí ani smrť, hrob, čas, je tiež sústavné uskutočňovanie biblických právd v myslení i v živote.

K naozaj systematickému mysleniu vedie i to, keď pochopíme vnútornú logiku celého dejinného systému vývoja spasiteľných Božích plánov, ako sa pred naším vnútorným zrakom rozvíjajú od prvej stránky Písma až do poslednej. Tu sa učíme poznávať to, čo sa dá nazvať biblickou filozofiou dejín. Spoznáваме, že Boh všetko sústavne premyslel od večnosti a že pádom človeka nebol postavený pred nejakú nečakanú skutočnosť, ale že tu musel byť podrobne premyslený plán spasenia od vekov. Po páde človeka sa totiž dejiny vyvíjajú tak, že prebiehajú v šiestich obdobiach, teda v troch dvojiciach období, z ktorých každá vyniká uplatnením zákona *polarity*, zákona protikladnej súladnosti. Ak premyslíme vnútorný zmysel a súvislosť jednotlivých období, poznávame, že dejiny spásy tvoria veľkolepý systém. Nevytvárame ho vlastným rozumom (vôbec nechceme tvoriť ľudské dogmatické systémy), len ho odvodzujeme z Písma. Je v ňom. A chceme zostať len na systémoch Písma. Áno, môžeš ich rozviesť do celých kníh, ale nesmieš nikdy stratiť súvislosť s biblickým, konkrétne životným myslením a s jeho celkom zvláštnou logikou a systematikou.

Sledujme teraz tie obdobia!

1. Obdobie vnútornej autority

Po páde človeka nedal Boh padlému hriešnikovi žiadne určité prikázanie, ale zveril ho jeho vlastnému svedomiu. Je to obdobie *sebaurčenia*. Chod', človeče, rob, čo chceš, len nikdy neprepočuj hlas toho sudcu, ktorý je v tebe samom – svojho svedomia. Nemáš nad sebou žiadnu vonkajšiu autoritu nejakého zákona, si poddaný len *vnútornej autorite* zákona, vyrytého na svojom srdci. Toto obdobie trvá od Adama až po Noacha.

2. Obdobie vonkajšej autority

Človek sa neosvedčil. Sloboda sebaurčenia sa zvrhla na bezuzdnosť. Boh zakročuje súdom potopy. Po potope pridáva k vnútornej riadiacej (dirigujúcej) autorite ešte *vonkajšiu autoritu* kontrolujúcu, totiž auto-

ritu vrchnosti. „Kto vyleje krv človeka, toho krv bude vyliata človekom.“ (1. Mojžišova 9,6) Toto obdobie trvá od Noacha až po zmätenie jazykov. Ani tu sa človek neosvedčil. Autorita vrchnosti sa zvrhla na tyranie a na organizovanú vzburu proti výslovným Božím príkazom, čo skončilo – ako každá vzburá proti Bohu – chaosom, zmätením jazykov. Organizácia bez Boha sa vždy zvrhne na dezorganizáciu, na anarchiu myšlienok, slov i činov.

Ako vidíme, obidve prvé obdobia sú vo vzťahu polarity. Tieto dve prvé obdobia sú *univerzálnym štádiom* dejín spásy a vo svojich dôsledkoch trvajú podnes. Tam, kde niet iného svetla, sú ľudia poddaní tejto dvojitej autorite: svojmu svedomiu a vrchnosti. Veriaci človek sa neprotiví žiadnej z týchto dvoch autorít (Rimanom 13,1-7), ale popri nich je poddaný ešte autorite Božieho slova a Svätého Ducha.

Dejiny ľudstva sú až podnes ustavičnou spoluprácou týchto univerzálnych princípov vnútornej a vonkajšej autority. Veríme, že ľudia nemajúci iné svetlo, než zákon vyrytý v ich srdciach, môžu i dnes ešte dôjsť k spaseniu na tejto ceste (Rimanom 2,13-15). Avšak počínajúc Abrahámom nastupuje Boh novú cestu spásy: cestu *partikularizmu*, cestu kvalitných menšín. Bokom od svetových dejín oddeľuje pre seba jednotlivcov i menšie celky, aby skrze nich – v stále sa rozširujúcich kruhoch – zasiahol svojím spasiteľným pôsobením postupne aj najvzdialenejšie končiny sveta. Deje sa to postupne v dvoch obdobiach, usporiadaných takisto podľa zákona polarity.

3. Obdobie výchovy k viere

Počínajúc Abrahámom vychováva Boh *oddelených jednotlivcov* k viere. Ide tu zvlášť o vieru v moc k novému životu zo smrti, o vieru v moc vzkriesenia (por. Rimanom 4,17-25). Toto obdobie trvá zhruba asi dvetisíc rokov. Je to obdobie srdečnej dôvery v Božie zasľúbenia.

4. Obdobie výchovy k pokániu

Od vydania zákona na vrchu Sinaj skrze Mojžiša až po Kristovu smrť na Golgote, teda v dobe asi 1500 rokov, pôsobí tu nové obdobie, ktoré nadväzuje na predchádzajúce podľa zákona polarity. Neruší a neanuluje obdobie viery, ale dopĺňa ho. Človek je tu teraz vychová-

vaný k *pokániu*. I pokánie je aktom viery, ale ak viera v moc vzkriesenia je *srdečná dôvera v Božie zaslúbenia*, čo je kladný pól viery, je pokánie *ustavičným sebasúdením vo svetle Božieho zákona*, čo je záporný pól viery. Zdroj sily a spása samotná je v tej srdečnej dôvere v Božie zaslúbenia, ale potrebu tej sily a jej nenahraditeľnú cenu poznávam len vtedy, keď v ustavičnom, permanentnom pokání konfrontujem svoju ľudskú nemohúcnosť s absolútnymi požiadavkami Božieho zákona.

Ani netreba zvlášť poznamenať, že len vyvolení jednotlivci môžu žiť vo viere, to znamená v dôvere a v ustavičnom pokání. Vo svojej vlastnej sile človek zavrhnú Božie zaslúbenia nedôverou, lebo dôveruje sám sebe, a proti požiadavkám zákona sa obrní samospravodlivosťou.

5. Obdobie skrytého kralovania Krista

Zvestovaním evanjelia o Kristovej *smrti* a o jeho *vzkriesení* nastáva obdobie *skrytého* kralovania Krista. Viera v Kristovu smrť je vlastne vyvrcholením Božej výchovy k *pokániu*, lebo v „Božom Baránkovi“ vidím vierou svojho zástupcu v Božom súde, a teda koniec požiadaviek zákona na mňa ako na hriešnika. Tvárou v tvár Gologote vidím, aké sú posledné dôsledky mojej hriešnosti a to ma vedie k tomu, aby som sa v ničom nespoliehal na seba, ale aby som plne dôveroval len v odpúšťajúcu Božiu milosť. Naproti tomu viera v Kristovo vzkriesenie je vyvrcholením Božej výchovy k *dôvere v zaslúbenia*. Kristus je živý a je Pánom nad svetom, diablom, smrťou, hrobom a kliatbou viny. To ma robí silným, šťastným, radostným a statočným.

Teda, ako vidíme, novozákonná viera je súhrnom a vyvrcholením viery starozákonnej. Kristus je živý a kraluje, avšak jeho kráľovstvo nie je dosiaľ „z tohto sveta“ – je to kráľovstvo *skutočné*, silnejšie než všetka moc tohto sveta, ale je doteraz *skryté*: Božie slovo ide svetom, ako keď rozsievateľ rozsieva semeno. Ide tu o skryté pôsobenie kľúčovej sily slova a Ducha v pôde ľudských srdiec. Svet sám ako celok evanjelium neprijme. Iba jednotlivci ho prijímajú, a tí sú „svetlom sveta a soľou zeme“.

6. Obdobie zjavného kral'ovania Krista

Príde doba v dejinách ľudstva, keď sa všetko ľudské úsilie o zachovanie pokoja a spravodlivosti bez Boha zrúti v smrteľných krčoch všeobecného rozvratu. Kultúrne a civilizované barbarstvo, oveľa strašnejšie než barbarstvo primitívne, pretože jeho ničivé vášne sú vyzbrojené technikou, uvedie svet na pokraj priepasti záhuby (Zjavenie 5-19). A tu sa prejaví Kristus ako Kráľ a Pán, ktorý vytvorí na tomto svete novú formu Božieho kral'ovstva. Bude to *zjavné* kral'ovanie Krista.

Božie súdy nad bezbožnými a iné znamenia z neba dajú evanjeliu taký dôraz, že teraz nie jednotlivci, ale *celý svet* bude získaný pre Krista. Po prvý krát v dejinách tu budú skutočne kresťanské národy, kresťanské štáty, kresťanská kultúra, kresťanská civilizácia. Po prvý krát v dejinách tu bude medzi národmi i ľudmi dokonalý pokoj na základe spravodlivosti. Božie kral'ovstvo viery, lásky a nádeje vystúpi z úzkych hraníc osobného života, v ktorom premieňalo jednotlivcov na Kristov obraz, a premení celý svet s jeho kultúrou, civilizáciou i s jeho politickými a spoločenskými poriadkami. Svet, ktorý kedysi sklamal vo svojom sebaurčení a pod vládou ľudských vrchností, bude prežívať novú slobodu sebaurčenia pod vládou a kontrolou Krista. Toto obdobie zjavného kral'ovania Krista potrvá tisíc rokov.

Žiaľ, ani teraz sa ľudstvo neosvedčí a na konci tohto požehnaného obdobia neobstojí v skúške. Vzbúri sa proti Kristovi. Božou odpoveďou na túto poslednú vzburu bude posledný súd, premena neba i zeme a prevedenie dejín sveta do večnosti. Pozemské formy terajšieho života nahradia formy života nesmrteľného. Avšak nie každá nesmrteľnosť bude požehnaním a blaženosťou. Skutočná blaženosť bude iba večný život v sporení s Bohom.

To je v krátkosti nárys dejín Božieho spasenia, ako ho zjavuje Písmo. Nebudeme tu dokazovať biblickosť tohto poňatia. Každý skutočný znalec Písma vie, že je to tak. Nám tu išlo len o to, aby sme ukázali, ako je biblická zvesť vnútorne logická a ako sa biblické myšlienky rozvíjajú do celých nádherných sústav.

Opakujeme: Písmo je „nebo v slovách“. Je to hviezdna obloha myšlienok, na ktorej žiaria nádherné súhvezdia. Nechod'me nikdy za tieto biblické sústavy! Nechcime budovať vlastné bohoslovecké sústavy, ako to robí ortodoxný teologizmus, ktorého remeselná intelektuálčina vytvorila už nejeden „veľkolepý“ systém. Ale to všetko sú len mŕtve slovné architektúry, len knižné a papierové myslenie, obľúbené tam, kde nevanie Svätý Duch a kde sa nekoná skutočná práca Božieho kráľovstva. Učme sa od tých, ktorých slovo bolo živé a mocné, ako kedysi Pavlovo evanjelium (Rimanom 1,16).

III.

Prax služby slova

**Praktická stránka přípravy
pre službu slovom**

A. Teoretická časť

Rekapitulácia: rôzne stránky prípravy na službu slova

1. Mravná stránka prípravy

Hovorili sme o osobných predpokladoch služby slova, a to predovšetkým, pretože pri službe Božím slovom je človek nástrojom Svätého Ducha a záleží na tom, aby ten nástroj bol vyčistený a v najlepšom poriadku. Kto chce reformovať svojich blížnych Božím slovom, musí najprv tým istým slovom reformovať sám seba, lebo zvestované Božie slovo pôsobí cez nás iba takou mocou, ako pôsobí na nás samotných. To je vyskúšané a isté. Preto je dnes Božie evanjelium také oslabené, že každý chce iba naprávať druhých a sám seba nikto. Len dovol' Božiemu slovu a Svätému Duchu, aby najprv zmenili tvoj vnútorný život, a preformovali ho do obrazu Ježiša Krista a potom bude Božie slovo pôsobiť tou istou premieňajúcou mocou cez teba aj na iných ľudí. Preto ustavičná premena seba samého mocou Božieho slova a Svätého Ducha je prvá a najzákladnejšia príprava na službu slovom. O tejto mravnej stránke prípravy sme už hovorili hneď na počiatku, preto teraz postačí táto krátka zmienka.

2. Metodická a duchovná stránka prípravy

Ďalej sme si ukázali, aké potrebné je stále štúdium Písma, lebo Písmo je Božie zjavenie a jediný prameň viery, lásky a nádeje. Milovať Božie slovo, čítať ho, sýtiť sa ním, *stále* v ňom premýšľať a činiť ho – to je omnoho dôležitejšia a potrebnejšia príprava na službu slovom než okamžitá mobilizácia mysle a príležitostné zhromažďovanie myšlienok pre určitú reč. Najlepšie a najmocnejšie reči pramenia zo žeravého, sopečného dna duše, nie z povrchných vrstiev rozumu a jeho logických operácií. Preto záleží na tom, aby najvlastnejšie charakterové jadro našej bytosti bolo stále a dobre živé Božím slovom.

Stálym premýšľaním v Božom slove vytvoríme si časom rad premyslených spôsobov (metód), ktoré používame pri štúdiu Písma ako remeselník svoje nástroje. Je iste dobré, keď jednotlivé metódy dokážeme správe a pohotovo používať, ale to ešte nestačí. Každý univerzitný profesor a každý akademik, aj keď nie je nejakým geniálnym objaviteľom, je výborným intelektuálnym remeselníkom, ktorý bezpečne ovláda metódy svojho odboru.

Štúdium Písma je však celkom zvláštny odbor. Tu nestačí povrchná znalosť príslušných metód, lebo Pánova pravda nie je iba *logická* skutočnosť (ako vedecké pravdy), ale tiež aj *virtuálna* a *koinonická*. To znamená: nie je to iba súhrn myšlienok, ktoré sa dajú logicky premýšľať a metodicky spracovávať, ale i moc premieňajúca celý náš vnútorný život na obraz Kristovho charakteru, a to moc, ktorá sa nám síce udeľuje cez našu osobnú vieru, ale zároveň tiež v organickom spojení s Kristom a jeho zborom (*ekklesiou*). Nie je to teda pravda, ktorá by sa dala bez zvyšku uväzniť do nejakej rozumovej dogmy ako vedecká pravda do abstraktnej (odtážitej) poučky alebo formulky, ale sú tu skutočnosti mimorozumové a nadrozumové (napríklad účasť Svätého Ducha) ktoré nikdy nie sú v moci človeka, ale udeľujú sa a pôsobia, kde a ako Boh chce.

Preto najlepšia znalosť a najpresnejšie používanie príslušných metód je iba ľudská mechanika v horizontálnej rovine ľudskej bezmocnosti, ktorá bez Božej dynamiky Božieho Ducha zhora, z vertikálnej línie je a zostane iba ľudským teologizmom, iba akademickou remeselnou intelektuálčinou vyprahnutou ako púšť a mŕtvou ako ľad. Nech si toto remeslo vykonávajú univerzitní páni profesori a nech v ňom vynikajú až k salónnemu žonglérstvu a k cirkusovej artistickej virtuozite, skutoční pracovníci Božieho kráľovstva idú s úsmevom okolo týchto produkcií, lebo vedia, že v tom remesle chýba to najdôležitejšie: *moc a účasť Svätého Ducha a láska Ježiša Krista*. Je to studený ľad, hoci skryštalizovaný do krištáľových plôch a hrán. Je to iba „ľadová hra rozumu“, ktorá je v očiach človeka niečo „znamenité a nanajvýš dôležité“, ale nikdy sa z tých rozumových obrazov nedá zostaviť slovo *večnosť*, ako to krásne povedal veľký básnik Andersen

v rozprávke Snehová kráľovná. Lebo večnosť je len tam, kde vanie Svätý Duch a kde sú srdcia rozohriate Kristovou láskou.

Prítomnosť Svätého Ducha a Božia láska rozliata skrze neho v srdciach veriacich – to je pre prácu Pánovu a pre poznanie Pánovej pravdy dôležitejšie, než znalosť a použitie tých najlepších metód. Tým však nehovoríme, že sa pri štúdiu a pri výklade Písma vzdávame akejkoľvek metódy. Nie, vážime si ich a používame ich, avšak neočakávame od nich to, čo nám samé osebe nemôžu dať: požehnanie a silu. Sú nutnou výzbrojou biblického pracovníka, preto ustavičné metodické štúdium Písma je dôležitou a každodennou súčasťou našej prípravy pre službu slova, ale záruka víťazstva a sily v ňom nie je, ako je napísané: „Kôň je pripravený na deň boja, ale víťazstvo dáva Hospodin.“ (Príslovia 21,31)

3. Praktická stránka prípravy

O mravnej i o metodickej stránke prípravy sme hovorili v predchádzajúcich oddieloch dosť podrobne, takže tu sa môžeme uspokojiť so súhrnnými poznámkami, ktoré sme práve uviedli. Tým sme hotoví so *stálou* prípravou pre službu slova a budeme sa teraz zaoberať výhradne *praktickou prípravou* na jednotlivú reč alebo kázanie, ktoré máme predniesť v určitý čas na určitom mieste. Táto špeciálna príprava na určitú príležitosť je dvojaká:

- a) predbežná príprava,
- b) vlastná príprava po obsahovej aj formálnej stránke.

1. Predbežná príprava

Ak chcem niekde predniesť kázanie alebo inú duchovnú reč, musím sa na to patrične pripraviť. Aj bez prípravy je možné hovoriť na danú tému súvislo, logicky a usporiadane, ale to si môže dovoliť len ozajstný majster, a ani to nie vždy; mladý alebo neskúsený brat nikdy. Napokon, každý z nás bude radšej počúvať priemerného človeka, ktorý sa na daný predmet dôkladne pripravil, než ktovieakého génia, ktorý o tom

istom predmete bude hovoriť bez akejkol'vek prípravy. Niekedy sa taká geniálna improvizácia nadmieru vydarí, väčšinou však skúsené oko ihneď postrehne všelijaké trhliny vo výklade, ktoré by sa rýchlo zacelili, keby sa rečník len troška pripravil. Preto aspoň trochu prípravy nie je nikdy na škodu ani pri najväčšom majstrovi. Že to nijakým činom nevylučuje mravnú osobnosť rečníka ani pôsobenie Svätého Ducha, je iste úplne zrejmé z toho, čo sme uviedli v odsekoch o mravnej a duchovnej stránke prípravy.

K predbežnej príprave potom patria dve veci. Je to *výber textu* a *práca na texte*, aby som porozumel jeho zmyslu a významu.

1.1 Voľba textu

Význam voľby textu

Každé kázanie je v podstate výklad Božieho slova, výklad Písma, preto jeho základom je vždy nejaký biblický oddiel, nejaký text. Nie každý text sa hodí za základ spoločného rozjímania, lebo nejde iba o kazateľa, ale aj o poslucháčov a o ich duchovný život. Často by brat, ktorý zvestuje Božie slovo, rád hovoril o niečom, čo sám práve prežíva, ale musí sa prispôbiť duchovnej úrovni zboru a musí dbať na to, čo je pre zbor užitočné. Z toho vyplýva, že prvou vecou každej poriadnej prípravy je voľba vhodného textu. Iné texty vyberáme pre detské zhromaždenia, iné pre zhromaždenia dospelých. Iné texty sa hodia na zvestovanie evanjelia, iné pre vzdelávanie veriacich, iné pre Večeru Pánovu. Preto je voľba textu vždy veľmi zodpovedná a veľmi dôležitá. Najst' vhodný text – to už je značná časť prípravy.

Perikopy

Otázku voľby textu riešila Pánova cirkev rôznym spôsobom. V starej cirkvi boli obľúbené takzvané *perikopy*, t.j. vybrané oddiely z Písma podľa cirkevného roka. Boli perikopy adventné, vianočné, veľkonočné, svätodušné a podobne. Na tieto stanovené oddiely sa potom kázalo. Kazateľom nebola daná sloboda, aby si sami volili

vhodný text. Reformácia sa aspoň na počiatku tomuto poriadku nebránila. Videla v ňom dobrý prostriedok proti osobným záľubám a špekuláciám jednotlivcov. Ešte Luther sa držal perikop, aby čelil príliš subjektívnej voľbe predmetov.

„Lectio continua“

Švajčiarska reformácia (Zwingli, Kalvín) pokročila od tohto stanoviska k sústavnému výkladu Písma. Reformátorom nešlo iba o vybrané oddiely Písma, ale o to, aby zborom sprostredkovali poznanie *celého* Písma. Preto začali Písmo vykladať systematicky podľa jednotlivých biblických kníh. Zwingli ich preberal v kanonickom poriadku, Kalvín bol pružnejší a riadil sa skôr pastierskymi ohľadmi: preberal tie biblické knihy, ktoré cirkev pre svoj vzrast práve potrebovala. Avšak i Kalvín dbal na to, aby časom boli jeho poslucháči oboznámení s obsahom celého Písma. Vložil tak asi počas desiatich rokov takmer všetky biblické knihy (okrem knihy Zjavenia).

Týmto naozaj reformným činom nastolila švajčiarska reformácia vládu Písma nad cirkvou. Nie vybrané časti Písma, ale *celé* Písmo Starého i Nového Zákona je meradlom života a viery a najvyššou inštanciou vo veciach viery, lásky a nádeje. A preto kresťan musí poznať celé Písmo a úlohou tých, ktorí slúžia Božím slovom, je dať cirkvi celú biblickú zvesť podľa apoštolského príkladu (Skutky 20,27). Je teda potrebné vykladať sústavne a postupne *celé* Písmo.

To je tiež jeden zo živých odkazov reformácie: *dať kresťanovi celé Písmo a v ňom celého Krista*. Krista večných vekov ako Božieho Syna, Krista ako zaslúbeného Vykupiteľa, Krista evanjelií. Muža bolesti, ktorý umiera ako zástupca hriešnika a vstáva ako Pán večnej slávy a ktorý raz bude zjavený celému svetu ako Kráľ kráľov a Pán pánov a ako Sudca živých i mŕtvych. Preto je nutné *súvisle čítať* a vykladať celé Písmo. Tento nový prístup k Písmu („*lectio continua*“ = súvislé čítanie) odpútava cirkev od akejkoľvek tradície a stavia ju iba pod Písmo samotné. Syntetické kázanie na dané a vybrané texty ustupuje analytickému (rozbornému) výkladu, ktorým sa postupne sprostredkuje poznanie celého Písma. Tým sa budí záujem ľudí o Božie slovo. Ľudia si prinášajú do zhromaždenia Písmo, sledujú pozorne jeho

výklad a doma sa k nemu vracajú. Tak sa tiež povzbudzuje a utvrdzuje biblizmus, znalosť Písma. Ľudia si zvykajú čítať Písmo pravidelne a sústavne.

Prednosti súvislého čítania

Sústavný a postupný výklad celého Písma má teda nejednu prednosť. Predovšetkým je obsahovo omnoho bohatší než výklad perikop. Výklad na ustálené perikopy má totiž to riziko, že sa kázanie časom zvrhne na púhe rečníctvo, lebo je potrebné staré a všeobecne známe perikopy rozviesť vždy ináč, takže nakoniec spôsob je všetko, zatiaľ čo obsah zjalovie.

Naproti tomu sústavný výklad celého Písma prináša vždy nové myšlienky a poslucháči sa postupne zoznamujú s celým Písmom. Pravidelní návštevníci zhromaždenia potom vedia, čo sa preberalo minule a čo sa bude vykladať nabudúce, majú súvislosť, môžu lepšie sledovať postup myšlienok, majú teda i väčší záujem o vykladané slovo, začnú si nosiť do zhromaždenia svoju Bibliu a stanú sa časom vreľými milovníkmi Písma a skúsenými znalcami Písma. A to najdôležitejšie pritom je to, že sprostredkujeme zboru celé Písmo a v ňom celého Krista. Odpútavame tak cirkev od ustálených výkladov a iných tradícií a stavíme ju priamo pod autoritu Božieho slova.

Najlepšie spôsoby voľby textu

Tým je otázka voľby textu i pre nás definitívne vyriešená. Nedržíme sa ustálených perikop, ale podľa Kalvínovho spôsobu 1) preberáme sústavne celé biblické knihy a 2) preberáme ich nie v kanonickom poriadku, ale podľa pastierskych ohľadov, totiž podľa toho, ako to zbor práve potrebuje k svojmu vzrastu.

Odporúčame podľa vlastnej skúsenosti, aby sa v zhromaždení, kde sú *ľudia neobrátení a mladí vo viere*, preberali evanjeliá, historické knihy Starého i Nového Zákona a teda prevažne výpravné časti Písma. Pre poslucháčov *pokročilejších* vo viere sa hodia: knihy prorocké, Žalmy, Príslovia, Kazateľ, Jób a novozákonné epištoly, teda prevažne výrokové časti Písma. Knihy *prevažne alebo úplne inotajné* (Pieseň Šalamúnova,

Daniel, Zjavenie) je nutné ponechať až na koniec, lebo ich výklad je veľmi zložitý, vyžaduje neobyčajnú duchovnú i vykladačskú vyspelosť, a predsa aj potom je ešte nebezpečenstvo subjektívnych špekulácií značné. Aj najväčší biblista medzi reformátormi Kalvín sa radšej vyhol sústavnému výkladu knihy Zjavenia, než by zboru predkladal to, čo nie je úplne isté. Keď vedec nedokáže vyložiť určité fakty, vymyslí hypotézu ako pomôcku k ďalšej práci. Vykladač Písma nevymýšľa hypotézy, ani to robiť nesmie. Kázanie Božieho slova je ako vyhlasovanie kráľovského dekrétu a odovzdávanie jeho odkazu: musí byť úplne jasný, presný, určitý, autoritatívny a plný istoty. Keď si teda s niečím nevieme rady, vykladáme iba to, čo je isté a to ostatné obídeme mlčaním. Na túto zásadu musíme dbať pri alegorických textoch.

Ak sme sa teda rozhodli pre súvislé výklady celých biblických kníh („lectio continua“), odpadá nám veľká starosť o to, aký text zvoliť pre to alebo ono zhromaždenie. Keď napríklad preberáme na evanjelizačných hodinách súvisle Jánovo evanjelium a na biblických hodinách Prvý Petrov list, nemusíme sa starať o nič iné, len o to, aby sme si postupne pre každé zhromaždenie premysleli z preberaných kníh určitý oddiel, pripadajúci práve na rad a aby ten oddiel tvoril súvislý celok a nebol ani príliš dlhý ani príliš krátky, ale práve taký, aby sme s jeho výkladom mohli byť hotoví za jednu hodinu. Niekedy to bude napríklad len jediný verš alebo iba jeho časť, inokedy celá skupina veršov alebo celá kratšia kapitola. To záleží vždy od povahy preberanej knihy a od náročnosti príslušného oddielu. Ale i tak je voľba textu dôležitá. Za základ rozjímania alebo kázania treba položiť zakaždým len taký oddiel, aby tvoril vyhranený myšlienkový alebo dejový celok.

1.2 Práca na texte

Dôležité zásady práce

Ak som si zvolil nejaký text, vykonal som prvú časť predbežnej prípravy. Teraz viem, o čom budem premýšľať a potom hovoriť. Ešte však neviem, čo bude obsahom mojej úvahy a reči. Teda je nutné

zvolený text nejako *spracovať*. A tu pristupujem k druhej časti predbežnej prípravy, ktorá spočíva v tom, že si *podľa presne stanovených zásad najprv sám pre seba zvolený text tak spracujem, aby som mu sám dobre rozumel*. Ak chcem niekomu druhému niečo vykladať, tá vec musí byť predovšetkým mne samému úplne jasná a zrozumiteľná. Táto stará a všeobecne uznávaná zásada platí aj pri výklade Písma. Musím dobre rozumieť textu, ktorý som si zvolil k výkladu, lebo je ho potrebné naozaj dobre vyložiť, nielen použiť ako odrazový mostík pre svoje vlastné myšlienky a pre márnú rozvodnenú výrečnosť. Ten text mi naopak musí byť poslednou *základňou*, na ktorej spočíva celá myšlienková stavba, zlatou *šnúrou*, na ktorej sú navlečené všetky myšlienky, a *svetlom*, ktoré ma vedie a určuje smer mojich myšlienok. Preto o texte pozorne premýšľam, aby som ho pochopil až ku koreňom a prenikol až k jadru. Pritom sa pridŕžam niekoľkých osvedčených zásad:

1) *Chcem zvolenému textu dobre porozumieť, preto si Písmo vykladám Písmom*, čo prakticky znamená, že do nejasného textu vnášam svetlo z iného jasného miesta Písma, alebo že texty jednoducho porovnávam. Musia to však byť miesta príbuzné, pretože nikdy nemôžem porovnávať len nejako mechanicky. Mám napríklad 1. list Korint'anom 11,23-28, kde apoštol hovorí o Pánovej večeri ako o pamiatke Pánovej smrti. Pánova večera je teda pamätným znamením (*signum rememorativum*). Teraz sa pýtam: je Pánova večera iba pamätným znamením? Aby som tú otázku rozlúštil, porovnávam uvedený oddiel s príbuznými textami. Premýšľam teda napríklad o Lukášovej správe v kapitole 24,30 a vidím, že Pánova večera je nielen spomienkou na neprítomného, trpiaceho Ježiša, ale i *stolom s živým, zmŕtvychvstalým Kristom*, ktorý ako víťaz nad svetom, diablom, peklom, smrťou i hrobom pozval nás k stolu svojich duchovných požehnaní a posilňuje i potešuje nás svojím slovom, aby naše srdcia horeli svätou radosťou. Pánova večera je teda aj znamením ukazovacím, svedčiacim o prítomnej skutočnosti (*signum demonstrativum*). A keď ešte prihliadnem na Matúšovu správu (Matúš 26,26-29), vidím, že sa pri Pánovej večeri otvára pohľad do večnosti. Prítomný stôl

s chlebom a vínom je symbolom dokonalej sily svätosti a dokonalého potešenia vo večnom kráľovstve Božom. Z toho je jasné, že Pánova večera je tiež znamenie predpovedné (*signum prognosticum*).

Až týmto porovnávaním s príbuznými textami, čo sa nikdy nedeje mechanicky a samočinne, ale vždy plánovite a pod vedením Svätého Ducha, vysvitne mi plne pravý význam zvoleného textu, hoci i v tej jednostrannosti, s akou je na príslušnom mieste podaný. Veci totiž nepoznávame len samé osebe, ale v ich vzťahu k veciam príbuzným a niekedy i protikladným. To platí aj pri biblických textoch.

2) *Chcem vo zvolenom texte vždy nájsť Krista!* To je druhá a veľmi dôležitá zásada. Vykladanie Písma nie je nejaké filologické hračkárstvo, ktoré pomocou gréčtiny a hebrejčiny stanoví presný slovný význam zvoleného textu. Iste i to je potrebné, aby som rozumel každému textu v jeho najpôvodnejšom a najvlastnejšom význame, ale to nie je ani zd'aleka všetko. Keby som len toto predkladal poslucháčom, bolo by to akoby som text iba druhýkrát prečítal: raz doslova, druhý krát svojimi vlastnými slovami. V tejto filologickej púšti nenájdeš jediný živý prameň a jediná oázu.

Text nie je cieľom sám osebe. Cieľom je *Kristus*. Celé Písmo ukazuje na neho a smeruje iba k nemu. Túto *základnú kristocentrickú tendenciu Písma* nesmieme nikdy stratiť zo zreteľa, inak nemôžeme Písmu ani ako celku, ani ktorejkoľvek jeho časti, rozumieť. Preto či hovoríš o Abrahámovi alebo o Jóbovi alebo trebárs o šelme z 13. kapitoly Zjavenia, vždy sa nakoniec musíš nejakým spôsobom dostať ku Kristovi. Kristus je *stred* všetkých Písem. V ňom sa zbiehajú všetky myšlienky Písma ako lúče kolesa v náboji, ako svetelné lúče v žeravom ohnisku. Preto keď vykladáš nejaký text dobre, vždy zavedieš poslucháčov ku Kristovi. Písmo je kniha *kristocentricky tendenčná*: všetko v nej smeruje ku Kristovi ako svojmu spoločnému stredu. I naše výklady musia byť v tomto zmysle vždy tendenčné: zámerne smerujúce ku Kristovi.

3) *Chcem pochopiť najprv základný, priamy, pôvodný výklad textu, až potom jeho význam prenesený, obrazný.* Táto dôležitá zásada má svoj význam predovšetkým tam, kde ide o texty rozprávacie, tzn. o histo-

rické knihy Starého i Nového Zákona, nie o texty výrokové (napríklad list Rimanom), ktoré majú iba priamy, neprenesený význam a žiadny iný. Avšak ani pri týchto výrokových textoch nie je vždy vec taká celkom jednoduchá.

Vykladač, ktorý ovláda gréčtinu a hebrejčinu, vie, že niektorý text sa dá preložiť dvoma i viacerými spôsobmi a že sa teda výklad textu riadi tým, aký preklad zvolíme. Avšak takýchto textov, kde rôzny preklad mení podstatne ich význam, je pomerne málo. Obyčajne vystačíme s jedným dobrým prekladom, ako je u nás Kralická biblia, lebo všetky tie rôzne prekladové možnosti nemenia zásadne základnú myšlienkovú líniu Písma a skôr vykladača (zvlášť nevypelého vo viere, láske a nádeji) mätú a rozptyľujú a odvádzajú od hlavných myšlienok k podružným detailom, než aby mu prospievali, takže nakoniec vykladač podlieha akémusi filologickému (akože vedeckému) hračkárstvu, ktoré lipne na jednotlivostiach a stráca zo zreteľa jednotu, celok a vedúcu myšlienku Písma. Taký výklad je suchopárny detailizmus, ako keď vo vyprahnutej púšti presýpaš zrníčka piesku. Iba sa únavne, mŕtvolne, rozvláčne a nezmyselne opakuje v rôznych obmenách to, čo hovorí základné znenie textu, a ani jediná hlbšia myšlienka tu tvorivo nezažiarí.

Keď sa napríklad takto vykladá Žalm 23, tak sa poslucháči dozvedia, že napríklad namiesto „pasie ma na zelených pažitiach“ by sa dalo preložiť „ukladá ma na trávnatých nivách“, ale to nikoho nezaujíma, lebo to nie je nejaká nová myšlienka, ale iba obmena (variácia) základného znenia Písma, ako ho poznáme z kralického prekladu. Poslucháč sa napokon pri všetkej exegetovej znalosti hebrejčiny a gréčtiny nedozvie od skutočného vykladača nič viac, než čo pochopil každý negramotný mozog z prvého bežného prečítania textu. Ale prihliadni len k vedúcej línii Písma a hneď sa ti ponúka táto myšlienková súvislosť:

- **Žalm 22:** „dobrý pastier“, ktorý *umiera* za ovce, aby ich vyslobodil z *trestu* za hriechy.
- **Žalm 23:** „veľký pastier“, ktorý *žije* pre ovce, aby ich vyslobodzoval z *moci* hriechu.

- **Žalm 24:** „knieža pastierov“, ktorý *príde v sláve*, aby svoje ovce preniesol z *prostredia* hriechu.

Z toho jasne vidíme, že k tomu, aby sme pochopili priamy, pôvodný význam textu, nepotrebujeme až tak nutne hebrejštinu a gréčtinu, ale to, *aby sme nikdy nestrácali zo zreteľa základnú ideu Písma* – myšlienku o vykúpení v Kristu – a *aby sme ju stále hlboko prežívali celým srdcom*. To je dôležité, to je bezpodmienečne nutné.

Ale nejde len o texty výrokové, ale aj o texty výpravné. Ak pri tých prvých môže neskúsený vykladač upadať do nechutného filologického hračkárstva, je pri tých druhých iné a ešte väčšie nebezpečenstvo, totiž to, že vykladač v snahe „ísť do hĺbky“ stratí úplne zo zreteľa priamy, pôvodný význam textu a len stále všetko zduchovňuje a alegorizuje. Bolo už povedané na inom mieste, že niektoré starozákonné oddiely majú popri svojom priamom a neobraznom výklade dejinnom aj dvojaký či trojaký iný význam (alegorický, typologický, eschatologický). A práve pri takýchto textoch ide o to, aby sme nikdy nezabudli na ten význam základný a najbežnejší, lebo je iste trápne, keď alegorizuje vykladač, ktorý zrejme nechápe pôvodný, neobrazný výklad textu. Preto tu predovšetkým platí tá zmienená zásada: chcem najprv poznať základný, priamy, pôvodný význam textu, až potom jeho význam prenesený, obrazný.

Keď teda čítam napríklad 1. Mojžišovu, kapitoly 22-25, budem sa predovšetkým zaoberať tou históriou, ktorú tie kapitoly obsahujú, to znamená vierou patriarchov, ako ju prejavovali v najrôznejších situáciách svojho života. Avšak nemusím zostať pri tejto historickosti starozákonného textu a môžem pokročiť – avšak *len v duchu Písma a v zhode s jeho základnou vykupiteľskou myšlienkou* – k výkladom alegorickým a typologickým. Zmienené kapitoly sa dajú napríklad pekne vyložiť typologicky, ako je všeobecne známe:

- **22. kapitola** zobrazuje Kristovo obetovanie
- **23. kapitola** ukazuje, ako je Izrael dočasne postavený bokom od Božích plánov. Klesá do hrobu nevery

- **24. kapitola** je obrazom toho, ako Svätý Duch, zatiaľ čo Izrael trvá v nevere, zhromažďuje zo všetkých národov pre Krista cirkev a ako Kristovu nevestu ju vedie púšťou sveta do jej domova – v ústrety Kristovi
- **25. kapitola** ukazuje, ako po ukončení plánov s cirkvou Boh opäť vštepí Izrael do jeho pôvodného postavenia. Izrael sa opäť postaví do čela Božích plánov.

Pri všetkých takýchto výkladoch treba zase dbať na to, čo už bolo povedané o textoch neobrazných: vykladač, *maj vždy na mysli vedúcu vykupiteľskú myšlienku Písma* a nechci vykladať každý detail. To je veľmi dôležité, lebo keď niekto stratí zo zreteľa tú základnú myšlienkovú líniu, upne sa na nejakú podrobnosť a začne napríklad premýšľať o tom, čo znamenajú tie ťavy, čo niesli Rebeku, a vo svojich primitívnych špekuláciách príde na to, že tie ťavy („koráby púšte“) sú obrazom viery, výklad sa zvrháva na niečo veľmi smiešne. Netvrdíme však, že by sa podobné prirovnanie (viera – ťavy) nedalo urobiť, treba však k tomu veľkú vynaliezavosť, tvorivú fantáziu i špeciálne vedomosti z prírodopisu. Kto tieto predpoklady nemá, nech sa o nič také radšej nepokúša a pridrža sa pri alegoricko-typologických výkladoch len širokých hlavných myšlienkových línií, kde nemôže zablúdiť do hústín márných špekulácií.

Pri alegorických výkladoch nesmieme nikdy zabúdať, že sú alegórie, ktorých autorom je Svätý Duch, a že sú i také alegórie, ktoré sú len výtvorom našej vlastnej vykladačskej fantázie. Tie alegórie, ktoré vytvára Svätý Duch, nikdy neodporujú pravdám zjaveným priamo a neobrazne v iných častiach Písma. Tak napríklad tu uvedené alegórie v 1. Mojžišovej 22-25 sú iste tohto druhu, lebo sú to len biblické ilustrácie k novozákonným pravdám, ktoré sú v Novom Zákone vyjadrené priamo, výrokovo, neobrazne. Ak však niekto vykladá alegoricky niektorý oddiel Písma tak, aby uplatnil nejaký svoj vlastný nápad, nemajúci žiadnu oporu v Písme, je to alegória nesprávna, ktorá je vytváraná len ľudskou obrazotvornosťou. Takých sa vyvaruj!

Takým istým spôsobom je možné vykladať alegoricky alebo i typologicky výpravné texty novozákonné. Známy je napríklad tento typologický výklad 1. a 2. kapitoly Jánovho evanjelia:

- **J 1,19-28:** Starozákonná doba. Očakávanie zasľúbeného Vykupiteľa.
- **1,29-34:** Osobné zjavenie Vykupiteľa.
- **1,35-43:** Prítomná doba svedectva o Kristovi ako o Božom Baránkovi.
- **1,44-52:** Doba veľkého súženia (Zjavenie 5-19), ktorej výsledkom bude, že sa Izrael obráti ku Kristovi a bude to potom pravý Izrael bez Iští.
- **2,1-11:** Tisícročné kráľovstvo. Svadobné obdobie ľudských dejín.
- **2,12-17:** Posledný súd, definitívne očistenie zeme od hriechu. Nová zem bude skutočným očisteným chrámom, ktorého najsvätejším miestom bude nebeský Jeruzalem.

Na typologický výklad (zvlášť historických novozákonných textov) však každý nestačí. A alegorický výklad novozákonných textov (napr. výklad o duchovnom význame jednotlivých uzdravení v NZ) nie je práve najľahší. Preto znovu opakujeme: najprv pochop dobre priamy význam historického textu, než sa odvážiš na výklad alegorický alebo typologický. Kto dobre poznal priamy význam Písma, ten získal okrem iného aj najbezpečnejšiu základňu pre výklady obrazné.

4) *Chcem pochopiť zvolený text v jeho súvislosti s miestom Písma, kde sa ten text nachádza.* Toto je napokon štvrtá dôležitá zásada, ktorou sa riadime pri svojej prvej práci na texte, keď nám ide o to, aby sme my sami text správne pochopili a prenikli pod povrch litery a k posledným koreňom jeho významu a zmyslu. A je to zásada veľmi dôležitá, lebo dosť často pochopíme text už tým, že porozumieme myšlienkovému súvislosti, do ktorej je ten text zaradený. Najlepšie to objasní príklad.

V Lukášovom evanjeliu 19,28 čítame: „Keď to povedal, išiel napred, poberajúc sa do Jeruzalema.“ Aby sme porozumeli tomuto textu, je nutné poznať celú súvislosť. Pýtame sa teda najprv: *Čo povedal Ježiš?*

A keď sa pozrieme na to, čo predchádza, vidíme, že je to podobenstvo o desiatich hrivnách. Podobenstvá o hrivnách sú dve a každé je iné. V Matúšovom podaní (Matúš 25,14-30) sa poukazuje na zodpovednosť veriacich ľudí a človeka vôbec za *charizmy*, a vôbec za všetky schopnosti, ktoré sú u každého iné. Naproti tomu podobenstvo u Lukáša, kde každý služobník dostane rovnako, t.j. jednu hrivnu, ukazuje na *nekonečnú cenu každého ľudského života*. Každý človek je na svete len raz. Je neopakovateľný, je unikátom v celom vesmíre. Len jeden život máme. Nemajú pravdu budhisti, ktorí učia, že sa človek prevtel'uje. Toto učenie znižuje nekonečnú cenu ľudskej duše, nekonečnú práve pre jej nenávratnosť a neopakovateľnosť, ako nás učil Pán, keď povedal: „Lebo čože to osoží človeku, keby získal hoci aj celý svet a svoju dušu utratil?“ (Matúš 16,26) Tým jasne hovorí, že zmarená príležitosť k spásu je zmarená na veky. A že kto raz navždy stratí možnosť spásy v tomto jedinom živote pod slnkom, ničím túto stratu nenahradí. Ľudská duša je cennejšia než celý svet: svet je časný, duša je večná a následky zmarených pozemských príležitostí sú tiež večné (Lukáš 16,19-31). V tom je teda nekonečná cena ľudskej duše: máš len jeden neopakovateľný život pozemský, ktorý keď zmaríš, zmaril si ho na veky vekov. Aký vážny je každý okamih života práve pre túto svoju nenávratnosť a neopakovateľnosť.

Raz využitá príležitosť je využitá na veky vekov, raz zanedbaná príležitosť je zanedbaná na veky vekov. V podobenstve o milosrdnom Samaritánovi (Lukáš 10) mali traja muži (kňaz, levita a Samaritán) rovnakú príležitosť. Kňaz a levita ju zmarili na veky vekov. Samaritán ju využil tiež na veky vekov.

Keď teda Pán Ježiš povedal toto podobenstvo o nekonečnej cene ľudskej duše, šiel do Jeruzalema, aby tam svoj vlastný život položil ako výkupné za ľudskú dušu. Drahá je ľudská duša, ešte drahšie je výkupné za ňu. Šiel napred. Ide po tej ceste prvý. Je to cesta kríža. Končia sa tri roky verejnej činnosti, keď kázal, uzdravoval a bol činný, teraz nastáva doba *utrpenia a mlčania*. Ježiš teraz mlčí pred falošnými svedkami. Aj my máme také chvíle mlčania a utrpenia. Iní kážu, sú činní a my musíme do ústrania (Filipanom 1). A práve k tomu treba často viac milosti než k tej činnosti verejnej.

Tu je praktická ukážka, ako zmysel a význam textu často pochopíme zo súvislosti. Podaj pekne, živo a názorne tú súvislosť a veľmi často si získal pekný úvod k vlastnej reči.

Význam predbežnej prípravy

Všetka táto práca na texte, o ktorej hlavných zásadách sme práve hovorili, má ten účel, aby sme správne pochopili význam zvoleného textu a získali tak bezpečný základ a správne východisko pre vlastnú prípravu na službu slova. Pochopenie textu v jeho pôvodnom význame však ešte nie je nič viac než *predbežná príprava*, lebo keby obsahom našej reči bolo len to, čo je obsahom zvoleného oddielu, mohol by každý priemerne inteligentný poslucháč (a tých je snád' 90%) právom povedať, že výklad, aj keď používa znalosti hebrejského a gréckeho jazyka, nehovorí mu nič iné než čo si môže sám z Biblie prečítať. Taký výklad by skutočne nebol ničím iným než „druhým prečítaním“ zvoleného textu.

Kázanie je však niečo viac, než iba opakovanie vlastnými slovami toho, čo je napísané niekde v Písme. Kázanie je určité *rozvedenie a rozvetvenie* nejakého oddielu Písma, a to také rozvedenie, že ten zvolený oddiel ako živé Božie slovo *celkom osobne prehovorí do mojej a tvojej situácie*, v ktorej sa práve nachádzame. Kázanie neopakuje iba to, čo hovorí text, ale rozvádza myšlienky textu tak, aby živo hovorili k dnešnému človeku. Kázanie je *palingenéza*, prerodenie biblického textu. Biblická myšlienka si vyzlečie telo biblickej litery a prevtelí sa do reči dnešného človeka a prispôsobí sa jeho predstavám, aby ten človek skutočne rozumel, čo Božie slovo hovorí práve jemu a nikomu inému.

Aby si pochopil, o čo ide, použijeme opäť názorný príklad. Známý lekár, teológ, filozof, organový virtuóz a hudobný kritik Albert Schweitzer chcel černocho v Lambaréné vysvetliť, čo to znamená, keď Písmo radí: „*aby Kristus skrze vieru prebýval vo vašich srdciach*“ (Efezonom 3,17). Albert Schweitzer to tým černocho vysvetlil takto: „Preto vám vysvetľujem Ježišove slová, aby ste mohli povedať: ‚Poznám Ježiša! Viem, že je kráľom môjho srdca.‘ Vaše srdce bolo doteraz ako dedina, kde vládlo mnoho zlých náčelníkov. Tými zlými náčelníkmi sú zlé myšlienky vášho srdca. Je tam veľký náčelník, ktorého meno je Lož

a ten hovorí: „Nehovorte pravdu! Klamte!“ Je tam iný náčelník, ktorý sa volá Zloba. Ten rozkazuje: „Hnevajte sa! Hádajte sa! Bite sa!“ Iným náčelníkom je Lenivosť. Títo všetci vládnu vo veľkej dedine vášho srdca. A teraz mi povedzte: Môže byť šťastná dedina, kde vládne zlý náčelník? Keď má vaše srdce takýchto náčelníkov, môže byť radostné a pokojné? Šťastné srdce je tiché ako jazero v slnku. Nešťastné srdce je ako rieka Ogooué pri tornáde. Keby som sa teraz každého z vás jednotlivu pýtal: Je vaše srdce tiché a radostné? Museli by ste odpovedať: „Nie, doktor. Keď počúvam, čo sa deje v mojom srdci, vidím, že nie je šťastné.“ A predsa srdce všetkých ľudí, bielych i čiernych túži po tom, aby bolo šťastné. A srdce je tiché a radostné až vtedy, keď jeho Pánom a náčelníkom je Ježiš so všetkými svojimi dobrými myšlienkami. A preto vám všetkým dnes hovorím: Ježiš musí byť Kráľom tvojho srdca. Tí, ktorí chcú, aby sa Ježiš stal skutočne Pánom ich srdca, a ktorí sa pri všetkom, čo robia, tiež pýtajú: „Dovoľuje to môj nový náčelník?“ stanú sa tiež tichými a šťastnými ľuďmi a budú vedieť, čo to znamená, že Kristus ako kráľ prebýva v ich srdci. Kde Kristus kraluje, tam je Božie kráľovstvo. A preto hovorím dnes vám všetkým: Modlite sa, aby Božie kráľovstvo prišlo na svet a aby prišlo aj do vášho srdca.“

Ako vidíme, ten misionár nepovedal nič iné, než čo hovorí to slovo v Efezanom 3,17, ale rozviedol to tak, aby tomu jeho poslucháči rozumeli a aby to biblické slovo hovorilo k nim *v ich reči a v ich predstavách*. Nie je to teda „druhé prečítanie“ nejakého textu, ale jeho prevtelenie do inej podoby: *duša-myšlienka* sa nezmenila, len si obliekla iné *telo-slovné vyjadrenie*.

A snád' teraz naozaj chápeme, aká veľmi potrebná je tá práca na zvolenom texte. Je to *zápas o biblickú myšlienku*. Aby sa myšlienka mohla prevteľovať, prerodiť, aby si mohla obliecť vždy nové slovné vyjadrenie, *musí byť najprv dobre poznaná a pochopená*. Nestačí, keď ju ako obilné zrno uložíš do sýpky pamäte. Myšlienka musí zostúpiť až do temného základu tvojej bytosti – do srdca. *Musí byť pochopená sústredeným myslením*, len tak vydá svoj úžitok a oblečie sa do nového tela.

2. Vlastná príprava reči po obsahovej stránke

Keď som si zvolil určitý text, na ktorý chcem hovoriť, a keď som ho metodickým plánovitým spôsobom podľa známych zásad patrične premyslel, aby som ho sám dobre pochopil, vykonal som predbežnú prípravu a môžem teraz pristúpiť k *vlastnej príprave*, ktorej účelom je vypracovať reč na základe zvoleného a pochopeného textu, t.j. rozviesť a rozvinúť zvolený text tak, aby sa myšlienky v ňom obsiahnuté obliekli do nového slovného výrazu, ktorý je v rámci možností najprimeranejší chápavosti poslucháčov. Takto rozvinutý text je potom Božím slovom, ktoré celkom osobne a so zvláštnou naliehavosťou prehovára do situácie, v ktorej sa práve nachádzam.

Videli sme, ako sa biblická myšlienka priodíala do predstáv černošského ľudu, keď k nim prehovoril Albert Schweitzer. Nie je to iba sprostredkovanie doslovného znenia biblického textu, trebárs s použitím hebrejského a gréckeho slovníka. Niektorí vykladači sa domnievajú, že kázanie je iba *explikácia*, iba vysvetlenie doslovného znenia biblického textu. Používajú pritom i znalosti hebrejského a gréckeho jazyka, aby poslucháčom ukázali, že toto alebo iné slovíčko textu by sa dalo lepšie preložiť takto a takto. Táto učenecká suchopárna kostlivá explikácia, aj keď dosiahne formát akademickej exegézy, univerzitného výkladu pôvodného významu textu, nie je v skutočnosti ničím iným, než „druhým prečítaním“ oddielu Písma, ako ktosi vtipne a výstižne označil tento spôsob kázania. Priemerne inteligentný veriaci poslucháč pri tom zíva a myslí si: „To, čo mi hovoríš, viem aj ja, aj keď neviem po hebrejsky a grécky. Aj keď tu a tam nejaké to slovíčko poopravíš, na hlavnej myšlienkovvej línii sa nič nezmenilo. A predsa tu ide o to, aby nielen myšlienka textu, ale vôbec základná idea Písma, idea vykúpenia, bola i pri tomto výklade nejako nanovo vyjadrená, obliekla sa do nového tela a živo, jasne, mocne a naliehavo prehovorila do mojej terajšej situácie. Preto som prišiel do zhromaždenia, nie preto, aby som sa prizeral, ako sa nejaká malicherná dušička chváli, že vie trochu po grécky a hebrejsky.“

A my tejto samomluve dáme celkom za pravdu. Neraz sme v laviciach poslucháčov takto ticho úpeli pri pozorovaní takéhoto filologického hračkárstva, ktoré je nielen myšlienkovú úplne jalové, ale ktoré je obyčajne i nemravné, lebo je to len a len produkt osobnej samolúbovosti bezvýznamného individua, ktoré pod maskou učenosti a vzdelanosti skrýva myšlienkovú i mravnú nemohúcnosť.

Z toho všetkého vyplýva, že účelom vlastnej prípravy je nielen premýšľať o spôsobe explikácie, ktorá spočíva iba v sprostredkovaní pokiaľ možno doslovného znenia textu, ale premýšľať o forme *aplikácie*, t.j. o tom, ako biblickú myšlienku priodiť novým slovným výrazom, aby bola v súlade s predstavami poslucháčov, a ako ju zamerať k skutočným potrebám poslucháčov, aby pre nich bola živým Božím slovom, ktoré hovorí do ich situácie, v ktorej sa práve nachádzajú. *Nie explikácia* (vykladačské sprostredkovanie doslovného znenia biblického textu), *ale aplikácia* (rozvinutie biblickej myšlienky do nového slovného útvaru, primeraného chápanosti poslucháčov a zameraného na ich duchovné a mravné potreby *je vlastnou dušou každého kázania*. Kázanie, v ktorom je iba samá filologická exegéza, samé sprostredkovanie doslovného znenia textu, teda samá explikácia, ale kde chýba aplikácia, je ako telo bez duše. Je to mŕtvy biblický formalizmus, je to novodobé zákonníctvo.

A nebude na škodu pripomenúť, že každé zákonníctvo vždy tak trochu súvisí s farizejstvom: navonok veľká horlivosť a úzkostlivé plnenie zákona vo všetkých vedľajších detailoch a vnútri úplné zanedbanie toho, čo je vlastnou podstatou všetkého (Matúš 23,23-32). A preto, nájsť vždy vhodnú aplikáciu, aby biblické myšlienky zneli do ľudských srdc živo a mocne a aby otriasali ľudským svedomím a premieňali človeka, je hlavným účelom vlastnej prípravy! Nájsť vhodnú aplikáciu nie je vždy ľahké. Je to práca náročná a zodpovedná. Je to ťažká práca.

Čo je aplikácia (prispôsobenie)

Aplikácia teda nie je púhy výklad a objasnenie toho, čo hovorí zvolený text, napríklad Žalm 23, ale je to rozvinutie myšlienok textu, avšak také rozvinutie, aby

- 1) neodporovalo doslovnému a základnému zneniu textu,
- 2) neodporovalo ústrednej myšlienke Písma a Písmu vôbec, a
- 3) bolo primerané chápanosti poslucháčov a ich duchovným potrebám.

Keď teda vykladám ktorýkoľvek text, musím vždy splniť tieto dve požiadavky:

- 1) poznať Písmo,
- 2) poznať ľudskú dušu.

Kto nepozná Písmo, nemôže žiadny jeho oddiel rozvíjať v duchu jeho vedúcich myšlienok. Taký vykladač bude vždy len zákonníkom, exegetom, filologickým tlmočníkom litery (doslovného znenia pôvodného textu), teologickým remeselníkom, referentom biblických myšlienok, ale nikdy nebude skutočným kazateľom. Poznať celé Písmo, žiť v ňom a prežívať hlboko a skutočne jeho základnú myšlienku o vykúpení – to je prvý predpoklad každej pravej služby slova. Len ten, kto je znalcom Písma, získava možnosť nájsť vhodnú aplikáciu. Keď teda skutočný znalec a milovník Písma chce vykladať spomenutý Žalm 23, iste sa mu hneď vynorí táto myšlienková línia:

- **Žalm 22:** dobrý pastier, trpiaci za ovce
- **Žalm 23:** dobrý pastier, chrániaci ovce
- **Žalm 24:** knieža pastierov, odmieňajúci pastierov oviec.

Zavesiť svoje myšlienky na takúto širokú myšlienkovú líniu je vždy účinnejšie, než sa malicherne zaoberať detailmi, atomizovať text a „vykladať“, že napríklad: „nebudem mať nedostatku“ sa dá lepšie preložiť slovami: „nič mi nechýba“. Výklad sa nikdy nesmie rozsypať na hromadu nesúvisiacich podrobností, ale musí tvoriť určitý súvislý celok, v ktorom vyniká jasná vedúca myšlienka. Ak je výklad späť s nejakou širokou jednotiacou myšlienkou, ktorá neodporuje významovo ani zvolenému textu, ani ústrednej myšlienke Písma a Písmu vôbec, už tu je vždy určitý celkový plán, zámer, tendencia, a teda *aplikácia*. Pretože čo je aplikácia? Smer reči, cieľavedomý postup,

jednotný plán, tendencia, duchovný zámer, prispôsobenie textu k určitému účelu, napätie určitým smerom, použitie za tým účelom, aby bolo poslúžené poslucháčom v ich duchovno-mravnom raste.

Na to, aby sme zvolený text správne aplikovali, správne použili za tým účelom, aby to poslucháčom skutočne poslúžilo, však nestačí poznať iba Písmo, ale musíme poznať aj ľudskú dušu. Nehovoríme nikdy do prázdna alebo k nejakým pomyselným poslucháčom, ale k poslucháčom celkom konkrétnym. Preto musíme poznať svojich poslucháčov, vedieť, čo potrebujú, s akými ťažkosťami zápasia, v akých okolnostiach žijú, v akých pojmoch premýšľajú, aké predstavy sú im najbližšie a hlavne aké otázky – hoci i nevyslovené – sú v ich srdci.

Keď prišiel Nikodém k Pánu Ježišovi, bola v jeho srdci otázka: „Ako vojsť do Božieho kráľovstva? Stačí moja pravovernosť a plnenie zákonných predpisov a obradov, či potrebujem ešte niečo iné?“ Prv než tú otázku vyslovil, Pán už na ňu odpovedal a celú svoju reč zameral na tento predmet. Aplikoval starozákonné texty (Ezechiel 36,25-27 a 4. Mojžišova 21,4-9) s ohľadom na duchovné potreby svojho poslucháča.

A keď ho obklopil zástup, ktorý ho chcel urobiť kráľom, pretože niekoľkými chlebami nasýtil veľké množstvo ľudí, hovoril im o manne, ale aplikácia tohto starozákonného textu (2. Mojžišova 16) je opäť primeraná duchovnému stavu poslucháčov: je to výzva, aby pracovali vierou na dosiahnutí pravého duchovného chleba, ktorý zostúpil z neba, aby dal ľuďom večný život. To bolo slovo, ktoré práve potrebovali.

A práve preto, že Pán Ježiš vždy použil správnu aplikáciu starozákonných textov podľa toho, ako to jeho poslucháči práve potrebovali, či už jednotlivci alebo zástupy, bolo jeho slovo vždy mocné a živé. Zatiaľ čo zákonníci vysvetľovali starozákonné texty skôr s ohľadom na tradíciu a ustálené šablóny rabínskeho myslenia a učenia než s ohľadom na skutočných ľudí, lebo milovali viac pojmy, kombinácie slov a uznané myšlienky než skutočných ľudí, hľadel Ježiš svojím jasnozrivým pohľadom vždy až do srdca svojich poslucháčov a zameral hovorené slovo na ich duchovné potreby.

Osobné predpoklady

Z práve povedaného je úplne jasné, že na to, aby som našiel vždy správnu aplikáciu zvoleného textu alebo aby som vytušil a uhádol správny smer, ktorým sa musí moje myslenie uberať, nestačí len znalosť gréčtiny a hebrejčiny a vôbec pravoverná teológia a remeselná rutinovanosť bohosloveckého vzdelania. To všetko majú učené bohoslovci a iní moderní zákonníci, a predsa sú to iba explikátori litery, školometskí a pedantskí exegeti, ktorých učené výklady sú v najlepšom prípade „druhým prečítaním“ biblického textu. Ale koľko z nich je skutočných kazateľov, ktorých slovom ľudia prichádzajú k pokániu a k viere? Sú to len intelektuálni remeselníci, len strážcovia mŕtveho formalizmu, len výhybkári na starých tratiach, kde sa myšlienky pohybujú po tradičných koľajach, sú to liberáli alebo pololiberáli, či už zjavní alebo zakuklení, sú to ľudia so žiadnou alebo len nepatrnou skúsenosťou v tom, že Písmo je Božie slovo od a až do z, sú to producenti zbytočných hypotéz, sú to znamenití štylisti, uhladení debatéri, učitelia, vzdelanci, ľudia slušní, kultivovaní, hviezdy spoločnosti – a všetko iné, len nie úprimní a skutoční milovníci Písma (Žalm 1!) a obetaví milovníci ľudských duší.

A v tomto to väzí: na to, aby si mohol zvolený text správne aplikovať, potrebuješ predovšetkým lásku k Božej pravde v Písme a lásku k človeku a to k človeku *skutočnému*, s ktorým sa denne stretávaš, ktorý ti možno ťažko ubližuje, ale ku ktorému sa predsa približuješ bez horkosti a bez hnevu s Božím slovom ako lekár k pacientovi s liekom. Len ten, kto skutočne miluje človeka, nadobúda schopnosť jasnozrivo nazerať do jeho srdca.

To je však často veľmi ťažké, ba nemožné v ľudskej sile kvôli našej vnútornej porušenosti, preto je potrebná ustavičná pokorná modlitba. Ak nie je kazateľ Božieho slova modlitebníkom v najrýdzejšom zmysle slova, sotva sa mu kedy podarí nájsť pre určitých poslucháčov takú aplikáciu, ktorá by skutočne zodpovedala ich duchovným potrebám. Hoci bude kázať pravoverne a podľa Písma, predsa to bude mať pre poslucháča len malý úžitok alebo vôbec žiadny.

Bude sa podobat' tým Jóbovým priateľom, ktorí si pripravili pre Jób rad kázni na tému: „Utrpenie je Boží trest za hriech, či už zjavný

alebo skrytý,“ zatiaľ čo Jób skôr potreboval kázanie na tému: „Utrpenie je prostriedok Božej milosti k tomu, aby sme sa stali vnímavejší pre Božiu slávu a aby sme v Božej prítomnosti zabudli na seba i na svoje utrpenie.“ Mali nesprávnu aplikáciu – to slovo nebolo pre Jób a pre jeho prípad, aj keď vo všeobecnosti je úplne správne a platné v mnohých iných prípadoch. A pretože mali nesprávnu aplikáciu, aj keď sa opierali o rozum, o skúsenosť, o tradície a o iné veci, mlátili prázdnu slamu, strieľali vedľa a šermovali do vzduchu. Neboli to modlitebníci, preto nikoho svojou filozofiou nepremenili. Rozum, tradície, skúsenosti a iné ľudské možnosti nestačia, ak sa chceme dotknúť Božím slovom ľudských sŕdc. To dokáže iba *modlitba a láska*. A iba modlitba a láska nám najlepšie pomáhajú nájsť vždy správnu aplikáciu, či už nesieme Božie slovo jednotlivcom alebo skupinám.

Druhy aplikácií

Každý, kto pozorne sledoval tieto výklady, vidí, že kázanie Božieho slova je nielen *explikácia*, t.j. filologicko–historický výklad vlastného a pôvodného zmyslu textu, pokiaľ možno doslovne preloženého z hebrejčiny alebo gréčtiny, ale aj, a to predovšetkým, *aplikácia*, t.j. zameranie úvahy na potreby poslucháčov. Božie slovo obsiahnuté v Písme je nutné tak aplikovať, prispôbiť, použiť, aby sa stalo živým Božím slovom pre konkrétnych poslucháčov, aby napríklad poslucháč, sledujúci výklad o Abrahámovi cítil vo svojom srdci: Tu nejde len o kus dávnovej histórie, tu hovorí Boh osobne *ku mne*, lebo tá Abraháмова situácia je moja vlastná situácia, v ktorej sa nachádzam dnes, práve teraz, tu na tomto mieste, kde som.

Aby však zvolený text hovoril naozaj živo k dnešnému človeku, je nutné aplikovať ho naozaj podľa toho, akých máme poslucháčov. Jeden a ten istý text sa dá v súlade s Písmom zakaždým inak (a vždy správne) vyložiť, a to podľa toho, akých máme poslucháčov. Ak sú to ľudia neobrátení, zameriame a prispôbíme svoj výklad *evangelizačne*, ak sú to veriaci poslucháči, ktorí potrebujú duchovnú výchovu, zameriame svoje výklady *pastorálne* (pastiersky), ak sa zhromaždí zbor k Večeri Pánovej, aby oslavoval (adoroval) Krista, aplikujeme zvolený text *adoračne*, a napokon, ak máme pred sebou skúsených znalcov Písma,

ktorí sa zišli za tým účelom, aby sa dôkladne poučili o nejakej pravde Písma, je naša aplikácia *didaktická* (učiteľská). Ak neprihliadame ešte na rozdiely vekové (dospelí a deti), rozoznávame teda podľa obsahového hľadiska tieto druhy aplikácií:

- 1) aplikácia evanjelizačná,
- 2) aplikácia pastoraálna,
- 3) aplikácia adoračná,
- 4) aplikácia didaktická.

Každá z týchto aplikácií je iného rázu, takže jeden a ten istý text sa dá zakaždým celkom inak vyložiť, a to podľa toho, akým smerom sa naše myslenie ubera. Ukážeme to na príklade. Vezmeme si Písmo a otvoríme Jánovo evanjelium, 9. kapitolu. Je to známy príbeh o slepom žobrákovi, ktorého Pán uzdravil tým, že mu dal nové svetlo – zrak. Tento príbeh možno vykladať niekoľkými spôsobmi, a to podľa toho, k akému účelu ho prispôbime.

Evanjelizačná aplikácia

Ak máme pred sebou neobrátených ľudí, použijeme *evanjelizačnú aplikáciu*. Pri zvestovaní evanjelia je potrebné, aby človek spoznal hlavne *dve skutočnosti*. Je to (1) bieda a porušenosť človeka bez Boha a (2) dokonalá Božia pomoc človeku, pripravená v Kristovi. V tomto smere teraz budem hovoriť, takže obsah svojej reči – vyjadrený v obrysoch a heslovite – bude asi takýto:

Stav človeka

- 1) *pred* stretnutím s Kristom: *slepý žobrák*
- 2) *po* stretnutí s Kristom:
 - a) osobný *svedok* Kristovej uzdravujúcej moci
 - b) *ctiteľ* večného Božieho Syna.

Ťažisko môjho evanjelizačného príhovoru bude práve v tom, že zdôrazním ten veľký rozdiel, ktorý je medzi človekom nemajúcim Spasiteľa a človekom, ktorý našiel v Kristu Spasiteľa. Ten prvý je skutočne žobrák a slepec. Slepec preto, že nevidí ani svoju vlastnú

biedu, ani Božiu milosť v Kristovi, a žobrák preto, že ide za pomínelými vecami (moc, sláva, bohatstvo a rozkoše tohto sveta) a že sa ich domáha cestami a spôsobmi nedôstojnými toho, kto bol stvorený na Boží obraz. A ten druhý je svedok Kristovej premieňajúcej moci, ktorá pôsobí skrze Božie slovo a Svätého Ducha. A oslavuje Božiu milosť. Už nie je slepý, lebo jasne vidí Božiu slávu v Kristu, a nie je žobrák, lebo dosiahol pravé hodnoty a nemusí sa živiť odpadkami a almužnami. Aká zmena! Podčiarknuť práve tú zmenu a ten protiklad je účelom evanjelizačnej aplikácie.

Pastorálna aplikácia

Ten istý predmet (Ján 9) je možné prispôbiť účelom pastierskej výchovy veriacich ľudí. To je požitie duchovno-výchovné alebo *pastorálna aplikácia*. Nepoukazujeme tu na zmenu, ktorá nastane s človekom skrze vieru v Krista, ale hovoríme o jeho duchovnom raste v stave viery. Človek, ktorý spoznal Krista ako svojho Spasiteľa, je tak premenený jeho mocou, že tú zmenu možno nazvať – a Písmo ju tak nazýva – *znovuzrodením*. Ale taký znovuzrodený človek rastie. Ako rastie, to práve ukazuje naša kapitola. Vlastným účelom pastorálnej aplikácie je zobraziť práve ten rast. Moja reč potom bude mať asi tento obsah:

Znovuzrodený človek rastie rovnakým spôsobom ako ten uzdravený žobrák. Je to v podstate trojitý stupeň duchovného rastu:

1) *Vidiaci*: Najskôr sa musíš *učiť* spoznávať Božiu milosť v Kristovi, vidieť svojho Pána ako Spasiteľa a byť novým človekom, ktorý sa mu pripodobňuje (2. Korint'anom 3,18) – byť *svetlom*.

2) *Svedok*: O tom, čo s Pánom prežívaš, môžeš, ba musíš svedčiť. „Budete mojimi svedkami“ je príkaz pre všetkých skutočných kresťanov. Musíš nieť ľuďom *chlieb života*.

3) *Ctitel'*: Pán ťa však chce mať predovšetkým *pre seba*, aby si sa v ňom radoval a obetoval mu obete vďaky a chvály.

Hľa, to je „svätosť“ – nie samospravodlivá, studená, kalendárová, ale skutočná, životná: mať nový život, svedčiť o ňom a chváliť Boha. V starozákonnej svätyni bol svietnik, stôl s chlebmi a zlatý oltár na obetovanie voňavých zápalov. Tie tri predmety symbolizujú náš duchovný rast a ukazujú, že obsahom svätosti je vždy (1) svetlo

nového života, (2) svedecké predkladanie ľuďom „chleba života“ a (3) adorácia, prýštiaca z radosti v Pánovi a spoločenstva s ním.

Je nutné vychovávať veriacich ľudí, aby neustrnuli vo svojom raste, ale aby zdravo rástli. To je práve účelom takýchto pastorálnych aplikácií.

Adoračná aplikácia

Pri Večeri Pánovej, kde nejde o výchovu veriacich, ale o to, aby zhromaždený zbor oslavoval Božiu milosť v Kristovi, kde teda ohľady antropocentrické celkom ustupujú zámerom kristocentrickým (Kristus je stredom pozornosti a oslavy, adorácie), musí aj výklad Písma byť prispôsobený tomuto oslavnému rázu. Používame tu teda *adoračnú aplikáciu*. Daný text použijeme tak, aby čo najviac vynikla Kristova sláva. Aj 9. kapitolu Jánovho evanjelia možno takto prispôsobiť oslavným, adoračným účelom a obsah reči je potom približne taký, ako ukazuje osnova:

1) Kristus – *Svetlo sveta*: Len on nás učí novo vidieť, čo je človek vo svojej porušenosti a čo je Boh vo svojej milosti. Kristus všetko osvetľuje.

2) Kristus – *Tvorca charakteru*: Všetok duchovný rast (vidiaci – svedok – ctiteľ) je podmienený iba silou a mocou Kristovho vzkriesenia. On je „chlieb života“ – prameň sily a rastu.

3) Kristus – *Predmet adorácie*: Len on jediný je hoden, aby prijal všetku česť a všetku slávu. Len skrze neho oslavujeme Boha tak, ako treba.

Pri adoračnej aplikácii teda ide o to, aby všetci videli iba Krista. Nejde tu predovšetkým o náš rast ani o naše povinnosti, ale o to, čím je *on sám*. Áno, on sám je (1) pravé svetlo, (2) pravý chlieb a (3) pravý zlatý oltár svätyne, lebo len skrze Krista a oslavou Krista je možné poctiť i Boha. Tie tri symboly starozákonnej svätyne ukazujú predovšetkým na neho.

Didaktická aplikácia

Niekedy ide o špeciálnu úlohu služby slova. Zhromaždia sa skúsení znalci Písma a biblických právd za tým účelom, aby si ujasnili určitú

oblasť práv a získali tak usmernenie pre svoju službu. Potom je však nutné i výklady prispôbiť tomuto účelu. Tak vzniká didaktická aplikácia, výslovne vyučovateľské použitie. Takým špeciálnym námetom bude napríklad „*zjavenie Božích skutkov na človeku*“. Naša kapitola nám o tých Božích skutkoch zvestuje niekoľko zaujímavých podrobností. Je tu niekoľko veľkých Božích skutkov:

1) *Nové videnie*: Žiadny génius a žiadna veda ti nedá to, čo dáva Kristus – nový pohľad na všetky veci.

2) *Nová skúsenosť*: Človek vnútorne premieňaný Božou mocou sa pohybuje v oblastiach nového života, má nové skúsenosti.

3) *Nová teológia* (vv. 26-34): Teológia zákonníkov a farizejov bola racionalistická a špekulatívna. Pohybovali sa len v ríši slov a myšlienok. Teológia toho uzdraveného človeka je *existenciálna*: celou svojou bytosťou a existenciou prežíva nové skúsenosti a opiera sa o nové skutočnosti. Taká teológia vždy víťazí nad púhou rozumovou špekuláciou, aj keby sa opierala o najrafinovanejšie argumenty.

4) *Nová liturgia* (v. 38): Jadrom pravej bohoslužby je oslava Ježiša Krista, prýštiaca z radostného srdca. Zložité obrady, litánie a iné vonkajšie prejavy zmechanizovanej zbožnosti sú obyčajne len šupka bez jadra. Tu je jadro! Všetko ostatné je zbytočné.

5) *Nové rozdelenie* (v. 39): Kristus nanovo rozdeľuje ľuď. Nie sú tu na jednej strane vzdelaní teológovia a na druhej strane nevzdelaní laici, ale sú slepci, ktorí vidia, pretože ich Kristus uzdravil, a sú vidiaci, ktorí sú slepí, pretože vidia iba vo svetle ľudských špekulácií a náuk.

Explikácia a aplikácia

Z toho všetkého, čo bolo až doteraz povedané, je zrejmé, čo je explikácia a čo je aplikácia. Explikácia je len exegéza – výklad doslovného znenia textu za použitia filológie a iných pomocných vied (biblický zemepis, biblický dejepis, dobové pozadie, atď.). Je to akési „druhé prečítanie“ biblického textu. Naproti tomu aplikácia je rozvinutie textu z jeho *skrytých možností*, a to rozvinutie v tom alebo onom smere podľa danej situácie, podľa duchovného stavu poslucháčov.

Explikácia je vždy len *jedna*, práve tak, ako biblický text je len jeden. Je *netendenčná*, nesmeruje nikam, len nás zoznamuje s doslovným

významom textu. Naproti tomu aplikácia je *tendenčná*, prispôsobená duchovným potrebám poslucháčov a je v dôsledku toho *niekoľkoraká*, a to podľa smeru, ktorým je výklad zameraný. Avšak pozor! Aj keď je niekoľkoraká, musí byť vždy správna, t.j. musí vždy rozvíjať skryté možnosti textu a byť v súlade s celým Písmom. Inak prestáva byť výkladom Písma a stáva sa čírou ľudskou špekuláciou.

Aplikácia nie je niečo menej cenné oproti explikácii, ktorá je vždy len jedna, ako sa hovorí: „Výklad je vždy len jeden, použitie môže byť niekoľkoraké.“ Nie, i aplikácia je výklad Písma, a to výklad zložitejší, duchapľnejší, rozvinutejší a prepracovanejší než iba explikácia. Ba je možné povedať: „*Explikácia je len vysvetlenie pôvodného a k litere najbližšieho významu biblického textu, zatiaľ čo až aplikácia je skutočný výklad textu a zákonné rozvinutie jeho skrytých možností. Explikácia je výklad povrchový, aplikácie je výklad hĺbkový.* Explikácia je telom nášho kázania, avšak aplikácia jeho žijúcou a cítiacou dušou. Uvedené príklady aplikácií snád úplne jasne ukazujú, že pri aplikácii nejde o nejakú svojvôľu, ktorá si všetko vykladá, ako sama chce, ale v skutku zákonné a ústrojné rozvinutie skrytých možností textu, a to vždy iným smerom – podľa duchovnej a mravnej úrovne poslucháčov a podľa ich duchovných potrieb.

Explikácia sú tehly, kameň, drevo, cement, aplikácia je hotový dom, pripravený na bývanie. Explikácia patrí teda k predbežnej príprave, keď pracujem na texte, aby som sám najprv pochopil jeho doslovný, k litere sa primkávajúci význam. Vlastnou prípravou je až aplikácia: *rozhodnutie sa pre určitý smer výkladu a vypracovanie reči tým smerom.* To bolo napokon už povedané na počiatku tejto kapitoly. Opakujeme to len preto, aby sme predišli každému nedorozumeniu.

Meditácia a dispozícia

Explikácia je telo a krv nášho kázania, aplikácia je jeho duša a vôbec vnútorný život, ale kde je kostra, ktorá to telo drží a podopiera? Tou kostrou nášho kázania je takzvaná dispozícia – *osnova*. Čo je vlastne dispozícia? Keď som sa rozhodol pre určitý *smer*, akým budem hovoriť, a zvolil som si teda určitú aplikáciu, musím nájsť *myšlienkovú náplň* pre tú aplikáciu.

To sa deje *meditáciou* – uvažovaním, v ktorom je zastúpené ako *poznatie Písma*, tak i *osobná skúsenosť* duchovného života a tiež *rozumové usporiadanie myšlienok*. Z toho vidíme, že meditácia nie je iba práca rozumu. Kto nie je znalcom Písma a nemá bohatý vnútorný život, plný osobných skúseností, ten nemá žiadnu látku pre meditáciu. Taký rečník môže potom len opakovať to, čo napísali alebo povedali iní. To však nemá peľ a vôňu skutočného života. Tak vznikajú „papierové“ kázania, páchnuce naftalínom a inou zatuchlinou.

Ako vidíme, náš rozum má pri vytváraní myšlienkovvej náplne určitej aplikácie úlohu skôr *formálnu*, usporiadajúcu, než obsahovú. Zoskupuje myšlienky podľa ich príbuznosti do väčších celkov, aby reč bola členená, prehľadná, jasná a zrozumiteľná. Vlastný obsah meditácie však nepramení z rozumu, ale z poznania Písma a z osobnej skúsenosti viery. I tak účasť rozumu je veľmi dôležitá, pretože rozumovo zdôvodnené usporiadanie myšlienok robí reč *zrozumiteľnou*. Zmätené, neusporiadané stádo myšlienok je ako rozvrátená armáda vojakov: to nie je armáda víťazná, ale utekajúca, demoralizovaná porážkou. Aby nám teda poslucháči *rozumeli*, musí byť naša reč *rozumná*, plánovitá, usporiadaná. A výbornou pomôckou k rozumnému usporiadaniu myšlienok je *dispozícia*, *osnova*, jednotný plán.

Dispozícia je súhrn hlavných myšlienok, okolo ktorých sa potom zhromažďujú myšlienky vedľajšie. Je to *kostra* našej úvahy alebo reči. Sú to hlavné myšlienkové stredy, okolo ktorých sa vrstvia vedľajšie myšlienky, alebo aby sme použili iný obraz, sú to akoby velitelia vojska, okolo ktorých sa zhromažďujú ich pluky, stotiny a šíky vojakov – drobné myšlienky. Rozum nie je ich vlastným pôvodcom a prameňom, lebo vznikajú z *Písma a zo skúsenosti viery*, ale rozum ich organizuje a zoskupuje do prehľadných zrozumiteľných celkov podľa stanoveného rozvrhu. A tým organizujúcim plánom či rozvrhom je práve dispozícia. Je to teda rozumne usporiadané spojenie niekoľkých hlavných myšlienok, tvoriacich prehľadný celok, ktorý ešte nie je hotovou rečou, ale je jej rozvrhom, základným náčrtom a pôdorysom. Rozvedením tých hlavných myšlienok potom vzniká reč alebo kázanie.

Bez dispozície je každá reč temná, neprehľadná a zmätená, pretože poslucháč nevidí, ako myšlienky spolu *súvisia* a ako na seba *nadväzujú*,

ako sa *uberajú určeným smerom* danej aplikácie a k akému cieľu smerujú. Keď toto všetko nie je poslucháčom zrejmé, strácajú pozornosť, nudia sa, vrtia sa a vyrušujú napríklad i hlasným zívaním. Aby sme si teda, nakoľko to od nás závisí, zaistili pozornosť poslucháčov, musíme si pri svojich pripravách k službe slova vždy ujasniť

1) akú *aplikáciu* volíme, to znamená: v akom *smere* budeme hovoriť, a

2) akú *dispozíciu* dodržíme, to znamená: ako si rozvrhneme hlavné myšlienky v tom smere, ktorý sme zvolili, a ako okolo nich usporiadame myšlienky vedľajšie. Len tak sa udrží naša meditácia (úvaha) v líniách rozumnosti.

Téma a dispozícia

Povedali sme si, že dispozícia (osnova) je rozumne usporiadané spojenie niekoľkých hlavných myšlienok, tvoriacich prehľadný celok. Rad hlavných myšlienok je vždy podriadený jednej vedúcej hlavnej myšlienke, ktorú nazývame témou. Tie hlavné myšlienky sú akési kryštalizačné osi, okolo ktorých sa vrstvia a zoskupujú myšlienky vedľajšie, obsahovo príbuzné s hlavnými, a to všetko je podriadené jednej myšlienke hlavnej. Príklad najlepšie ukáže, o čo ide. Oddiel Písma u Jána 2,1-11 sa dá spracovať takto:

Téma: zjavenie Kristovej slávy (v. 11)

Dispozícia:

- 1) v čom tá sláva spočíva: Ježiš Kristus má niečo, čo nikto iný nemá – je darcom „vína“ pravej blaženosti (v. 3)
- 2) aká je to sláva
 - a) sláva plnej milosti (v. 7)
 - b) sláva premieňajúcej moci (v. 9)
 - c) sláva milosti zostávajúcej naveky a dokončujúcej všetky svoje diela (v. 10)

Ako vidno z daného príkladu, téma je vedúcou hlavnou myšlienkou, ktorej sú všetky ostatné osnovné myšlienky podriadené, lebo všetky

rozvíjajú myšlienku tematickú. Práve tak i niektorá hlavná myšlienka osnovná (v našom prípade druhá myšlienka) môže mať zase iné hlavné myšlienky, ktoré sú jej podriadené (v našom príklade myšlienky označené a) b) a c)). Všetky tieto osnovné myšlienky sú nám teraz vodidlom a oporou v ďalšom uvažovaní. Každá z nich je ako magnet, ktorý k sebe priťahuje ďalšie a ďalšie príbuzné myšlienky, a tak vzniká hotová úvaha alebo kázanie.

Ak máme pri tomto hľadaní myšlienok tému a dispozíciu, naše myšlienky sa pekne zoradujú do prehľadného, živého, organického celku. Potom je radosť počúvať takého rečníka. Každý môže vidieť, ako sa odvíja myšlienka od myšlienky a ako je všetko poddané jednej hlavnej myšlienke. Použijme obraz: Myšlienky celého kázania pred nami defilujú ako vojsko, zoradené do plukov, stotín a šíkov. Každý oddiel má svojho veliteľa (hlavnú myšlienku) a celá armáda má hlavného veliteľa, generála (vedúcu myšlienku, tému). Naproti tomu reč, ktorá vzniká bez témy (rečník nevie, o čom bude vlastne hovoriť) a bez osnovy (rečník nemá *dopredu* oporné myšlienkové body) je ako zmätená, rozptýlená, mravne rozvrátená a utekajúca armáda: generál vedľa obyčajného vojaka, všetko v jednom chumáči a zmätku. Taká armáda nedobyje pre Kráľa Krista nové oblasti ľudských srdc, ale vyvolá len útrpný úsmev a srdečnú sústrasť. A preto je absolútne nutné, aby sme si najprv stanovili tému a urobili osnovu, než začneme úvahou (meditáciou) zhromažďovať myšlienky pre kázanie, lebo téma a dispozícia nám umožňujú tie myšlienky rozumne usporiadať do súvislého a súladného celku.

Účasť rozumu v duchovnej reči

Niektó snád' namietne: „Vlastná tvorivá činnosť, ktorou sa myšlienky zoskupujú do celku, nie je organizačná práca nášho rozumu, ktorý k danému textu hľadá tému a dispozíciu a podľa nich zoraduje myšlienky do jednotného celku, ale je to meditácia (úvaha), podnecovaná a inšpirovaná Svätým Duchom a prýštiaca ako horúci prameň z hlbokého poznania Písma a zo skúsenosti života viery. Taký apoštol Peter na Letnice nemal čas, aby myslel na tému a aby si k svojej reči vypracoval dispozíciu, rovnako mučeník Štefan, a predsa ich reč bola

živá a mocná, pretože vyvrela ako láva zo sopečného dna srdca, plného viery a Svätého Ducha.“

Na túto námietku odpovedáme: Apoštol Peter ani mučeník Štefan iste nemali čas, aby si vopred zvolili text, exegeticky si ho spracovali, potom si našli vhodnú tému (vedúcu myšlienku), zostavili účelnú dispozíciu (osnovu hlavných myšlienok) a tú dispozíciu úvahou rozviedli na reč. Ich reč náhle vytryskla zo srdca ako žeravý prúd. To všetko je pravda, a predsa iba čiastočná. Tá rozumová práca je vždy prítomná v každej meditácii a bola prítomná i v oboch spomenutých rečiach (Skutky 2,14-40 a 7,1-53), ale pretože nebolo dost' času na riadnu regulárnu prípravu, bola tá rozumová práca vykonaná intuitívne, bleskovo, čo nie je nič neobyčajné, lebo za plného pôsobenia Svätého Ducha, umocňujúceho i prirodzené rozumové schopnosti, môže byť za niekoľko sekúnd vykonaná práca, ktorá inak vyžaduje celé hodiny. Napokon, každý skúsený služobník slova pozná také chvíle bleskovo rozsvieteného poznania, kedy téma, aplikácia i dispozícia sú ti akoby darované v okamihu, hoci inokedy sa musíš dlho namáhať, aby si mal jasné, o čom hovoriť a ako zoskupiť myšlienky.

Ale to v žiadnom prípade neznamená, že sa smieme na tieto výnimočné stavy spoliehať alebo urobiť z nich pravidlo. Nie, intuitívne zábleskové poznanie nepadá nikdy do lona leňochom. Svätý Duch nepodporuje lenivosť. (A najhoršia lenivosť pod slnkom je nechúť k presnému a plánovitému mysleniu.) Svätý Duch naopak občas a vo výnimočných chvíľach odmeňuje usilovných pracovníkov tým, že im v sekunde dáva to, čo by normálne museli riešiť celé hodiny. Ak je však niekto lenivý premýšľať, nepripravuje sa sústavne, a potom v zhromaždení tára nezmysly, nech neberie Božie meno nadarmo a nevraví, že hovorí zo Svätého Ducha.

Tá rozumová spolupráca je teda aj v spomenutých rečiach, čo sa dá veľmi ľahko dokázať ich rozborom. Ukáže sa, že sú veľmi starostlivo vypracované podľa všetkých pravidiel rozumného myslenia.

Petrova reč na Letnice (Skutky 2,14-40) je toho prvým pekným príkladom. Hoci Peter bol pôvodne len prostý rybár, hovorí tak logicky, že by sa ne jeden vzdelaný pán mohol učiť od neho.

vv. 16-19:	A	Zaslúbenie a jeho naplnenie
v. 20:	B	Varovanie pred súdom
v. 21:	C	Výzva k pokániu
vv. 22-23:	D	Zadošťučinenie za hriech na kríži
v. 24:	E	Kristovo vzkriesenie
vv. 25-32:	F	Dôkaz z Písma
vv. 33-35:	E'	Kristovo vyvýšenie
v. 36:	D'	Hriech a možnosť spásy
v. 38a:	C'	Výzva k pokániu
v. 38b:	B'	Ako uniknúť súdu
vv. 39-40:	A'	Zaslúbenie a jeho naplnenie

(podľa Johannes Warns: 500 Entwürfe)

Ako vidno, jadro a stred reči tvorí dôkaz z Písma. Okolo tohto stredu sa súmerne vrstvia ostatné časti reči, a to tak, že časti, ktoré si obsahovo zodpovedajú, sú vždy v rovnakej polohe vzhľadom k stredu. Tak sa vracia koniec k počiatku. Táto symetricky (súmerne podľa stredu) usporiadaná stavba sa nazýva *epanodos*. Peter, plný Svätého Ducha, nehovoril nelogicky, pretože Svätý Duch nikdy neničí a nevylučuje prirodzené rozumové schopnosti, ale naopak, povzbudzuje a posilňuje ich.

Podobne *reč mučeníka Štefana* (Skutky 7,1-53) je vybudovaná tak, že tvorí dve približne rovnaké časti, z ktorých druhá svojou výstavbou zodpovedá tej prvej, ako pekne ukázal dr. Bullinger:

v. 2:	A	Mezopotámia
vv. 3-4:	B	Abrahám
vv. 9-19:	C	Jozef
vv. 20-38:	D	Mojžiš
vv. 39-43:	E	Odpor
v. 44:	A'	Púšť
v. 45:	B'	Jozua
vv. 45-46:	C'	Dávid
vv. 47-50:	D'	Šalamún
vv. 51-53:	E'	Odpor

Tieto dva príklady úplne postačia na to, aby sme na nich ukázali, že účasť rozumu v rečiach prvých Pánových svedkov je nepopierateľná. Áno, vlastná tvorivá činnosť, ktorá spája myšlienky do vyšších celkov, je meditácia (úvaha), prýštiaca zo živej plnosti viery a poznania Písma a inšpirovaná Svätým Duchom, ale nezabúdajme, že Svätý Duch sa nikdy nezmocňuje človeka ako démon špiritistického média, teda tak, že by vylúčil všetky jeho prirodzené rozumové, citové a vôľové schopnosti a zaobchádzal s ním ako s nejakou bábkou. Svätý Duch nikdy nehovorí skrze človeka nejako mechanicky ako hlásateľ cez bezduchú hlásnu trúbu, ale práve naopak: roznieti a umocní všetky jeho prirodzené schopnosti vedomé (duševné) i podvedomé, utajené (duchovné), teda i rozum, a všetky ich sústredí na vykonanie vytýčenej úlohy.

Obyčajne si použije našu prípravu, ako tu o nej hovoríme. Výnimočne umocní naše sily tak, že *bleskovo* je nám dané to, čo je inak výsledkom poctivej, dlhej prípravy. A tak sa tiež stalo, že i v takej Petrovej reči na Letnici je presná osnova, logická výstavba, evanjelizačná aplikácia, uvážení výber textov, exegetická presnosť a teda účasť rozumu, avšak riadeného a posväteného Svätým Duchom. Dúfame, že tým sú všetky obvyklé námietky moderných odporcov vzdelania vyvrátené.

Druhy dispozícií

Z toho, čo bolo povedané, vyplýva, že každá dispozícia je *vopred stanovený* plán a rozvrh reči, ktorý spočíva v stanovení hlavných myšlienok. Taký rozvrh je nám potom dobrým vodidlom, keď úvahou (meditáciou) vytvárame vlastnú náplň reči. Myšlienky sa podľa obsahovej príbuznosti zoradujú každá k svojej hlavnej myšlienke ako vojsko okolo veliteľa, a tak nadobúda celá reč prehľadnosť a jasnosť. Kde nie je dispozícia ako organizačný princíp, tam je nesúlad a zmätok myšlienok. Rečník potom nevie, čo hovorí a poslucháč nevie, čo počúva. Mlátenie prázdnej slamy, zbytočná strata času.

Textové dispozície

Ale teraz je otázka, ako si takú dispozíciu zostavím. Kde ju vezmem? Sú homiletické (kazateľské) príručky, kde nájdeš celé stovky hotových dispozícií, ale nakoľko mám s takými knihami skúsenosť, radím ich nepoužívať. Zvádza to k pohodlnosti a lenivosti myslieť samostatne. Leňoch, ktorý si zadováži takú cudziu dispozíciu, bude mať sotva dosť, aby ju vlastným myslením rozviedol do reči. Tým však nehovoríme, že výnimočne sa dá taká hotová cudzia dispozícia úspešne použiť, nech sa to však nestáva pravidlom! *Urob si potrebnú dispozíciu sám!* Urob si ju tak, že v zvolenom texte nájdeš hlavné myšlienky, ktoré potom rozvedieš v duchu Písma a s ohľadom na duchovné potreby poslucháčov. Také dispozície, ktoré si odvodíš priamo z textu, sa nazývajú *textové*. Uvedieme niekoľko príkladov, ako sa dá téma i osnova (dispozícia) odvodiť priamo z textu.

Text: Matúš 16,15-19

Téma: *Tri znaky pravej cirkvi*

Osnova:

- 1) *Viera*, spôsobená Božím zjavením a vyznávajúca Krista ako Božieho Syna (vv. 16-17)
- 2) *Víťazný život*: o skalu dôvery v Božie zaslúbenia sa rozbije moc pekelných brán, z ktorých sa valia stále nové vojská pokušenia. (v. 18)
- 3) *Moc kľúčov*: Duchovné dary (charizmy) sú ako kľúče, ktorými pokorným a veriacim otvára prístup k duchovným požehnaniám a spurným a neveriacim zatvára. (v. 19)

Text: Lukáš 15,11-24

Téma: *Čo je kajúcna viera*

Osnova:

- 1) *Čo je neviera*
 - a) *Nevera je vzbura proti autorite otcovskej Božej lásky* (v. 12)
 - b) *Neviera v Boha je činiteľ porušenia*, lebo mravná porušenosť je vždy dôsledkom tej vzbury (v. 14)

- c) Súhrn: *Hriech* je vzburá proti Bohu, mravná porušenosť, dekadencia a degradácia Božieho obrazu v nás je *kliatbou hriechu* (vv. 15-16)
- 2) *Čo je kajúcna viera*
 - a) *Viera je sebaopoznanie*. Je nutné zmerať sa Božou mierou, skonfrontovať svoju biedu s veľkosťou otcovskej Božej lásky (v. 17)
 - b) *Viera je rozhodnutie*, že sa navrátim až k Bohu (v. 18)
 - c) *Viera je návrat k Bohu* nie s dobrými skutkami, ale so slovami vyznania (v. 21)
 - d) *Viera je prijatie a držanie Božích darov* (v. 22): Je to
 - 1) Rúcho Kristovej spravodlivosti
 - 2) Duch synovstva
 - 3) Nové chodenie, nový smer, úloha, cieľ
 - e) *Viera je vnútorné spojenie s Bohom*, radosť s Bohom a v Bohu (v. 23)

Text: Lukáš 10,25-37

Téma: *V čom je naše spasenie*

Osnova:

- 1) *V čom nie je spasenie*
 - a) *V zákone*: to je len zrkadlo, ukazujúce nám našu biedu (v. 27)
 - b) *V teológii, v pravovernosti*, ktorú zobrazuje ten kňaz
 - c) *V obradoch, sviatostiach*, ktoré zobrazuje ten levita
- 2) *V čom je spasenie*
 - a) *Je v Kristu*, ktorý je tu zobrazený tým Samaritánom. Jeho milosrdenstvo je prameň našej spásy.
- 3) *Čo je obsah nášho spasenia*
 - a) „*Prvá pomoc*“ – olej a víno. To hovorí o našom *znovuzrození* skrze vieru v evanjelium (víno) mocou Svätého Ducha (olej)
 - b) *Ďalšia starostlivosť* – hostinec: hostinský je Svätý Duch, z peniaze sú Starý a Nový zákon, hostinec je kresťanský zbor. Rekonvalescencia toho človeka zobrazuje *vzrast a posilňovanie sa vo viere, láske a nádeji*.

Ako vidíme, k vytvoreniu takejto dispozície je potrebné, aby sme prenikli do textu porozumením až ku koreňom. Dobrá dispozícia svedčí o tom, že sme zvolenému textu porozumeli až do jeho posledných hĺbok a je rozumovým výrazom toho hĺbkového preniknutia do textu. Rozum sám neprenikol do tajomstiev Božieho slova, ale dokáže pod kontrolou Svätého Ducha z hĺbín Písma vynesené poklady roztrieďiť a usporiadať podľa logických smerníc. Človek, ktorý je skutočne naplnený Svätým Duchom a poznaním Písma, dokáže potom takto utvorenú dispozíciu rozvinúť na reč. Kto je však odkázaný iba na rozum, ten zostane stáť pri tejto logickej kostre a nikdy neprenikne za ňu k vlastnému obsahu Písma. Daj takému človeku akokoľvek dobrú dispozíciu, nikdy ju nerozvinie na živú a pôsobivú reč. Naproti tomu človek viery, naplnený Svätým Duchom, si sám potrebnú dispozíciu vytvorí, sám si ju odvodí z textu a sám si ju tiež rozvinie na reč.

Podobne, ako bolo ukázané, dá sa urobiť dispozícia z celých kapitol. To je však veľmi ťažké, pretože to vyžaduje veľmi pozorný výber, aby sme z hlavných myšlienok vybrali naozaj tie najdôležitejšie a aby reč nebola príliš dlhá a neprehľadná. Keď si takú dispozíciu z celej kapitoly urobíme, je potrebné bezpodmienečne ju dodržať, sústrediť na vybrané myšlienky všetku pozornosť a všetky ostatné myšlienky tej kapitoly obísť mlčaním. Známa je napríklad táto dispozícia k 1. Korinťanom 13:

Téma: *Chvála svätej lásky*

Osnova:

1) *Cena lásky* (vv. 1-3)

Láska prevyšuje všetko

- a) výrečnosť
- b) poznanie
- c) skutky

2) *Moc lásky*

Láska premáha všetko (vv. 4-6)

3) *Trvanie lásky*

Láska prečká všetko (vv. 7-12)

4) *Láska je najväčšia zo všetkých zostávajúcich vecí* (v. 13)

To je príklad dispozície pre celú kapitolu. Opakujeme: Je nutné obísť mlčaním celý rad nádherných vecí z tejto kapitoly a premýšľať a hovoriť naozaj len o cene, moci a trvaní lásky. Lebo najdôležitejšie nie je mať dobrú dispozíciu (osnovu), ale presne ju dodržať.

Všetky tieto textové dispozície, či už je tým textom menší oddiel alebo celá kapitola, môžeme tiež nazvať dispozíciami *analytickými*, lebo sú pomôckou k rozbornému výkladu zvoleného textu. Sú však aj také dispozície, ktoré sme neodvodili z jedného určitého textu, ale zo širokej oblasti príbuzných myšlienok, nachádzajúcich sa v rozličných častiach Písma, teda z rozsiahlejších myšlienkových komplexov (celkov), než je jedna kapitola, a majúcich súvislosť výhradne obsahovú, nie len úzko kontextovú. Také dispozície môžeme nazvať *syntetickými*. Tu je príklad takej dispozície:

Téma: *Hľa, činím všetko nové* (Zjavenie 21,5)

Osnova:

- 1) Lukáš 7,36-50: *Nová cesta životom*. Kto miluje Krista, našiel cestu pokoja v živote.
- 2) Lukáš 10,25-37: *Nový blížny*. Kristus preberá za nás úplnú záruku. Sme v jeho opatere.
- 3) Lukáš 15,11-24: *Nový domov*. Máme Otca a teda i domov.
- 4) Lukáš 23,43: *Nová spoločnosť*.

Všetky takéto dispozície odvodzujeme priamo zo samého Písma. Metodický postup, ktorým sa to deje, je hlavne *analýza*, lebo triedime myšlienky podľa dôležitosti a vyberáme tie, ktoré sú dôležitejšie ako ostatné. Myšlienka zo všetkých najdôležitejšia sa postaví do čela ako vodca. To je téma. K nej sa potom priradia iné hlavné myšlienky, ktoré tú tému ďalej rozvíjajú, zakaždým trochu z iného hľadiska.

Umelé dispozície

Sú však aj dispozície, ktoré neodvodíme priamo z Písma, ale vytvoríme ich *umelo* podľa rôznych hľadísk: logických, psychologických, didaktických a iných. Ustálené kategórie (najvšeobecnejšie pojmy)

logické, ako je napríklad podstata, vlastnosť, vzťah, zápor, klad, stav, dej, zmena, vôbec rozumovo zdôvodnené vzťahy a súvislosti, ďalej základné fakty psychologické (rozum, vôľa, cit), základné skúsenosti učiteľské, podľa ktorých zisťujeme, *kto* hovorí, *kde* hovorí, *prečo* hovorí – a podobné pomôcky ľudského myslenia môžu nám byť výdatnou pomocou pri tvorení umelých dispozícií. Príklady najlepšie objasnia, ako také umelé osnovy vyzerajú.

Logická dispozícia

Text: Rimanom 3,24-25

Téma: Ospravedlnenie z viery, milosťou a na základe Kristovho zadost'účinenia

Osnova:

- 1) *Pôvod* (prameň) spásy: Božia milosť
- 2) *Základ* spásy: Kristova obeť
- 3) *Prostriedok* spásy: viera v Krista
- 4) *Účel* spásy: Božia sláva

Veľmi pekné dispozície sa dajú zostaviť na princípe vzťahu, napríklad na protiklade. Použili sme to pri textovej dispozícii pre Lukáš 10,25-37 a Lukáš 15,11-24. Spomenuté dva príklady ukazujú, že textová a umelá dispozícia sa dajú spojiť, lebo myšlienky vyberané z textu sa dajú usporiadať umelo podľa rôznych logických vzťahov. Ide len o to, aby sme tými všelijakými pomôckami ľudského myslenia biblický text nemrzačili.

Psychologické dispozície sú vybudované na rozlišovaní základných duševných schopností (rozum, vôľa, cit) a činností (myšlienka, slovo, skutok) a podobne. Napríklad:

Téma: *Čo je viera?*

Viera je nadprirodzená obdoba prirodzených duševných schopností – rozumu, citu a vôle.

Osnova:

- 1) Viera je *poznatie* seba i Boha, darované mi zjavením.
- 2) Viera je *dôvera* v Božiu lásku, radostné spoliehanie sa na Božie sľuby.
- 3) Viera je *oddanie* sa celou bytosťou Bohu. Nie moja, ale tvoja vôľa nech sa stane, lebo už nie som svoj, ale tvoj.

Téma: *Čo robí Kristus***Osnova:**

- 1) Ako *Prorok* prináša nové poznanie Boha ako *Otca*. Tým vyslobodzuje rozum človeka zo temnoty.
- 2) Ako *Kňaz* prináša obeť zľutovania a tak uspokojuje Boha ako *Sudcu* a vyslobodzuje človeka od trestu za hriechy a jeho cit od vedomia viny.
- 3) Ako *Kráľ* prináša silu k novému životu, uvádza nás do spoločenstva s Bohom ako *Pánom* a vyslobodzuje našu vôľu z moci hriechu.

Didaktické dispozície

Aj rozličné učiteľské pomôcky môžu byť prostriedkom pre vytváranie vhodných osnov. Sú napríklad texty, ktoré osvetlíme veľmi dobre, keď si položíme otázky: *Kto* hovorí, *prečo* hovorí, *ku komu* hovorí a podobne. Také dispozície, ktoré sú založené na takýchto a podobných učiteľských pomôckach, nazývame *didaktickými*. Jeden alebo dva príklady nám najlepšie objasnia, ako ich používame pri službe slova.

Text: Matúš 11,28-30

Téma: *Odpočinitie*

Osnova:

- 1) *Kto* ho sľubuje?
- 2) *Komu* ho sľubuje?
- 3) *Kde* ho dosiahneme?
- 4) *Kedy* je nám zaslúbené?

Text: Títovi 2,11-14

Téma: *Božia milosť*

Osnova:

- 1) *Ako prišla?*
- 2) *Kedy sa zjavila?*
- 3) *Prečo sa zjavila?*
- 4) *Komu sa zjavila?*
- 5) *Kde sa zjavila?*

Hodnota osnov

Vo všeobecnosti sa dá povedať, že dispozície, ktoré odvodíme priamo z textu (či už analytické alebo syntetické), sú rozhodne lepšie, než umelé osnovy, pretože pri umelých je vždy isté riziko, že by sme do biblického textu premietali niečo, čo v ňom nie je, napríklad rôzne (niekedy dosť pochybné) psychologické hľadiská a podobné. Mladí vzdelaní bratia sú vždy vystavení nebezpečenstvu trochu sa blysnúť svojou vzdelanosťou, a tak sa niekedy stane, že v zvolenom texte chcú nasilu vidieť napríklad stránku rozumovú, pocitovú a vôľovú, i keď to tam práve nie je. Preto radíme: zahĺb sa a ponor s modlitbou do zvoleného textu, priber obsahovo príbuzné oddiely Písma – a vynorí sa ti množstvo myšlienok. Vyber tie najdôležitejšie a máš osnovu. Rozved' tie vybrané myšlienky – a máš reč. To je najlepší spôsob prípravy.

Najlepšia je teda taká dispozícia, ktorú sme si sami odvodili z hlbín meditácie nad Božím slovom. Ak však dostaneme hotovú dispozíciu odinakiaľ, aj keď jej autor ju nadobudol takýmto spôsobom, tebe veľmi nepomôže, ak nejdeš sám do Písma, aby si získal myšlienky, ktorými by si túto kostru vyplnil, ako je kostra nášho tela obalená mäsom, šľachami a obťahnutá kožou. A to ešte nestačí. Musí tu byť i život – osobný zážitok a nadovšetko účasť a pôsobenie Svätého Ducha.

Ako sa osnova rozvíja na reč

Osnova (dispozícia) je najstručnejší náčrtok budúcej reči, najzákladnejší prehľad hlavných myšlienok reči, ktorú sa chystáme

predniesť. Osnova je teda akási kostra budúceho kázania alebo úvahy, alebo iného hotového útvaru. Ako z takejto kostry vzniká tá reč?

Rovnakým spôsobom, ako z kostier, ktoré v prorockom zjavení videl prorok Ezechiel (Ezechiel 37,1-10), povstali skutoční živí ľudia. Boli tu potrebné *dva tvorivé činitele*: Božie slovo a Svätý Duch. Tak i tu. Osnovu rozvíjame tým, že ju stále dopĺňame myšlienkami, ktoré prýstia z *našej úvahy nad Božím slovom*. Nie z komentárov a z všelijakých homiletických (kazateľských) pomôcok a z inej duchovnej literatúry, ale z živej plnosti viery, z toho, čo sami prežívame skrze Božie slovo. Písmo samotné dodáva *materiál*, aby sa kostra obalila „mäsom“, „šlachami“ a potiahla „kožou“, t.j. aby hlavné myšlienky boli rozvinuté myšlienkami dopĺňajúcimi. Tak vzniká reč ako hotový útvar.

Avšak ešte je potrebné vdýchnuť jej *život*, a ten vzniká iba pôsobením Svätého Ducha, ktorého účasť si vyprosujeme pokornou modlitbou. Bez účasti Svätého Ducha by bola každá reč len mŕtvou rozumovou konštrukciou, len rozumovo usporiadaným postupom a súhrnom myšlienok, ale chýbal by tu všetok život – vlastná podstata reči. Lebo ak je dispozícia kostrou kázania, aplikácia jeho dušou a hotové vypracované spojenie myšlienok jeho telom, potom Svätý Duch je *duchom našej reči* – prameňom života, z ktorého prýstí život duše a z ktorého je oživované aj telo.

Na to nikdy nezabúdajme a vždy si v pokore uvedomujme, že pri všetkom vzdelaní, výrečnosti, schopnosti logicky a metodicky myslieť a pri všetkom poznaní Písma a pri všetkých skúsenostiach viery nie je vlastný život a podstata nášho kázania v moci človeka, lebo všetko záleží na tom, či pri našej reči vane Svätý Duch. A ten je iba tam, kde je pokora a srdečná láska k Bohu i k ľudom. Nadutosť, nezmierlivosť, sebadôvera a iné vlastnosti našej starej porušenej prirodzenosti sú známkou smrti a rozkladu. Kto v moci Svätého Ducha nevítá nad svojou starou prirodzenosťou, ten ani nikdy nebude môcť zvestovať Božie slovo v sile Svätého Ducha.

Tri praktické rady

Každému teda, kto chce hovoriť naozaj živo, dávam tri praktické rady:

1) *Ži sväto!* Božie slovo pôsobí cez nás tou istou mocou, ktorou pôsobí v nás. Keď Svätý Duch v nás samotných nepôsobí mocne, ako môže mocne pôsobiť skrze nás? Kto má špinavé srdce a kto vo svojej vlastnej rodine nie je tichý, láskavý, dobrotivý, radostný a pokojný, nech nechodí kázať!

2) *Miluj Božie slovo!* Uč sa priamo v Písme samotnom objavovať najkrajšie myšlienky. Najlepšie kazateľské príručky a najvedeckejšie komentáre ti nič nedajú, najlepšia cudzia osnova ťa nevytrhne z núdze, ak samotné Písmo k tebe stále nehovorí a nerozdecuje v tebe vždy nové myšlienky. Tie najlepšie a najkrajšie myšlienky sa nedajú odnikiaľ vyčítať alebo prebrať. *Musia samé v nás vytrysknúť priamym pôsobením Božieho slova na nás, keď o ňom premýšľame (Žalm 1,2), aby sme ho činili.*

3) *Miluj ľudí, ktorým kážeš!* Milovať znamená vidieť jasnozrivo do ich situácie, pochopiť ich bolesti, starosti a úzkosti, aby sme vedeli, akú aplikáciu zvoliť, lebo nezáleží na tom, aby sme hovorili správne, pravoverne, výrazne, hlboko, meditatívne, exegeticky, vzletne, básnicky, žeravo, obrazne, a tak ďalej, ale na tom záleží, aby sme vždy prišli to slovo, ktoré poslucháči práve *potrebujú*. Nie krásne, vzletné, básnické, pravoverné a ktovieaké slovo, ale *potrebné* slovo. Len slovo, ktoré zasahuje človeka práve v tej neopakovateľnej situácii, v ktorej sa práve nachádza, je slovo dobré a užitočné. Také slovo je napokon aj slávne, krásne, nesmrteľné, básnické, živé, plastické a všestranne dokonalé.

Najslávnejšou vecou na svete nie je nejaké zlaté žezlo, ktoré archeológ vyhrabe z dávnovekej mohyly a uloží v múzejnej vitríne (môže ti byť ľahostajné, či ho vidíš alebo nie), ale slnko, voda, vzduch, pretože ich denne potrebuješ. Také je i Písmo. Je to kniha, ktorú potrebujeme. A práve preto, že je potrebná, je i krásna, slávna, nesmrteľná, večná – stále pre život, nie pre skriňu v múzeu. Áno, Božie slovo je potrebné. Vytrysklo z jasnozrivej Božej lásky, ktorá hlboko videla našu biedu, a podľa toho k nám prevravela. Nože i ty, zvestovateľ Božieho slova, hovor k ľuďom tak, ako Božie slovo hovorí k tebe. Hovor k nim slovo, ktoré jedine a práve potrebujú.

Sylabus

A na záver ešte jedna rada skôr technického rázu. Keď sa pripravujeme do zhromaždenia, máme si celú tú reč vypracovať písomne? Máme ju potom čítať?

Nezavrhujeme tento spôsob vo výnimočných prípadoch. Napríklad, niekto nás požiada, aby sme hovorili o večne živých myšlienkach českej i svetovej reformácie. Vypracujeme teda písomne odborný referát a prečítame ho doslova v tých oddieloch, kde je to celkom nutné (napríklad preto, že tam uvádzame nejaké cudzie myšlienky, ktoré je nutné citovať verne). Inak odporúčame určitú nezávislosť od textu prednášky, takže niečo vynecháme, tu a tam niečo povieme inak, niečo ešte doplníme, čo nebolo v písanom texte – a to všetko podľa akéhosi inštinktu, ktorý nás vedie a ktorý nám neomylné ukazuje, čo pôsobí na poslucháčov. Reč sme si vypracovali osamote, teraz však sme medzi ľuďmi a musíme byť s nimi v živom styku.

V každom prípade, aj keď máme pred sebou písomne vypracovanú reč, nebudeme nikdy otrokmi písaného slova. Hovorená reč musí byť *živá, bezprostredná, srdečná*, a preto poslucháč musí cítiť i vidieť, že hovoríme o tom, čo prežívame, nie o tom, čo je pred nami na papieri, a že teda, i keď to máme napísané, dokážeme to povedať v živom kontakte s poslucháčmi aj inými slovami, než sme si to napísali, slovami, ktoré sú lepšie primerané ich duchovnému stavu, ako ho v styku s nimi inštinktívne pociťujeme.

Ak ide o reč rázu vyslovene duchovného, teda o výklad a zvestovanie Božieho slova, neodporúčame v žiadnom prípade vypracovávať si duchovnú reč písomne a čítať ju. Odporúčame však, aby si slúžiaci brat vypracoval – ak mu to dovoľí čas – ku každej reči, ktorú chce mať, písomný *sylabus*.

Čo je sylabus? Je to rozvedená osnova. Je to osnova rozšírená o mnohé doplňujúce myšlienky a teda stručný prehľad celej reči. Taký sylabus nám preukáže cenné služby. Predovšetkým nás sprevádza do zhromaždenia. Je taký *stručný*, že sa vojde na lístok papiera vložený do Biblie. A na druhej strane je taký *obšírny*, že je našej pamäti výbornou oporou, keď zlyháva. Stačí pohľad na lístok a nikdy nezabudneme na nič, čo je naozaj závažné.

Sylabus si môžeme odložiť a poslúži nám často aj v budúcnosti. Vrátime sa napríklad k zvolenému textu niekedy inokedy a tu nám sylabus veľmi uľahčí prácu pri novej príprave. Oživí nám v mysli celý myšlienkový pochod, ktorý sme už raz prežívali, pripomenie nám všetky dôležité myšlienky a tie ostatné sa dostavia za nimi, lebo myšlienka budí príbuznú myšlienku, takže idú jedna za druhou ako vlna za vlnou na rieke. Stačí len uviesť myšlienkový prúd do pohybu a už to ide – vlna za vlnou. A tým prostriedkom, ktorým myšlienky rozprúdime určitým smerom, je práve sylabus.

Aby bolo jasné, čo označujeme slovom „sylabus“, uvedieme príklad.

Text: 1. Jána 2,7-8

Téma: *Prikázanie lásky je staré i nové*

Osnova:

- 1) *Je to staré prikázanie,*
lebo je od počiatku.
- 2) *Je to nové prikázanie,*
lebo Pán Ježiš mu dal nový *obsah* a nové *zdôvodnenie* (Ján 13,34-35)

Sylabus:

1. Je to *staré* prikázanie, lebo je od počiatku. Keď Boh stvoril človeka, dal mu jednoduché prikázanie (1. Mojžišova 2,16-17), aby zistil, či je človek ochotný dobrovoľne, bez prinútenia *poslúchať* Boha a *dôverovať*, že ten rozkaz je dobrý. Dôvera a z nej prameniaca poslušnosť je *láska k Bohu*. Had spôsobil v človeku nedôveru a z nej vyrástla neposlušnosť. Teda prikázanie lásky je také staré ako stvorenie človeka. Lenže človek ho porušil hneď na úsvite dejín.

2. Je to *nové* prikázanie, lebo Pán Ježiš mu dal nový obsah a nové zdôvodnenie (Ján 13,34-35).

a) *Nový obsah:* Nové prikázanie vám dávam – aby ste sa milovali navzájom, tak *ako som vás ja miloval*. Pán nás miloval až do obetovania seba samého. Nedal nám len niečo zo seba, ako iní učitelia (svoju múdrosť, svoje rady, svoj dobrý príklad), ale dal *seba samého* (Galaťanom 1,4; 2,20; Rimanom 4,25). Na počiatku všetkých náboženstiev je *slovo*: nejaká

nová náuka alebo náboženská filozofia. Na počiatku kresťanstva je Golgota, kríž – *veľký čin lásky*, pravzor všetkých našich skutkov. Máme sa navzájom tak milovať, ako on miloval nás.

b) *Nové zdôvodnenie*: Láskou dávame svetu najmocnejší dôkaz Božej existencie. Z logických dôkazov je najzávažnejší dôkaz teleologický (hodinky – hodinár; svet – Stvoriteľ). Avšak najmocnejší dôkaz je láska, ktorá premáha svet i všetky rozumové dôkazy (Matúš 5,43-48)! Podľa čoho poznával svet kresťanov?

Svetová moc stredovekej cirkvi, bohatstvo, teológia, náboženská filozofia, symboly, obrady, krížové výpravy proti inovercom, nádherné chrámy, kresťanská kultúra. To všetko stratilo svoju silu. Stáva sa to prežitkom. Ale neukázali svetu *lásku*. Tá sa nikdy neprežije. Je večná! A preto: *Miluj!* Tak dokazuješ, že je tu Boh, lebo taká láska (Matúš 5,43-48; 1. Korintťanom 13) nie je v sile človeka. Takto milovať nedokáže ani žiadny génus. Na to je potrebná Božia moc. A tu je ten dôkaz: Ak je tu láska, musí byť prameň lásky: Boh.

Záverečná pripomienka

Netreba zdôrazňovať, že je vždy nutné pripravovať sa s modlitbou. To už bolo povedané. Ale dáme vám inú radu – celkom praktickú a veľmi užitočnú. Pri každej príprave majte vždy vedľa Písma papier na koncepty a tužku. Najlepšie myšlienky vám zídu na um, keď si sadnete, aby ste si ich zaznamenali. *Myšlienky prichádzajú myslením* a na myslenie sa sústreďujeme, kedykoľvek chceme myšlienku zachytiť napísaným slovom.

3. Vlastná príprava reči po formálnej stránke

Formálna stránka prípravy

Až doteraz sme sa zaoberali takzvanou „vnútornou formou“, t.j. vzájomnou závislosťou myšlienok od seba. Išlo nám o to, aby sme poznali, ako myšlienky zamerať (aplikácia), ako ich rozvrhnúť (dispozícia), ako ich obsahovo rozvíjať (syllabus), ako ich všetky podriadiť jednej vedúcej myšlienke (téma), zaujímala nás aj obsahová náplň reči a jej vnútorná štruktúra (výstavba). Teraz si budeme všímať *vonkajšiu formu* alebo jednoducho *formu* v užšom zmysle slova. Bude nás teda zaujímať nie vzájomná závislosť myšlienok od seba pre ich obsahovú príbuznosť, ale ich pomer k celku reči, ich závislosť od celku, v ktorom sa nachádzajú.

Pri vnútornej forme nám išlo o to, aby sme videli, ako myšlienky súvisia *medzi sebou*, pri vonkajšej forme nám ide o to, aby sme videli, ako myšlienky súvisia *s celkom*, ktorého sú súčasťou. Pri vnútornej forme sme sa pýtali predovšetkým po obsahovom *jadre* reči, pri vonkajšej forme budeme premýšľať o tom, *ako* to jadro odovzdať poslucháčom, aby sa o tie myšlienky *zaujímali*, aby ich patrične *pochopili* a aby ich *prijali so súhlasom*. Rozhodujú tu teda prevažne *psychologické* hľadiská, kým pri vnútornej forme rozhodovali predovšetkým (aj keď nie úplne) hľadiská logické.

Preto premýšľame o tom, ako vlastné myšlienkové jadro rozvinúť, aby hneď *na začiatku reči* bol vzburdený záujem poslucháčov o to, čo im chceme povedať, ako potom *pri ďalšom pokračovaní* vyvrátiť ich prípadné námietky a akými dôvodmi upevniť hlavnú myšlienku, a napokon ako *v závere reči* pôsobiť i na cit a vôľu poslucháčov, aby hlavná myšlienka bola prijatá so súhlasom a neminula sa účinku a cieľa.

Aby sme všetky tieto ciele dosiahli aspoň čiastočne, musíme dbať na určité pravidlá pre usporiadanie myšlienok do celku. Podľa stáročných skúseností rozoznávame v každej reči tri časti:

- 1) *Úvod* (exordium)
 - a) *Vysvetlenie účelu reči* (narratio facti)¹
 - b) *Hľadanie priazne poslucháčov, povzbudenie ich záujmu o vec, pôsobenie na ich cit* (captatio benevolentiae)
 - c) *Naznačenie obsahu reči* (expositio)
- 2) *Stat', jadro* (disputatio): vlastná rozprava o veci, ktorá je obsahom reči
 - a) *Vyvrátenie námietok* (confutatio)
 - b) *Odôvodnenie a potvrdenie hlavnej myšlienky* (argumentatio et confirmatio)
 - c) *Dodatočné dôvody, ktorými sa objasňuje hlavná myšlienka* (amplificatio)
- 3) *Záver* (conclusio)
 - a) *Stručné zopakovanie hlavnej myšlienky* (recapitulatio)
 - b) *Pôsobenie na cit poslucháčov, aby hlavná myšlienka bola prijatá so súhlasom* (affectum motus)

Z tohto prehľadu je zrejmé, že každá reč má tri časti: úvod, jadro a záver. Nie je však potrebné vždy a za všetkých okolností dodržať presne uvedenú formu, lebo je to len všeobecná schéma, ako máme reč rozvrhnúť. Niekedy napríklad bez akéhokoľvek úvodu vpadneme hneď doprostred veci (in medias res), inokedy sa zase zaobídeme bez záveru, ale nikdy a v žiadnom prípade nesmie chýbať samotné jadro, čo je stred a vlastná podstata reči. Niekedy nie je ani dosť času, aby sme si reč tak rozvrhli, inokedy úvod za nás urobil ten, kto hovoril pred nami, inokedy očakávame, že záverom bude reč, ktorú prednesie niekto po nás. Predsa však je uvedená forma všeobecným obrazom, ako má naša reč vyzerat', a to zvlášť vtedy, keď hovoríme sami alebo keď je predmet zvlášť závažný a keď máme i dosť času, aby sme svoju reč patrične rozvinuli. Takáto normálna reč bude mať úvod, jadro i záver.

¹ Koncovka *-tio* sa vždy číta *-cio*. Okrem toho: Kaptácio benevolentie, afektum mótus, argumentácio, narácio fakti, konfúcio atď.

Úvod

Hlavnou časťou úvodu je expozícia, v ktorej stručne naznačíme, o čom chceme hovoriť. Obyčajne sa to urobí tak, že uvedieme osnovu jadra reči. Vyznačíme niekoľko hlavných myšlienok, ktoré potom vo vlastnom jadre reči ďalej rozvedieme.

Čo sa týka *vysvetlenia účelu reči* (narratio facti), to sa dá urobiť celkom krátko tak, že oznámime tému reči a trochu ju objasníme, ak je to potrebné.

Hľadanie priazne poslucháčov (captatio benevolentiae) možno odhaliť vhodným oslovením, napríklad: „Bratia a sestry!“ (Tým oslovením sa však na poslucháčov obraciame viackrát.) Okrem toho hovoríme k poslucháčom v 2. osobe, aby cítili, že hovoríme naozaj k nim, alebo hovoríme v 1. osobe množného čísla, aby sme naznačili svoju skromnosť, že sa s nimi stotožňujeme a vyjadrujeme len ich vlastné myšlienky. Tým všetkým si získavame ich priazeň. Ako vidíme, „captatio benevolentiae“ nie je nejakou zvláštnou časťou úvodu, ale je skôr celkovým formálnym prístupom, ako sa približujeme k svojim poslucháčom.

Jadro

Jadro je ústredná a najdôležitejšia časť každej reči. Obsahuje všetky hlavné myšlienky a ich rozvedenie. Tie myšlienky môžem rozvádzať *záporne*, a to tak, že vyvraciam všelijaké námietky a ukazujem na opak toho, čo chcem dokázať, a ako je ten opak nemysliteľný alebo i nezmyselný. Omnoho dôležitejšie a vždy potrebné je však rozvinúť myšlienky *kladne*. Toto kladné odôvodnenie a potvrdenie hlavných myšlienok (argumentatio et confirmatio), ktoré napríklad všelijako rozvíjam zakaždým z iného hľadiska (čo je takzvaná amplifikácia), je vlastný obsah jadra reči.

Všetko, čo bolo až doteraz povedané o explikácii, aplikácii, dispozícii a o všelijakých vykladačských metódach (napríklad o syntetickej amplifikácii a pod.), týka sa vlastne predovšetkým jadra, lebo tu je ťažisko, stred a skutočné jadro každej kázne, príhovoru, úvahy. Tu je

to, čo chceme svojim poslucháčom alebo čitateľom oznámiť, zatiaľ čo úvod a záver majú iba pomocnú úlohu.

Záver

Záver je akási obdoba úvodu. Neprináša už nové myšlienky, nerozvíja už žiadnu novú myšlienku, ale iba napomáha (rovnako ako úvod) k lepšiemu pochopeniu hlavných myšlienok jadra. Avšak zatiaľ čo úvod naznačuje stručne, ktoré myšlienky mienime v jadre rozvádzať a dokazovať, obsahuje záver stručné zopakovanie myšlienok, ktoré sme v jadre práve rozobrali.

Okrem toho je v závere akási obdoba toho, čo sme v úvode nazývali „*captatio benevolentiae*“: usilovanie o priazeň poslucháčov. Lenže tu nám už nejde ani tak o to, aby nás poslucháči so záujmom a s porozumením vypočuli, lebo to sa už stalo, ale o to, aby prijali so súhlasom *myšlienky*, ktoré sme im oznámili. Preto sa snažíme nejako pôsobiť na ich cit, čo sa deje napríklad opäť priamym oslovením alebo nejakou osobnou výzvou alebo napríklad i formou slušného rozkazu, ako aj Pán niekedy zakončil svoju reč (Lukáš 10,37b; Matúš 13,9 a pod.).

Biblické reči

Nie je potrebné pripomínať, že i biblické reči, zaznamenané v knihe Skutkov, majú svoj úvod, jadro i záver, pravdaže ak neboli prerušené nejakým vonkajším zásahom. Zaujímavé „*captatio benevolentiae*“ (hľadanie priazne) obsahuje reč apoštola Pavla v Aténach (Skutky 17). Apoštol prechádza mestom, vidí množstvo sôch, postavených na oslavu pohanských božstiev a nájde aj oltár s nápisom: Neznámemu Bohu. Apoštol nevyčíta Aténčanom ich modlárstvo, aby ich nenaladil negatívne, ale približuje sa k nim kladne: pochváli to, čo sa vôbec pochváliť dá. Začína takto: „Mužovia, Aténčania, zo všetkého vidím, že ste veľmi bohabojní; lebo keď som chodil po vašich svätyniach a obzeral si ich, našiel som aj oltár s nápisom: Neznámemu Bohu. Nuž, toho, ktorého vy nepoznáte, a predsa ctíte, ja vám zvestujem.“ Tak sa k nim priblížil kladne, naladil ich priaznivo a dokázal, čo sa za daných okolností vôbec dalo dokázať. Vypočuli ho, i keď nie bez námietok a až

do konca! A nakoniec sa niektorí k nemu pripojili a uverili v Pána Ježiša.

Tento typický príklad z apoštolskej praxe ukazuje, aké veľmi dôležité je, aby sme sa približovali k ľuďom vždy kladne. Nejde o to, aby sme im nejako lichotili alebo nejako získavali priazeň pre svoj osobný zisk – tak to vôbec nie je myslené – ale záleží na tom, aby boli kladne naladení voči posolstvu, ktoré im chceme oznámiť. To je vlastný zmysel a účel „hľadania priazne“ (*captatio benevolentiae*).

Veľmi zaujímavý „*affectum motus*“ (pôsobenie na cit) nachádzame v závere reči, ktorú mal apoštol Pavol v Pisídskej Antiochii (Skutky 13,14-41). Keď svojim poslucháčom v úvode reči predstavil izraelské dejiny až po Jána Krstiteľa (vv. 16-25) a keď potom v jadre reči (vv. 26-39) hovoril o Kristovom utrpení, o jeho smrti a zmŕtvychvstaní a o odpustení hriechov na základe Spasiteľovej smrti, pristúpil k záveru reči (vv. 40-41), v ktorom veľmi dôraznou výzvou zapôsobil na city svojich poslucháčov, aby prijali jeho zvesť. Povedal im: „Preto hľadajte, aby neprišlo na vás, čo povedali proroci: Pozrite, pohŕdaci, divte sa a zahyníte, pretože vykonám za vašich dní skutok, ktorému neuveríte, aj keď by vám niekto rozprával o ňom.“

Už prv bolo v inej súvislosti povedané, že biblické reči nie sú nelogické, ale práve naopak, že ich výstavba je účelná, rozumovo zdôvodnená a že sa na nich môžeme učiť, čo je jasné, plánovité, disciplinované a rozumne usporiadané myslenie. Ani po formálnej stránke im nemožno nič vytýkať. Majú svoj úvod, majú svoje jadro, majú svoj záver – ak však neboli násilne prerušené. Na nich sa tiež môžeme učiť, čo je „*captatio benevolentiae*“, čo je „*affectum motus*“, ako sme práve videli, a mnohým iným veciam.

Uviedli sme aspoň dva príklady, aby bolo jasné, že i formálna stránka reči má svoje opodstatnenie v Písme samotnom. Kto chce riadiť auto, musí sa podrobiť určitým dopravným predpisom, poznať ich a používať ich, aby nespôsobil katastrofu. A kto chce riadiť pohyb myšlienok, musí sa takisto podrobiť určitým pravidlám a zákonom, inak vykopí auto svojich myšlienok do hlbokej priekopy hlúposti a nezmyselnosti, odkiaľ ich nevytiahnu ani dva páry koní.

Osnova celej reči

Keď sme v oddiele o obsahovej príprave uvádzali príklady niektorých dispozícií, mysleli sme vždy na *jadro reči* a na vzájomnú závislosť hlavných myšlienok. Keď máme na mysli *celú reč* a jej *celkové* usporiadanie, t.j. formálnu stránku, bude osnova trochu širšia. Zoberme si napríklad posledný text, ku ktorému sme uvádzali osnovu (je to 1. list Jána 2,7-8 na strane 145-146) a urobme si rozvrh celej reči.

Text: 1. Jána 2,7-8

Téma: *Prikázanie lásky je staré i nové*

Osnova:

I. Úvod

Účel: Osláviť lásku ako najväčšiu hodnotu

Téma: Môže byť niečo staré a nové zároveň? Áno, je to prikázanie lásky.

Expozícia: Povieme si (1) prečo je to prikázanie staré, (2) prečo je to prikázanie nové.

To všetko povieme len veľmi stručne, takmer tak, ako je to tu naznačené. Úvod musí byť krátky.

II. Jadro

- 1) Je to *staré* prikázanie: je od počiatku stvorenia (1. Mojžišova 2,16-17)
- 2) Je to *nové* prikázanie, lebo Kristus mu dal nový *obsah* a nové *zdôvodnenie*.
 - a) *Obsah:* Kristus dáva seba samého
 - b) *Zdôvodnenie:* Láska je najvyšší dôkaz Božej existencie.

Jadro je tu len naznačené. Rozvedieme ho čo najbohatšie.

III. Záver

To, čo je staré i nové zároveň, je *večné*. Láska je večná, nadčasová. Teológia i filozofia sa prežije, láska nikdy. A preto: *miluj!* Ži vo večnosti!

Večnosť je viac než „nesmrteľnosť“. Večnosť je božská. Kto miluje, ten prebýva v Bohu. Miluj! Zostávaj v Bohu!

Záver je tu uvedený doslovne. Záver má byť vždy len veľmi stručný.

Keď si robíme osnovu, obyčajne myslíme iba na tú *strednú* časť, na jadro, a podrobnú osnovu nerobíme. Tu sme uviedli len ukážku, ako by taká podrobná osnova vyzerala. Prečo nerobíme podrobnú osnovu? Pretože ten, kto pozná jadro, vždy už nejaký úvod a záver nájde, lebo len jadro je obsahovo originálne, pôvodné, kým úvod a záver sú skôr formálne, a čo je v nich obsahovo pôvodné, to im vždy dodá samotné jadro reči. Preto majme vždy dobre premyslené jadro reči, a úvod a záver prídu samé. A hlavne: *nech úvod a záver nie sú nikdy príliš dlhé!* Iba toľko, koľko je najnutnejšie potrebné.

Zmysel úvodu a záveru

Jadro vždy obsahuje vlastný myšlienkový prínos. Tu je ťažisko a stred celej reči. Tu je jej srdce i mozog. Tu je rozvinutie všetkých hlavných myšlienok a ich zdôvodnenie. Jadro je *podstatná* časť reči. Oproti tomu úvod a záver majú skôr služobný zmysel. Úvod je zrejme akousi psychologickou prípravou na to, čo nasleduje. Má *povzbudiť záujem* o myšlienky, ktoré chceme rozvinúť v jadre reči. Záver má tiež psychologický význam. V ňom *vyznieva* účinok reči. V ňom sa ešte raz stručne vrátíme k najdôležitejšej myšlienke jadra a celkom konkrétnou výzvou alebo iným prostriedkom, pôsobiacim na cit, chceme pre tú myšlienku získať srdce poslucháčov – ich záujem, ich osobnú účasť. Ale to sa môže podariť len vtedy, keď samotná myšlienka je už v jadre vyjadrená tak živo, žeravo, mocne a účinne a tak odôvodnená, aby pôsobila *sama osebe*. Preto záver je vždy len vyznievanie jej vlastného účinku.

Zhrňme to teda: Venujme vždy najväčšiu pozornosť jadru reči! Keď to bude zrelé, sladké a účinné, všetko sa podarilo. Ak je však jadro červivé a hnilé, ani najlepší úvod a záver našu reč nikdy nezachráni.

Zhrnutie

Tým sme ukončili teoretickú časť o príprave pre službu slova a sumarizujeme. V čom spočíva naša príprava? Ide tu o tieto veci:

- 1) Zvolíme si vhodný text.
- 2) Prenikneme doň pozornou analýzou, aby sme mu sami dobre rozumeli.
- 3) Ujasníme si, akú aplikáciu zvolíme.
- 4) Na základe predchádzajúcej analýzy (rozboru) si urobíme vhodnú dispozíciu, pričom však môžeme prihliadať aj k príbuzným textom a k myšlienkam, ktoré sa nám vynoria pri meditácii o nich, podobne môžeme zohľadniť aj logické, psychologické a ďalšie hľadiská.
- 5) Keď máme vhodnú dispozíciu, vypracujeme si opäť meditáciou nad Božím slovom hotovú reč.
- 6) Hlavné a dôležitejšie myšlienky si zaznamenáme písomne vo forme sylabu.
- 7) Ustavičnou modlitbou osvedčujeme svoju závislosť od Pána, lebo bez účasti Svätého Ducha by všetka naša práca bola márna.
- 8) V zhromaždení sa spoliehame nie na prípravu a sylabus, ale znova len na účasť Svätého Ducha, aby on sám mohol z našej prípravy použiť to, čo sa mu páči.

B. Praktická časť

Keď sme spoznali jednotlivé metódy biblického štúdia a keď sme si ukázali, ako získané poznatky uviesť do sústavy, bude nás ešte zaujímať:

- 1) Ako pestovať metodické myslenie prakticky?
- 2) Ako systematicky usporiadať svoje myšlienky a poznatky praktickým spôsobom?

1. Ako sa pripravovať

Predchádzajúce zhrnutie teoretickej časti nám dosť názorne ukazuje, ako sa prakticky pripravovať. Preto nie je potrebné zotrvať pri tejto otázke dlho, postačí niekoľko celkom praktických pokynov.

Kedykoľvek sa pripravuješ pre službu slova v zhromaždení, vezmi si Písmo a premýšľaj *sám* o zvolenom texte! Neotváraj komentáre a kazateľské príručky, aby si zistil, čo kto už o tom povedal a napísal. To bolo určené pre iných čitateľov a poslucháčov, než ktorých budeš mať ty. Tvojou neopakovateľnou úlohou je, aby si neopakovateľne priniesol *potrebné* slovo ľuďom, ktorí sa práve stretnú, aby počuli slovo, ktoré práve potrebujú a ktoré musí neopakovateľne zapadnúť do situácie, v ktorej sa práve nachádzajú. A preto musíš predovšetkým prosiť Pána, aby ti Svätý Duch cez zvolený text ukázal *smer*, akým by si mal hovoriť (aplikáciu) a aby ti dal tiež potrebné myšlienky.

Zároveň maj vedľa Biblie papier a tužku a zaznamenávaj si hlavné myšlienky. Vyber z nich dve alebo tri najdôležitejšie a to bude *osnova reči*. *Pravá dispozícia* (osnova) *sa rodí z meditácie* (úvahy nad Božím slovom).

Keď máš osnovu, je teraz potrebné túto kostru obliecť kožou, mäsom a šľachami a vdýchnuť jej život. To sa deje zasa len meditáciou a modlitbou. Osnovu, ktorú som si odvodil z určitého textu, je teraz potrebné rozviesť na reč. Robím to tak, že sa snažím tie hlavné myšlienky pomocou nových a nových príbuzných myšlienok, získa-

ných ďalšou meditáciou, vyjadriť čo najživšie a najnázornejšie. Tú živosť dosiahneme aj prostriedkami, o ktorých si hned' povieme.

Reč takto pripravenú si zároveň v hlavných rysoch zaznamenávam. Tak nevznikne doslovne vypracovaný písomný referát, ale iba *sylabus*. Touto písomnou prípravou sa mi zároveň text hlboko vštépí do pamäti i srdca. Kto má dobrú pamäť, nech si ho vloží do Biblie a nech pri službe slova do neho občas nahliadne. Stačí bleskovým pohľadom zachytiť význačné slovo alebo citát alebo inú poznámku a už viem, čo nasleduje ďalej, a moja reč bude logická a ucelená. Čítať doslovne vypracovanú reč v žiadnom prípade neodporúčame. Stráca sa tým dojem bezprostrednosti. Reč prestáva byť priamym príhovorom od srdca k srdcu, lebo medzi mňa a poslucháča sa votrel popísaný papier. Každý cíti, že to nie sú myšlienky, prúdiace voľne zo srdca, ale iba myšlienky zozbierané za určitým účelom a uložené nie do srdca, ale na papier.

2. Ako oživiť reč

Príklady, podobenstvá, inotaje

Keď mám hotovú dispozíciu, ktorú chcem rozvinúť na reč, ide mi hlavne o to, aby hlavné myšlienky, ktoré tá dispozícia vyjadruje iba náznakovo a heslovito, boli rozvinuté príbuznými myšlienkami na celé odseky a aby to rozvinutie bolo živé, plamenné, plastické, zapalujúce srdce a pôsobiace na duše poslucháčov. To sa deje mnohými prostriedkami, z ktorých uvedieme aspoň tie najdôležitejšie.

Veľmi účinným spôsobom je znázorniť hlavné myšlienky osnovy vhodnými príkladmi alebo podobenstvami alebo inotajmi. Tak to robil náš Pán. Na otázku: „Kto je môj blížny?“ neodpovedal suchou definíciou: „Blížny je každý, kto sa so mnou, keď som v biede, stotožní v účinnej pomoci,“ ale znázornil túto myšlienku krásnym podobenstvom o milosrdnom Samaritánovi (Lukáš 10). Podobne si počíнал aj v iných prípadoch. Učme sa v tejto veci od Pána!

Starý zákon a jeho príbehy a deje sú veľkou pokladnicou príkladov a podobenstiev k novozákonným pravdám. Ale aj v evanjeliách a v knihe Skutkov nájdeme ne jeden vhodný príklad alebo podobenstvo, ktorým je možné živo a reliéfne znázorniť pravdu, o ktorej práve hovoríme. Príklady a podobenstvá však môžeme čerpať aj zo života a z vlastnej skúsenosti alebo z literatúry.

Ale pozor na jednu vec! Podobenstvá a príklady sú tu v služobnej úlohe, lebo slúžia myšlienke, robia ju názornou a jasne zrozumiteľnou. Preto nech sa nestanú nikdy samostatnou vložkou! Nerozprávaj ich príliš obsérne, farbisto a rozvláčne, lebo tak by si myšlienku skôr zatemnil a postavil nabok, než znázornil. Taký príklad alebo podobenstvo, ktorý rozprávaš príliš široko, je ako rakovinový nádor, ktorý zmohutnie a vstrebe do seba všetku myšlienkovú silu reči. Príklady alebo podobenstvá musia byť vždy celkom jednoduché, krátke, výrazné, stručné.

Všimni si, s akou monumentálnou jednoduchosťou a veľkorysou prostotou rozprával náš Pán svoje príbehy, podobenstvá a alegórie. V takom podobenstve o milosrdnom Samaritánovi je príbeh štyroch mužov, sú tu vyjadrené obrazne závažné pravdy evanjelia – a celý príbeh je taký stručný, že sa dá povedať asi za dve minúty. Nie je tu ani jedno zbytočné slovo, všetko slúži myšlienke. Podobného rázu sú *všetky* ostatné podobenstvá a príbehy, z ktorých mnohé sú ešte kratšie a stručnejšie než toto.

Apostrofa

Aby som znázornil poslucháčom pravdu o tom, že sú nám odpustené hriechy pre krv Božieho Baránka, rozprávam napríklad príbeh komorníka kráľovnej Kandáky (Skutky 8,26-39). To rozprávanie môžem oživiť *priamou rečou*, v ktorej oslovujem neprítomného komorníka a hovorím k nemu, akoby bol prítomný. Takéto oslovenie neprítomnej osoby alebo i veci sa nazýva *apostrofa* a je veľmi účinným prostriedkom k oživeniu reči. Tak napríklad namiesto toho, aby som povedal: „Ten komorník uveril v Krista ako v Božieho Baránka a tým dosiahol nový život z Boha a stal sa raz navždy Božím vlastníctvom,“ poviem radšej, akoby ten komorník bol prítomný: „Teraz si prežil tú

základnú skúsenosť, teraz si pevne v Božej ruke. Chod' do ďalekej krajiny, buď tam jediným veriacim medzi tisícmi pohanov – už sa nestratíš. Si majetkom svojho Pána a on skrze teba zanesie evanjelium do tvojej zeme. Chod' svojou cestou – a raduj sa! A ty, Filip, vráť sa spokojne k svojej práci. Priviedol si človeka k spasiteľnému poznaniu Pána Ježiša a on už aj bez teba zotrvá vo viere až do konca. Ved' patrí Pánovi a ten ho neopustí. Tak ho len nechaj, nech ide do tej ďalekej krajiny, ide tam so srdcom zapáleným živou vierou.“

K takej apostrofe môžem vyzvať aj svojich poslucháčov: Chod'te, drahí priatelia, zastavte sa pod krížom, pozrite sa na toho muža bolestí a povedzte mu: „Pane Ježišu, tu som. Ty si za mňa strpel súd, smrť, hrob, aby si mi mohol dať mocou svojho vzkriesenia požehnanie, život, trón. Ako si ma miloval! Ja sa odovzdávam tej tvojej láske a už nie som svoj, ale tvoj! S tebou chcem žiť, pre teba chcem trpieť, pre teba umierať na každý deň svetu, telu, hriechu a s tebou tiež raz kralovať.“

Apostrofa, podobne ako príklad alebo podobenstvo, sú veľmi účinné prostriedky k oživeniu reči. Len ich musíme používať vkusne, s mierou a s taktom, aby naozaj slúžili myšlienke, lebo myšlienka je vedúci a podstatný činiteľ každej duchovnej reči. Preto nech nie sú tieto prostriedky nejakým akumulátorom sentimentality na rozplakanie poslucháčov alebo nejakou samoučelnou básnickou vložkou na uspokojenie estetických citov alebo povzbudzujúcou injekciou, aby sa poslucháči pobavili. Chceme zasiahnuť nie city, ale to, čo je hlbšie než city, totiž *svedomie človeka*. Máme tiež skúsenosť, že keď poslucháča buď rozplačeme alebo rozosmejeme, minieme sa veľmi často vlastného cieľa svojej reči: pozornosť sa rozptýli a odchyli od Krista niekam inam.

Zostaň tiež vždy v medziach triezvosti! Nech sa príklad alebo podobenstvo, ktoré rozprávaš na zdôraznenie a oživenie myšlienky, nestane nikdy samoučelným, vzosným, básnickým opisom, ktorý iskrí vtipom, hýri farbami, plytvá náladovými výrazmi, ťahá poslucháčov za vlasy nespútanou chlarskou drastickosťou, zabiehajúcou až do brutality, a ktoré ako nejaká ctižiadostivá primadona na javisku upúta na seba všetku pozornosť na úkor myšlienky, ktorej má slúžiť a ktorú namiesto toho úplne odstaví nabok a do tieňa. A preto nech nám je

veľkým príkladom samotné Písmo a jeho podobenstvá – stručné, vecné, krátke, výstižné, prosté, účelné a názorne zrkadliace *potrebné myšlienky*! Nie sú tu samé pre seba, aby ukazovali svoju krásu a vzletnosť, ale sú tu pre myšlienku. Tá nad všetkým vládne a dominuje.

Iné prostriedky na oživenie reči

Nie je tu našou úlohou robiť podrobný súpis všetkých rečníckych prostriedkov, ktoré používame na oživenie a zvýraznenie myšlienky, aby pôsobila na srdce i na cit. Túto úlohu majú špeciálne rečnícke príručky. Napokon, každý, kto častejšie hovorí, sám príde na to, ako oživiť svoje slovo. Preto sa tu uspokojíme len s niekoľkými poznámkami.

Reč veľmi oživujú všetky výrazové prostriedky, založené na *analogii* (o tom pozri viac v časti Pomocné metódy na str. 32). Ďalej je to priame oslovenie poslucháčov a hovorenie k nim v 2. *osobe* jednotného čísla (Drahý priateľ, čo ti bráni prísť ku Kristu?) alebo v 2. osobe množného čísla alebo tiež v 1. *osobe množného čísla*, keď sa hovoriaci chce nejako stotožniť s nimi (Drahí priatelia, všetci sme si bratmi v hriechu, ale všetci tiež môžeme byť bratmi vo vykúpení.) Ďalej je to priama reč k osobe alebo i veci neprítomnej, t.j. *apostrofa*. Taktiež *rečnícka otázka*, ktorú kladie hovoriaci poslucháčom, ale nečaká od nich odpoveď, ale sám na ňu odpovedá, je účinným prostriedkom (Prečo váhaš? Čo ti bráni ísť k Spasiteľovi? Nie je to nič iné než tvoja nevera. Ty mu nedôveruješ, pretože dôveruješ ešte príliš sám sebe a svojej vlastnej spravodlivosti).

Veľmi pôsobivý je tiež *kontrast*, protiklad. Ukážeme napríklad pri výklade podobenstva o milosrdnom Samaritánovi najskôr, čo *nie* je spasenie, a potom, čo *je* spasenie. Porovnaním dvoch protikladných skutočností veľmi vynikne podstata veci.

O iných rečníckych prostriedkoch, zvlášť o typických vetných konštrukciách (paralelizmus, parentéza, chiazmus, gradácia a tak ďalej) tu nebudeme hovoriť. Duchovná reč sa nikdy nesmie stať nejakou rétorickou oráciou (krasorečením), ale musí vždy byť akýmsi *rozhovom* (nie formálne, ale obsahovo), lebo tu odpovedám na otázky, ktoré sú v srdci poslucháčov. Moja odpoveď musí byť živá, jadrná, prostá a srdečná. Preto sa zaobídeme bez mnohých prostriedkov,

ktoré inak rečníci používajú. Úplne postačí, keď dobre použijeme tie, ktoré boli vyššie uvedené.

Výpočet výrazových prostriedkov, ktoré sme tu popísali (príklad, podobenstvo, inotaj, apostrofa, atď.) však nie je úplný ani vyčerpávajúci. Nám tu totiž nejde o to, aby sme sa zaoberali sústavne otázkou dikcie kázaného slova. Zaoberáme sa ňou len do tej miery, kým sa tými prostriedkami *zvyšuje zrozumiteľnosť obsahu* a kým sa nimi obsah duchovnej reči *kladie na srdce poslucháčov* tak, aby cítili: „To, o čom sa tu hovorí, sa ma týka. Ide o moju vec.“

Čo sa týka ostatných otázok dikcie, napríklad, ako vyjadriť myšlienky, aby získali na dôraze, aby zazneli výrazne a aby bol do istej miery uspokojený i krasocit a tak podobne, budeme o výrazových prostriedkoch hovoriť z tohto hľadiska v poslednej kapitole.

3. Základné pravidlá pre hovorenie v zbore

Na záver uvedieme tri základné pravidlá pre službu slovom.

1. Bud'svedkom!

Snád' najdôležitejšie zo všetkého je to, aby sme hovorili len o tom, čo *prežívame*. Je nutné hovoriť vždy len z *vlastnej skúsenosti*, lebo nie sme rečníci, alebo kazatelia v bežnom zmysle slova, ale *svedkovia*. Svedok je ten, kto niečo prežil a kto môže hovoriť z priameho názoru na nejakú vec a z hĺbky *vnútorného presvedčenia*, ktoré je neotrasiteľné.

Kde hovorí zvestovateľ Božieho slova niečo, čo dobre nepozná, o čom počul len z druhej ruky, ale čo sám na sebe plne nezakúsil, ale čo si len okamžite a umelo osvojil pre svoju prednášku, tam chýba silný vnútorný podnet, z ktorého tryskajú slová ako oheň a láva zo sopečného dna, a tam tiež chýba vnútorná istota, ktorá nás oslobodzuje zo strachu, či sa naša reč bude páčiť alebo nie a či ju ľudia prijmu alebo nie. Ved' ten, kto hovorí o tom, čo prežíva, vie veľmi dobre, že hovorí neklamné Božie slovo, ktoré má moc spôsobiť aj v iných ľudoch tú istú premenu z Božej milosti, ktorú spôsobilo v ňom samom.

2. Hovor o tom, v čom žiješ!

Pravá výrečnosť vzniká celkom prirodzene tak, že budeš hovoriť o tom, na čo *denne* a *stále* myslíš, v čom denne žiješ, čo ti je úplne bežné a samozrejmé. Keď budeš ako ten blahoslavený muž z 1. žalmu naozaj premýšľať a žiť v Božom slove vo dne i v noci, jadrom tvojej reči bude to, v čom skutočne žiješ a premýšľaš.

Naproti tomu úplne falošnou výrečnosťou bude tá, ktorá vzniká umelou prípravou na určitú hodinu. Človek si nahromadí s pomocou komentárov a iných kazateľských pomôcok myšlienky, ktorými sa nezaobrá stále, aby ich prežíval a uskutočňoval, ale ktorými sa zaoberá len *jeden raz* (alebo len raz za týždeň) a to preto, aby z nich skonštruoval a naštudoval reč, ktorá je v úplnom protiklade k tomu, na čo stále myslí a ktorú by nikdy nemohol predniesť bez prípravy.

Takú výrečnosť nezachráni obsahovo ani najlepšie komentáre, ani znalosť gréčtiny a hebrejčiny, ani pomocné biblické vedy a formálne ju nezachráni ani najlepšia znalosť všetkých metód biblického štúdia, ako ani znalosť všetkých rečníckych obrátov, figúr a prostriedkov na oživenie reči. Taká reč pri všetkej pravovernosti, meditatívnej hĺbke a slohovej uhladenosti bude iba ako studené telo bez duše: hoci aj krásne, ale mŕtve a vhodné len do hrobu.

3. Maj poriadok v myslení!

I keď však máme používať len také myšlienky, v ktorých stále žijeme, neznamená to, že ich máme vysypať bez ladu a skladu! Sú bratia, ktorí pripomínajú sedliaka, ktorý ide do stodoly vziať hrable a kôš. Ale má tam taký strašný neporiadok: snopy, vidly, vrece, krhla, zemiaky, uhlie – všetko piate cez deviate na jednej hromade a všetko v jednom zmätku. Nezostáva teda nič iné, než postaviť sa ku dverám stodoly a vyhadzovať von predmet za predmetom, ako to stojí a leží, než sa konečne dostaneme k tým hrabliam a košu. Potom sa to znova všetko nahádže späť a pri najbližšej príležitosti sa tá hrôza opakuje. Ale je iný sedliak, v ktorého stodole je všetko na svojom mieste. Keď teda potrebuje hrable a kôš, vojde do stodoly, ihneď uchopí práve len tie dve veci a ide za svojou prácou.

Tak je to i s našou mysl'ou. Sú ľudia, ktorí nedokážu disciplinovane a plánovito myslieť. Možnože majú mnoho vedomostí a skúseností, ale nie je v nich žiadny poriadok, zmysel, systém a účel. Všetko je tam v jednej zmäti. Takí bratia, nech hovoria na akúkoľvek tému, podobajú sa vždy tomu neporiadnemu sedliakovi, ktorý hľadá hrable a kôš: Myšlienky sa valia ako mračná hnané vetrom. Hovoria, čo im slina prinesie na jazyk, ale ani jedna veta nesúvisí s druhou. Všetko je zamotané, zmätené, spletené, nejasné a nikto nevie, o čom sa vlastne hovorí.

Naproti tomu ľudia, ktorí sa učia plánovito myslieť a starostlivo sa pripravujú podľa určitej dispozície a vedia, v akom smere budú hovoriť (aké aplikácie použijú) a skutočne sa toho smeru držia, preto triedia a vyberajú myšlienky a spájajú k sebe len tie príbuzné, majú tiež snahu systematizovať svoje myšlienky do pevných celkov a sústav, takí si časom vypracujú schopnosť myslieť plánovito a systematicky. Majú vo svojej mysli poriadok: myšlienky sú ako vojenský tábor, ktorý je ovládaný dobrou disciplínou. Len zaznie pol'nica, už každý nastupuje k svojmu pluku a šíku. Keď takíto hovoria, vždy ich ľudia radi počúvajú, lebo každý vie, o čom je reč.

Aby si hovoril plánovito, vštep si osnovu (dispozíciu) a drž sa jej pozorne! Neodbočuj ani keby sa naskytla akokoľvek dobrá príležitosť k odbočke, inak sa pri stálom odbočovaní zvrhne tvoja reč na vtipnú táraninu, ktorá má síce dobré jednotlivosti, ale je bez pevnej chrbtice.

Maj vždy *prehľadnosť* celku! Hlavná myšlienka (téma) musí skutočne vládnuť nad všetkými ostatnými myšlienkami. *Prehľadnosť* v celku, *ozdobnosť* v jednotlivostiach a *voľnosť* v celkovom prevedení – to je celé tajomstvo úspešnej reči.

Začiatok (úvod) môže byť ľubovoľný. Môžeš začať nejakou nepatrnou vecou alebo nejakou predbežnou poznámkou, inokedy možno zase vpadnúť ihneď doprostred veci (in medias res). Tu nie sú presné pravidlá, len nech je celok vždy úmerný, aby tu bol *jednotný dojem*, nie zmätenosť a roztrieštenosť.

Omnoho ťažšie než začať je prestať v pravý čas. Niektorý rečník nemôže nájsť koniec. Toto hľadanie konca je zaujímavé po stránke psychologickej. Každý rečník cíti, že výsledný, záverečný dojem má byť čo najmohutnejší, preto chce svoju reč ukončiť nejakou významnou

myšlienkou, nejakým silným akordom. Hľadá teda ten mocný záver, ale to, čo práve má, sa mu ešte nezdá dosť silné, preto niečo pripojí, ale ani to neznie dosť mohutne, hľadá teda ďalej a pripája stále nové myšlienky. Inteligentní poslucháči čoskoro postrehnú rečníkov márný zápas o koniec a jedni znervóznia, iní sa smejú, iní sa hnevajú – každý podľa povahy. A úbohý rečník stále nalepuje nové myšlienky a stále nie a nie prestať.

Ako si tu pomôcť, aby sa nám niečo také nestávalo? Nie je tu potrebné nič iné, než mať dosť pevnej vôle, aby sme vedeli *včas a rázne prestať*, a to vo chvíli, keď sme ešte v plnom prúde myšlienok a keď ešte ani zďaleka nie sme vyčerpaní a keď aj poslucháč je stále ochotný nás počúvať. Je to omnoho lepšie, než úplne sa vyčerpať a potom pomaly odpadávať a márne hľadať koniec. Tak zničíme prvé priaznivé dojmy a poslucháč sotva príde znova si nás vypočuť, lebo nebol nasýtený, ale presýtený až do znechutenia. Keď však prestaneme vo chvíli, keď je poslucháč ešte ochotný počúvať nás a ešte nie je celkom nasýtený, bud'me si istí, že príde znova. *Včas a rázne prestať* je teda dôležité pravidlo pre záver reči. Kto sa ním riadi, nebude l'utovať.

Tým končíme svoje myšlienky o praktickej príprave k službe slovom. Sú to len základné pokyny, ale praktik nič iné ani nepotrebuje, lebo všetko ostatné ho naučí práca samotná.

IV.

Technika služby slova

**Viditeľné a počuteľné prejavy
pri službu slovom**

A. Teoretická časť

Hovorili sme o *etike* (mravnej stránke) služby slova, zaoberali sme sa *metodikou* (premyslenými spôsobmi štúdia a výkladu) Božieho slova, premýšľali sme o *praxi* služby slova a teraz chceme podobne uvažovať o *technike* služby slova. Technikou slova rozumieme mechanickú, povrchovú stránku celej činnosti, teda všetko, čo je pri zvestovaní Božieho slova *vidieť* a *počuť*: tempo, dynamiku, melódiu hovoreného slova, ďalej gestikuláciu a mimiku kazateľa, ale tiež aj slovné figúry a iné výrazové prostriedky, ktoré nás upútavajú nielen myšlienkovy, ale aj *zvukovo*. To všetko je tá povrchová stránka činnosti, jedným slovom *technika*.

O tom všetkom budeme teraz uvažovať, a to smerom z vnútra k vonkajšku a od pohybu zvukového k pohybom telesným. Všimneme si teda predovšetkým *dikciu* slova (spôsob vyjadrovania), potom *prednes* a nakoniec *gestikuláciu* a *mimiku*. Pri výkladoch o dikcii zvestovaného slova si všimneme zvláštny ráz duchovnej reči a slovných prostriedkov, ktorými ten zvláštny ráz podčiarkujeme i *zvukovo*. V kapitole o prednese slova budeme premýšľať o dynamike (dôrazovosti), o výslovnosti, o melódii a tempe reči a vôbec o zvukovej stránke hovoreného slova. A nakoniec nás bude zaujímať aj mimika a gestikulácia, to jest pohyb tváre, očí, úst, a tak isto pohyb rúk a celého tela pri kázaní Božieho slova.

Niektó môže namietnuť, že toto všetko sú len vonkajšie veci a že nemajú veľký význam pre zvestovanie slova. Skúsenosti ukazujú, že to tak nie je. Pokiaľ sme v tejto forme života, v ktorej je duch spojený s telom, má svoju dôležitosť aj vonkajšia telesná stránka duchovných prejavov. Preto ani technika slova nie je bez svojej dôležitosti.

1. Dikcia duchovnej reči

Jej najdôležitejší prameň

Na iných miestach týchto úvah už bolo povedané, že najdôležitejším prameňom každej duchovnej reči je Písmo samotné. Používame síce príklady a podobenstvá zo života, hovoríme tiež zo živej plnosti viery a z osobnej skúsenosti, niekedy používame aj komentáre, ale vlastným zdrojom našej meditácie i reči je Písmo samotné. Skúsenosti, myšlienky z komentárov, osobný prežitok, pozorovanie skutočného života a iné odbory myslenia a života sú tu úplne a celkom pod vládou a kontrolou Písma samotného. Len Písmo dáva všetkému zásadný ráz a spája všetky tie spomínané prvky do jedného celku a vtlača mu ako po obsahovej, tak aj po formálnej stránke biblický charakter. Najlepší vykladač Písma nie je ten, kto má najväčšie skúsenosti alebo najlepšie poznanie života, alebo najhlbšiu znalosť duchovnej literatúry, alebo poznanie gréčtiny či hebrejčiny, ale ten, kto pre svoju prípravu k službe slova *nepotrebuje nič iné ako Písmo samotné*, ktoré stále študuje predovšetkým pre seba, aby z neho poznal Božiu *vôľu* a aby ju konal.

Súhlasíme v tejto veci s reformátorom Zwinglim, ktorý povedal: „Som si istý tým, že Boh ma učí. Vo svojej mladosti som sa usilovne vzdelával v ľudských náukách tak isto ako moji vrstovníci, a keď som sa asi pred ôsmimi rokmi pridržal dôsledne Svätého Písma, chcela mi filozofia a teológia odporcov stále niečo namietat'. Nakoniec som sa rozhodol vedený Písmom a Božím slovom: Musíš to všetko odložiť bokom a učiť sa Božej vôli iba z jeho vlastného prostého slova. Začal som prosiť Boha, aby mi dal svetlo a Písmo sa mi stávalo oveľa jasnejším, hoci som čítal len to. Jasnejšie, ako keby som čítal mnohé komentáre a vykladačov.“ Niet pochyb, že pri tejto pracovnej metóde bude mať Písmo rozhodujúci vplyv aj na dikciu (spôsob vyjadrovania) kázaného slova. Aký vplyv to bude, o tom budeme uvažovať o kúsok ďalej.

Jej podstatný obsah

Hoci duchovná reč vzniká z meditácie (z rozjímania) nad Božím slovom, predsa vo svojej vlastnej podstate nie je nijakou nábožensko-filozofickou úvahou napríklad na spôsob staroindických upanišád, ale je vždy priamym *oslovením* človeka a priamou osobnou odpoveďou na posledné otázky života a smrti, ktoré si človek kladie obyčajne v kritických situáciách na rozhraní medzi životom a smrťou. Je to však odpoveď z druhého brehu, Božia odpoveď. Je to predovšetkým odpoveď na otázku: „Kde je podstatná príčina všetkého zla na svete a v čom je vyslobodenie z toho zla?“

Na tú otázku odpovedá zvestované Božie slovo tak, že príčinou všetkého zla a všetkej mravnej porušenosti človeka aj ľudstva je hriech alebo vzbura proti Bohu, ktorých posledné dôsledky sú smrť, hrob a večné odsúdenie. Ďalej ukazuje, že človek nemá silu ani možnosti sám sa z tohto stavu vyslobodiť, že však Boh, zjavený v Kristovi ako zosobnená hľadajúca láska zostupuje za človekom do jeho priepastnej biedy, stotožňuje sa s ním v posledných dôsledkoch jeho hriechu, sám súc bez hriechu, a prelamuje žalár odsúdenia, smrti a hrobu svojím zmŕtvychvstaním. A tento živý a víťazný Spasiteľ zosiela Svätého Ducha – zosobnenú posväcujúcu Božiu lásku, aby skrze evanjelium usvedčovala človeka z hriechu a prebúdzala v ňom túžbu po vyslobodení z trestu za hriechy i z moci hriechu a aby tým, ktorí túžia po spasení, dávala živú dôveru v Spasiteľ'a, v zmierujúcu účinnosť jeho zástupnej smrti i v premieňajúci účinnosť jeho zmŕtvychvstania, čím človek dosahuje už v tomto živote vyslobodenie z večného *trestu za hriech* (ktorým je oddelenie od Boha a nemožnosť ho milovať) aj vyslobodenie z *moci hriechu*, aby už neslúžil telesným žiadostiam, ale Božej vôli, a zároveň sa teší nádeji, že raz bude tiež prenesený z *prostredia hriechu* do svojho večného domova, ktorým je vlastná večná blaženosť, spravodlivosť a svätosť.

Obsahom duchovných rečí je teda v podstate toto:

- 1) zvest' o pôvode, moci a dôsledkoch hriechu,
- 2) zvest' o zástupnej smrti Spasiteľ'a Ježiša Krista a o jeho vzkriesení,

- 3) zvest' o spasení skrze vieru, na základe Spasiteľovej zástupnej smrti a moci jeho vzkriesenia,
- 4) zvest' o večných dôsledkoch viery – a samozrejme aj nevery.

Z toto všetkého je zrejmé, že obsah duchovných rečí je celkom zvláštny, čo určite tiež nebude bez účinku na dikciu kázaného slova.

Jej zameranie a účel

Keď sme uvažovali o aplikácii, videli sme, že obsah, náplň a smer duchovnej reči sa riadi stanoveným účelom, ktorý sa mení podľa duchovných potrieb poslucháčov. Luther rozlišuje v podstate *dvojakú* aplikáciu, a to podľa toho, či sú poslucháči zatvrdení alebo sklúčení. Tým spurným sa má zvestovať zákon s hrozbami smrti a súdu, tým zarmúteným evanjelium so zaslúbením milosti a večného života. Naše rozlišovanie je ešte jemnejšie, preto sme rozlišovali štvorakú aplikáciu, a to podľa toho, či chceme (1) priviesť ľudí k spasiteľnému poznaniu Boha v Kristovi (to je aplikácia evanjelizačná), alebo (2) sa usilujeme o ich vzrast v Kristových cnostiach (to je aplikácia pastorálna), alebo (3) či máme na mysli oslávenie Boha (aplikácia adoračná) alebo nakoniec (4) či nám ide o to, aby sme poučili poslucháčov o mravoch a viere (to už je aplikácia didaktická).

Jan Amos Komenský uvádza spolu šesť vecí, určujúcich náplň aplikácie. Podľa neho má byť duchovnou rečou poslucháčom poslužené (1) k tomu, aby Boha úplne milovali a ctili ho v duchu a pravde, (2) k tomu, aby sme nenávideli Satana a jeho klam a zvod, (3) k tomu, aby sme poznali vlastnú hriešnosť, (4) k tomu, aby sme mali Božiu bázeň, (5) k tomu, aby sme sa vzájomne milovali ako bratia aby sme mali lásku aj k blížnym a (6) k tomu, aby sme sa za všetkých okolností radovali v Bohu a mali nádej jeho milosti tu i na večnosti. Komenský je tu príliš detailný. Tých šesť bodov sa dá celkom dobre zhrnúť do našich štyroch. Účelom duchovných rečí je teda:

- 1) spasiteľné poznanie Boha v Kristovi,
- 2) duchovný vzrast do Kristovho obrazu,
- 3) služba Bohu, radosť v Bohu a oslavovanie Boha,

- 4) poučenie o Satanovi, jeho klamoch, o našej hriešnosti i o tom, ako v každej situácii mať nádej v Boha a ako vždy zachovať charakter Božieho ľudu.

Z tohto všetkého je jasne zrejmé, že účel duchovných rečí je neobvyčajne vážny a veľký. Ved' tu naozaj ide o posledné veci človeka, o veci života a smrti, o otázky večnosti. Keď si toto všetko dobre uvedomíme, niet pre nás najmenej pochybnosti o tom, že aj účel duchovných rečí vtlačí ich dikcii rozhodujúci ráz. O tej dikcii chceme teraz uvažovať a pritom budeme prihliadať i na tieto práve spomenuté momenty.

Jej zvláštna dikcia

Reč, ktorej hlavným prameňom je Písmo, ktorej obsahom je Božie oslovenie človeka a ktorej účelom je oslávenie Boha a spasenie človeka, sa bude určite vyznačovať celkom zvláštnym slohom, celkom zvláštnou dikciou. Bude vážna, lebo tu ide o otázky večnosti, a predsa zároveň radostná, lebo je to zvesť o vykúpení. Bude vedecky presná, lebo ide o pravdy, majúce obsah večnosti, a predsa zároveň básnicky obrazná, pretože tie pravdy musia byť vyjadrené tak, aby im rozumel každý človek, nielen úzky kruh odborníkov. Bude *abstraktná*, výroková, všeobecne platná, pojmovo presná a vyhranená, a predsa zároveň úplne *konkrétna*, vecná, platná pre celkom určitý prípad.

Všetky tieto prednosti má reč biblická. Je vedecky presná, a predsa na míle vzdialená od akejkol'vek suchopárnosti a zakuklenosti vedeckého výrazu. Je básnicky obrazná, a napriek tomu nie je fantastická, lebo obrazotvornosť Svätého Ducha je presná. Je to „exaktná fantázia“.

Prečítaj si len napríklad Lukáša 10,25-37. Prichádza nejaký zákoník a pýta sa: „Čo mám robiť, aby som sa stal dedičom večného života?“ A Pán odpovedá najprv rečou presne pojmovou, že je nutné zachovávať prikázanie lásky k Bohu a blížnym. Ten zákonník cíti, že Božie požiadavky sú vysoké a teraz sa pýta, kto je jeho blížny. A tu Pán Ježiš rozpráva známe *podobenstvo* o človeku, ktorý išiel z Jeruzalema do Jericha. Bol to celkom určite Žid. A teraz idú okolo dvaja významní predstavitelia židovského národa – kňaz a levita, ale nepomôžu mu. Po chvíli ide okolo nejaký Samaritán. Samaritán nežije v priateľstve so

Židmi, ale tento Samaritán sa nepýta rozumu ani tradície a nehľadí na žiadne predsudky národné, spoločenské alebo akékoľvek iné a poslúchne len svoje srdce, v ktorom sa pohlo milosrdenstvo. Ide a zachráni toho človeka. Tak odpovedal Pán Ježiš na otázku, kto je náš blížny v podstate takto: „Blížny je ten, kto sa s niekým stotožní v účinnej pomoci, a to bez ohľadu na akékoľvek rozdiely a priehrady, ktoré medzi ľuďmi nastavila ľudská neláska.“ Ale povedal to živo, obrazne, reliéfne, krásnym podobenstvom.

Ako výrazne je všetko povedané! Ako sa tu spája najvyššia pojmová presnosť a vyhranenosť (abstraktnosť) so živou a názornou obrazotvornosťou, ktorá všeobecnú pravdu predstavuje úplne určite a vecne na zvláštnom a neopakovateľnom príklade (konkrétne). Aj dieťa tomu môže rozumieť, ale ani najvzdelanejší človek nemôže povedať, že je to plytké alebo primitívne. Je to Božie slovo, ktoré hovorí najjednoduchším spôsobom o najzložitejších a najvážnejších pravdách života a smrti.

Keby nejaký ľudský náboženský génus objavil aspoň zd'aleka podobné pravdy, ako zakuklene by sa vyjadril! Koľko zložitých odborných termínov by nakopil! Koľko nezrozumiteľných symbolov a iných prostriedkov vysokej pojmovej matematiky by zmontoval! Kto si myslí, že preháňame, nech si vezme ktorúkoľvek bohosloveckú príručku, písanú nie skutočnými pracovníkmi, ale veľkovýrobcami remeselnej intelektuálčiny, a nech len „študuje“. Čo tam nájde? Pod hromadou nepreniknuteľných fráz a floskúl sa krčí úbohá, zakríknutá, neduživá myšlienočka, ktorá nemá pre skutočný život najmenší význam. Rachi-tické nedochôdča každým cólom. Ale má na sebe elegantne strihané šaty podľa najnovšej módy a je ovešaná mnohými blýskavými čačkami, ktoré vyvolávajú ilúziu zlata a drahých kameňov. V skutočnosti sú to len drzé sklíčka a klamlivé pozlátko. Naproti tomu biblická reč je vznešená kráľovná, prezlečená do prostého vychádzkového obleku. Vyšla si medzi ľudí, nechce sa od nich odlišovať žiadnym vonkajším leskom, ale svoju kráľovskú dôstojnosť, svoju múdrosť, moc a všetky vnútorné hodnoty si zachováva aj vo svojom vychádzkovom šate.

A práve preto, že každá skutočná služba slova vychádza len z Písma, ba priamo z neho vyviera ako rieka zo svojho prameňa, prijíma aj

spôsob jeho vyjadrovania. Dikcia duchovnej reči, ktorej prameňom je Písmo a ktorá sa nespreneveruje svojmu obsahu a účelu, má všetky charakteristické rysy biblickej dikcie, ako sme o nich hovorili. Nejde tu o teologické úvahy a komentáre profesionálneho teologizmu, ako ich vyrába hocijaká bohoslovecká fakulta na svete, ale o reči a úvahy skutočných pracovníkov, ktorí (1) zvestujú ľuďom evanjelium, aby sa obrátili ku Kristovi ako osobnému Spasiteľovi, (2) z tých obrátených budujú kresťanské zbory podľa vzoru prvokresťanských zborov a (3) zvestovaním celej Božej rady, modlitbou i osobným príkladom pestujú v tých zboroch kresťanské charaktery (1. Korint'anom 13,4-7).

Reči a úvahy Pánových služobníkov, ktorí takéto dielo konajú v Božej sile, sú obyčajne tak presýtené Písmom, že nielen obsahovo, ale i formálne ukazujú, že ich prameňom je jedine Písmo. Také sú napríklad Moodyho kázne. Aj tu vidíme, ako sa pojmová presnosť a vyhranenosť prelína s básnickou obrazotvornosťou. Moody vo svojich rečiach používa mnohé príklady a podobenstvá zo skutočného života, ale všetky tie obrazy sú v službách čistej, presne formulovanej a pojmovo vyhranenej myšlienky, takže obsah a náplň všetkých jeho kázni vibruje a osciluje, chveje sa, kmitá, iskrí a vybíja sa ustavične medzi týmito dvoma pólmi: medzi abstraktnosťou presnej, rozumovo zdôvodnenej myšlienky, vyjadrenej pojmovo a výrokovo a medzi konkrétnosťou živého a názorného príkladu a podobenstva, ktoré tú všeobecnú myšlienku ohraničujú určitou neopakovateľnou situáciou, a tak ukazujú na jej platnosť vo zvláštnom prípade. Tak je jeho reč abstraktná aj konkrétna zároveň: je pojmovo všeobecná a je vecne určitá.

Aby nám bolo jasné, čo tým myslíme, použijeme ukážku. V jednej svojej kázni povedal napríklad toto: „Po jednej z veľkých bitiek vo vojne prišiel náš oddiel aj s vojakmi zranenými v boji k rieke Tennessee. Bolo to na jar a voda v rieke bola kalná. Iste viete, že zranený človek po strate krvi trpí často neznesiteľným smädom, zvlášť v horúcom podnebí. Pamätám si, že som zobral pohár tejto kalnej vody a podal ju jednému zo zranených. Hoci bol veľmi smädny, predsa pil len veľmi málo. Vrátil mi pohár so slovami: „Ach, čo by som dal za jediný dúšok vody zo studne môjho otca.“

Sú tu smädní? Drahí priatelia, voda z kalných zdrojov tohto sveta neuhasí váš smäd. Pod'ťe a napite sa zo studne otvorenej v Kristovi. Kristus sám je studňa spásy, ktorú nám ľuďom otvoril Boh, aby sa mohol stať naším Otcom. Je to Otcova studňa. Všetko, čo potrebujete, aby ste boli dokonale šťastní, blažení, slobodní a múdri pre časnosť i pre večnosť, je pre vás pripravené jedine v Kristovi. Len v ňom je prameň živej vody, ktorá prýšti k večnému životu.“

Alebo: „Predstavte si, že by môj chlapec ťažko ochorel. Nemám ani poňatia o medicíne, ale zavolám doktora a vložím život svojho dieťaťa v úplnej dôvere do rúk toho doktora. Pevne mu verím a nijako do jeho výkonu nezasahujem. Nazvete to slepou dôverou? Vôbec nie. Usudzoval som čo najrozumnejšie a zveril som svojho chlapca do rúk osvedčeného lekára. To nie je slepá dôvera, to je rozumná dôvera.

Takou rozumnou dôverou je práve viera. Vaša duša je nemocná na večnú smrť. Zverte ju do rúk veľkého Lekára! Dôverujte mu bez výhrady a on sa bude o ňu starať. Vyliečil všetkých, ktorí kedy k nemu prišli s nemocou svojho srdca a svedomia, tak ako vyliečil všetkých, ktorí k nemu prišli s nemocou tela, keď bol tu na zemi. Je ten istý aj dnes. Vylieči i vás.“

Každý, kto len trochu veci rozumie, hneď spozná, že toto nie je žiaden profesorský remeselný teologizmus, plný cudzích slovíčok a zakuklených výrazov, ale že je to slovo *skutočného pracovníka*. Nie je to slovo neplodne špekulujúceho zákonníka, ktorý sa odvažuje kritizovať Krista a Písmo a robí najzbytočnejšiu a zároveň najbezbožnejšiu prácu na svete, ale tu hovorí človek, ktorý svojím živým slovom skutočne privádza chorých k veľkému Lekárovi duší, ako tí štyria muži priniesli toho ochrnutého k Pánovi, aby ho uzdravil, a mali neochvejnú vieru, že ho uzdraví, čo sa aj stalo (Marek 2). A od takých skutočných pracovníkov sa učme ako vykladať Písmo, aby sa ľudia obracali ku Kristovi, aby sa z tých obrátených budovali kresťanské zbory a aby v tých zboroch vyrastali kresťanské charaktery Kristovej lásky (1. Korint'anom 13). Len toto je skutočná práca, a táto práca si tiež vyžaduje celkom zvláštne slovo zvesti – slovo jasné, všeobecne zrozumiteľné, obrazné a zároveň myšlienkovito jadrné, slovo života, slovo skúsenosti, slovo Svätého Ducha, slovo srdečné.

Je isté, že takéto slovo pôsobí svojou vnútornou hodnotou a nepotrebuje žiadne vonkajšie príkrasy. *Skutočná* kráľovná je kráľovnou, aj keď nemá na sebe hermelín, diamanty a perlové náhrdelníky, zatiaľ čo *divadelná* kráľovná je chudobnou a bezvýznamnou osôbkou, aj keď v žiari lámp kráča javiskom majestátne v kráľovskom rúchu, na ktorom svietia falošné perly a brilianty, ktoré samozrejme v tej chvíli nerozoznáš od pravých. Skutočná kráľovná také čisto vonkajšie dekorácie nepotrebuje, pretože má svoje vnútorné bohatstvo moci, sily a zvrchovanosti.

Duchovná reč je takou skutočnou kráľovnou, ktorá v sebe nesie autoritu a silu Svätého Ducha, preto nepotrebuje vonkajší lesk ľudskej rétoriky. Pôsobí sama sebou, svojím vnútorným bohatstvom a nemusí sa do ľudskej priazne vtierať žiadnym búrlivým pátosom, divokou gestikuláciou a zhromažďovaním rečníckych prostriedkov, ktorými svetskí rečníci šperujú svoje výtvary. Duchovná reč pôsobí predovšetkým svojimi vnútornými hodnotami. Hlavným znakom jej dikcie, ako sme si ukázali, je to, že presná a vyhranená myšlienka všeobecnej platnosti sa ustavične prelína so živou a večnou názornosťou jedinečnej a neopakovateľnej situácie. V tom je jej vlastná sila, sviežosť, vôňa a farba.

Avšak dikcia duchovnej reči má aj niektoré skôr vonkajškové znaky, ako každá iná reč, no s tým rozdielom, že v nich nikdy nie je tá vlastná sila. Reč, ktorá pôsobí predovšetkým svojou vnútornou hodnotou, používa vonkajšie prostriedky len s mierou a skromne. Preto tiež hovoríme o nich len tak stručne, ako je to pre skutočnú prax naozaj potrebné.

Stavba viet

Veľmi dôležité pre rečníka je, aby dokázal pekne stavať vety a radiť súvisle jednu vedľa druhej ako murár tehlu vedľa tehly. Vety správne členené a vkusne radené k sebe v konečnom dôsledku vynikajú aj po stránke zvukovej: zaznievajú výrazne a dobre sa počúvajú. Uvedieme si preto niekoľko veľmi bežných prostriedkov, ktoré používame na to, aby vety získali prehľadnosť, výraznosť a zrozumiteľnosť, aby teda zdôrazňovali myšlienku, ale zároveň pôsobili i na cit, a teda aj na vôľu,

pretože všetky rozhodnutia vôle sú v konečnom dôsledku usmerňované nielen myšlienkou, ale predovšetkým aj citom.

Kontrast

Jedným z najúčinnějších prostriedkov, ktorými zdôrazňujeme myšlienku a pôsobíme na cit, je kontrast (protiklad). Spočíva v tom, že myšlienka akosi iskrí medzi dvoma opačnými pólmi, a tým je pravda podávaná súčasne z dvojakého, zásadne odlišného hľadiska. Kontrast sa veľmi dobre hodí tam, kde chceme myšlienku podať naozaj analyticky, rozborne, v ostrom svetle. Príklady najlepšie ukážu výraznosť tejto figúry – tohto spôsobu slovnej a vetnej konštrukcie.

„Prišiel z lona Otcovho do lona ženy. Obliekol sa do človečenstva, aby sme sa my mohli obliecť do Božej prirodzenosti. Stal sa Synom človeka, aby sme sa my mohli stať Synmi Božími.“

Anafora

Vety konštruované podľa zásady kontrastu je možné ešte viac zdôrazniť, ak zároveň podčiarkneme ich začiatky a to tak, že opakujeme na začiatku viet alebo vetných častí tie isté slová. Toto opakovanie toho istého slova (alebo skupiny slov) na začiatku viet sa nazýva anafora. Prečítajme si nahlas tieto vety, aby sme videli, ako anafora pôsobí na cit a zvýrazňuje myšlienku.

„*Nikdy* nenapísal ani jedinú knihu, *ale* do všetkých našich knižníc by sa nevošli knihy, ktoré boli napísané o ňom. *Nikdy* nezložil ani jedinú pieseň, *ale* sám dal podnet k viacerým piesňam, než koľko ich bolo napísaných o čomkoľvek inom. *Nikdy* nezaložil žiadnu školu, *ale* všetky školy dokopy aj so svojimi učiteľmi sa nemôžu pochváliť toľkými žiakmi, koľkých má on. *Nikdy* sa nevenoval medicíne, *ale* uzdravil viac zlomených srdc, než lekári chorých tiel.“

Paralelizmus

Práve uvedený príklad na anaforu v spojení s kontrastom obsahuje zároveň príklad na paralelizmus. Niekoľko viet tu má úplne súmernú, rovnobežnú stavbu.

Nikdy	nenapísal	ani jedinú knihu.
↓	↓	↓
Prísl. určenie času	prísudok (sloveso)	predmet

Týmto spôsobom sú konštruované aj ostatné vety začínajúce „nikdy“, a toto nakopenie viet rovnakej konštrukcie sa nazýva paralelizmus. Paralelizmus silne prispieva k zvýrazneniu myšlienky, ako ukáže aj ďalší príklad:

„Herodes ho nemohol zabiť, satan ho nemohol zviest', smrť ho nemohla zničiť, hrob ho nemohol udržať.“

Epifora

Príklad, ktorý sme práve uviedli, je zároveň príkladom na takzvanú epiforu, ktorá spočíva v tom, že sa nejaké slovo alebo skupina slov opakuje na konci niekoľkých za sebou nasledujúcich viet, čím sa silne zdôrazňuje práve tá myšlienka, ktorú vyjadruje koniec. Uvedená epifora je veľmi zvukovo výrazná, pretože sa tu opakuje jednak rovnaký spôsob (záporné sloveso a neurčitý spôsob), jednak rovnaké slovo (nemohol).

Gradácia

Ak spájame vety tak, že každá ďalšia veta stupňuje rozvíjanú myšlienku, vzniká gradácia (stupňovanie). Tým nastáva akési vlnenie myšlienky, jej vlny stúpajú, pociťujeme vzruch, elán, príboj predstáv, a to nás naplňuje citom ľúbosti, lebo unikáme jednotvárnosti a únave,

ktorej prepadáme, keď sa myšlienky vlnia stále v jednej rovine. Čím je však reťaz viet spojených gradáciou dlhšia, tým ťažšie je zakončenie. Prosté zakončenie by vyznelo príliš stroho, preto je potrebné myšlienku buď nejako vyhrotiť alebo spôsobiť, aby sa zdvihnutá myšlienková vlna jemne rozplynula. Uvádzame dva príklady gradácie, prvý s ukončením vyhroteným a druhý zakončený mätko.

„Keby tvoj brat zhrešil proti tebe, chod' a pokarhaj ho medzi štyrmi očami. Ak ťa poslúchne, získal si svojho brata; ak ťa neposlúchne, vezmi so sebou ešte jedného alebo dvoch, aby všetko bolo zistené svedectvom dvoch alebo troch svedkov. Ak ich neposlúchne, povedz to cirkevnému zboru; ak neposlúchne ani cirkevný zbor, *nech ti je ako pohan a colník.*“

Posledný člen reťaze obsahuje myšlienkové vyhrotenie. Každý cíti, že myšlienka nemôže už ďalej pokračovať, že je uzavretá a dovŕšená. To je príklad na vyhrotené zakončenie. Ale vypočujme si iný príklad:

„Keď bol dieťaťom, znepokojil kráľa, keď bol chlapcom, zmiatol doktorov teológie, keď bol mužom, *ovládal beh prírody: chodil po vlnách a utíšil more.*“

To je príklad mäkkého zakončenia. Myšlienka by mohla ešte pokračovať ďalej, napríklad: „...keď nakoniec zomrel, učinil svoju smrť prameňom večného života a studňou spásy.“ Myšlienka teda nie je uzavretá nejakým logickým vyvrcholením, ale uzaviera sa náhle tak, že posledný člen reťaze je rozvedený viac do šírky a vypracovaný podrobnejšie a s väčšou pozornosťou. Myšlienková vlna, stále stúpajúca, sa naraz mätko rozplýva.

Uvedený príklad je zároveň príkladom vetného paralelizmu, lebo vety sú konštruované úplne súradným spôsobom (keď bol dieťaťom – keď bol chlapcom, znepokojil kráľa – zmiatol doktorov). Ten paralelizmus je navyše ešte podčiarknutý anaforickým opakovaním slov „keď bol“. A práve z tohto príkladu vidíme, ako jasne myšlienka zvoní a žiari, keď sa stretne niekoľko prostriedkov naraz, ako tu

anafora, paralelizmus a gradácia, ktoré spoločne myšlienke napomáhajú k väčšej výraznosti a účinnosti. Samozrejme, musí tu byť naozajstný vkus a patričná miera, aby sa tie jednotlivé slohové prostriedky naozaj dopĺňali a nerušili.

Metafora

Popri prostriedkoch na zvýšenie myšlienkového a citového dôrazu sú aj prostriedky, ktoré hovoria k zmyslom a zvyšujú názornosť myšlienky. Nebudeme hovoriť o všetkých. Bola už o nich reč pri výklade analogickej metódy a potom v kapitole „Ako oživiť reč“. Ale zmienime sa aspoň o metafore, ktorá spočíva v tom, že zamieňame pojmy a predstavy na základe určitej vonkajšej podobnosti a tým zvyšujeme názornosť. Metafora sa môže v reči zablysnúť ojedinele ako zlatá rybka v jazierku, ale tiež môže na niektorom úseku reči vyšľahnúť viac metafor naraz a zažiarit ako súhvezdie. V tom prípade je dobré, keď všetky tie metafory spolu nejako obsahovo súvisia. Napríklad môžem povedať:

„On je moja hviezda, ktorá ma vedie, môj chlieb, ktorým sa sýtim, skala, v ktorej tieni odpočívam a z ktorej prýšti prameň živej vody, oáza, kde sa občerstvujem pod palmami pri studniach.“

Všetky tie metafory sú z jednej oblasti predstáv. Pripomínajú cestu púšťou. Preto sa skladajú do výsledného dojmu ako sa jednotlivé tóny skladajú do akordu. Takéto metafory, aj keď sú nakopené, nepôsobia nevkusne ani vtieravo a veľmi zvyšujú názornosť. Upozorňujú na seba i zvukovo, pretože na seba priťahujú vetný prízvuk. Naproti tomu metafory, ktoré spolu nijako obsahovo nesúvisia, alebo len veľmi voľne, skôr zatemňujú reč a robia ju príliš kvetnatou, keď sa vyskytujú v hojnejšej miere. Napríklad:

„Ježiš Kristus je Hviezdou astronómie, Skalou geometrie, Neko-nečnom aritmetiky, Levom a Baránkom zoológie!“

Také reči, ktoré oplývajú umelými metaforami tohto druhu, sú prehnane kvetnaté a strácajú svoju živosť a bezprostrednosť hovorenej reči, tryskajúcej zo srdca. Pôsobia dojomom umelosti, pripravenosti, a čo je horšie, i akejsi strojenosti. Podobajú sa viac úvahe pre čitateľov než skutočnej reči pre poslucháčov.

Možnože niekto namietne: Metafora predsa nepatrí k vonkajším výrazovým prostriedkom ako napríklad anafora alebo paralelizmus. Metafora je dielo intuície, bleskovo zapáleného nazerania, v ktorom vystihujeme nové vzťahy medzi skutočnosťami a vnímame svet novo a v jedinečnej pôvodnosti pravdy a krásy. Preto metafora nepatrí k nejakej vonkajšej dekorácii hovoreného slova, ale je samou podstatou a živým srdcom poézie.

Sme tiež presvedčení, že to tak je – v poézii. Ale v duchovnej reči nemá metafora ten centrálny význam ako v poézii. V duchovnej reči je stredom všetkého duchovná myšlienka. Metafora tu má inú funkciu než v poézii. Nie je samoúčelnou hrou krásy a obrazotvornosti, má len služobnú úlohu: stvárniť a zobrazit' čo najnázornejšie a s živou reliéfnosťou *biblickú myšlienku*, ktorú rečník vyjadruje i priamo a neobrazne a ktorá tvorí základ, podstatu, jadro a stred každej skutočne duchovnej reči. Metafora tu má teda iba vedľajšiu, periférnu úlohu, nie ústrednú. Preto ju počítame medzi vonkajšími prostriedkami. Duchovná reč sa nikdy neskladá zo samých metafor, lebo to by sa stala básňou. Rýdzo básnická metafora tu nikdy nestojí v strede, ale má postavenie služobné, okrajové, povrchové, technické.

Avšak čím viac je metafora rozvinutá na prirovnanie, podobenstvo alebo inotaj, a teda čím viac sa stáva nositeľom vlastného významu a obsahu duchovnej reči, tým viac sa posúva svojím významom od okraja do samotného stredu reči. Preto tiež príklad, podobenstvo a inotaj patria k vlastnému vnútornému charakteru duchovnej reči a k jej vnútornej hodnote, ako sme ukázali na začiatku tejto kapitoly. Avšak takéto metafory rozvinuté a rozvetvené do širších celkov strácajú svoj vlastný metaforický charakter zhustenej básnickej vízie a stávajú sa skôr nositeľmi obsahu a myšlienkou než zákonným stvárnením básnického krásna.

Zhrnutie

Uviedli sme tu najčastejšie výrazové prostriedky, ktoré používa duchovná reč, aby zvýšila myšlienkový a citový dôraz a stupňovala názornosť. A teraz ešte uvedieme súhrnné pravidlo, aby sme vedeli, ako ich používať. Sú dve základné starosti rečníka: (1) *čo* má hovoriť a (2) *ako* má hovoriť. Kto sa stará iba o to prvé a úplne zanedbáva to druhé, hovorí síce obsažne, vecne, predmetne, ale neumelo, zmätene, bez disciplíny a bez umenia. Kto sa naopak stará iba o to *ako*, ale nemá zároveň *čo* povedať, ten hovorí umelo, výrečne, vycibrene a možno i skvelo, ale bezobsažne, nudne, prázdne. Spôsob je všetko, obsah nič. Kto však dbá o oboje súčasne, ten hovorí i vecne, obsažne a zároveň umelo a vycibrene. Takú reč je potom radosť počúvať. Pôsobí nielen svojím obsahom, ale i zvukovo a esteticky – uspokojuje náš krasocit.

Je pravda, že nám ide predovšetkým o to, aby reč bola naskrze pravdivá, veď zvestujeme Božie slovo, ale skutočná pravda je vždy aj krásna. Preto sme sa tu zaoberali výrazovými prostriedkami, ktoré zvyšujú zvukovú i obrazovú krásu duchovnej reči. Pritom sme si povedali a znova to opakujeme, že hlavná sila duchovnej reči je vždy v jej vnútornej hodnote, nie v jej ladne upravenom zovňajšku. To však neznamená, že pre samé zaujatie vnútornou hodnotou úplne zanedbáme ten zovňajšok.

Iste charakter človeka je to najcennejšie, čo človek má, preto pestovať predovšetkým svoj vnútorný život, jediný skutočný život, ktorý je naozaj náš, je naša prvá starosť a povinnosť. A predsa, keď sme medzi ľuďmi, oholíme sa, učešeme si vlasy, vezmeme si slušný, čistý oblek a vôbec dbáme na to, aby náš zovňajšok pôsobil upraveno. Tá istá zásada platí aj pre duchovnú reč. Dbaj vždy predovšetkým na jej vnútorný charakter, aby bola naskrze pravdivá, prežitá a prevanutá Svätým Duchom, avšak nezabúdaj ani na jej zovňajšok, totiž na jej dikciu, ale dbaj i na to, aby jej myšlienky zneli jasne ako mince z rýdzeho zlata.

Ani v kapitole „Ako oživiť reč“, ani v tejto kapitole sme nehovorili o výrazových prostriedkoch s vyčerpávajúcou úplnosťou. Nejde nám tu o nejakú rečnícku alebo štylistickú príručku, ale iba o to, aby sme

vedeli, čo je pri praktickej službe slova skutočne najpotrebnejšie. To ostatné nám už potom povie práca sama.

2. Prednes duchovnej reči

Tri formy jazyka

Sú tri význačné formy jazyka: *myslená, hovorená a písaná*. Tá písaná má presne stanovené pravidlá, je značne vyhranená, skryštalizovaná, a teda značne nemenná a konzervatívna. Od chvíle, keď ľudia svoje myšlienky zaznamenávajú písanými slovami, reč sa vždy stabilizuje a jej vývojové tempo sa značne spomaľuje. To je práve preto, že sa vytvára celý rad presných pravidiel a noriem, ako správne písať, a tie pravidlá a normy sú princípom retardačným: spomaľujú vývoj jazyka.

Hovorená reč sa nedá spútať takými presnými pravidlami. Nie je taká vyhranená, je omnoho premenlivejšia, má rýchlejšie vývojové tempo a dá sa ťažšie stabilizovať, a to práve preto, že sa nedá podriaďovať takým presným pravidlám, ako písaná reč.

A čo sa týka myslenej formy jazyka, dá sa o nej povedať, že je ešte hybnejšia a premenlivejšia než hovorená reč. Každý, kto má trochu schopnosť pozorovať sám seba pri myslení, vie, že vyššie logické operácie sa nikdy nezaobídu bez slov. Slová ako symboly predstáv a myšlienok sú nevyhnutným prostriedkom a nástrojom nášho myslenia.

Avšak vie tiež, že nemyslíme iba pomocou slov, ale často aj omnoho rýchlejšim, skratkovitejším spôsobom, v ktorom nahliadame myšlienkou v *jedinom zábleskovom pohľade* a bez jediného slova, teda *intuitívne*. „Máme nápad,“ ako sa ľudovo hovorí. Čo to znamená? To znamená, že v jedinom záblesku akéhosi vnútorného osvietenia vidíme a chápeme určitú skutočnosť, skôr než ju podrobne vyjadríme slovami. Pri tomto spôsobe myslenia nepoužijeme ani jediné slovo, a predsa jasne vidíme *smer*, ktorým sa má naše myslenie uberať, a keď teraz tú myšlienku videnú a nahliadanú jediným zábleskovým pohľadom chceme vyjadriť slovami, tie prichádzajú dodatočne, ale samé od seba a ako na zavolanie. Osvedčuje sa tu staré pravidlo: „Rem tene, verba sequuntur“ –

drž sa veci, slová budú nasledovať. Áno, v záblesku šťastnej chvíle sme pochopili a držíme istú skutočnosť, a teraz už o nej môžeme myslieť (a pravdaže i hovoriť) pomocou slov, t.j. bežným spôsobom, a myslíme a hovoríme o nej ako o známej veci. Slová nasledujú samé od seba.

Myslíme teda nielen presne logicky pomocou slov, ale aj intuitívne bez slov a pravdaže aj pomocou predstáv, ktoré je ťažko vyjadriť určitými slovami. Ako toto všetko podriaďiť pevným a nemenným pravidlám? Keď som napísal prvú vetu predchádzajúceho odseku, vedel som už presne, čo chcem povedať v celom tom odseku. Videl som to „očami mysle“ v jedinom okamihu a bez jediného slova. Ako dlho mi to potom trvalo, než som tú videnú myšlienku z jej rýdzo duchovnej, bezslovnej podoby prevtelil do písanej reči a obliekol ju do tela slovného výrazu! Aké pravidlá teda určíme pre myslenie?

Je pravda, že máme logiku, t.j. vedu o zákonoch správneho myslenia, ale logika určuje iba pravidlá (a to ešte len veľmi všeobecné a neurčité) o tej časti myslenia, ktorá sa deje pomocou slov. To je len akási stredná vrstva myslenia. Pre *spodnú* vrstvu (myslenie pomocou predstáv) a pre *vrchnú* vrstvu (intuitívne myslenie) niet presných pravidiel. A predsa práve v tej spodnej vrstve je vlastná pôda, z ktorej vyrastajú všetky logické operácie, a v tej vrchnej vrstve sú najvyššie tvorivé výboje nášho myslenia. Tu (v spodnej i vrchnej vrstve) platí len jedno pravidlo: *skryté a nevyjadriteľné pôsobenie Svätého Ducha, ktorý veje, kam chce* („flat, ubi vult“).

Teraz nám nejde o slovo myslené ani o slovo písané, ale o slovo *hovorené*. Ako už bolo povedané, nie je tu toľko presných pravidiel, koľko ich má písaná forma reči, predsa však je ich viac, než koľko ich má myslená reč.

1. Výslovnosť

Každý kazateľ Božieho slova, ktorý sa venuje svojej úlohe naozaj svedomito a s láskou, musí poznať aspoň najzákladnejšie pravidlá o výslovnosti. Kto sa učí hrať na klavíri alebo na harmóniu, musí poznať základné pravidlá o prstoklade a o držaní tela, inak nie je možné, aby hral. A kto sa odvažuje hrať na najzáračnejšom nástroji

ľudskej reči, môže si dovoliť ignorovať všetky pravidlá? Isteže nie! Preto si ani my nedovoľíme obísť to mlčaním.

Výslovnosť správna a argotická

Prvý zákon, ktorý musí zachovať každý verný zvestovateľ Božieho slova, je zákon správnej výslovnosti (ortofónie). Je nutné vyslovovať každé slovo správne, ako ho vyslovujú ušľachtilí ľudia, a vyhnúť sa všetkému komoleniu reči, ktorým sa vyznačuje veľmi často reč ľudí mravne schátralých a zruinovaných: zlodejov, klamárov, zbabelcov, lenivých príživníkov (či už spoločenských alebo kultúrnych) a inej buriny ľudskej spoločnosti. Tejto takzvanej argotickej výslovnosti sa musíme pri zvestovaní Pánovho slova vyhýbať čo najviac, lebo nie je prípustné podávať chlieb života a živú vodu v špinavých a hnusným kalom znečistených nádobách argotickej výslovnosti.

Argotická výslovnosť sa šíri v každej spoločnosti, ktorá upadá duchovne a mravne. Príčiny jej rýchleho šírenia sú rôzne.

1) Je to mravný úpadok spoločnosti počas vojny a vo vojenskej službe, keď je človek znížený na úroveň dobytku, idúceho na porážku, a keď sa tiež ako hovädo vyjadruje. Haškov Švejk obsahuje nejednen príklad toho, ako úpadok mravov ide ruka v ruku s úpadkom reči. Aj Krausova groteska *Posledné dni ľudstva* ukazuje, ako sa mravne spustnutí spoznávajú neklamne i podľa spustnutého výrazu.

2) Naše divadlá, filmy i rádio, ako aj niektoré humoristické časopisy tiež prispievajú k šíreniu argotu, lebo argotická výslovnosť býva vo všetkých týchto prostriedkoch spoločenskej výchovy viac než najnutnejším charakterizačným prostriedkom.

3) Inou príčinou je plytkosť a povrchnosť dnešnej inteligencie i študujúcej mládeže a mládeže vôbec, ktorá v ponurých zjavoch z ľudskej spodiny (gangstri, apači, „vyšehradskí jazdci“) vidí modernú romantiku a bezmála hrdinstvo hodné obdivu.

4) Tiež džezová hudba, pripomínajúca barbarské rytmy exotických primitívov a niekedy dokonca vrešťanie opíc v pralese, veľmi demoralizuje našu mládež a jej mravný zostup a zosurovenie sa potom nutne prejaví v reči.

Pozor na najvýznamnejšie rysy argotickej výslovnosti. Sú to:

1) Spevavé pret'ahovanie krátkych koncoviek: „**Kam detééé? Co to nesetéeé? Neblbníí, ty voléeé! To je pivičkóóó! A jeminéeé!**“²

2) Skracovanie slov a úspornosť výrazu, idúca až k nezrozumiteľnému komoleniu celých slov: „**Čéče, m'lospai, paešéf, ja pá m.**“

3) Nadbytok drastickosti a hrubých výrazov: „**Čéče, kam šineš tu rozvrzanou kostru?**“ I vážni spisovatelia a rečníci sa niekedy vyžívajú v takých hrubostiach ako napríklad: „**Bachor v papučích se obrátil. Mlynář šinul svůj kotouč střev pomalu cestou k mlýnu. Ta ženská, to je takový balík masa...**“

4) Časté nespisovné tvary: „**Ty seš dobrej! Já sem poznal, že svět je skaženej a já že sem hříšnej.**“

Snád' nie je potrebné pokračovať v tomto smutnom výpočte príkladov, aby sme pochopili, o čo tu ide a vystríhali sa toho ako jedovatého plaza.

Správna výslovnosť samohlások

Samohlásky (a, e, i, o, u) vyslovuj *jasne*. Čeština (ani slovenčina – pozn. prekl.) nemá žiadne stemnené samohlásky ako napríklad nemčina (ö). Taktiež je nutné dbať na dlhé a krátke samohlásky. Vyslovujeme teda dlhé samohlásky dlho a neskracujeme ich. Zvlášť *í, ú* a *é* majú sklon k skracovaniu (napr. **prosim** namiesto **prosím, zástupum** namiesto **zástupům, pánove** namiesto **pánové**). Inokedy naopak, zvlášť pri citovom vzrušení, sa krátke samohlásky predlžujú (**Mladý pané, dou sém!**). Je úplne neprijateľné, aby sa samohlásky (zvlášť dlhé *a, e, o*) vyslovovali nosovo (**Co že? Co tě vede?**). Všetky tieto prehrešky proti výslovnosti sú prejavom lajdáctva, duševnej lenivosti, nedbalosti a vôbec mravnej a charakterovej menejcennosti. Preto nie je mysliteľné, aby zvestovateľ Božieho slova takto hanobil jazyk.

Správna výslovnosť spoluhlások

Pri výslovnosti spoluhlások dbajme vždy predovšetkým na to, aby bol zachovaný rozdiel znelych a neznelých. Ten rozdiel sa stiera len *na*

² Viaceré ukážky v tejto časti ponechávame kvôli ich charakteru v češtine, no aj slovenský čitateľ sa z nich poučí – pozn. prekl.

konci slov, keď sa vyslovuje iba neznelá spoluhláska (**lov** sa vysloví ako **lof**, **hrad** ako **hrat**, atď.) a potom v *spoluhláskových skupinách*, kde nastáva takzvaná *asimilácia*, pri ktorej sa obyčajne predchádzajúca spoluhláska prispôsobí vo výslovnosti nasledujúcej (napr. **sladký** sa vysloví ako **slatký**, **prosba** ako **prozba**, atď.).

Spoluhlásky vyslovujeme vždy krátko, zvlášť *sykavky* (c, č, s, š, z, ž, dz, dž, ř). Príliš nápadná a pretiahnutá výslovnosť sykaviek je znakom žobrákov a tulákov („syčákov“) a vôbec ľudí, hovoriacich argotom. Čo sa týka spoluhlásky ř, musí byť zachovaný kmitavý charakter, nesmie sa teda blížiti sykavke ž ako v poľštine. Dlhá výslovnosť sykaviek je možná len v citoslovciach (**psst!** **bzzz** ...).

Plynné spoluhlásky (*r* a *l*) vyslovujeme tiež krátko (na rozdiel od slovenčiny, kde je možná aj dlhá výslovnosť: sŕn, vŕn). Zvlášť *r* nesmie byť predlžované. Stačí len jeden kmit jazyka. „Hrčiace“ *r* s množstvom kmitov (**to je votrrrava!**) je prejavom citového vzrušenia a vyskytuje sa u rečníkov demagógov, ale je úplne nevhodné pre zvestovateľa Božieho slova.

Spoluhláskové skupiny sa v správnej výslovnosti zachovávajú, zatiaľ čo v hovorovej reči možno pripustiť väčšiu voľnosť, ako ukazujú príklady.

píše sa	správna výslovnosť	hovorová výslovnosť
pražský	prašský	praský
Pán Bůh	Pán Búch	pánbú
hezčí	hesčí	heščí
hanba	hanba	hamba

Ako vidíme, správna výslovnosť zachováva spoluhláskové skupiny. Hovorová výslovnosť je menej pozorná. To sa znesie v bežnom živote, ktorého náhlenie a rýchle tempo sa prejavuje i v úspornejšej výslov-

nosti, ale na kazateľni, kde sa zvestuje Božie slovo, to pôsobí trápne, pretože v takej výslovnosti badať pohoršujúcu nedbalosť.

2. Hudobnosť hovorenej reči

Zvukovú stránku reči je možné usporiadať dvojakým spôsobom:

1) *kvalitatívne*, ak ide o prvky, ktoré sa rozlišujú akosťou (a – e – i – o – u). Toto usporiadanie nazývame „hláskosledom“. A jeho cieľom je ľubozvuk (eufónia) alebo „hudobnosť“ reči.

2) *kvantitatívne*, ak ide o prvky, ktoré sa rozlišujú časom. Toto usporiadanie sa nazýva „intonácia“.

Intonáciou sa ešte budeme zvlášť zaoberať, teraz však sústredíme svoju pozornosť na hudobnú stránku. Predovšetkým si musíme uvedomiť, čo pojmom hudobnosti myslíme. Nejde tu o výškovú zmenu tónu ale o ľubozvučnosť (eufóniu), t.j. o také zoskupenie samohlások a hlások, aby to lahodilo nášmu sluchu.

Hlavným nositeľom ľubozvuku sú samohlásky, ktoré sú vlastne hudobnými tónmi, zatiaľ čo spoluhlásky sú len akési šumy. Preto ľubozvučnosť závisí predovšetkým od toho, v akom slede sú usporiadané samohlásky. Ide tu o to, aby sa striedali v pútavej rozmanitosti, ako to vidíme v ľudovej poézii a úsloviach, kde sa neraz stretávame s výrazným paralelizmom, napríklad:

Jak je kroj, tak se stroj.

a e o j || a e o j

Komu se nelení, tomu se zelení.

o u e e e í || o u e e e í

Čím jsou vody kalnější, tím jsou lovy valnější.

í o u o y a e í || í o u o y a e í

Na týchto príkladoch vidíme, že ľubozvučnosť závisí od bohatej rozmanitosti, v ktorej sa samohlásky striedajú. Keď naša reč voľne prúdi, nemôžeme istotne dbať na to, aby sa samohlásky striedali

v nejakých pravidelných útvaroch. Predsa však máme dbať na to, aby v našej reči nevznikala protivná jednotvárnosť hromadením hlavne úzkych samohlások, zvlášť i. Tak napríklad: „**Nyní se tiše plížil jako stín...**“ povieme radšej: „**Pak se bez hluku odkradl jako duch.**“ Ak nám skutočne záleží na ľubozvučnosti, vypestujeme si časom zvláštny zmysel, že nám v duchu každé slovo zaznie skôr, než ho napíšeme alebo vyslovíme, takže sa neľubozvučným hláskosledom vyhneme celkom samovoľne a nemusíme na to ani myslieť.

Čo sa týka spoluhlások, tie majú tiež veľký význam pre ľubozvučnosť. Čeština nemá záľubu v hromadení spoluhláskových skupín typu „svrhl“ (strč prst skrz krk) ale má najradšej skupiny typu „potok“ alebo „potká“ (**David se ukrýval ve skalách; naděje jako kotva naší duše**). To teda znamená, že česká reč sa nevyhýba spoluhláskovým skupinám, ale že tie skupiny sú mierneho rozsahu.

Predovšetkým však treba dbať na to, aby sa príliš nerozmnožovali sykavky. Toto dosiahneme vhodným výberom slov, zvlášť obmedzením zdrobnenín, končiacych na **-eček, -íček, -ečko, -íčko** atď.

Tiež si zapamätajme, že čeština má najradšej slová s dvoma alebo troma slabikami, bez ohľadu na koncovky. Preto sa vyhýbajme hromadeniu samých dlhých slov, ale snažme sa vždy o to, aby sa kratšie slová striedali s dlhšími.

3. Intonácia

Ak pri kvalitatívnom usporiadaní zvukovej stránky reči ide o to, aby sme dosiahli ľubozvuk (eufóniu), pri kvantitatívnom usporiadaní nám ide predovšetkým o zrozumiteľnosť, výraznosť, *expresívnosť*. Toto časové kvantitatívne usporiadanie zvukovej stránky hovorenej reči sa nazýva „intonácia“. Intonácia teda je *dynamicko-melodický pohyb reči*, pri ktorom ide hlavne o tieto zložky:

- a) prízvuk (dynamický pohyb reči)
- b) melódia
- c) frázovanie (pauzy)
- d) tempo

a) Prízvuk

Hovorená reč je prúd článkovaných (artikulovaných) zvukov, vyznačujúci sa premenlivou prízvukovou silou (dynamikou). Ak je výpoveď pokojná, nedôrazná, stojí najdôraznejšie vyslovený člen *na konci*. Hovoríme, že dynamická línia vety je *progresívna*, stúpavá:

Starý zákon je kniha večne živá.

Výpoveď citovo (emocionálne) zafarbená stavia najdôraznejší vetný člen na začiatok:

Večne živá kniha je ten Starý zákon.

Dynamická línia vety je regresívna, klesavá.

Pri pozornejšom delení je možné rozlišovať trojaký prízvuk:

- 1) *mechanický*, prostý, ktorý kladieme celkom mimovoľne,
- 2) *logický*, vzťahový, ktorý používame, keď chceme vypichnúť, zdôrazniť zmysel slov,
- 3) *emfatický*, citový, ktorým vyjadrujeme svoje citové zaujatie.

1. *Mechanický*, prostý prízvuk má zhruba tri stupne: 1) *základný* stupeň, ktorým sa vyslovujú *pojmové* slová (podstatné mená, prídavné mená, prívlastky, slovesá), 2) *stredný* stupeň, ktorým sa vyslovujú tie isté časti reči, ak majú menšiu dôležitosť a sú, čo sa týka vetného významu, len bližším určením a 3) *najslabší* stupeň, ktorým sa vyslovujú príklonky, spona (je) a iné vedľajšie slová. Najlepšie sa to objasní príkladom.

Pavlov život bol veľmi ťažký.

2 1 3 2 1

Z uvedeného príkladu vidíme, že najdôraznejšie vyslovíme slová „život“ a „ťažký“, pričom slovo „ťažký“ bude ešte od odtienok dôraznejšie, lebo stojí na konci a my už vieme, že pri normálnej, pokojnej

výpovedi je dynamická línia vety stúpavá. Stredne prízvuchné sú slová „Pavlov“ a „veľmi“. Najmenej prízvukovej sily má slovo „bol“.

2. *Logický*, vzťahový prízvuk je zosilnený prvý stupeň mechanického prízvuku. Kladieme ho tam, kde chceme zvlášť vypichnúť zmysel nejakého slova s ohľadom na iný zmysel, ktorý je k zmyslu daného slova akousi námietkou. Tým, že sa zosilní prízvuk toho slova, klesajú ostatné slová na nižšie stupne, čo označujeme čiarkou (2', 3' atď.). Tak napríklad uvedený výrok o Pavlovi môže znieť v dôraze takto:

Pavlov život bol veľmi ťažký.

l 1' 3' 2' 1'

Týmto dôrazom vyvraciam námietku, že *Petrov* život bol veľmi ťažký. Alebo môžem ináč zdôrazniť:

Pavlov život bol veľmi ťažký.

2' l 3' 2' 1'

Teraz zasa čelím námietke, že Pavlova smrť bola veľmi ťažká. Podobne môžem zdôrazniť:

Pavlov život bol veľmi ťažký.

2' 1' 3' l 1'

Tým sa bránim námietke, že taký ťažký nebol.

3. *Emfatický* prízvuk je zosilnený *logický* prízvuk. Vzniká tým, že sa k logickému dôkazu primieša ešte nejaký citový vzruch (radosť, obdiv a podobne). Ale emfatický prízvuk má nielen emocionálnu (citovú) funkciu alebo úlohu, ale aj sémantickú, významovú. Obyčajne sa ním mení aj význam slova. Znova sa to najlepšie ukáže na príklade. Pri výklade 8. kapitoly knihy Skutkov si všímam jednotlivé postavy tu vykreslené a konštatujem:

Filip je iný muž.

1 3 2 1

Tu je mechanický prízvuk. Jednoducho hovorím, že Filip je ďalší zjav tejto kapitoly, ktorý si musíme povšimnúť.

Ak však vyvraciam napríklad mienku, že Filip, o ktorom sa tu hovorí, je apoštol Filip, použijem logický prízvuk a prízvukujem takto:

Filip je iný muž.

1' 3' I 1'

Tým hovorím, že evanjelista Filip, o ktorom je tu reč, je iná osoba, než apoštol Filip a že medzi týmito dvoma postavami treba rozlišovať.

A keď chcem napokon povedať, že ten Filip je úplne odlišný napríklad od takého Šimona čarodejníka, že nad ním v každom ohľade vyniká, vtedy zosilním ten logický prízvuk a tým zároveň zmením aj význam slova „iný“:

Filip je iný muž.

1' 3' I 1'

Emfatickým prízvukom sa teda čiastočne mení aj význam slova. „Iný“ tu znamená „vynikajúci“, „prevyšujúci“, „úplne nadradený“ niekomu druhému.

Ak emfáza (citový prízvuk) zosilnie tak, že už rečník ten cit neovláda, ale už cit ovláda rečníka, vzniká takzvaný *pátos*.

Ako zhrnutie možno povedať, že pri pokojnom spôsobe reči prevláda mechanický prízvuk. Celková intonácia reči je *splývavá*. Naproti tomu časté logické alebo emfatické prízvuky pôsobia dojemom väčšieho vzrušenia a spôsobujú takzvanú *prerývanú* intonačnú líniu.

Pri kázaní Božieho slova dbajme na to, aby sme sa vyhli každej krajnosti. Nie je dobré používať stále len mechanický prízvuk, lebo splývavá intonačná línia svojou zvukovou jednotvárnosťou rýchlo otupí pozornosť poslucháčov a uspáva ich. Na druhej strane nie je dobré nadmerne zdôrazňovať každé druhé slovo, lebo príliš časté logické

a emfatické prízvuky ustavične prerývajú tok reči a pôsobia dojomom akejsi vnútornej rozháranosti a rozrušenosti, ktorá znepokojuje poslucháčov. V každom prípade sa vyhýbajme pátosu, ktorý nezriedka pôsobí komicky práve vo chvíli, keď sa rečník zalieva slzami („funebrácky pátos“), lebo krajnosti sa priťahujú.

b) Melódia

Druhý základný prostriedok intonácie je melódia. Je známe, že reč sa delí na *takty*, podobne ako hudobná skladba, avšak s tým rozdielom, že takty reči nie sú také pravidelné. Obyčajne taktom rozumieme úsek reči, ktorý je ovládaný jedným prízvukom 1. stupňa (jednotným zmyslom) a ktorý v sebe spája slová vzájomne gramaticky nejako závislé. Medzi jednotlivými taktami sú *medzitaktové pauzy*. Na konci niekoľkých taktov tvoriacich myšlienkový celok je dlhšia pauza, ktorá sa v písme obyčajne označuje bodkou. Základné pravidlo pre melódiu reči je, že v taktach pred tou dlhšou pauzou je *stúpavá* melódia, v záverečnom takte je *klesavá*. Záverečný takt má teda vždy klesavú melódiu: hlas tónom klesne, ale zaznie najsilnejšie. Tak vzniká spád reči, ktorý sa nazýva *kadencia*. Tvoriť výrazné kadencie je veľmi nutné, inak sa reč stane jednotvárnou a stráca i zrozumiteľnosť, lebo sa stierajú hranice medzi jednotlivými myšlienkami a tým sa otupuje zmysel pre ich súvislosť.

Ak chceme melódiu vety naznačiť graficky, je to možné len veľmi približne (nie presnými tónmi a poltónmi ako v hudbe). Asi takto:

Kto sa hanbí | za svojho Pána, | ktorý ho
 vykúpil, | nie je jeho dobrým vojakom. ||

Z daného príkladu vidíme okrem iného i to, že nie je možné presne zaznamenať výšku jednotlivých tónov (ako v hudobnej skladbe) ale iba celkovú polohu melodickej línie. Čo sa týka tej polohy, tá je v podstate trojaká: (1) *základná*, ktorá vyjadruje pokojnú, vyrovnanú myseľ,

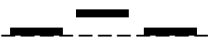
(2) *znížená* („hlboký tón“), v ktorej sa zrkadlia záporné city (hnev, ľútosť, rozhorčenie, irónia) a (3) *zvýšená* („vysoký tón“), ktorá je odleskom kladných citov (radosti, nadšenia). Základná melódia je najužšie spojená s normálnym zmyslom vety. Ak však melódia prejde do zníženej polohy, veľmi často sa trocha pozmení aj zmysel vety. Najlepšie to objasní príklad: Vyslovme danú vetu zakaždým v inej melodickej polohe a zistíme, že sme povedali zakaždým niečo trochu iné:

„**To je kniha.**“ V spojení so základným tónom to znamená: „Tento predmet je *kniha*, nie napríklad zošit.“

„**To je kniha.**“ V spojení so hlbokým tónom tá veta znamená moje opovrhnutie, zármutok alebo výsmech: „Takého veci sa tlačia! Škoda papiera na taký *literárny brak*.“

„**To je kniha.**“ Vyslovená vysokým tónom vyjadruje táto veta moju radosť, milé prekvapenie alebo údiv: „Táto kniha mi otvorila oči! Načerpá som z nej svetlo, silu i odvahu. Táto kniha je skutočný *literárny skvost*.“

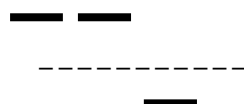
Reč však nie je spev, kde každá slabika má určitý tón, preto sa musíme vyhýbať každej spevavosti. Melódia reči je omnoho menej výrazná než melódia spevu. Avšak ani hovorená reč nie je bez melódie, čo sa prejavuje zvlášť pri citovom vyrušení (v *emfáze*), ako ukazuje príklad:

1) **Samuel!** alebo

Volám *pokojne*, zvuková línia je len málo zvlnená.

2) **Samuel!!**

Volám *vzrušenejšie*, zvuková línia značne stúpne zo základnej polohy.

3) **Samuel!!!**

Volám zlostne. Zvuková línia sa z vypätej výšky prudko zlomí do hĺbky pod základnú polohu.

Táto vetná melódia má tiež významotvornú a výrazovú úlohu. Mierne mení obsah myšlienky. Prípad (1) znamená jednoducho: „Pod' sem, chlapče!“ Prípad (2) vyjadruje: „Kde je ten chalan? Už druhýkrát ho volám a ani sa neozve.“ Napokon (3) znamená: „Už mám toho dosť! Kde trčíš, ty darebák?!“

Z tohto príkladu vidno, že je veľmi dôležité, ako melodicky odtienime vety. Predovšetkým dbajme na toto základné pravidlo: Pri kázaní Božieho slova zachovajme *pokoj* a pridržajme sa *pokojnej melódie*. Emócie (citové vzrušenie) vnášajú často „cudzí oheň“ do svätyne. Osvojme si teda melódiu, ktorá je v súlade s pokojnou rečou, prevažne rozumového rázu.

Ešte by sa dalo povedať všeličo zaujímavé o tejto sémantickej (významotvornej) a expresívnej (výrazovej) úlohe melódie, ale pre naše účely postačí povedať, že kazateľ Božieho slova má byť pokojný človek, plný duševnej rovnováhy, čo sa prejavuje v reči tak, že melódia jeho slovného prejavu *neopúšťa základnú polohu*, tú polohu, ktorá je najužšie spätá so základným a normálnym významom slova a vety. Čím viac však je duševná rovnováha porušená, tým viac je výkyvov na obe strany a tým viac sa tiež základný význam a zmysel slov zafarbuje buď citmi zápornými (astenickými) alebo kladnými (stenickými). Pretože sme nositeľmi evanjelia *pokoja*, nesieme ho svetom *pokojne* ako rozsievачi, preto sa vzd'al'ujeme od všetkých výrazových výstredností: nie sme ani deprimovaní, ani exaltovaní, ani skl'účení, ani nadmieru vzrušení a zanietení. A to sa odráža aj v melódii našej reči. Je normálna!

c) Frázovanie

Aby sa naša reč nestala zmäteným, jednotvárnym a nezrozumiteľným prúdom slov, členíme ju pauzami na kratšie alebo dlhšie úseky. Toto členenie reči sa nazýva frázovanie. Najkratšie úseky, ovládané jednotným zmyslom, jedným prízvukom a jednou melódiou, sa volajú

takty. Pri dôraznom, vzrušenom spôsobe reči členíme reč pozorne na jednotlivé takty:

Kto sa hanbí | za svojho Pána, | ktorý ho
 vykúpil, | nie je jeho dobrým vojakom. ||

Za každým taktom je kratučká pauza, za celou vetou je dlhšia pauza. Každý ten úsek má svoju samostatnú melódiu a svoj logický prízvuk. Pri tomto pozornom frázovaní je intonačná línia *prerývaná*, melodické línie vrcholia na miestach, kde je logický prízvuk.

Ale celú vetu možno predniesť aj ináč. Zrušíme hranice taktov a pauzy robíme len zriedka, takže intonačná línia bude *splývavá*. Reč sa stane jednotnejším, trochu monotónne plynúcim prúdom. Melodická vlna je viac pretiahnutá, pozvoľna stúpa a klesá. Tento spôsob reči je akosi slávnostnejší a vážnejší i pokojnejší, než ten predchádzajúci.

Kto sa hanbí za svojho Pána, ktorý ho vykúpil |
 nie je jeho dobrým vojakom. ||

Zvestovateľovi Božieho slova odporúčame akýsi stred medzi oboma týmito možnosťami. Ani príliš vzrušene, dôrazne, prerývane, ani príliš slávnostne, splývavo, jednotvárne, ale umiernené. Pauzy sa objavujú častejšie, ale nie za každým taktom.

Kto sa hanbí za svojho Pána, | ktorý ho vykúpil |
 nie je jeho dobrým vojakom. ||

Popri týchto mechanických pauzách, ktoré vznikajú pri každom z uvedených spôsobov celkom samovoľne, sú ešte pauzy neobvyklé, mimoriadne, pretože sú buď na neobvyklom mieste alebo sú dlhšie než obyčajne. Kladieme ich buď preto, aby sme určitým spôsobom pozmenili zmysel vety, alebo aby sme vyjadrili určitý cit. Ako vidíme, i frázovanie má logickú alebo emfatickú úlohu. Podľa toho sa nazývajú aj logické alebo emfatické pauzy. Príklad logickej pauzy:

Apoštol Pavol šiel — do Jeruzalema.

Normálne by sme frázovali: **Apoštol Pavol | šiel do Jeruzalema.** || Ak však urobíme pauzu za slovom „šiel“, zmení sa zmysel vety asi v tomto smere: „Apoštol Pavol sa nebál ísť tam, kde ho čakalo súženie. Šiel smelo i do Jeruzalema.“

Príklad emfatickej pauzy:

**Apoštol Pavol šiel do Jeruzalema. Šiel tam — v Božej
sile. Šiel tam — nie v sile človeka.**

Emfatické pauzy tu vyjadrujú naše citové zaujatie na Pavlovej ceste. Ideme akoby s ním do Jeruzalema. Prežívame to všetko s ním.

Logické i emfatické pauzy sú o niečo dlhšie než obvyklé medzitaktové pauzy. Spravidla však nie sú dlhšie než pauzy na konci viet (v písme označené bodkou). Dlhšie pauzy pôsobia dojmom strojenosti alebo rozpačitosti, preto aj v tejto veci je potrebné dbať na patričnú mieru.

Čím je priestor, kde hovoríme, väčší, tým viac je potrebné pamätať na to, aby sme tvorili prestávky hoci i za každým taktom.

Pavlov život | bol | veľmi ťažký.

Neostýchajme sa tvoriť tieto krátke medzitaktové prestávky, lebo to prospeje jednak poslucháčom k ľahšiemu porozumeniu, a hovoriacemu v tom, že si stále dopĺňa vzduch v pľúcach, aby mu nikdy

„nedošiel dych“. Nezabúdajme však, že sa tými prestávkami nesmie prerušovať plynulosť reči. Sú celkom krátke.

Ak nedbá rečník na toto pravidlo o prestávkach, dôjde mu často dych a potom vyslovuje posledné slabiky len slabo, čím sa stráca zreteľnosť reči, alebo lapá po vzduchu, alebo dokonca prudko vdýchne, pričom sa niekedy mimovoľne ozve bečiaci bruchomluvecký pazvuk. A to pôsobí veľmi nepríjemne. Z toho všetkého vidno, že pravidlo o pauzách nie je také bezvýznamné, ako by si niekto mohol myslieť.

d) Tempo

Účinnosť hovoreného slova podporuje aj dobre zvolené tempo. Je ťažké určiť nejaké podrobné pravidlá. Len všeobecne sa dá povedať, že čím je priestor väčší, tým musí byť tempo *voľnejšie*. Základné tempo sa teda volí podľa veľkosti priestoru, ale samozrejme aj podľa povahy predmetu a podľa chápanosti poslucháčov. Voľnejšie tempo napomáha k väčšej zrozumiteľnosti. Tempo však nikdy nesmie byť také pomalé, aby reč budila dojem, že kazateľ svoje myšlienky iba tvorí alebo loví niekde zo vzduchu. Taktiež nikdy nesmie zostať bez zmeny po celú reč, ale musí sa *meniť*, a to buď *spomaľovať* (ritardando) alebo *zrýchľovať* (accelerando). Tým sa udržiava záujem poslucháčov.

4. Zvuková línia viet

V češtine alebo slovenčine nie je nejaké presne ustálené pravidlo o slovoslede ako napríklad v nemčine. Tým však nie je povedané, že môžeme slová vo vetách preskupovať ľubovoľne. Hovoríme len, že máme viac slobody, než napríklad v nemčine. Preto tiež môžeme tým viac dbať na to, aby zvuková línia viet bola naozaj krásna. Za tým účelom vyberáme a volíme slová tak, aby sa nehromadili vedľa seba slová typu „svrhl“ (strč prst skrz krk) a aby sa nezhluklo na jedno miesto mnoho dlhých slov. („**Neporozumenie skutočnosti znovuzrodenia zosvetštilo ekklésiu.**“ Namiesto toho sa dá povedať celkom jednoducho: „**Cirkev sa zosvetštila tým, že začala prijímať neobrátených ľudí.**“) Dbáme tiež na to, aby sa dlhšie slová (viac než 2-3 slabičné) vhodne striedali s kratšími slovami a aby sa nehromadili

vedľa seba slová s mnohými sykavkami. Z toto dôvodu sa vyhýbame zdrobneninám tvoreným koncovkami -eček, -íček, -čička. („**Holčička se mazlila s kočičkou.**“ Lepšie je: „**Děvčátko hladilo kotě.**“)

Zvlášť pri kázaní Božieho slova sa vyhýbajme všetkému, čo reč degraduje a zmalicherňuje, preto nepoužívajme, pokiaľ je to možné, zdrobneniny ani v detskej besiedke. (Teda napríklad namiesto: „**Ježíško hajinkal v jasličkách,**“ povieme jednoducho a srdečne: „**Dítě Ježíš ležalo v jasliach.**“)

Zhrňme to teda: Voľme a zoskupujme slová tak, aby sa prúd reči nikde neľubozvučne nezadrhával, zvlášť pri sykavkách, aby sa dlhšie slová striedali s kratšími, aby výraz nebol zakuklený, abstraktný, aby reč nebola degradovaná nadmierou zdrobnení a aby celková zvuková línia viet bola jadrná, výrazná, ľubozvučná. Isté je, že menej skúsený rečník musí spočiatku vedome dbať na to, aby nehrešil proti tomuto pravidlu, neskôr sa ním však bude riadiť celkom spontánne a bude ho zachovávať bez toho, že by si to uvedomoval. Každé slovo, skôr než ho vysloví, mu zaznie pred „vnútorným sluchom“, takže si okamžite povšimne každý neľubozvuk a nahradí hneď nevhodné slovo vhodnejším alebo slová inak zoskupí, aby neporušil zvukovú líniu. To všetko sa deje úplne samočinne a človek si to ani neuvedomuje.

3. Mimika a gestikulácia

Rečník nehovorí iba slovami, ale aj celým svojím zjavom, preto je vypočutá reč pôsobivejšia než reč, ktorú si dodatočne prečítame. Ide v podstate o dva druhy zrakových javov, ktoré sprevádzajú hovorenú reč a ktoré jej dodávajú dôraz. Je to *mimika*, t.j. hra tváre, a je to *gestikulácia*, čím rozumieme pohyby (gestá) hlavy, tela a údov. Mimika i gestikulácia sú mimovoľné, lebo sa nimi prejavuje cit a vôľa, ale používame ich aj vedome, aby sme tak zvýraznili a zdôraznili svoje myšlienky.

Mimika

Ako už bolo povedané, mimika je výraz tváre, ktorým vyjadrujeme najrôznejšie duševné pohnutia. Tak napríklad zamračenie vyjadruje neľúbosť, úsmev svedčí o duševnej pohode, zvrátené čelo ukazuje, že niečo nám pôsobí starosti, ohrnutá pera hovorí, že sme nad niečo „vysoko“ povznesení alebo že nás niečo uráža a podobne.

Najbadateľnejší je výraz tváre v *očiach* a v *ústach*. Oči obrátené rovnobežne niekam do neurčitej diaľky sú často výrazom premýšľavej povahy a meditatívnej hĺbky. (Len pozor, aby naša reč pritom nebola plytká!) Zrak pozdvihnutý nahor vyjadruje nadšenie a niekedy aj blúznivosť. Zovreté pery sú charakteristickým znakom krutých, tvrdých, neľútostných a lakomých ľudí. Podobne možno perami naznačiť pohrdanie, zhnusenie, roztrpčenie a tak ďalej.

Gestikulácia

Pri každom ústnom prejave je dôležité i to, ako dokážeme myšlienky v pravej chvíli podčiarknuť vhodným gestom (posunkom), či už je to pohyb hlavy alebo rúk alebo celého tela. Tak napríklad pokývnutie hlavou znamená súhlas, zavrtenie naopak je znamením nesúhlasu, odvrátenie tváre naznačuje vrchol znechutenia. Zopnuté ruky vyjadrujú pri modlitbe, že prichádzame pred Boha ako prosebníci, pokľaknutie pri modlitbe je znamením pokory. Keď sa ukloníme celým telom, vyjadrujeme tým hlbokú úctu. Tiež pohyby rúk vyjadrujú rôzne duševné pohnutia a znamenajú výstrahu (vztýčený prst), vyhrážku alebo rôzne symbolizujú myšlienku, ktorú práve vyjadrujú slová.

Napríklad myšlienku: „**V svojich rukách nič nemám, ku krížu sa vystieram,**“ môžem vhodne dokresliť pohybmi rúk. Najprv ukážem prázdne dlane, potom ruky mierne pozdvihnem, akoby som ich naťahoval, aby som sa niečoho uchopil.

Mimika (tvárenie) i gestikulácia (posunkovanie) sú i pri zvestovaní Božieho slova nutné, treba len dbať na správnu mieru. Ťažisko nášho zvestovateľského výkonu nie je nikdy v tvárení sa a v posunkoch, ale v *slove*. Nie sme herci, u ktorých je mimika a gestikulácia často tou hlavnou vecou, sme zvestovatelia *slova*. A pretože slovo, ktoré ľudom

nesieme, je Božie slovo, musíme dávať pozor na to, aby sme jeho vážnosť nezoslabili nejakou nevhodnou, nevкусnou a neúmernou mimikou a gestikuláciou. Pritom treba dbať na tieto základné pravidlá:

1) *Mimika je vždy pred gestikuláciou.* To znamená, že zmena v tvári predchádza vždy posunky. Tvárením sa začína a posunkovaním sa pokračuje. Pôsobí veľmi komicky, keby sme proti tomuto pravidlu napríklad najprv tľapli rukami na znamenie radostného údivu a až potom by sa kamenná tvár pozvoľna roztiahla do širokého úsmevu.

2) *Vystríhajme sa náhlivosti!* Medzi jednotlivými posunkami musí byť nenáhlivý, pozvoľný prechod. Kto náhlivo gestikuluje, prezrádza nedostatok duševnej rovnováhy a prenáša svoj nepokoj aj na poslucháčov.

3) *Mimika aj gestá majú organicky dopĺňať slovné výrazy!* Preto každý posunok musí mať zmysel, musí byť dobre zvážení a musí skutočne vyplývať z nálady mysle. Pôsobí veľmi trápne alebo komicky, keď mimika alebo gesto vyjadruje opak toho, čo hovoríme slovami.

Na záver

Tým sme prebrali základné otázky, týkajúce sa techniky služby slova. Obišli sme mnoho jednotlivostí, pretože nám išlo iba o zásadné a naozaj dôležité veci pre službu slova. Je isté, že nič nevyváži účasť, moc a pôsobenie Svätého Ducha, ktorý sám dáva príhodné slovo v pravý čas. Je však tiež isté, že Svätý Duch chce ovládať i vonkajšiu, mechanickú stránku našej služby a že chce mať rozhodujúci vplyv i na techniku našej služby. Preto sme si povšimli zvestované slovo i z tohto hľadiska a snažili sme sa uviesť tu najlepšie skúsenosti, dosiahnuté v tomto odbore, a to predovšetkým ľuďmi praxe, osvedčenými ako dobí rečníci a kazatelia. Uviedli sme tu teda iba veci, ktoré sa osvedčili v praxi, a to len tie najdôležitejšie.

B. Praktická časť

Pretože už teoretická časť prihliadala predovšetkým k praktickým potrebám služby slova, je nejjeden rýdzo praktický pokyn obsiahnutý už tam. Teraz zostáva už len akosi zhrnúť do jediného celku všetko, čo už bolo na rôznych miestach povedané a miestami to trochu doplniť. Pôjde nám tu zasa o tie tri hlavné veci:

- 1) Dikcia duchovnej reči
- 2) Prednes duchovnej reči
- 3) Mimika a gestikulácia.

1. Dikcia duchovnej reči

Človek je konkrétna bytosť: prevažná väčšina jeho duševného života sa zaoberá celkom konkrétnymi vecami alebo javmi. Ani vedec-ký pracovník navyknutý vo svojom odbore myslieť iba v abstraktných (odťažitých, pomyselných) pojmoch nie je výnimkou z tohto pravidla. I on chce *vidieť* a je presvedčený len o tom, na čo sa díval. I on chce mať úplne vecnú a predmetnú predstavu o tom, čo sa mu hovorí a zvestuje, zvlášť keď ide o veci života a smrti. Preto je veľmi dôležité, aby naša biblická zvesť, ktorú nesieme svetu a vôbec ľuďom, bola vyjadrená úplne konkrétnou rečou (vecnou, predmetne určitou), jas-nou a úplne zrozumiteľnou. Preto v duchovnej reči hojne používame podobenstvá, príklady zo života a iné prostriedky na znázornenie myšlienky. Vzorom nám tu sú veľkí pracovníci v Božom kráľovstve (ako napríklad Moody alebo Spurgeon), ktorých reči oplývali bohatstvom dobre volených i vhodne použitých príkladov a podobenstiev.

Tým však nechceme povedať, že naše reči sa majú skladať zo samých príkladov a podobenstiev. Vôbec nie, všetky obrazy, inotaje a ostatné názorné pomôcky sú vždy *v službách myšlienky*. Nestoja v reči samostatne ako samoučelná dekorácia, nie sú akumulátorom sentimentality na rozplakanie poslucháčov, ale ilustrujú, znázorňujú vždy určitú myšlienku. Majú tú istú úlohu ako napríklad biblická

alegória o rozsievачovi (Matúš 13). *Nedojímajú, neoslňujú* jemným prepracovaním detailov, nie sú bohato a samoučelne rozvinuté v omamnej básnickej pseudonádhere, sú vcelku prosté, krátke, stručné, vecné a zobrazujú celkom určitú myšlienku, ako práve dobre ukazuje výklad alegórie o rozsievачovi podaný samým Pánom.

Taká je dikcia (sloh) biblických výkladov a vôbec duchovných rečí – je vecná (predmetne a názorne určitá) a je zároveň i myšlienkovu určitá a presná. Konkrétne i abstraktná zároveň. Veľkým a nedostižným vzorom je a po všetky časy zostane reč evanjelií, kde je dejový a názorový živel dokonale vyvážený živlom myšlienkovým a kde spojením oboch vzniká ladný pôsobivý celok. I dieťa rozumie tejto prostej reči, ale zároveň ani najväčší génus tu nikdy nenarazí na nejakú plytkosť alebo nedomyslenosť.

A preto každý, kto zvestuje ľudom evanjelium, a vôbec káže ľudom Božie slovo, nech si osvojí jeho prostú a názornú, a predsa myšlienkovu presnú a jasnú reč. Nech svoje myslenie i spôsob vyjadrovania stále vybrusuje na skúšobnom kameni biblickej reči. Nech pristupuje k Písmu nie ako liberalisti a pololiberalisti s klamnými okuliarmi, ktoré ľudom nasadzuje kritika Písma a krtia slepota studeného ľudského rozumu, ale s *čistým srdcom*, ktoré túži po tom, aby v Písme videlo Božiu slávu a počulo tu živý Boží hlas. Potom sa nám Písmo stane radcom a učiteľom, nielen čo sa týka života viery, lásky a nádeje, ale i vo veci vyjadrovania myšlienok a zvestovania Božieho slova.

Nejde o to, aby sme snád' napodobňovali archaickú (starobylú) reč Kralickej Biblie, nejde tu vôbec až tak o vonkajšiu formu ako skôr o formu vnútornú – o ten zvláštny spôsob, ako Biblia vyjadruje myšlienky. Ten si osvojme! A to je možné len tak, že sa budeme Písmom denne zaoberať, až sa nám stane každodenným chlebom života aj živou vodou.

Základné pravidlo o dikcii duchovnej reči teda znie: *Nech je duchovná reč jasná, názorná, plná obrazov a podobenstiev, ale tá názornosť nikdy nesmie byť samoučelnou slohovou výzdobou alebo prostriedkom k vybudeniu citov (nech už sú akékoľvek), ale nech vždy slúži myšlienke.* Od tejto normy sa nesmieme nikdy odchýliť.

Poznáme rečníkov, ktorých reč je samý príklad, ale nikde žiadna myšlienka. Takí možno pobavia alebo rozplačú svojich poslucháčov, ale tí poslucháči do konca nevedia, o čo vlastne ide. Nie je tu žiadna jednotiacia myšlienka, ktorá by sa dotkla srdca, vlastného stredú ľudskej bytosti. A sú iní, ktorí jadrom svojej reči urobia nejaký príklad alebo príbeh, ktorý rozvinú do všetkých podrobností, okrášlia básnickým opisom, navoňavujú dojemnou náladou a zalejú všelijakými divadelnými svetlami. Ten príklad zmohutnie ako nejaký rakovinový nádor a vsaje do seba všetku miazgu reči, zatemní myšlienku a sám úplne ovládne pole. Neinteligentný poslucháč je možno „dojatý“, ale okrem toho si nič neodnáša. A ten inteligentný si povie: „To je samé navodzovanie nálady, ale čo tým chce vlastne povedať? Kde je tu myšlienka?“

A sú naopak iní rečníci, ktorí upadajú do opačnej krajnosti. Takí bratia sú samá myšlienka, ale pretože im chýba jasný názor a skúsenosť, rýchlo sa stratia v abstraktnej húštine spleťtých ideí, kde lampička kalného ľudského rozumu beznádejne hasne. Taká reč je potom ako čistá destilovaná voda (aqua pura destilata), „ktorú by nepil šváb ani myš“, nieto ešte človek. Áno, naše myslenie sa môže vzniesť do priehľadnej výšky abstraktného, odťažitého chápania, aby sa nám otvorili širšie perspektívy, ale pri tom lete nikdy nesmieme stratiť z očí zem, po ktorej obyčajne chodíme pešo. To znamená, že i pri vysokom, odťažitom myslení musíme mať vždy na zreteli to, čo človek potrebuje vo svojom každodennom živote. Inak pestujeme len vysokú pojmovú matematiku, ktorá vyrába myšlienky pre myšlienky, myšlienky *správne len vo vzájomných vzťahoch medzi sebou, ale často úplne nesprávne vo vzťahu k skutočnému životu*. Také myšlienky sú len vzdušné preludy márneho idealizmu a chýba im skutočná podstata a existencia. Sú to tieňové a symboly symbolov, nie tieňové veci a symboly skutočností.

A preto zhrňme: Držme sa vysloveného pravidla a vystríhajte sa oboch krajností!

2. Prednes duchovnej reči

Zmena poteší

Pri štylizácii celej reči platí staré a osvedčené pravidlo „*variatio delectat*“ (zmena poteší). Preto dbajme na to, aby sa vhodne striedali dlhšie slová s kratšími a aby sa v prúde reči nenahromadilo na jednom mieste mnoho dlhých slov, zvlášť abstraktných (odtážitých), čo veľmi sťažuje zrozumiteľnosť. Tiež dbajme na to, aby sa nehromadili slová typu „svrhl“ (**strč prst skrz krk, vlk zhltnl srdce**) alebo rovnaké hláskové skupiny, ale vyberajme a radme slová tak, aby zvuková línia vety bola ľubozvučná. Niekedy stačí len vložiť slovíčko alebo premiestniť slová a už sa našla pomoc. Napríklad namiesto „**při příležitosti**“ povieme radšej „**při té příležitosti**“ a namiesto „**tam se setkali**“ povieme radšej „**setkali se tam**“. Toto vhodné zoradenie slov sa odohráva úplne samočinne a mimovoľne, aspoň u dobrého rečníka, ktorému každé slovo zaznie vo vnútornom sluchu skôr, než ho vysloví alebo napíše.

To isté pravidlo (zmena teší) platí aj o celých vetách. Striedame dlhé vety s krátkymi! Reč s dlhými vetami je síce okázalejšia a akási vznešenejšia, ale krátke vety sú zasa jasnejšie, zrozumiteľnejšie, priehľadnejšie. Najlepšie je striedať ich. Hovoriť stále v krátkych vetách by napokon bolo veľmi ťažké, ak majú tie vety byť aj pekné. To si môže dovoliť len skúsený rečník. Neskúsený rýchlo upadne do jednotvárnosti a ošklivého manierizmu.

Kúzlo hlasu

Ľudský hlas je obdivuhodný nástroj, ktorým vyjadrujeme všetky pohnutia svojho vnútra. Mužský, srdečný, primerane dôrazný a zároveň jemný hlas razí slovám cestu do srdca poslucháčov. Taký hlas je síce Boží dar, ale predsa len sa dá dlhším cvikom i vypestovať. Toto „kúzlo hlasu“ je veľmi dôležitá vec. Najkrajšie myšlienky narazia na odpor a sú odmietnuté, keď ich podávam ostrým, rezavým, chrapľavým, ukričaným hlasom. Preto dbajme vždy nielen na to, čo zvestujeme, ale aj *ako* to zvestujeme.

Spôsob dýchania

Ak chceme správne vyslovovať, musí byť náš dych *dlhý a výdatný*. Len taký dych nám umožní, aby sme správne rozmiestnili logické a emfatické prízvuky a pauzy. Časom sa naučíme hospodáriť s dychom a dopĺňať si ho v pauzách, aby nám nikdy „nedošiel“, čo vždy pôsobí trápne.

Sila hlasu

Je omylom domnievať sa, že sila hlasu rozhoduje o zrozumiteľnosti a preto nahlas kričať. Vôbec nie, o zrozumiteľnosti rozhoduje to, ako sa dýcha a artikuluje (ako článkujeme jednotlivé hlásky). Kto príliš kričí, ten sa sám skoro unaví a rýchlo otupí aj pozornosť poslucháčov. Pri pokojnej reči sú poslucháči pozornejší a nemôžu sa medzi sebou pošepky baviť, lebo by ich šepot bolo počuť. Pravidlo teda je: *Hovor zakaždým iba tak nahlas, aby ťa všetci poslucháči dobre počuli a aby ti dobre rozumeli a nikdy nie tak nahlas, že by obyčajný šepot medzi dvoma poslucháčmi prestal byť rušivým*. Ak je miestnosť neakustická a ak je veľa poslucháčov, ani vtedy nekrič, ale *vystupňuj artikuláciu*: pery viac zošpuľuj, jazyk viac prirážaj a každú hlásku vyslov čo najzreteľnejšie.

Sila hlasu nie je stále rovnaká. Všeobecné pravidlo znie, že začíname obyčajne slabším hlasom, potom sila stúpa, zároveň stúpa aj melodická línia vety až k jej koncu, kde hlas tónom síce klesne, ale výdychovo zaznie najsilnejšie, čím vzniká *spád* reči alebo *kadencia* ako záver vety. Tvoriť správne kadencie je veľmi dôležité. Reč tým nadobúda výraznosť a prehl'adnosť. Monotónne drmolenie, v ktorom slová plynú jedným prúdom bez ohybnosti a bez akéhokolvek spádu, robí reč ťažko zrozumiteľnou a poslucháč čoskoro prestane počúvať. Jeden zíva, druhý pozerá na hodinky, tretí myslí na hlúposti, štvrtý spí, a tak ďalej.

Prízvuk

Aj prízvuk je veľmi dôležitý pre zrozumiteľnosť reči. *Nehovor nikdy monotónne*, ako keď vrčí kolovrat alebo klepoce mlyn, ale správne rozmiestňuj jednotlivé stupne mechanického prízvuku. Okrem toho zdôrazňuj zmyslom význačné slová logickým prízvukom, ale *nezdôrazňuj každé slovo, ba každú slabiku*, ako to robia ľudia nervózni, nepokojní a veľmi často i farizejskí pokrytci. Prílišné a časté zdôrazňovanie slov, ktoré väčšinou ani nepotrebujú dôraz, je vždy výrazom vnútorného nepokoja a nedostatočnej opravdivosti. Kto si uvedomuje, že je na Božej strane a že oznamuje pravdu, ktorá víťazí, ten môže hovoriť pokojne. Vie, že nie logický (významový) alebo emfatický (citový) prízvuk, ale skrytá moc Svätého Ducha je ako kľúčivá sila v obilnom zrnku, sila, ktorá premáha a premieňa ľudské srdcia. Preto bude používať všetky vonkajšie mechanické prostriedky (ku ktorým patrí i prízvuk) vždy s náležitou mierou a vkusom. Bude hovoriť síce dôrazne, ale nie premrštene. Vždy tak, aby to neznelo neprirodzene.

Zvlášť emfatický (citový) prízvuk potrebuje disciplínu, aby nás cit príliš neunášal a nepremáhal. Silný, zdravý cit je ako kôň, ktorého jazdec dobre ovláda. Vykol'ajený a prebujnený cit je ako splašený kôň. Zhodí jazdca, alebo aj pošliape a povláči. Kazateľ premožený citom (obyčajne falošným, nezdravým) začne plačlivo preťahovať slabiky, spevavo modulovať vety a rýchlo prepadne prázdnemu pátosu (vzrušeniu), ktorý budí len súcit alebo odpor poslucháčov.

Tempo

O účinnosti hovoreného slova rozhoduje aj tempo. Čím je priestor väčší a jeho akustika nevyhovujúcejšia, tým je tempo *vol'nejšie*. Tempo nesmie byť príliš rýchle, to znervózňuje poslucháčov, lebo sa musia namáhať, aby rozumeli, a unavuje i rečníka. Nesmie však byť ani príliš rozvláčne, lebo to pôsobí dojmom strojenosti a neúprimnosti. Základné tempo si volíme podľa priestoru a podľa náročnosti obsahu. Myšlienково bohatšie úseky musia byť prednášané pomalšie. Základné tempo nesmie zostať po celú dobu nezmenené, ako keď klepe mlyn alebo metronóm odpočítava rytmus. To otupuje pozornosť. Tempo

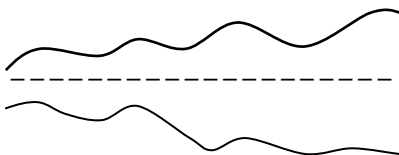
treba zrýchľovať alebo spomaľovať v zhode s obsahom. To zrýchľovanie alebo spomaľovanie sa však deje nenásilne a pokojne.

Melodická línia

Reč síce nie je spev, kde každá slabika má určitý tón, avšak ani hovorená reč nie je bez melódie. Ako už vieme, je v podstate trojaká melodická poloha, okolo ktorej sa pohybuje melodická línia: (1) *základná* poloha, ktorá vyjadruje pokojnú myseľ a je odrazom reči prevažne rozumového rázu, (2) *zvýšená* poloha, ktorá odráža kladné city (radosť, nadšenie) a (3) *znížená* poloha, ktorá je výrazom záporných citov (smútok, sklúčenosť atď.) Pretože kázanie Božieho slova je prevažne pokojné, vážne a vyučujúce, pohybuje sa melodická línia väčšinou v základnej polohe alebo mierne nad ňou.

Niekedy sa však obsah a modulácia nekryjú a silná emócia (citové vzrušenie) spôsobí, že sa melodická línia príliš odchyľuje od základnej polohy, či už jedným alebo druhým smerom.

Tak vzniká často prázdny pátos, ktorý veľmi ubližuje obsahu. Preto dbajme vždy na to, aby sme ovládali svoje emócie, a nedopúšťajme, aby emócie ovládali nás. Emócie, ktoré nás ovládnu, spôsobujú potom neúmerné odchýlky od základnej polohy, majú vplyv i na *kvantitu* (dĺžku hlások; napríklad: **No nazdáááár!**) i na výber slov. Náš slovník potom inklinuje k hyperbole (nadsádzke) – všetko vidíme stokrát

zväčšené, každá maličkosť je „príšerná“, a tak sa náš jazyk stáva *drastickým* (nevyberavým): namiesto „tlstý človek“ povieme „balík sadla“ alebo „metrák čriev“. Niečo také je veľmi nevhodné a vôbec neprípustné pri zvestovaní Božieho slova.

Melódia úzko súvisí s prízvukom. Čím prízvučnejšie je slovo, tým viac sa odchyľuje i jeho melódia od základnej polohy.

Záverečné rady

Celkovo radíme každému, kto zvestuje Božie slovo: *Hovor vždy miernym a pokojným hlasom!* Musíš si vyprosiť Boží pokoj, ktorý prevyšuje všetok ľudský rozum. Rozhnevaný, podráždený, rozhorčený alebo výsmešný tón reči nesluší kazateľovi Božieho slova. Zvestujeme evanjelium *pokoja!* Zvestujme ho teda *pokojne*.

Taktiež vždy hovor prirodzene! Vystríhaj sa každej afektovanosti, precitlivenosti, prehnanej (a nepravej) vrúcnosti a mentorskej horlivosti. Nehovor ani spevavo, ani rozvláčne, ani sladkasto, ani s funebráckou vážnosťou, ani rozpustilo, ale mierne, vlúdne a s jemným nádychom radosti.

Vystríhaj sa prílišnej karhajúcej prísnosti! Nehovor ako pápež z trónu alebo ako sudca, ktorý chce hromami a bleskami zdrviť poslucháčov, nekrič, až uši zaliehajú, nenapínaj hlasivky až k prasknutiu, nezdôrazňuj každú slabiku, nevykrikuj ako kramár na trhu, neburácaj hlasom ako revolučný agitátor. Jednoducho: zachovaj mieru a vkus a dôstojnosť zvestovateľa Božieho slova!

Rob rozumné prestávky, ale nie príliš dlhé, tvor zreteľné kadencie, hovor dôrazne, ale nie premrštene!

A čo sa týka voľby slov, používaj vždy všeobecne známe pojmy. Usiluj sa nie o „učený“ výraz, ale o *ušľachtilo ľudový*. Neblýskaj sa cudzími slovami z latinčiny, gréčtiny a hebrejčiny, nepredvádzaj svoju učenosť. To je hlúposť a bláznovstvo, ktoré odplašuje Svätého Ducha a s ním Božiu moc zhora. Namiesto Božej dynamiky potom zostáva iba *ľudská mechanika*: cudzie slovíčka, dutý pátos, rečnícky výkon, knižná mŕtvoľná učenosť, studená pravovernosť (ortodoxia) a nič viac. Nikdy nezabúdaj na to, že nie si „učenec“ ale iba „neužitočný (a väčšinou celkom nevedomý) služobník“, ktorý odovzdáva odkaz svojho Pána,

a ktorý to robí slovom úplne prostým, ale zároveň mocným – vďaka prítomnosti Svätého Ducha.

Používaj vždy slová, ktoré sú nositeľmi významu. Také slová, i keď sa opakujú, nie sú smiešne. Smiešne však je, keď sa opakujú slová, ktoré nič neznamenajú, ale sú iba vypchávkami, ako napríklad „tento“, „teda“, „akože“, atď. *Hovor vždy jasne a vecne*, aby ti každý mohol rozumieť!

3. Mimika a gestikulácia

Mimika

Pri zvestovaní Božieho slova nemá byť naša tvár ani sladkasto usmievavá (taký stály úsmev je maskou pokrytco, ktorí sa chcú zapáčiť ľuďom a získať ich sympatie a chválu), ani ponurá a zamračená. Zvestovateľ slova nie je ani šašo, rozosmievajúci ľudí, ani morózný hundroš, ktorého pohľad zabije každú radosť. Zachovajme si i v mimike akýsi stred: netvárame sa ani mentorsky vážne ani pokrytecky veselo, ale nech naša tvár vyžaruje vždy *miernu radosť*, ktorá sa prejavuje skôr výrazom očí než smiechom úst. Od tejto *základnej náladovej línie* sa môžeme podľa obsahu reči odchyľovať nahor k radosti i nadol k zármutku, čo sa prejaví zmenami v tvári. Tie zmeny však musia byť vždy *nenáhlivé a mierne*.

Gestikulácia

Taktiež pri gestikulácii treba dbať na to, aby bola v súlade so zvestovaným slovom. Niektorí rečníci majú nemožnú gestikuláciu. Prudko zdvíhajú ruky, šermujú nimi ako zápasníci a všetky ich pohyby sú náhlivé a prudké. Keď majú ísť kázať, vytrieľa z miesta ako pichnutí ihlou a potom zmietajú telom a údmi ako v prudkom kŕči, pritom sa sladko usmievajú, alebo sa urputne mračia, alebo zasa predstierajú mysliteľskú zadumanosť, alebo krútia očami i hlavou na všetky svetové strany. Viac sa podobajú zlému hercovi alebo komediantovi

než kazateľovi Božieho slova. Sú plní nepokoja a ich neúmeraná gestikulácia je toho vonkajším výrazom.

I keby bola ich reč akokoľvek logická a jasná, tento nešvár všetko pokazí. Nedostatok vážnosti potom spôsobuje, že sa nepokoj prenáša i na poslucháčov. A čo je ešte horšie, toto stále zmietanie a trhanie rukami, ktoré viac pristane šašovi než kazateľovi Božieho slova, je komické a zmazáva dôstojnosť a vážnosť kázaného slova.

Iní na druhej strane upadajú do opačnej krajnosti. Stoja ako sochy vytesané z kameňa. Ani rukou nepohnú, ich celé telo, ruky, hlava sú bez pohybu a z úst plynie reč ako prúd vody z pumpy. Stoja ako dubové kláty a podobajú sa skôr namaľovanému obrazu ako živému človeku. To sú dve krajnosti, ktorým sa musí kazateľ Božieho slova vyhnúť. Je teda nutné vyhnúť sa obyčajam ľudí nervózných a poplašných, ktorí očami prudko sem i tam metajú, hlavou šklbú, na špičky sa zdvíhajú a na päty spúšťajú alebo tlčú päťami do stola ako demagogovia a všelijako ináč znepokojujú poslucháčov. Je však potrebné vyvarovať sa aj každej strnulosti do seba zahľbených melancholikov. Pôsobí to naozaj veľmi trápne, keď kazateľ hľadá stále do prázdna ako v nejakej extáze alebo keď civie pohľadom stále na jedno miesto ako námesačný alebo hypnotizovaný, nikdy na prítomných poslucháčov oči neobráti alebo pre zmenu hľadá stále len na jednu osobu, akoby hovoril len k nej.

Zlatá stredná cesta! Toto pravidlo nemožno podpísať vždy a všade, ale tu platí v plnej miere. Nech teda kazateľ vstáva zo svojho miesta pokojne a vážne, bez zbytočného náhlenia, nech ide k stolu (na kazateľňu) pokojne a nech tam stojí slušne, vážne, spôsobne a nech sú jeho pohyby pokojné, mierne, *nie príliš časté ani príliš rýchle*. Keď obráti pohľad tam alebo onam, nech to robí bez prudkého hádzania očami. Keď pohne rukou, aby zdôraznil nejakú myšlienku, nech ten pohyb nie je príliš prudký, prezrádzajúci nepokoj alebo nervozitu a nech je vhodný, aby držanie tela, každý pohyb i výraz tváre zodpovedali slovám i obsahu reči.

Na záver

To sú tie najzákladnejšie pokyny pre službu slova. Nič nové. Teraz je len potrebné, aby sme sa nimi skutočne riadili. Ani zďaleka sme nevyčerpali predmet, pretože máme na mysli praktikov, ktorým stačí iba naznačiť vec a napovedať, pretože všetko ostatné im povie práca sama!